నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

# ఖుద్దకనికాయే

## ఖుద్దకపాఠ-అట్ఠకథా

### గన్థారమ్భకథా

**బుద్ధం సరణం గచ్ఛామి;**

**ధమ్మం సరణం గచ్ఛామి;**

**సఙ్ఘం సరణం గచ్ఛామీతి**.

అయం సరణగమననిద్దేసో ఖుద్దకానం ఆది.

ఇమస్స దాని అత్థం పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దకట్ఠకథాయ వివరితుం విభజితుం ఉత్తానీకాతుం ఇదం వుచ్చతి –

ఉత్తమం వన్దనేయ్యానం, వన్దిత్వా రతనత్తయం;
ఖుద్దకానం కరిస్సామి, కేసఞ్చి అత్థవణ్ణనం.

ఖుద్దకానం గమ్భీరత్తా, కిఞ్చాపి అతిదుక్కరా;
వణ్ణనా మాదిసేనేసా, అబోధన్తేన సాసనం.

అజ్జాపి తు అబ్బోచ్ఛిన్నో, పుబ్బాచరియనిచ్ఛయో;
తథేవ చ ఠితం యస్మా, నవఙ్గం సత్థుసాసనం.

తస్మాహం కాతుమిచ్ఛామి, అత్థసంవణ్ణనం ఇమం;
సాసనఞ్చేవ నిస్సాయ, పోరాణఞ్చ వినిచ్ఛయం.

సద్ధమ్మబహుమానేన, నాత్తుక్కంసనకమ్యతా;
నాఞ్ఞేసం వమ్భనత్థాయ, తం సుణాథ సమాహితాతి.

#### ఖుద్దకవవత్థానం

తత్థ ‘‘**ఖుద్దకానం కరిస్సామి, కేసఞ్చి అత్థవణ్ణన**’’న్తి వుత్తత్తా ఖుద్దకాని తావ వవత్థపేత్వా పచ్ఛా అత్థవణ్ణనం కరిస్సామి. ఖుద్దకాని నామ ఖుద్దకనికాయస్స ఏకదేసో, ఖుద్దకనికాయో నామ పఞ్చన్నం నికాయానం ఏకదేసో. పఞ్చ నికాయా నామ –

దీఘమజ్ఝిమసంయుత్త, అఙ్గుత్తరికఖుద్దకా;
నికాయా పఞ్చ గమ్భీరా, ధమ్మతో అత్థతో చిమే.

తత్థ బ్రహ్మజాలసుత్తాదీని చతుత్తింస సుత్తాని **దీఘనికాయో**. మూలపరియాయసుత్తాదీని దియడ్ఢసతం ద్వే చ సుత్తాని **మజ్ఝిమనికాయో**. ఓఘతరణసుత్తాదీని సత్త సుత్తసహస్సాని సత్త చ సుత్తసతాని ద్వాసట్ఠి చ సుత్తాని **సంయుత్తనికాయో**. చిత్తపరియాదానసుత్తాదీని నవ సుత్తసహస్సాని పఞ్చ చ సుత్తసతాని సత్తపఞ్ఞాసఞ్చ సుత్తాని **అఙ్గుత్తరనికాయో**. ఖుద్దకపాఠో, ధమ్మపదం, ఉదానం, ఇతివుత్తకం, సుత్తనిపాతో, విమానవత్థు, పేతవత్థు, థేరగాథా, థేరీగాథా, జాతకం, నిద్దేసో, పటిసమ్భిదా , అపదానం, బుద్ధవంసో, చరియాపిటకం, వినయాభిధమ్మపిటకాని, ఠపేత్వా వా చత్తారో నికాయే అవసేసం బుద్ధవచనం **ఖుద్దకనికాయో**.

కస్మా పనేస ఖుద్దకనికాయోతి వుచ్చతి? బహూనం ఖుద్దకానం ధమ్మక్ఖన్ధానం సమూహతో నివాసతో చ. సమూహనివాసా హి "నికాయో"తి వుచ్చన్తి. "నాహం, భిక్ఖవే, అఞ్ఞం ఏకనికాయమ్పి సమనుపస్సామి ఏవం చిత్తం, యథయిదం, భిక్ఖవే, తిరచ్ఛానగతా పాణా (సం॰ ని॰ ౩.౧౦౦). పోణికనికాయో, చిక్ఖల్లికనికాయో"తి ఏవమాదీని చేత్థ సాధకాని సాసనతో లోకతో చ. అయమస్స ఖుద్దకనికాయస్స ఏకదేసో. ఇమాని సుత్తన్తపిటకపరియాపన్నాని అత్థతో వివరితుం విభజితుం ఉత్తానీకాతుఞ్చ అధిప్పేతాని ఖుద్దకాని, తేసమ్పి ఖుద్దకానం సరణసిక్ఖాపదద్వత్తింసాకారకుమారపఞ్హమఙ్గలసుత్త- రతనసుత్తతిరోకుట్టనిధికణ్డమేత్తసుత్తానం వసేన నవప్పభేదో ఖుద్దకపాఠో ఆది ఆచరియపరమ్పరాయ వాచనామగ్గం ఆరోపితవసేన న భగవతా వుత్తవసేన. భగవతా హి వుత్తవసేన –

"అనేకజాతిసంసారం, సన్ధావిస్సం అనిబ్బిసం;
గహకారం గవేసన్తో, దుక్ఖా జాతి పునప్పునం.

"గహకారక దిట్ఠోసి, పున గేహం న కాహసి;
సబ్బా తే ఫాసుకా భగ్గా, గహకూటం విసఙ్ఖితం;
విసఙ్ఖారగతం చిత్తం, తణ్హానం ఖయమజ్ఝగా"తి. (ధ॰ ప॰ ౧౫౩-౧౫౪) –

ఇదం గాథాద్వయం సబ్బస్సాపి బుద్ధవచనస్స ఆది. తఞ్చ మనసావ వుత్తవసేన, న వచీభేదం కత్వా వుత్తవసేన. వచీభేదం పన కత్వా వుత్తవసేన –

"యదా హవే పాతుభవన్తి ధమ్మా,
ఆతాపినో ఝాయతో బ్రాహ్మణస్స;
అథస్స కఙ్ఖా వపయన్తి సబ్బా,
యతో పజానాతి సహేతుధమ్మ"న్తి. (ఉదా॰ ౧; మహావ॰ ౧) –

అయం గాథా ఆది. తస్మా య్వాయం నవప్పభేదో ఖుద్దకపాఠో ఇమేసం ఖుద్దకానం ఆది, తస్స ఆదితో పభుతి అత్థసంవణ్ణనం ఆరభిస్సామి.

## నిదానసోధనం

తస్స చాయమాది ‘‘**బుద్ధం సరణం గచ్ఛామి, ధమ్మం సరణం గచ్ఛామి, సఙ్ఘం సరణం గచ్ఛామీ**’’తి. తస్సాయం అత్థవణ్ణనాయ మాతికా –

“కేన కత్థ కదా కస్మా, భాసితం సరణత్తయం;
కస్మా చిధాదితో వుత్త, మవుత్తమపి ఆదితో.

“నిదానసోధనం కత్వా, ఏవమేత్థ తతో పరం;
బుద్ధం సరణగమనం, గమకఞ్చ విభావయే.

“భేదాభేదం ఫలఞ్చాపి, గమనీయఞ్చ దీపయే;
ధమ్మం సరణమిచ్చాది, ద్వయేపేస నయో మతో.

“అనుపుబ్బవవత్థానే, కారణఞ్చ వినిద్దిసే;
సరణత్తయమేతఞ్చ, ఉపమాహి పకాసయే”తి.

తత్థ పఠమగాథాయ తావ ఇదం సరణత్తయం కేన భాసితం, కత్థ భాసితం, కదా భాసితం, కస్మా భాసితం అవుత్తమపిచాదితో తథాగతేన కస్మా ఇధాదితో వుత్తన్తి పఞ్చ పఞ్హా.

తేసం విస్సజ్జనా **కేన భాసితన్తి** భగవతా భాసితం, న సావకేహి, న ఇసీహి, న దేవతాహి. **కత్థాతి** బారాణసియం ఇసిపతనే మిగదాయే. **కదాతి** ఆయస్మన్తే యసే సద్ధిం సహాయకేహి అరహత్తం పత్తే ఏకసట్ఠియా అరహన్తేసు బహుజనహితాయ లోకే ధమ్మదేసనం కరోన్తేసు. కస్మాతి పబ్బజ్జత్థఞ్చ ఉపసమ్పదత్థఞ్చ. యథాహ –

> “ఏవఞ్చ పన, భిక్ఖవే, పబ్బాజేతబ్బో ఉపసమ్పాదేతబ్బో. పఠమం కేసమస్సుం ఓహారేత్వా కాసాయాని వత్థాని అచ్ఛాదాపేత్వా ఏకంసం ఉత్తరాసఙ్గం కారాపేత్వా భిక్ఖూనం పాదే వన్దాపేత్వా ఉక్కుటికం నిసీదాపేత్వా అఞ్జలిం పగ్గణ్హాపేత్వా ‘ఏవం వదేహీ’తి వత్తబ్బో ‘బుద్ధం సరణం గచ్ఛామి, ధమ్మం సరణం గచ్ఛామి, సఙ్ఘం సరణం గచ్ఛామీ’”తి (మహావ. ౩౪).

**కస్మా చిధాదితో వుత్తన్తి** ఇదఞ్చ నవఙ్గం సత్థుసాసనం తీహి పిటకేహి సఙ్గణ్హిత్వా వాచనామగ్గం ఆరోపేన్తేహి పుబ్బాచరియేహి యస్మా ఇమినా మగ్గేన దేవమనుస్సా ఉపాసకభావేన వా పబ్బజితభావేన వా సాసనం ఓతరన్తి, తస్మా సాసనోతారస్స మగ్గభూతత్తా ఇధ ఖుద్దకపాఠే ఆదితో వుత్తన్తి ఞాతబ్బం.

కతం నిదానసోధనం.

# ౧. సరణత్తయవణ్ణనా

## బుద్ధవిభావనా

ఇదాని యం వుత్తం ‘‘**బుద్ధం సరణగమనం, గమకఞ్చ విభావయే**’’తి, తత్థ సబ్బధమ్మేసు అప్పటిహతఞాణనిమిత్తానుత్తరవిమోక్ఖాధిగమపరిభావితం ఖన్ధసన్తానముపాదాయ, పఞ్ఞత్తితో సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణపదట్ఠానం వా సచ్చాభిసమ్బోధిముపాదాయ పఞ్ఞత్తితో సత్తవిసేసో బుద్ధో. యథాహ –

“బుద్ధోతి యో సో భగవా సయమ్భూ అనాచరియకో పుబ్బే అననుస్సుతేసు ధమ్మేసు సామం సచ్చాని అభిసమ్బుజ్ఝి, తత్థ చ సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో, బలేసు చ వసీభావ”న్తి (మహాని॰ ౧౯౨; చూళని॰ పారాయనత్థుతిగాథానిద్దేస ౯౭; పటి॰ మ॰ ౧.౧౬౧).

అయం తావ అత్థతో బుద్ధవిభావనా.

**బ్యఞ్జనతో** పన “బుజ్ఝితాతి బుద్ధో, బోధేతాతి బుద్ధో”తి ఏవమాదినా నయేన వేదితబ్బో. వుత్తఞ్హేతం –

“బుద్ధోతి కేనట్ఠేన బుద్ధో? బుజ్ఝితా సచ్చానీతి బుద్ధో, బోధేతా పజాయాతి బుద్ధో, సబ్బఞ్ఞుతాయ బుద్ధో, సబ్బదస్సావితాయ బుద్ధో, అనఞ్ఞనేయ్యతాయ బుద్ధో, విసవితాయ బుద్ధో, ఖీణాసవసఙ్ఖాతేన బుద్ధో, నిరుపక్కిలేససఙ్ఖాతేన బుద్ధో, ఏకన్తవీతరాగోతి బుద్ధో, ఏకన్తవీతదోసోతి బుద్ధో, ఏకన్తవీతమోహోతి బుద్ధో, ఏకన్తనిక్కిలేసోతి బుద్ధో, ఏకాయనమగ్గం గతోతి బుద్ధో, ఏకో అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధోతి బుద్ధో, అబుద్ధివిహతత్తా బుద్ధిపటిలాభా బుద్ధో. బుద్ధోతి నేతం నామం మాతరా కతం, న పితరా కతం, న భాతరా కతం, న భగినియా కతం, న మిత్తామచ్చేహి కతం, న ఞాతిసాలోహితేహి కతం, న సమణబ్రాహ్మణేహి కతం, న దేవతాహి కతం, విమోక్ఖన్తికమేతం బుద్ధానం భగవన్తానం బోధియా మూలే సహ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స పటిలాభా సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి యదిదం బుద్ధో”తి (మహాని॰ ౧౯౨; చూళని॰ పారాయనత్థుతిగాథానిద్దేస ౯౭; పటి॰ మ॰ ౧.౧౬౨).

ఏత్థ చ యథా లోకే అవగన్తా అవగతోతి వుచ్చతి, ఏవం **బుజ్ఝితా సచ్చానీ**తి బుద్ధో. యథా పణ్ణసోసా వాతా పణ్ణసుసాతి వుచ్చన్తి, ఏవం **బోధేతా పజాయా**తి బుద్ధో. **సబ్బఞ్ఞుతాయ బుద్ధో**తి సబ్బధమ్మబుజ్ఝనసమత్థాయ బుద్ధియా బుద్ధోతి వుత్తం హోతి. **సబ్బదస్సావితాయ బుద్ధో**తి సబ్బధమ్మబోధనసమత్థాయ బుద్ధియా బుద్ధోతి వుత్తం హోతి. **అనఞ్ఞనేయ్యతాయ బుద్ధో**తి అఞ్ఞేన అబోధితో సయమేవ బుద్ధత్తా బుద్ధోతి వుత్తం హోతి. **విసవితాయ బుద్ధో**తి నానాగుణవికసనతో పదుమమివ వికసనట్ఠేన బుద్ధోతి వుత్తం హోతి. **ఖీణాసవసఙ్ఖాతేన బుద్ధో**తి ఏవమాదీహి చిత్తసఙ్కోచకరధమ్మప్పహానతో నిద్దాక్ఖయవిబుద్ధో పురిసో వియ సబ్బకిలేసనిద్దాక్ఖయవిబుద్ధత్తా బుద్ధోతి వుత్తం హోతి. **ఏకాయనమగ్గం గతోతి బుద్ధో**తి బుద్ధియత్థానం గమనత్థపరియాయతో యథా మగ్గం గతోపి పురిసో గతోతి వుచ్చతి, ఏవం ఏకాయనమగ్గం గతత్తాపి బుద్ధోతి వుచ్చతీతి దస్సేతుం వుత్తం. **ఏకో అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధోతి బుద్ధో**తి న పరేహి బుద్ధత్తా బుద్ధో, కిన్తు సయమేవ అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధత్తా బుద్ధోతి వుత్తం హోతి . **అబుద్ధివిహతత్తా బుద్ధిపటిలాభా బుద్ధో**తి బుద్ధి బుద్ధం బోధోతి పరియాయవచనమేతం. తత్థ యథా నీలరత్తగుణయోగతో “నీలో పటో, రత్తో పటో”తి వుచ్చతి, ఏవం

బుద్ధిగుణయోగతో బుద్ధోతి ఞాపేతుం వుత్తం హోతి. తతో పరం **బుద్ధోతి నేతం నామన్తి** ఏవమాది అత్థమనుగతా అయం పఞ్ఞత్తీతి బోధనత్థం వుత్తన్తి ఏవరూపేన నయేన సబ్బేసం పదానం బుద్ధసద్దస్స సాధనసమత్థో అత్థో వేదితబ్బో.

అయం బ్యఞ్జనతోపి బుద్ధవిభావనా.

**సరణగమనగమకవిభావనా**

ఇదాని **సరణగమనాదీసు** హింసతీతి సరణం, సరణగతానం తేనేవ సరణగమనేన భయం సన్తాసం దుక్ఖం దుగ్గతిం పరిక్కిలేసం హింసతి విధమతి నీహరతి నిరోధేతీతి అత్థో. అథ వా హితే పవత్తనేన అహితా చ నివత్తనేన సత్తానం భయం హింసతీతి బుద్ధో, భవకన్తారా ఉత్తరణేన అస్సాసదానేన చ ధమ్మో, అప్పకానమ్పి కారానం విపులఫలపటిలాభకరణేన సఙ్ఘో. తస్మా ఇమినాపి పరియాయేన తం రతనత్తయం సరణం. తప్పసాదతగ్గరుతాహి విహతవిద్ధంసితకిలేసో తప్పరాయణతాకారప్పవత్తో అపరప్పచ్చయో వా చిత్తుప్పాదో సరణగమనం. తంసమఙ్గీ సత్తో తం సరణం గచ్ఛతి, వుత్తప్పకారేన చిత్తుప్పాదేన "ఏస మే సరణం, ఏస మే పరాయణ"న్తి ఏవమేతం ఉపేతీతి అత్థో . ఉపేన్తో చ "ఏతే మయం, భన్తే, భగవన్తం సరణం గచ్ఛామ, ధమ్మఞ్చ, ఉపాసకే నో భగవా ధారేతూ"తి తపుస్సభల్లికాదయో వియ సమాదానేన వా, "సత్థా మే, భన్తే, భగవా, సావకోహమస్మీ"తి (సం. ని. ౨.౧౫౪) మహాకస్సపాదయో వియ సిస్సభావూపగమనేన వా, "ఏవం వుత్తే బ్రహ్మాయు బ్రాహ్మణో ఉట్ఠాయాసనా ఏకంసం ఉత్తరాసఙ్గం కరిత్వా యేన భగవా తేనఞ్జలిం పణామేత్వా తిక్ఖత్తుం ఉదానం ఉదానేసి 'నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స. నమో తస్స...పే.... సమ్మాసమ్బుద్ధస్సా'"తి (మ. ని. ౨.౩౯౪) బ్రహ్మాయుఆదయో వియ తప్పోణత్తేన వా, కమ్మట్ఠానానుయోగినో వియ అత్తసన్నియ్యాతనేన వా, అరియపుగ్గలా వియ సరణగమనుపక్కిలేససముచ్ఛేదేన వాతి అనేకప్పకారం విసయతో కిచ్చతో చ ఉపేతి.

అయం సరణగమనస్స గమకస్స చ విభావనా.

**భేదాభేదఫలదీపనా**

ఇదాని "**భేదాభేదం ఫలఞ్చాపి, గమనీయఞ్చ దీపయే**"తి వుత్తానం భేదాదీనం అయం దీపనా, ఏవం సరణగతస్స పుగ్గలస్స దువిధో సరణగమనభేదో – సావజ్జో చ అనవజ్జో చ. అనవజ్జో కాలకిరియాయ, సావజ్జో అఞ్ఞసత్థరి వుత్తప్పకారప్పవత్తియా, తస్మిఞ్చ వుత్తప్పకారవిపరీతప్పవత్తియా. సో దువిధోపి పుథుజ్జనానమేవ. బుద్ధగుణేసు అఞ్ఞాణసంసయమిచ్ఛాఞాణప్పవత్తియా అనాదరాదిప్పవత్తియా చ తేసం సరణం సంకిలిట్ఠం హోతి. అరియపుగ్గలా పన అభిన్నసరణా చేవ అసంకిలిట్ఠసరణా చ హోన్తి. యథాహ "అట్ఠానమేతం, భిక్ఖవే, అనవకాసో, యం దిట్ఠిసమ్పన్నో పుగ్గలో అఞ్ఞం సత్థారం ఉద్దిసేయ్యా"తి (అ. ని. ౧.౨౭౬; మ. ని. ౩.౧౨౮; విభ. ౮౦౯). పుథుజ్జనా తు యావదేవ సరణభేదం న పాపుణన్తి, తావదేవ అభిన్నసరణా. సావజ్జోవ నేసం సరణభేదో, సంకిలేసో చ అనిట్ఠఫలదో హోతి. అనవజ్జో అవిపాకత్తా అఫలో, అభేదో పన ఫలతో ఇట్ఠమేవ ఫలం దేతి.

యథాహ –

"యేకేచి బుద్ధం సరణం గతాసే, న తే గమిస్సన్తి అపాయభూమిం;

పహాయ మానుసం దేహం, దేవకాయం పరిపూరేస్సన్తీ”తి. (దీ. ని. ౨.౩౩౨; సం. ని. ౧.౩౭);

తత్ర చ యే సరణగమనుపక్కిలేససముచ్ఛేదేన సరణం గతా, తే అపాయం న గమిస్సన్తి. ఇతరే పన సరణగమనేన న గమిస్సన్తీతి ఏవం గాథాయ అధిప్పాయో వేదితబ్బో.

అయం తావ భేదాభేదఫలదీపనా.

**గమనీయదీపనా**

**గమనీయదీపనాయం** చోదకో ఆహ – “బుద్ధం సరణం గచ్ఛామీ”తి ఏత్థ యో బుద్ధం సరణం గచ్ఛతి, ఏస బుద్ధం వా గచ్ఛేయ్య సరణం వా, ఉభయథాపి చ ఏకస్స వచనం నిరత్థకం. కస్మా? గమనకిరియాయ కమ్మద్వయాభావతో. న హేత్థ “అజం గామం నేతీ”తిఆదీసు వియ ద్వికమ్మకత్తం అక్ఖరచిన్తకా ఇచ్ఛన్తి.

“గచ్ఛతేవ పుబ్బం దిసం, గచ్ఛతి పచ్ఛిమం దిస”న్తిఆదీసు (సం. ని. ౧.౧౨౮; ౩.౮౭) వియ సాత్థకమేవాతి చే? న, బుద్ధసరణానం సమానాధికరణభావస్సానధిప్పేతతో. ఏతేసఞ్హి సమానాధికరణభావే అధిప్పేతే పటిహతచిత్తోపి బుద్ధం ఉపసఙ్కమన్తో బుద్ధం సరణం గతో సియా. యఞ్హి తం బుద్ధోతి విసేసితం సరణం, తమేవేస గతోతి. “ఏతం ఖో సరణం ఖేమం, ఏతం సరణముత్తమ”న్తి (ధ. ప. ౧౯౨) వచనతో సమానాధికరణత్తమేవాతి చే? న, తత్థేవ తబ్భావతో. తత్థేవ హి గాథాపదే ఏతం బుద్ధాదిరతనత్తయం సరణగతానం భయహరణత్తసఙ్ఖాతే సరణభావే అబ్యభిచరణతో “ఖేమముత్తమఞ్చ సరణ”న్తి అయం సమానాధికరణభావో అధిప్పేతో, అఞ్ఞత్థ తు గమిసమ్బన్ధే సతి సరణగమనస్స అప్పసిద్ధితో అనధిప్పేతోతి అసాధకమేతం. “ఏతం సరణమాగమ్మ, సబ్బదుక్ఖా పముచ్చతీ”తి ఏత్థ గమిసమ్బన్ధేపి సరణగమనపసిద్ధితో సమానాధికరణత్తమేవాతి చే? న పుబ్బే వుత్తదోసప్పసఙ్గతో. తత్రాపి హి సమానాధికరణభావే సతి ఏతం బుద్ధధమ్మసఙ్ఘసరణం పటిహతచిత్తోపి ఆగమ్మ సబ్బదుక్ఖా పముచ్చేయ్యాతి ఏవం పుబ్బే వుత్తదోసప్పసఙ్గో ఏవ సియా, న చ నో దోసేన అత్థి అత్థోతి అసాధకమేతం. యథా “మమఞ్హి, ఆనన్ద, కల్యాణమిత్తం ఆగమ్మ జాతిధమ్మా సత్తా జాతియా పరిముచ్చన్తీ”తి (సం. ని. ౧.౧౨౯) ఏత్థ భగవతో కల్యాణమిత్తస్స ఆనుభావేన పరిముచ్చమానా సత్తా “కల్యాణమిత్తం ఆగమ్మ పరిముచ్చన్తీ”తి వుత్తా. ఏవమిధాపి బుద్ధధమ్మసఙ్ఘస్స సరణస్సానుభావేన ముచ్చమానో “ఏతం సరణమాగమ్మ, సబ్బదుక్ఖా పముచ్చతీ”తి వుత్తోతి ఏవమేత్థ అధిప్పాయో వేదితబ్బో.

ఏవం సబ్బథాపి న బుద్ధస్స గమనీయత్తం యుజ్జతి, న సరణస్స, న ఉభయేసం, ఇచ్ఛితబ్బఞ్చ గచ్ఛామీతి నిద్దిట్ఠస్స గమకస్స గమనీయం, తతో వత్తబ్బా ఏత్థ యుత్తీతి. వుచ్చతే –

బుద్ధోయేవేత్థ గమనీయో, గమనాకారదస్సనత్థం తు తం సరణవచనం, బుద్ధం సరణన్తి గచ్ఛామి. ఏస మే సరణం, ఏస మే పరాయణం, అఘస్స, తాతా, హితస్స చ విధాతాతి ఇమినా అధిప్పాయేన ఏతం గచ్ఛామి భజామి సేవామి పయిరుపాసామి, ఏవం వా జానామి బుజ్ఝామీతి. యేసఞ్హి ధాతూనం గతిఅత్థో బుద్ధిపి తేసం అత్థోతి. ఇతి-సద్దస్స అప్పయోగా అయుత్తమితి చే? తం న. తత్థ సియా – యది చేత్థ ఏవమత్థో భవేయ్య, తతో “అనిచ్చం రూపం అనిచ్చం రూపన్తి యథాభూతం పజానాతీ”తి ఏవమాదీసు (సం. ని. ౩.౨౦౧, ౮౨౧) వియ ఇతి-సద్దో పయుత్తో సియా, న చ పయుత్తో,

తస్మా అయుత్తమేతన్తి. తఞ్చ న, కస్మా? తదత్థసమ్భవా. "యో చ బుద్ధఞ్చ ధమ్మఞ్చ సఙ్ఘఞ్చ సరణం గతో"తి ఏవమాదీసు (ధ. ప. ౧౯౦) వియ ఇధాపి ఇతి-సద్దస్స అత్థో సమ్భవతి, న చ విజ్జమానత్థసమ్భవా ఇతి-సద్దా సబ్బత్థ పయుజ్జన్తి, అప్పయుత్తస్సాపేత్థ పయుత్తస్స వియ ఇతి-సద్దస్స అత్థో విఞ్ఞాతబ్బో అఞ్ఞేసు చ ఏవంజాతికేసు, తస్మా అదోసో ఏవ సోతి. "అనుజానామి, భిక్ఖవే, తీహి సరణగమనేహి పబ్బజ్జ"న్తిఆదీసు (మహావ. ౩౪) సరణస్సేవ గమనీయతో యం వుత్తం "గమనాకారదస్సనత్థం తు సరణవచన"న్తి, తం న యుత్తమితి చే. తం నాయుత్తం. కస్మా? తదత్థసమ్భవా ఏవ. తత్రాపి హి తస్స అత్థో సమ్భవతి, యతో పుబ్బసదిసమేవ అప్పయుత్తోపి పయుత్తో వియ వేదితబ్బో. ఇతరథా హి పుబ్బే వుత్తదోసప్పసఙ్గో ఏవ సియా, తస్మా యథానుసిట్ఠమేవ గహేతబ్బం.

అయం గమనీయదీపనా.

## ధమ్మసఙ్ఘసరణవిభావనా

ఇదాని యం వుత్తం **''ధమ్మం సరణమిచ్చాది, ద్వయేపేస నయో మతో''**తి ఏత్థ వుచ్చతే – య్వాయం "బుద్ధం సరణం గచ్ఛామీ"తి ఏత్థ అత్థవణ్ణనానయో వుత్తో, "ధమ్మం సరణం గచ్ఛామి, సఙ్ఘం సరణం గచ్ఛామీ"తి ఏతస్మిమ్పి పదద్వయే ఏసోవ వేదితబ్బో. తత్రాపి హి ధమ్మసఙ్ఘానం అత్థతో బ్యఞ్జనతో చ విభావనమత్తమేవ అసదిసం, సేసం వుత్తసదిసమేవ. యతో యదేవేత్థ అసదిసం, తం వుచ్చతే – మగ్గఫలనిబ్బానాని ధమ్మోతి ఏకే. భావితమగ్గానం సచ్ఛికతనిబ్బానానఞ్చ అపాయేసు అపతనభావేన ధారణతో పరమస్సాసవిధానతో చ మగ్గవిరాగా ఏవ ఇమస్మిం అత్థే ధమ్మోతి అమ్హాకం ఖన్తి, అగ్గప్పసాదసుత్తఞ్చేవ సాధకం. వుత్తఞ్హేత్థ "యావతా, భిక్ఖవే, ధమ్మా సఙ్ఖతా , అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో తేసం అగ్గమక్ఖాయతీ"తి ఏవమాది (అ. ని. ౪.౩౪; ఇతివు. ౯౦).

చతుబ్బిధఅరియమగ్గసమఙ్గీనం చతుసామఞ్ఞఫలసమధివాసితఖన్ధసన్తానానఞ్చ పుగ్గలానం సమూహో దిట్ఠిసీలసఙ్ఘాతేన సంహతత్తా సఙ్ఘో. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

> "తం కిం మఞ్ఞసి, ఆనన్ద, యే వో మయా ధమ్మా అభిఞ్ఞా దేసితా, సేయ్యథిదం, చత్తారో సతిపట్ఠానా, చత్తారో సమ్మప్పధానా, చత్తారో ఇద్ధిపాదా, పఞ్చిన్ద్రియాని, పఞ్చ బలాని, సత్త బోజ్ఝఙ్గా, అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో, పస్ససి నో త్వం, ఆనన్ద, ఇమేసు ధమ్మేసు ద్వేపి భిక్ఖూ నానావాదే"తి (మ. ని. ౩.౪౩).

అయఞ్హి పరమత్థసఙ్ఘో సరణన్తి గమనీయో. సుత్తే చ "ఆహునేయ్యో పాహునేయ్యో దక్ఖిణేయ్యో అఞ్జలికరణీయో అనుత్తరం పుఞ్ఞక్ఖేత్తం లోకస్సా"తి (ఇతివు. ౯౦; అ. ని. ౪.౩౪, ౧౮౧) వుత్తో. ఏతం పన సరణం గతస్స అఞ్ఞస్మిమ్పి భిక్ఖుసఙ్ఘే వా భిక్ఖునిసఙ్ఘే వా బుద్ధప్పముఖే వా సఙ్ఘే సమ్ముతిసఙ్ఘే వా చతువగ్గాదిభేదే ఏకపుగ్గలేపి వా భగవన్తం ఉద్దిస్స పబ్బజితే వన్దనాదికిరియాయ సరణగమనం నేవ భిజ్జతి న సంకిలిస్సతి, అయమేత్థ విసేసో. వుత్తావసేసన్తు ఇమస్స దుతియస్స చ సరణగమనస్స భేదాభేదాదివిధానం పుబ్బే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. అయం తావ "ధమ్మం సరణమిచ్చాది, ద్వయేపేస నయో మతో"తి ఏతస్స వణ్ణనా.

## అనుపుబ్బవవత్థానకారణనిద్దేసో

ఇదాని **అనుపుబ్బవవత్థానే, కారణఞ్చ వినిద్దిసే**తి ఏత్థ ఏతేసు చ తీసు సరణవచనేసు సబ్బసత్తానం అగ్గోతి కత్వా పఠమం బుద్ధో, తప్పభవతో తదుపదేసితతో చ అనన్తరం ధమ్మో, తస్స ధమ్మస్స ఆధారకతో తదాసేవనతో చ అన్తే సఙ్ఘో. సబ్బసత్తానం వా హితే నియోజకోతి కత్వా పఠమం బుద్ధో, తప్పభవతో సబ్బసత్తహితత్తా అనన్తరం ధమ్మో, హితాధిగమాయ పటిపన్నో అధిగతహితో చాతి కత్వా అన్తే సఙ్ఘో సరణభావేన వవత్థపేత్వా పకాసితోతి ఏవం అనుపుబ్బవవత్థానే కారణఞ్చ వినిద్దిసే.

### ఉపమాపకాసనా

ఇదాని యమ్పి వుత్తం ''**సరణత్తయమేతఞ్చ, ఉపమాహి పకాసయే**''తి , తమ్పి వుచ్చతే – ఏత్థ పన పుణ్ణచన్దో వియ బుద్ధో, చన్దకిరణనికరో వియ తేన దేసితో ధమ్మో, పుణ్ణచన్దకిరణసముప్పాదితపీణితో లోకో వియ సఙ్ఘో. బాలసూరియో వియ బుద్ధో, తస్స రస్మిజాలమివ వుత్తప్పకారో ధమ్మో, తేన విహతన్ధకారో లోకో వియ సఙ్ఘో. వనదాహకపురిసో వియ బుద్ధో, వనదహనగ్గి వియ కిలేసవనదహనో ధమ్మో, దడ్ఢవనత్తా ఖేత్తభూతో వియ భూమిభాగో దడ్ఢకిలేసత్తా పుఞ్ఞక్ఖేత్తభూతో సఙ్ఘో. మహామేఘో వియ బుద్ధో, సలిలవుట్ఠి వియ ధమ్మో, వుట్ఠినిపాతూపసమితరేణు వియ జనపదో ఉపసమితకిలేసరేణు సఙ్ఘో. సుసారథి వియ బుద్ధో, అస్సాజానీయవినయూపాయో వియ ధమ్మో, సువినీతస్సాజానీయసమూహో వియ సఙ్ఘో. సబ్బదిట్ఠిసల్లుద్ధరణతో సల్లకత్తో వియ బుద్ధో, సల్లుద్ధరణూపాయో వియ ధమ్మో, సముద్ధటసల్లో వియ జనో సముద్ధటదిట్ఠిసల్లో సఙ్ఘో. మోహపటలసముప్పాటనతో వా సాలాకియో వియ బుద్ధో, పటలసముప్పాటనుపాయో వియ ధమ్మో, సముప్పాటితపటలో విప్పసన్నలోచనో వియ జనో సముప్పాటితమోహపటలో విప్పసన్నఞాణలోచనో సఙ్ఘో. సానుసయకిలేసబ్యాధిహరణసమత్థతాయ వా కుసలో వేజ్జో వియ బుద్ధో, సమ్మా పయుత్తభేసజ్జమివ ధమ్మో, భేసజ్జపయోగేన సముపసన్తబ్యాధి వియ జనసముదాయో సముపసన్తకిలేసబ్యాధానుసయో సఙ్ఘో.

అథ వా సుదేసకో వియ బుద్ధో, సుమగ్గో వియ ఖేమన్తభూమి వియ చ ధమ్మో, మగ్గప్పటిపన్నో ఖేమన్తభూమిప్పత్తో వియ సఙ్ఘో. సునావికో వియ బుద్ధో, నావా వియ ధమ్మో, పారప్పత్తో సమ్పత్తికో వియ జనో సఙ్ఘో. హిమవా వియ బుద్ధో, తప్పభవోసధమివ ధమ్మో, ఓసధూపభోగేన నిరామయో వియ జనో సఙ్ఘో. ధనదో వియ బుద్ధో, ధనం వియ ధమ్మో, యథాధిప్పాయం లద్ధధనో వియ జనో సమ్మాలద్ధఅరియధనో సఙ్ఘో. నిధిదస్సనకో వియ బుద్ధో, నిధి వియ ధమ్మో, నిధిప్పత్తో వియ జనో సఙ్ఘో.

అపిచ అభయదో వియ వీరపురిసో బుద్ధో, అభయమివ ధమ్మో, సమ్పత్తాభయో వియ జనో అచ్చన్తసబ్బభయో సఙ్ఘో. అస్సాసకో వియ బుద్ధో, అస్సాసో వియ ధమ్మో, అస్సత్థజనో వియ సఙ్ఘో. సుమిత్తో వియ బుద్ధో, హితూపదేసో వియ ధమ్మో, హితూపయోగేన పత్తసదత్థో వియ జనో సఙ్ఘో. ధనాకరో వియ బుద్ధో, ధనసారో వియ ధమ్మో, ధనసారూపభోగో వియ జనో సఙ్ఘో. రాజకుమారన్హాపకో వియ బుద్ధో, సీసన్హానసలిలం వియ ధమ్మో, సున్హాతరాజకుమారవగ్గో వియ సద్ధమ్మసలిలసున్హాతో సఙ్ఘో. అలఙ్కారకారకో వియ బుద్ధో, అలఙ్కారో వియ ధమ్మో, అలఙ్కతరాజపుత్తగణో వియ సద్ధమ్మాలఙ్కతో సఙ్ఘో. చన్దనరుక్ఖో వియ బుద్ధో, తప్పభవగన్ధో వియ ధమ్మో, చన్దనుపభోగేన సన్తపరిళాహో వియ జనో సద్ధమ్మూపభోగేన సన్తపరిళాహో సఙ్ఘో. దాయజ్జసమ్పదానకో వియ పితా బుద్ధో, దాయజ్జం వియ ధమ్మో, దాయజ్జహరో పుత్తవగ్గో వియ సద్ధమ్మదాయజ్జహరో సఙ్ఘో. వికసితపదుమం వియ బుద్ధో, తప్పభవమధు వియ ధమ్మో, తదుపభోగీభమరగణో వియ సఙ్ఘో. ఏవం సరణత్తయమేతఞ్చ, ఉపమాహి పకాసయే.

ఏత్తావతా చ యా పుబ్బే ‘‘**కేన కత్థ కదా కస్మా, భాసితం సరణత్తయ**’’న్తిఆదీహి చతూహి గాథాహి అత్థవణ్ణనాయ మాతికా నిక్ఖిత్తా, సా అత్థతో పకాసితా హోతీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దకపాఠ-అట్ఠకథాయ

సరణత్తయవణ్ణనా నిట్ఠితా.

# ౨. సిక్ఖాపదవణ్ణనా

## సిక్ఖాపదపాఠమాతికా

ఏవం సరణగమనేహి సాసనోతారం దస్సేత్వా సాసనం ఓతిణ్ణేన ఉపాసకేన వా పబ్బజితేన వా యేసు సిక్ఖాపదేసు పఠమం సిక్ఖితబ్బం, తాని దస్సేతుం నిక్ఖిత్తస్స సిక్ఖాపదపాఠస్స ఇదాని వణ్ణనత్థం అయం మాతికా –

"యేన యత్థ యదా యస్మా, వుత్తానేతాని తం నయం;
వత్వా కత్వా వవత్థానం, సాధారణవిసేసతో.

"పకతియా చ యం వజ్జం, వజ్జం పణ్ణత్తియా చ యం;
వవత్థపేత్వా తం కత్వా, పదానం బ్యఞ్జనత్థతో.

"సాధారణానం సబ్బేసం, సాధారణవిభావనం;
అథ పఞ్చసు పుబ్బేసు, విసేసత్థప్పకాసతో.

"పాణాతిపాతపభుతి-హేకతానానతాదితో;
ఆరమ్మణాదానభేదా, మహాసావజ్జతో తథా.

"పయోగఙ్గసముట్ఠానా, వేదనామూలకమ్మతో;
విరమతో చ ఫలతో, విఞ్ఞాతబ్బో వినిచ్ఛయో.

"యోజేతబ్బం తతో యుత్తం, పచ్ఛిమేస్వపి పఞ్చసు;
ఆవేణికఞ్చ వత్తబ్బం, ఞేయ్యా హీనాదితాపి చా"తి.

తత్థ ఏతాని పాణాతిపాతావేరమణీతిఆదీని దస సిక్ఖాపదాని భగవతా ఏవ వుత్తాని, న సావకాదీహి. తాని చ సావత్థియం వుత్తాని జేతవనే అనాథపిణ్డికస్స ఆరామే ఆయస్మన్తం రాహులం పబ్బాజేత్వా కపిలవత్థుతో సావత్థిం అనుప్పత్తేన సామణేరానం సిక్ఖాపదవవత్థాపనత్థం. వుత్తం హేతం –

"అథ ఖో భగవా కపిలవత్థుస్మిం యథాభిరన్తం విహరిత్వా యేన సావత్థి తేన చారికం పక్కామి. అనుపుబ్బేన చారికం చరమానో యేన సావత్థి తదవసరి. తత్ర సుదం భగవా సావత్థియం విహరతి జేతవనే అనాథపిణ్డికస్స ఆరామే. తేన ఖో పన సమయేన ...పే.... అథ ఖో సామణేరానం ఏతదహోసి – 'కతి ను ఖో అమ్హాకం సిక్ఖాపదాని, కత్థ చ అమ్హేహి సిక్ఖితబ్బ'"న్తి. భగవతో ఏతమత్థం ఆరోచేసుం – "అనుజానామి, భిక్ఖవే, సామణేరానం దస సిక్ఖాపదాని, తేసు చ సామణేరేహి సిక్ఖితుం , పాణాతిపాతావేరమణీ...పే.... జాతరూపరజతపటిగ్గహణా వేరమణీ"తి (మహావ. ౧౦౬).

తానేతాని “సమాదాయ సిక్ఖతి సిక్ఖాపదేసూ”తి (దీ॰ ని॰ ౧.౧౯౩; మ॰ ని॰ ౨.౨౪; విభ॰ ౫౦౮) సుత్తానుసారేన సరణగమనేసు చ దస్సితపాఠానుసారేన “పాణాతిపాతా వేరమణిసిక్ఖాపదం సమాదియామీ”తి ఏవం వాచనామగ్గం ఆరోపితానీతి వేదితబ్బాని. ఏవం తావ “యేన యత్థ యదా యస్మా, వుత్తానేతాని తం నయం వత్వా”తి సో నయో దట్ఠబ్బో.

### సాధారణవిసేసవవత్థానం

ఏత్థ చ ఆదితో ద్వే చతుత్థపఞ్చమాని ఉపాసకానం సామణేరానఞ్చ సాధారణాని నిచ్చసీలవసేన. ఉపోసథసీలవసేన పన ఉపాసకానం సత్తమట్ఠమం చేకం అఙ్గం కత్వా సబ్బపచ్ఛిమవజ్జాని సబ్బానిపి సామణేరేహి సాధారణాని, పచ్ఛిమం పన సామణేరానమేవ విసేసభూతన్తి ఏవం సాధారణవిసేసతో వవత్థానం కాతబ్బం. పురిమాని చేత్థ పఞ్చ ఏకన్తఅకుసలచిత్తసముట్ఠానత్తా పాణాతిపాతాదీనం పకతివజ్జతో వేరమణియా, సేసాని పణ్ణత్తివజ్జతోతి ఏవం పకతియా చ యం వజ్జం, వజ్జం పణ్ణత్తియా చ యం, తం వవత్థపేతబ్బం.

### సాధారణవిభావనా

యస్మా చేత్థ “వేరమణిసిక్ఖాపదం సమాదియామీ”తి ఏతాని సబ్బసాధారణాని పదాని, తస్మా ఏతేసం పదానం బ్యఞ్జనతో చ అత్థతో చ అయం సాధారణవిభావనా వేదితబ్బా –

తత్థ **బ్యఞ్జనతో** తావ వేరం మణతీతి వేరమణీ, వేరం పజహతి, వినోదేతి, బ్యన్తీకరోతి, అనభావం గమేతీతి అత్థో. విరమతి వా ఏతాయ కరణభూతాయ వేరమ్హా పుగ్గలోతి, వికారస్స వేకారం కత్వా వేరమణీ. తేనేవ చేత్థ “వేరమణిసిక్ఖాపదం విరమణిసిక్ఖాపద”న్తి ద్విధా సజ్ఝాయం కరోన్తి. సిక్ఖితబ్బాతి సిక్ఖా, పజ్జతే అనేనాతి పదం. సిక్ఖాయ పదం సిక్ఖాపదం, సిక్ఖాయ అధిగమూపాయోతి అత్థో. అథ వా మూలం నిస్సయో పతిట్ఠాతి వుత్తం హోతి. వేరమణీ ఏవ సిక్ఖాపదం వేరమణిసిక్ఖాపదం, విరమణిసిక్ఖాపదం వా దుతియేన నయేన. సమ్మా ఆదియామి సమాదియామి, అవీతిక్కమనాధిప్పాయేన అఖణ్డకారితాయ అచ్ఛిద్దకారితాయ అసబలకారితాయ చ ఆదియామీతి వుత్తం హోతి.

**అత్థతో** పన వేరమణీతి కామావచరకుసలచిత్తసమ్పయుత్తా విరతి, సా పాణాతిపాతా విరమన్తస్స “యా తస్మిం సమయే పాణాతిపాతా ఆరతి విరతి పటివిరతి వేరమణీ అకిరియా అకరణం అనజ్ఝాపత్తి వేలాఅనతిక్కమో సేతుఘాతో”తి ఏవమాదినా (విభ॰ ౭౦౪) నయేన విభఙ్గే వుత్తా. కామఞ్చేసా వేరమణీ నామ లోకుత్తరాపి అత్థి, ఇధ పన సమాదియామీతి వుత్తత్తా సమాదానవసేన పవత్తారహా, తస్మా సా న హోతీతి కామావచరకుసలచిత్తసమ్పయుత్తా విరతీతి వుత్తా.

**సిక్ఖాతి** తిస్సో సిక్ఖా అధిసీలసిక్ఖా, అధిచిత్తసిక్ఖా, అధిపఞ్ఞాసిక్ఖాతి. ఇమస్మిం పనత్థే సమ్పత్తవిరతిసీలం లోకికా విపస్సనా రూపారూపఝానాని అరియమగ్గో చ సిక్ఖాతి అధిప్పేతా. యథాహ –

> “కతమే ధమ్మా సిక్ఖా? యస్మిం సమయే కామావచరం కుసలం చిత్తం ఉప్పన్నం హోతి, సోమనస్ససహగతం ఞాణసమ్పయుత్తం…పే॰… తస్మిం సమయే ఫస్సో హోతి…పే॰… అవిక్ఖేపో హోతి, ఇమే ధమ్మా సిక్ఖా.

“కతమే ధమ్మా సిక్ఖా? యస్మిం సమయే రూపూపపత్తియా మగ్గం భావేతి వివిచ్చేవ కామేహి వివిచ్చ అకుసలేహి ధమ్మేహి...పే.... పఠమం ఝానం...పే.... పఞ్చమం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి...పే.... అవిక్ఖేపో హోతి, ఇమే ధమ్మా సిక్ఖా.

“కతమే ధమ్మా సిక్ఖా? యస్మిం సమయే అరూపపత్తియా...పే.... నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసహగతం...పే.... అవిక్ఖేపో హోతి, ఇమే ధమ్మా సిక్ఖా.

“కతమే ధమ్మా సిక్ఖా? యస్మిం సమయే లోకుత్తరం ఝానం భావేతి నియ్యానికం...పే.... అవిక్ఖేపో హోతి, ఇమే ధమ్మా సిక్ఖా”తి (విభ॰ ౭౧౨-౭౧౩).

ఏతాసు సిక్ఖాసు యాయ కాయచి సిక్ఖాయ పదం అధిగమూపాయో, అథ వా మూలం నిస్సయో పతిట్ఠాతి సిక్ఖాపదం. వుత్తఞ్హేతం – “సీలం నిస్సాయ సీలే పతిట్ఠాయ సత్త బోజ్ఝఙ్గే భావేన్తో బహులీకరోన్తో”తి ఏవమాది (సం॰ ని॰ ౫.౧౮౨). ఏవమేత్థ సాధారణానం పదానం సాధారణా బ్యఞ్జనతో అత్థతో చ విభావనా కాతబ్బా.

## పురిమపఞ్చసిక్ఖాపదవణ్ణనా

ఇదాని యం వుత్తం – ‘‘**అథ పఞ్చసు పుబ్బేసు, విసేసత్థప్పకాసతో...పే.... విఞ్ఞాతబ్బో వినిచ్ఛయో**’’తి , తత్థేతం వుచ్చతి – **పాణాతిపాతో**తి ఏత్థ తావ **పాణో**తి జీవితిన్ద్రియప్పటిబద్ధా ఖన్ధసన్తతి, తం వా ఉపాదాయ పఞ్ఞత్తో సత్తో. తస్మిం పన పాణే పాణసఞ్ఞినో తస్స పాణస్స జీవితిన్ద్రియుపచ్ఛేదకఉపక్కమసముట్ఠాపికా కాయవచీద్వారానం అఞ్ఞతరద్వారప్పవత్తా వధకచేతనా పాణాతిపాతో. **అదిన్నాదాన**న్తి ఏత్థ అదిన్నన్తి పరపరిగ్గహితం, యత్థ పరో యథాకామకారితం ఆపజ్జన్తో అదణ్డారహో అనుపవజ్జో చ హోతి, తస్మిం పరపరిగ్గహితే పరపరిగ్గహితసఞ్ఞినో తదాదాయకఉపక్కమసముట్ఠాపికా కాయవచీద్వారానం అఞ్ఞతరద్వారప్పవత్తా ఏవ థేయ్యచేతనా అదిన్నాదానం. **అబ్రహ్మచరియ**న్తి అసేట్ఠచరియం, ద్వయంద్వయసమాపత్తిమేథునప్పటిసేవనా కాయద్వారప్పవత్తా అసద్ధమ్మప్పటిసేవనట్ఠానవీతిక్కమచేతనా అబ్రహ్మచరియం . **ముసావాదో**తి ఏత్థ **ముసా**తి విసంవాదనపురేక్ఖారస్స అత్థభఞ్జనకో వచీపయోగో కాయపయోగో వా, విసంవాదనాధిప్పాయేన పనస్స పరవిసంవాదకకాయవచీపయోగసముట్ఠాపికా కాయవచీద్వారానమేవ అఞ్ఞతరద్వారప్పవత్తా మిచ్ఛాచేతనా ముసావాదో. **సురామేరయమజ్జపమాదట్ఠాన**న్తి ఏత్థ పన **సురా**తి పఞ్చ సురా – పిట్ఠసురా, పూవసురా, ఓదనసురా, కిణ్ణపక్ఖిత్తా, సమ్భారసంయుత్తా చాతి. **మేరయ**మ్పి పుప్ఫాసవో, ఫలాసవో, గుళాసవో, మధ్వాసవో, సమ్భారసంయుత్తో చాతి పఞ్చవిధం. **మజ్జ**న్తి తదుభయమేవ మదనియట్ఠేన మజ్జం, యం వా పనఞ్ఞమ్పి కిఞ్చి అత్థి మదనియం, యేన పీతేన మత్తో హోతి పమత్తో, ఇదం వుచ్చతి మజ్జం. **పమాదట్ఠాన**న్తి యాయ చేతనాయ తం పివతి అజ్ఝోహరతి, సా చేతనా మదప్పమాదహేతుతో పమాదట్ఠానన్తి వుచ్చతి, యతో అజ్ఝోహరణాధిప్పాయేన కాయద్వారప్పవత్తా సురామేరయమజ్జానం అజ్ఝోహరణచేతనా “సురామేరయమజ్జపమాదట్ఠాన”న్తి వేదితబ్బా. ఏవం తావేత్థ పాణాతిపాతప్పభుతీహి విఞ్ఞాతబ్బో వినిచ్ఛయో.

## ఏకతానానతాదివినిచ్ఛయం

**ఏకతానానతాదితో**తి ఏత్థ ఆహ – కిం పన వజ్ఝవధకప్పయోగచేతనాదీనం ఏకతాయ పాణాతిపాతస్స అఞ్ఞస్స వా అదిన్నాదానాదినో ఏకత్తం, నానతాయ నానత్తం హోతి, ఉదాహు నోతి. కస్మా పనేతం వుచ్చతి? యది తావ ఏకతాయ ఏకత్తం, అథ యదా ఏకం వజ్ఝం బహూ వధకా వధేన్తి, ఏకో వా వధకో బహుకే వజ్ఝే వధేతి, ఏకేన వా సాహత్థికాదినా పయోగేన బహూ వజ్ఝా వధీయన్తి, ఏకా వా చేతనా బహూనం వజ్ఝానం జీవితిన్ద్రియుపచ్ఛేదకపయోగం సముట్ఠాపేతి, తదా ఏకేన పాణాతిపాతేన భవితబ్బం. యది పన నానతాయ నానత్తం. అథ యదా ఏకో వధకో ఏకస్సత్థాయ ఏకం పయోగం కరోన్తో బహూ వజ్ఝే వధేతి, బహూ వా వధకా దేవదత్తయఞ్ఞదత్తసోమదత్తాదీనం బహూనమత్థాయ బహూ పయోగే కరోన్తా ఏకమేవ దేవదత్తం యఞ్ఞదత్తం సోమదత్తం వా వధేన్తి, బహూహి వా సాహత్థికాదీహి పయోగేహి ఏకో వజ్ఝో వధీయతి. బహూ వా చేతనా ఏకస్సేవ వజ్ఝస్స జీవితిన్ద్రియుపచ్ఛేదకపయోగం సముట్ఠాపేన్తి, తదా బహూహి పాణాతిపాతేహి భవితబ్బం. ఉభయమ్పి చేతమయుత్తం. అథ నేవ ఏతేసం వజ్ఝాదీనం ఏకతాయ ఏకత్తం, నానతాయ నానత్తం, అఞ్ఞథేవ తు ఏకత్తం నానత్తఞ్చ హోతి, తం వత్తబ్బం పాణాతిపాతస్స, ఏవం సేసానమ్పీతి.

వుచ్చతే – తత్థ తావ పాణాతిపాతస్స న వజ్ఝవధకాదీనం పచ్చేకమేకతాయ ఏకతా, నానతాయ నానతా, కిన్తు వజ్ఝవధకాదీనం యుగనన్ధమేకతాయ ఏకతా, ద్విన్నమ్పి తు తేసం, తతో అఞ్ఞతరస్స వా నానతాయ నానతా. తథా హి బహూసు వధకేసు బహూహి సరక్ఖేపాదీహి ఏకేన వా ఓపాతఖణనాదినా పయోగేన బహూ వజ్ఝే వధేన్తేసుపి బహూ పాణాతిపాతా హోన్తి. ఏకస్మిం వధకే ఏకేన, బహూహి వా పయోగేహి తప్పయోగసముట్ఠాపికాయ చ ఏకాయ, బహూహి వా చేతనాహి బహూ వజ్ఝే వధేన్తేపి బహూ పాణాతిపాతా హోన్తి, బహూసు చ వధకేసు యథావుత్తప్పకారేహి బహూహి, ఏకేన వా పయోగేన ఏకం వజ్ఝం వధేన్తేసుపి బహూ పాణాతిపాతా హోన్తి. ఏస నయో అదిన్నాదానాదీసుపీతి. ఏవమేత్థ ఏకతానానతాదితోపి విఞ్ఞాతబ్బో వినిచ్ఛయో.

**ఆరమ్మణతో**తి పాణాతిపాతో చేత్థ జీవితిన్ద్రియారమ్మణో. అదిన్నాదానఅబ్రహ్మచరియసురామేరయమజ్జపమాదట్ఠానాని రూపధమ్మేసు రూపాయతనాదిఅఞ్ఞతరసఙ్ఖారారమ్మణాని. ముసావాదో యస్స ముసా భణతి, తమారభిత్వా పవత్తనతో సత్తారమ్మణో. అబ్రహ్మచరియమ్పి సత్తారమ్మణన్తి ఏకే. అదిన్నాదానఞ్చ యదా సత్తో హరితబ్బో హోతి, తదా సత్తారమ్మణన్తి. అపి చేత్థ సఙ్ఖారవసేనేవ సత్తారమ్మణం, న పణ్ణత్తివసేనాతి. ఏవమేత్థ ఆరమ్మణతోపి విఞ్ఞాతబ్బో వినిచ్ఛయో.

**ఆదానతో**తి పాణాతిపాతావేరమణిసిక్ఖాపదాదీని చేతాని సామణేరేన భిక్ఖుసన్తికే సమాదిన్నానేవ సమాదిన్నాని హోన్తి, ఉపాసకేన పన అత్తనా సమాదియన్తేనాపి సమాదిన్నాని హోన్తి, పరస్స సన్తికే సమాదియన్తేనాపి. ఏకజ్ఝం సమాదిన్నానిపి సమాదిన్నాని హోన్తి, పచ్చేకం సమాదిన్నానిపి. కిన్తు నానం ఏకజ్ఝం సమాదియతో ఏకాయేవ విరతి, ఏకావ చేతనా హోతి, కిచ్చవసేన పనేతాసం పఞ్చవిధత్తం విఞ్ఞాయతి. పచ్చేకం సమాదియతో పన పఞ్చేవ విరతియో, పఞ్చ చ చేతనా హోన్తీతి వేదితబ్బా. ఏవమేత్థ ఆదానతోపి విఞ్ఞాతబ్బో వినిచ్ఛయో.

**భేదతో**తి సామణేరానఞ్చేత్థ ఏకస్మిం భిన్నే సబ్బానిపి భిన్నాని హోన్తి. పారాజికట్ఠానియాని హి తాని తేసం, యం తం వీతిక్కన్తం హోతి, తేనేవ కమ్మబద్ధో. గహట్ఠానం పన ఏకస్మిం భిన్నే ఏకమేవ భిన్నం హోతి, యతో తేసం తంసమాదానేనేవ పున పఞ్చఙ్గికత్తం సీలస్స సమ్పజ్జతి. అపరే పనాహు – “విసుం విసుం సమాదిన్నేసు ఏకస్మిం భిన్నే ఏకమేవ భిన్నం హోతి, ‘పఞ్చఙ్గసమన్నాగతం సీలం సమాదియామీ’తి ఏవం పన ఏకతో సమాదిన్నేసు ఏకస్మిం భిన్నే సేసానిపి సబ్బాని

భిన్నాని హోన్తి. కస్మా? సమాదిన్నస్స అభిన్నత్తా, యం తం వీతిక్కన్తం, తేనేవ కమ్మబద్ధో"తి. ఏవమేత్థ భేదతోపి విఞ్ఞాతబ్బో వినిచ్ఛయో.

**మహాసావజ్జతో**తి గుణవిరహితేసు తిరచ్ఛానగతాదీసు పాణేసు ఖుద్దకే పాణే పాణాతిపాతో అప్పసావజ్జో, మహాసరీరే మహాసావజ్జో. కస్మా? పయోగమహన్తతాయ. పయోగసమత్తేపి వత్థుమహన్తతాయ. గుణవన్తేసు పన మనుస్సాదీసు అప్పగుణే పాణాతిపాతో అప్పసావజ్జో, మహాగుణే మహాసావజ్జో . సరీరగుణానన్తు సమభావే సతి కిలేసానం ఉపక్కమానఞ్చ ముదుతాయ అప్పసావజ్జతా, తిబ్బతాయ మహాసావజ్జతా చ వేదితబ్బా. ఏస నయో సేసేసుపి. అపి చేత్థ సురామేరయమజ్జపమాదట్ఠానమేవ మహాసావజ్జం, న తథా పాణాతిపాతాదయో. కస్మా? మనుస్సభూతస్సాపి ఉమ్మత్తకభావసంవత్తనేన అరియధమ్మన్తరాయకరణతోతి. ఏవమేత్థ మహాసావజ్జతోపి విఞ్ఞాతబ్బో వినిచ్ఛయో.

**పయోగతో**తి ఏత్థ చ పాణాతిపాతస్స సాహత్థికో, ఆణత్తికో, నిస్సగ్గియో, థావరో, విజ్జామయో, ఇద్ధిమయోతి ఛప్పయోగా. తత్థ కాయేన వా కాయప్పటిబద్ధేన వా పహరణం సాహత్థికో పయోగో, సో ఉద్దిస్సానుద్దిస్సభేదతో దువిధో హోతి. తత్థ ఉద్దిస్సకే యం ఉద్దిస్స పహరతి, తస్సేవ మరణేన కమ్మునా బజ్ఝతి. "యో కోచి మరతూ"తి ఏవం అనుద్దిస్సకే పహారపచ్చయా యస్స కస్సచి మరణేన. ఉభయథాపి చ పహరితమత్తే వా మరతు, పచ్ఛా వా తేనేవ రోగేన, పహరితక్ఖణే ఏవ కమ్మునా బజ్ఝతి. మరణాధిప్పాయేన చ పహారం దత్వా తేన అమతస్స పున అఞ్ఞేన చిత్తేన పహారే దిన్నే పచ్ఛాపి యది పఠమపహారేనేవ మరతి, తదా ఏవ కమ్మునా బద్ధో హోతి. అథ దుతియపహారేన, నత్థి పాణాతిపాతో. ఉభయేహి మతేపి పఠమపహారేనేవ కమ్మునా బద్ధో, ఉభయేహిపి అమతే నేవత్థి పాణాతిపాతో. ఏస నయో బహుకేహిపి ఏకస్స పహారే దిన్నే. తత్రాపి హి యస్స పహారేన మరతి, తస్సేవ కమ్మబద్ధో హోతి.

అధిట్ఠహిత్వా పన ఆణాపనం ఆణత్తికో పయోగో. తత్థపి సాహత్థికే పయోగే వుత్తనయేనేవ కమ్మబద్ధో అనుస్సరితబ్బో. ఛబ్బిధో చేత్థ నియమో వేదితబ్బో –

> "వత్థు కాలో చ ఓకాసో, ఆవుధం ఇరియాపథో;
>
> కిరియావిసేసోతి ఇమే, ఛ ఆణత్తినియామకా"తి. (పాచి॰ అట్ఠ॰ ౨.౧౭౪);

తత్థ **వత్థూ**తి మారేతబ్బో పాణో. **కాలో**తి పుబ్బణ్హసాయన్హాదికాలో చ, యోబ్బనథావరియాదికాలో చ. **ఓకాసో**తి గామో వా నిగమో వా వనం వా రచ్ఛా వా సిఙ్ఘాటకం వాతి ఏవమాది. **ఆవుధ**న్తి అసి వా ఉసు వా సత్తి వాతి ఏవమాది. **ఇరియాపథో**తి మారేతబ్బస్స మారకస్స చ ఠానం వా నిసజ్జా వాతి ఏవమాది.

**కిరియావిసేసో**తి విజ్ఝనం వా ఛేదనం వా భేదనం వా సఙ్ఖముణ్డికం వాతి ఏవమాది. యది హి వత్థుం విసంవాదేత్వా "యం మారేహీ"తి ఆణత్తో, తతో అఞ్ఞం మారేతి, ఆణాపకస్స నత్థి కమ్మబద్ధో. అథ వత్థుం అవిసంవాదేత్వా మారేతి, ఆణాపకస్స ఆణత్తిక్ఖణే ఆణత్తస్స మారణక్ఖణేతి ఉభయేసమ్పి కమ్మబద్ధో. ఏస నయో కాలాదీసుపి.

మారణత్థన్తు కాయేన వా కాయప్పటిబద్ధేన వా పహరణనిస్సజ్జనం నిస్సగ్గియో పయోగో. సోపి ఉద్దిస్సానుద్దిస్సభేదతో దువిధో ఏవ, కమ్మబద్ధో చేత్థ పుబ్బే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో.

మారణత్థమేవ ఓపాతఖణనం, అపస్సేనఉపనిక్ఖిపనం, భేసజ్జవిసయన్తాదిప్పయోజనం వా థావరో పయోగో. సోపి ఉద్దిస్సానుద్దిస్సభేదతో దువిధో, యతో తత్థపి పుబ్బే వుత్తనయేనేవ కమ్మబద్ధో వేదితబ్బో. అయన్తు విసేసో – మూలట్ఠేన ఓపాతాదీసు పరేసం మూలేన వా ముధా వా దిన్నేసుపి యది తప్పచ్చయా కోచి మరతి, మూలట్ఠస్సేవ కమ్మబద్ధో. యదిపి చ తేన అఞ్ఞేన వా తత్థ ఓపాతే వినాసేత్వా భూమిసమే కతేపి పంసుధోవకా వా పంసుం గణ్హన్తా, మూలఖణకా వా మూలాని ఖణన్తా ఆవాటం కరోన్తి , దేవే వా వస్సన్తే కద్దమో జాయతి, తత్థ చ కోచి ఓతరిత్వా వా లగ్గిత్వా వా మరతి, మూలట్ఠస్సేవ కమ్మబద్ధో. యది పన యేన లద్ధం, సో అఞ్ఞో వా తం విత్థటతరం గమ్భీరతరం వా కరోతి, తప్పచ్చయావ కోచి మరతి, ఉభయేసమ్పి కమ్మబద్ధో. యథా తు మూలాని మూలేహి సంసన్దన్తి, తథా తత్ర థలే కతే ముచ్చతి. ఏవం అపస్సేనాదీసుపి యావ తేసం పవత్తి, తావ యథాసమ్భవం కమ్మబద్ధో వేదితబ్బో.

మారణత్థం పన విజ్జాపరిజప్పనం విజ్జామయో పయోగో. దాఠావుధాదీనం దాఠాకోటనాదిమివ మారణత్థం కమ్మవిపాకజిద్ధివికారకరణం ఇద్ధిమయో పయోగోతి. అదిన్నాదానస్స తు థేయ్యపసయ్హపటిచ్ఛన్నపరికప్పకుసావహారవసప్పవత్తా సాహత్థికాణత్తికాదయో పయోగా, తేసమ్పి వుత్తానుసారేనేవ పభేదో వేదితబ్బో. అబ్రహ్మచరియాదీనం తిణ్ణమ్పి సాహత్థికో ఏవ పయోగో లబ్భతీతి. ఏవమేత్థ పయోగతోపి విఞ్ఞాతబ్బో వినిచ్ఛయో.

**అఙ్గతో**తి ఏత్థ చ పాణాతిపాతస్స పఞ్చ అఙ్గాని భవన్తి – పాణో చ హోతి, పాణసఞ్ఞీ చ, వధకచిత్తఞ్చ పచ్చుపట్ఠితం హోతి, వాయమతి, తేన చ మరతీతి. అదిన్నాదానస్సాపి పఞ్చేవ – పరపరిగ్గహితఞ్చ హోతి, పరపరిగ్గహితసఞ్ఞీ చ, థేయ్యచిత్తఞ్చ పచ్చుపట్ఠితం హోతి, వాయమతి, తేన చ ఆదాతబ్బం ఆదానం గచ్ఛతీతి. అబ్రహ్మచరియస్స పన చత్తారి అఙ్గాని భవన్తి – అజ్ఝాచరియవత్థు చ హోతి, తత్థ చ సేవనచిత్తం పచ్చుపట్ఠితం హోతి, సేవనపచ్చయా పయోగఞ్చ సమాపజ్జతి, సాదియతి చాతి, తథా పరేసం ద్విన్నమ్పి. తత్థ ముసావాదస్స తావ ముసా చ హోతి తం వత్థు, విసంవాదనచిత్తఞ్చ పచ్చుపట్ఠితం హోతి, తజ్జో చ వాయామో, పరవిసంవాదనఞ్చ విఞ్ఞాపయమానా విఞ్ఞత్తి పవత్తతీతి చత్తారి అఙ్గాని వేదితబ్బాని. సురామేరయమజ్జపమాదట్ఠానస్స పన సురాదీనఞ్చ అఞ్ఞతరం హోతి మదనీయపాతుకమ్యతాచిత్తఞ్చ పచ్చుపట్ఠితం హోతి, తజ్జఞ్చ వాయామం ఆపజ్జతి, పీతే చ పవిసతీతి ఇమాని చత్తారి అఙ్గానీతి. ఏవమేత్థ అఙ్గతోపి విఞ్ఞాతబ్బో వినిచ్ఛయో.

**సముట్ఠానతో**తి పాణాతిపాతఅదిన్నాదానముసావాదా చేత్థ కాయచిత్తతో, వాచాచిత్తతో, కాయవాచాచిత్తతో చాతి తిసముట్ఠానా హోన్తి. అబ్రహ్మచరియం కాయచిత్తవసేన ఏకసముట్ఠానమేవ. సురామేరయమజ్జపమాదట్ఠానం కాయతో చ, కాయచిత్తతో చాతి ద్విసముట్ఠానన్తి. ఏవమేత్థ సముట్ఠానతోపి విఞ్ఞాతబ్బో వినిచ్ఛయో.

**వేదనాతో**తి ఏత్థ చ పాణాతిపాతో దుక్ఖవేదనాసమ్పయుత్తోవ. అదిన్నాదానం తీసు వేదనాసు అఞ్ఞతరవేదనాసమ్పయుత్తం, తథా ముసావాదో. ఇతరాని ద్వే సుఖాయ వా అదుక్ఖమసుఖాయ వా వేదనాయ సమ్పయుత్తానీతి. ఏవమేత్థ వేదనాతోపి విఞ్ఞాతబ్బో వినిచ్ఛయో.

**మూలతో**తి పాణాతిపాతో చేత్థ దోసమోహమూలో. అదిన్నాదానముసావాదా లోభమోహమూలా వా దోసమోహమూలా వా. ఇతరాని ద్వే లోభమోహమూలానీతి. ఏవమేత్థ మూలతోపి విఞ్ఞాతబ్బో వినిచ్ఛయో.

**కమ్మతో**తి పాణాతిపాతఅదిన్నాదానఅబ్రహ్మచరియాని చేత్థ కాయకమ్మమేవ కమ్మపథప్పత్తానేవ చ, ముసావాదో వచీకమ్మమేవ. యో పన అత్థభఞ్జకో, సో కమ్మపథప్పత్తో. ఇతరో కమ్మమేవ. సురామేరయమజ్జపమాదట్ఠానం కాయకమ్మమేవాతి. ఏవమేత్థ కమ్మతోపి విఞ్ఞాతబ్బో వినిచ్ఛయో.

**విరమతో**తి ఏత్థ ఆహ "పాణాతిపాతాదీహి విరమన్తో కుతో విరమతీ"తి? వుచ్చతే – సమాదానవసేన తావ విరమన్తో అత్తనో వా పరేసం వా పాణాతిపాతాదిఅకుసలతో విరమతి. కిమారభిత్వా? యతో విరమతి, తదేవ. సమ్పత్తవసేనాపి విరమన్తో వుత్తప్పకారాకుసలతోవ. కిమారభిత్వా? పాణాతిపాతాదీనం వుత్తారమ్మణానేవ. కేచి పన భణన్తి "సురామేరయమజ్జసఙ్ఖాతే సఙ్ఖారే ఆరభిత్వా సురామేరయమజ్జపమాదట్ఠానా విరమతి, సత్తసఙ్ఖారేసు యం పన అవహరితబ్బం భఞ్జితబ్బఞ్చ, తం ఆరభిత్వా అదిన్నాదానా ముసావాదా చ, సత్తేయేవారభిత్వా పాణాతిపాతా అబ్రహ్మచరియా చా"తి. తదఞ్ఞే "ఏవం సన్తే 'అఞ్ఞం చిన్తేన్తో అఞ్ఞం కరేయ్య, యఞ్చ పజహతి, తం న జానేయ్యా'తి ఏవందిట్ఠికా హుత్వా అనిచ్ఛమానా యదేవ పజహతి, తం అత్తనో పాణాతిపాతాదిఅకుసలమేవారభిత్వా విరమతీ"తి వదన్తి. తదయుత్తం. కస్మా? తస్స పచ్చుప్పన్నాభావతో బహిద్ధాభావతో చ. సిక్ఖాపదానఞ్హి విభఙ్గపాఠే "పఞ్చన్నం సిక్ఖాపదానం కతి కుసలా...పే.... కతి అరణా"తి పుచ్ఛిత్వా "కుసలాయేవ, సియా సుఖాయ వేదనాయ సమ్పయుత్తా"తి (విభ. ౭౧౬) ఏవం పవత్తమానే విస్సజ్జనే "పచ్చుప్పన్నారమ్మణా"తి చ "బహిద్ధారమ్మణా"తి చ ఏవం పచ్చుప్పన్నబహిద్ధారమ్మణత్తం వుత్తం, తం అత్తనో పాణాతిపాతాదిఅకుసలం ఆరభిత్వా విరమన్తస్స న యుజ్జతి. యం పన వుత్తం – "అఞ్ఞం చిన్తేన్తో అఞ్ఞం కరేయ్య, యఞ్చ పజహతి, తం న జానేయ్యా"తి. తత్థ వుచ్చతే – న కిచ్చసాధనవసేన పవత్తేన్తో అఞ్ఞం చిన్తేన్తో అఞ్ఞం కరోతీతి వా, యఞ్చ పజహతి, తం న జానాతీతి వా వుచ్చతి.

"ఆరభిత్వాన అమతం, జహన్తో సబ్బపాపకే;
నిదస్సనఞ్చేత్థ భవే, మగ్గట్ఠోరియపుగ్గలో"తి.

ఏవమేత్థ విరమతోపి విఞ్ఞాతబ్బో వినిచ్ఛయో.

**ఫలతో**తి సబ్బే ఏవ చేతే పాణాతిపాతాదయో దుగ్గతిఫలనిబ్బత్తకా హోన్తి, సుగతియఞ్చ అనిట్ఠాకన్తామనాపవిపాకనిబ్బత్తకా హోన్తి, సమ్పరాయే దిట్ఠధమ్మే ఏవ చ అపేసారజ్జాదిఫలనిబ్బత్తకా. అపిచ "యో సబ్బలహుసో పాణాతిపాతస్స విపాకో మనుస్సభూతస్స అప్పాయుకసంవత్తనికో హోతీ"తి (అ. ని. ౮.౪౦) ఏవమాదినా నయేనేత్థ ఫలతోపి విఞ్ఞాతబ్బో వినిచ్ఛయో.

అపి చేత్థ పాణాతిపాతాదివేరమణీనమ్పి సముట్ఠానవేదనామూలకమ్మఫలతో విఞ్ఞాతబ్బో వినిచ్ఛయో. తత్థాయం విఞ్ఞాపనా – సబ్బా ఏవ చేతా వేరమణియో చతూహి సముట్ఠహన్తి కాయతో, కాయచిత్తతో, వాచాచిత్తతో, కాయవాచాచిత్తతో చాతి. సబ్బా ఏవ చ సుఖవేదనాసమ్పయుత్తా వా, అదుక్ఖమసుఖవేదనాసమ్పయుత్తా వా, అలోభాదోసమూలా వా అలోభాదోసామోహమూలా వా. చతస్సోపి చేత్థ కాయకమ్మం, ముసావాదావేరమణీ వచీకమ్మం, మగ్గక్ఖణే చ చిత్తతోవ సముట్ఠహన్తి, సబ్బాపి మనోకమ్మం.

**పాణాతిపాతా వేరమణియా** చేత్థ అఙ్గపచ్చఙ్గసమ్పన్నతా ఆరోహపరిణాహసమ్పత్తితా జవసమ్పత్తితా సుప్పతిట్ఠితపాదతా చారుతా ముదుతా సుచితా సూరతా మహబ్బలతా విస్సత్థవచనతా లోకపియతా నేలతా అభేజ్జపరిసతా అచ్ఛమ్భితా దుప్పధంసితా పరూపక్కమేన అమరణతా అనన్తపరివారతా సురూపతా సుసణ్ఠానతా అప్పాబాధతా అసోకితా పియేహి మనాపేహి సద్ధిం అవిప్పయోగతా దీఘాయుకతాతి ఏవమాదీని ఫలాని.

**అదిన్నాదానా వేరమణియా** మహద్ధనతా పహూతధనధఞ్ఞతా అనన్తభోగతా అనుప్పన్నభోగుప్పత్తితా ఉప్పన్నభోగథావరతా ఇచ్ఛితానం భోగానం ఖిప్పప్పటిలాభితా రాజచోరుదకగ్గిఅప్పియదాయాదేహి అసాధారణభోగతా అసాధారణధనప్పటిలాభితా లోకుత్తమతా నత్థికభావస్స అజాననతా సుఖవిహారితాతి ఏవమాదీని.

**అబ్రహ్మచరియా వేరమణియా** విగతపచ్చత్థికతా సబ్బజనపియతా అన్నపానవత్థసయనాదీనం లాభితా సుఖసయనతా సుఖప్పటిబుజ్ఝనతా అపాయభయవినిముత్తతా ఇత్థిభావప్పటిలాభస్స వా నపుంసకభావప్పటిలాభస్స వా అభబ్బతా అక్కోధనతా పచ్చక్ఖకారితా అపతితక్ఖన్ధతా అనధోముఖతా ఇత్థిపురిసానం అఞ్ఞమఞ్ఞపియతా పరిపుణ్ణిన్ద్రియతా పరిపుణ్ణలక్ఖణతా నిరాసఙ్కతా అప్పోస్సుక్కతా సుఖవిహారితా అకుతోభయతా పియవిప్పయోగాభావతాతి ఏవమాదీని.

**ముసావాదా వేరమణియా** విప్పసన్నిన్ద్రియతా విస్సట్ఠమధురభాణితా సమసితసుద్ధదన్తతా నాతిథూలతా నాతికిసతా నాతిరస్సతా నాతిదీఘతా సుఖసమ్ఫస్సతా ఉప్పలగన్ధముఖతా సుస్సూసకపరిజనతా ఆదేయ్యవచనతా కమలుప్పలసదిసముదులోహితతనుజివ్హతా అనుద్ధతతా అచపలతాతి ఏవమాదీని.

**సురామేరయమజ్జపమాదట్ఠానా వేరమణియా** అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నేసు సబ్బకిచ్చకరణీయేసు ఖిప్పం పటిజాననతా సదా ఉపట్ఠితసతితా అనుమ్మత్తకతా ఞాణవన్తతా అనలసతా అజళతా అనేలమూగతా అమత్తతా అప్పమత్తతా అసమ్మోహతా అచ్ఛమ్భితా అసారమ్భితా అనుస్సఙ్కితా సచ్చవాదితా అపిసుణాఫరుసాసమ్ఫప్పలాపవాదితా రత్తిన్దివమతన్దితతా కతఞ్ఞుతా కతవేదితా అమచ్ఛరితా చాగవన్తతా సీలవన్తతా ఉజుతా అక్కోధనతా హిరిమనతా ఓత్తప్పితా ఉజుదిట్ఠికతా మహాపఞ్ఞతా మేధావితా పణ్డితతా అత్థానత్థకుసలతాతి ఏవమాదీని ఫలాని. ఏవమేత్థ పాణాతిపాతాదివేరమణీనం సముట్ఠానవేదనామూలకమ్మఫలతోపి విఞ్ఞాతబ్బో వినిచ్ఛయో.

## పచ్ఛిమపఞ్చసిక్ఖాపదవణ్ణనా

ఇదాని యం వుత్తం –

> "యోజేతబ్బం తతో యుత్తం, పచ్ఛిమేస్వపి పఞ్చసు;
> ఆవేణికఞ్చ వత్తబ్బం, ఞేయ్యా హీనాదితాపి చా"తి.

తస్సాయం అత్థవణ్ణనా – ఏతిస్సా పురిమపఞ్చసిక్ఖాపదవణ్ణనాయ యం యుజ్జతి, తం తతో గహేత్వా పచ్ఛిమేస్వపి పఞ్చసు సిక్ఖాపదేసు యోజేతబ్బం. తత్థాయం యోజనా – యథేవ హి పురిమసిక్ఖాపదేసు **ఆరమ్మణతో** చ సురామేరయమజ్జపమాదట్ఠానం రూపాయతనాదిఅఞ్ఞతరసఙ్ఖారారమ్మణం, తథా ఇధ వికాలభోజనం. ఏతేన నయేన సబ్బేసం ఆరమ్మణభేదో వేదితబ్బో. **ఆదానతో** చ యథా పురిమాని సామణేరేన వా ఉపాసకేన వా సమాదియన్తేన

సమాదిన్నాని హోన్తి, తథా ఏతానిపి. **అఙ్గతోపి** యథా తత్థ పాణాతిపాతాదీనం అఙ్గభేదో వుత్తో, ఏవమిధాపి వికాలభోజనస్స చత్తారి అఙ్గాని – వికాలో, యావకాలికం, అజ్ఝోహరణం, అనుమ్మత్తకతాతి. ఏతేనానుసారేన సేసానమ్పి అఙ్గవిభాగో వేదితబ్బో. యథా చ తత్థ **సముట్ఠానతో** సురామేరయమజ్జపమాదట్ఠానం కాయతో చ కాయచిత్తతో చాతి ద్విసముట్ఠానం, ఏవమిధ వికాలభోజనం. ఏతేన నయేన సబ్బేసం సముట్ఠానం వేదితబ్బం. యథా చ తత్థ **వేదనాతో** అదిన్నాదానం తీసు వేదనాసు అఞ్ఞతరవేదనాసమ్పయుత్తం, తథా ఇధ వికాలభోజనం. ఏతేన నయేన సబ్బేసం వేదనాసమ్పయోగో వేదితబ్బో. యథా చ తత్థ అబ్రహ్మచరియం లోభమోహమూలం, ఏవమిధ వికాలభోజనం. అపరాని చ ద్వే ఏతేన నయేన సబ్బేసం మూలభేదో వేదితబ్బో. యథా చ తత్థ పాణాతిపాతాదయో కాయకమ్మం, ఏవమిధాపి వికాలభోజనాదీని. జాతరూపరజతప్పటిగ్గహణం పన కాయకమ్మం వా సియా వచీకమ్మం వా కాయద్వారాదీహి పవత్తిసబ్భావపరియాయేన, న కమ్మపథవసేన. **విరమతోతి** యథా చ తత్థ విరమన్తో అత్తనో వా పరేసం వా పాణాతిపాతాదిఅకుసలతో విరమతి, ఏవమిధాపి వికాలభోజనాదిఅకుసలతో, కుసలతోపి వా ఏకతో. యథా చ పురిమా పఞ్చ వేరమణియో చతుసముట్ఠానా కాయతో, కాయచిత్తతో, వాచాచిత్తతో, కాయవాచాచిత్తతో చాతి, సబ్బా సుఖవేదనాసమ్పయుత్తా వా అదుక్ఖమసుఖవేదనాసమ్పయుత్తా వా, అలోభాదోసమూలా వా అలోభాదోసామోహమూలా వా, సబ్బా చ నానప్పకారఇట్ఠఫలనిబ్బత్తకా, తథా ఇధాపీతి.

> "యోజేతబ్బం తతో యుత్తం, పచ్ఛిమేస్వపి పఞ్చసు;
> ఆవేణికఞ్చ వత్తబ్బం, ఞేయ్యా హీనాదితాపి చా"తి. –

ఏత్థ పన **వికాలభోజనన్తి** మజ్ఝన్హికవీతిక్కమే భోజనం. ఏతస్మిం అనుఞ్ఞాతకాలే వీతిక్కన్తే భోజనం, తస్మా "వికాలభోజన"న్తి వుచ్చతి , తతో వికాలభోజనా. **నచ్చగీతవాదితవిసూకదస్సనన్తి** ఏత్థ **నచ్చం** నామ యంకిఞ్చి నచ్చం, **గీతన్తి** యంకిఞ్చి గీతం, **వాదితన్తి** యంకిఞ్చి వాదితం. **విసూకదస్సనన్తి** కిలేసుప్పత్తిపచ్చయతో కుసలపక్ఖభిన్దనేన విసూకానం దస్సనం, విసూకభూతం వా దస్సనం విసూకదస్సనం. నచ్చా చ గీతా చ వాదితా చ విసూకదస్సనా చ నచ్చగీతవాదితవిసూకదస్సనా. విసూకదస్సనఞ్చేత్థ బ్రహ్మజాలే వుత్తనయేనేవ గహేతబ్బం. వుత్తఞ్హి తత్థ –

> "యథా వా పనేకే భోన్తో సమణబ్రాహ్మణా సద్ధాదేయ్యాని భోజనాని భుఞ్జిత్వా తే ఏవరూపం విసూకదస్సనమనుయుత్తా విహరన్తి, సేయ్యథిదం, నచ్చం గీతం వాదితం పేక్ఖం అక్ఖానం పాణిస్సరం వేతాలం కుమ్భథూణం సోభనకం చణ్డాలం వంసం ధోవనం హత్థియుద్ధం అస్సయుద్ధం మహింసయుద్ధం ఉసభయుద్ధం అజయుద్ధం మేణ్డయుద్ధం కుక్కుటయుద్ధం వట్టకయుద్ధం దణ్డయుద్ధం ముట్ఠియుద్ధం నిబ్బుద్ధం ఉయ్యోధికం బలగ్గం సేనాబ్యూహం అనీకదస్సనం ఇతి వా, ఇతి ఏవరూపా విసూకదస్సనా పటివిరతో సమణో గోతమో"తి (దీ॰ ని॰ ౧.౧౩).

అథ వా యథావుత్తేనత్థేన నచ్చగీతవాదితాని ఏవ విసూకాని నచ్చగీతవాదితవిసూకాని, తేసం దస్సనం నచ్చగీతవాదితవిసూకదస్సనం, తస్మా నచ్చగీతవాదితవిసూకదస్సనా. "దస్సనసవనా"తి వత్తబ్బే యథా "సో చ హోతి మిచ్ఛాదిట్ఠికో విపరీతదస్సనో"తి ఏవమాదీసు (అ॰ ని॰ ౧.౩౦౮) అచక్ఖుద్వారప్పవత్తమ్పి విసయగ్గహణం "దస్సన"న్తి వుచ్చతి, ఏవం సవనమ్పి "దస్సన"న్త్వేవ వుత్తం. దస్సనకమ్యతాయ ఉపసఙ్కమిత్వా పస్సతో ఏవ చేత్థ వీతిక్కమో హోతి.

ఠితనిసిన్న సయనోకాసే పన ఆగతం గచ్ఛన్తస్స వా ఆపాథగతం పస్సతో సియా సంకిలేసో, న వీతిక్కమో. ధమ్మూపసంహితమ్పి చేత్థ గీతం న వట్టతి, గీతూపసంహితో పన ధమ్మో వట్టతీతి వేదితబ్బో.

మాలాదీని ధారణాదీహి యథాసఙ్ఖ్యం యోజేతబ్బాని. తత్థ **మాలా**తి యంకిఞ్చి పుప్ఫజాతం. **విలేపన**న్తి యంకిఞ్చి విలేపనత్థం పిసిత్వా పటియత్తం. అవసేసం సబ్బమ్పి వాసచుణ్ణధూపనాదికం గన్ధజాతం **గన్ధో**. తం సబ్బమ్పి మణ్డనవిభూసనత్థం న వట్టతి, భేసజ్జత్థన్తు వట్టతి, పూజనత్థఞ్చ అభిహటం సాదియతో న కేనచి పరియాయేన న వట్టతి. **ఉచ్చాసయన**న్తి పమాణాతిక్కన్తం వుచ్చతి. **మహాసయన**న్తి అకప్పియసయనం అకప్పియత్థరణఞ్చ. తదుభయమ్పి సాదియతో న కేనచి పరియాయేన వట్టతి. **జాతరూప**న్తి సువణ్ణం. **రజత**న్తి కహాపణో, లోహమాసకదారుమాసకజతుమాసకాది యం యం తత్థ తత్థ వోహారం గచ్ఛతి, తదుభయమ్పి జాతరూపరజతం. తస్స యేన కేనచి పకారేన సాదియనం పటిగ్గహో నామ, సో న యేన కేనచి పరియాయేన వట్టతీతి ఏవం ఆవేణికం వత్తబ్బం.

దసపి చేతాని సిక్ఖాపదాని హీనేన ఛన్దేన చిత్తవీరియవీమంసాహి వా సమాదిన్నాని హీనాని, మజ్ఝిమేహి మజ్ఝిమాని, పణీతేహి పణీతాని. తణ్హాదిట్ఠిమానేహి వా ఉపక్కిలిట్ఠాని హీనాని, అనుపక్కిలిట్ఠాని మజ్ఝిమాని, తత్థ తత్థ పఞ్ఞాయ అనుగ్గహితాని పణీతాని. ఞాణవిప్పయుత్తేన వా కుసలచిత్తేన సమాదిన్నాని హీనాని, ససఙ్ఖారికఞాణసమ్పయుత్తేన మజ్ఝిమాని, అసఙ్ఖారికేన పణీతానీతి ఏవం ఞేయ్యా హీనాదితాపి చాతి.

ఏత్తావతా చ యా పుబ్బే ''**యేన యత్థ యదా యస్మా**''తిఆదీహి ఛహి గాథాహి సిక్ఖాపదపాఠస్స వణ్ణనత్థం మాతికా నిక్ఖిత్తా, సా అత్థతో పకాసితా హోతీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దకపాఠ-అట్ఠకథాయ

సిక్ఖాపదవణ్ణనా నిట్ఠితా.

# ౩. ద్వత్తింసాకారవణ్ణనా

## పదసమ్బన్ధవణ్ణనా

ఇదాని యదిదం ఏవం దసహి సిక్ఖాపదేహి పరిసుద్ధపయోగస్స సీలే పతిట్ఠితస్స కులపుత్తస్స ఆసయపరిసుద్ధత్థం చిత్తభావనత్థఞ్చ అఞ్ఞత్ర బుద్ధుప్పాదా అప్పవత్తపుబ్బం సబ్బతిత్థియానం అవిసయభూతం తేసు తేసు సుత్తన్తేసు –

> "ఏకధమ్మో, భిక్ఖవే, భావితో బహులీకతో మహతో సంవేగాయ సంవత్తతి. మహతో అత్థాయ సంవత్తతి. మహతో యోగక్ఖేమాయ సంవత్తతి. మహతో సతిసమ్పజఞ్ఞాయ సంవత్తతి. ఞాణదస్సనప్పటిలాభాయ సంవత్తతి. దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారాయ సంవత్తతి. విజ్జావిముత్తిఫలసచ్ఛికిరియాయ సంవత్తతి. కతమో ఏకధమ్మో? కాయగతా సతి. అమతం తే, భిక్ఖవే, న పరిభుఞ్జన్తి, యే కాయగతాసతిం న పరిభుఞ్జన్తి. అమతం తే, భిక్ఖవే, పరిభుఞ్జన్తి, యే కాయగతాసతిం పరిభుఞ్జన్తి. అమతం తేసం, భిక్ఖవే, అపరిభుత్తం పరిభుత్తం, పరిహీనం అపరిహీనం, విరద్ధం ఆరద్ధం, యేసం కాయగతా సతి ఆరద్ధా"తి. (అ॰ ని॰ ౧.౫౬౪-౫౭౦) –

ఏవం భగవతా అనేకాకారేన పసంసిత్వా –

> "కథం భావితా, భిక్ఖవే, కాయగతాసతి కథం బహులీకతా మహప్ఫలా హోతి మహానిసంసా? ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు అరఞ్ఞగతో వా"తి (మ॰ ని॰ ౩.౧౫౪) –

ఆదినా నయేన ఆనాపానపబ్బం ఇరియాపథపబ్బం చతుసమ్పజఞ్ఞపబ్బం పటికూలమనసికారపబ్బం ధాతుమనసికారపబ్బం నవ సివథికపబ్బానీతి ఇమేసం చుద్దసన్నం పబ్బానం వసేన కాయగతాసతికమ్మట్ఠానం నిద్దిట్ఠం. తస్స భావనానిద్దేసో అనుప్పత్తో. తత్థ యస్మా ఇరియాపథపబ్బం చతుసమ్పజఞ్ఞపబ్బం ధాతుమనసికారపబ్బన్తి ఇమాని తీణి విపస్సనావసేన వుత్తాని. నవ సివథికపబ్బాని విపస్సనాఞాణేసుయేవ ఆదీనవానుపస్సనావసేన వుత్తాని. యాపి చేత్థ ఉద్ధుమాతకాదీసు సమాధిభావనా ఇచ్ఛేయ్య, సా విసుద్ధిమగ్గే విత్థారతో అసుభభావనానిద్దేసే పకాసితా ఏవ. ఆనాపానపబ్బం పన పటికూలమనసికారపబ్బఞ్చేతి ఇమానేత్థ ద్వే సమాధివసేన వుత్తాని. తేసు ఆనాపానపబ్బం ఆనాపానస్సతివసేన విసుం కమ్మట్ఠానంయేవ. యం పనేతం –

> "పున చపరం, భిక్ఖవే, భిక్ఖు ఇమమేవ కాయం ఉద్ధం పాదతలా అధో కేసమత్థకా తచపరియన్తం పూరం నానప్పకారస్స అసుచినో పచ్చవేక్ఖతి 'అత్థి ఇమస్మిం కాయే కేసా, లోమా…పే॰… ముత్త"న్తి (మ॰ ని॰ ౩.౧౫౪).

ఏవం తత్థ తత్థ మత్థలుఙ్గం అట్ఠిమిఞ్జేన సఙ్గహేత్వా దేసితం కాయగతాసతికోట్ఠాసభావనాపరియాయం ద్వత్తింసాకారకమ్మట్ఠానం ఆరద్ధం, తస్సాయం అత్థవణ్ణనా –

తత్థ **అత్థీ**తి సంవిజ్జన్తి. **ఇమస్మి**న్తి య్వాయం ఉద్ధం పాదతలా అధో కేసమత్థకా తచపరియన్తో పూరో నానప్పకారస్స అసుచినోతి వుచ్చతి, తస్మిం . **కాయే**తి సరీరే. సరీరఞ్హి అసుచిసఞ్చయతో, కుచ్ఛితానం వా కేసాదీనఞ్చేవ చక్ఖురోగాదీనఞ్చ

రోగసతానం ఆయభూతతో కాయోతి వుచ్చతి. **కేసా...పే.... ముత్త**న్తి ఏతే కేసాదయో ద్వత్తింసాకారా, తత్థ "అత్థి ఇమస్మిం కాయే కేసా అత్థి లోమా"తి ఏవం సమ్బన్ధో వేదితబ్బో . తేన కిం కథితం హోతి? ఇమస్మిం పాదతలా పట్ఠాయ ఉపరి, కేసమత్థకా పట్ఠాయ హేట్ఠా, తచతో పట్ఠాయ పరితోతి ఏత్తకే బ్యామమత్తే కళేవరే సబ్బాకారేనాపి విచినన్తో న కోచి కిఞ్చి ముత్తం వా మణిం వా వేళురియం వా అగరుం వా చన్దనం వా కుఙ్కుమం వా కప్పూరం వా వాసచుణ్ణాదిం వా అణుమత్తమ్పి సుచిభావం పస్సతి, అథ ఖో పరమదుగ్గన్ధజేగుచ్ఛం అస్సిరికదస్సనం నానప్పకారం కేసలోమాదిభేదం అసుచిమేవ పస్సతీతి.

అయం తావేత్థ పదసమ్బన్ధతో వణ్ణనా.

**అసుభభావనా**

అసుభభావనావసేన పనస్స ఏవం వణ్ణనా వేదితబ్బా – ఏవమేతస్మిం పాణాతిపాతావేరమణిసిక్ఖాపదాదిభేదే సీలే పతిట్ఠితేన పయోగసుద్ధేన ఆదికమ్మికేన కులపుత్తేన ఆసయసుద్ధియా అధిగమనత్థం ద్వత్తింసాకారకమ్మట్ఠానభావనానుయోగమనుయుఞ్జితుకామేన పఠమం తావస్స ఆవాసకులలాభగణకమ్మద్ధానఞాతిగన్థరోగఇద్ధిపలిబోధేన కిత్తిపలిబోధేన వా సహ దస పలిబోధా హోన్తి. అథానేన ఆవాసకులలాభగణఞాతికిత్తీసు సఙ్గప్పహానేన, కమ్మద్ధానగన్థేసు అబ్యాపారేన, రోగస్స తికిచ్ఛాయాతి ఏవం తే దస పలిబోధా ఉపచ్ఛిన్దితబ్బా, అథానేన ఉపచ్ఛిన్నపలిబోధేన అనుపచ్ఛిన్ననేక్ఖమ్మాభిలాసేన కోటిప్పత్తసల్లేఖవుత్తితం పరిగ్గహేత్వా ఖుద్దానుఖుద్దకమ్పి వినయాచారం అప్పజహన్తేన ఆగమాధిగమసమన్నాగతో తతో అఞ్ఞతరఙ్గసమన్నాగతో వా కమ్మట్ఠానదాయకో ఆచరియో వినయానురూపేన విధినా ఉపగన్తబ్బో, వత్తసమ్పదాయ చ ఆరాధితచిత్తస్స తస్స అత్తనో అధిప్పాయో నివేదేతబ్బో. తేన తస్స నిమిత్తజ్ఝాసయచరియాధిముత్తిభేదం ఞత్వా యది ఏతం కమ్మట్ఠానమనురూపం, అథ యస్మిం విహారే అత్తనా వసతి, యది తస్మింయేవ సోపి వసితుకామో హోతి, తతో సఙ్ఖేపతో కమ్మట్ఠానం దాతబ్బం. అథ అఞ్ఞత్ర వసితుకామో హోతి, తతో పహాతబ్బపరిగ్గహేతబ్బాదికథనవసేన సపురేక్ఖారం రాగచరితానుకులాదికథనవసేన సప్పభేదం విత్థారేన కథేతబ్బం. తేన తం సపురేక్ఖారం సప్పభేదం కమ్మట్ఠానం ఉగ్గహేత్వా ఆచరియం ఆపుచ్ఛిత్వా యాని తాని –

"మహావాసం నవావాసం, జరావాసఞ్చ పన్థనిం;
సోణ్డిం పణ్ణఞ్చ పుప్ఫఞ్చ, ఫలం పత్థితమేవ చ.

"నగరం దారునా ఖేత్తం, విసభాగేన పట్టనం;
పచ్చన్తసీమాసప్పాయం, యత్థ మిత్తో న లబ్భతి.

"అట్ఠారసేతాని ఠానాని, ఇతి విఞ్ఞాయ పణ్డితో;
ఆరకా పరివజ్జేయ్య, మగ్గం సప్పటిభయం యథా"తి. (విసుద్ధి॰ ౧.౫౨) –

ఏవం అట్ఠారస సేనాసనాని పరివజ్జేతబ్బానీతి వుచ్చన్తి. తాని వజ్జేత్వా, యం తం –

“కథఞ్చ, భిక్ఖవే, సేనాసనం పఞ్చఙ్గసమన్నాగతం హోతి? ఇధ, భిక్ఖవే, సేనాసనం నాతిదూరం హోతి, నచ్చాసన్నం, గమనాగమనసమ్పన్నం, దివా అప్పాకిణ్ణం, రత్తిం అప్పసద్దం అప్పనిగ్ఘోసం అప్పడంసమకసవాతాతపసరీసపసమ్ఫస్సం. తస్మిం ఖో పన సేనాసనే విహరన్తస్స అప్పకసిరేన ఉప్పజ్జన్తి చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారా. తస్మిం ఖో పన సేనాసనే థేరా భిక్ఖూ విహరన్తి బహుస్సుతా ఆగతాగమా ధమ్మధరా వినయధరా మాతికాధరా, తే కాలేన కాలం ఉపసఙ్కమిత్వా పరిపుచ్ఛతి పరిపఞ్హతి ‘ఇదం, భన్తే, కథం, ఇమస్స కో అత్థో’తి? తస్స, తే ఆయస్మన్తో అవివటఞ్చేవ వివరన్తి, అనుత్తానీకతఞ్చ ఉత్తానిం కరోన్తి, అనేకవిహితేసు చ కఙ్ఖాఠానియేసు ధమ్మేసు కఙ్ఖం పటివినోదేన్తి. ఏవం ఖో, భిక్ఖవే, సేనాసనం పఞ్చఙ్గసమన్నాగతం హోతీ”తి (అ॰ ని॰ ౧౦.౧౧). –

ఏవం పఞ్చఙ్గసమన్నాగతం సేనాసనం వుత్తం. తథారూపం సేనాసనం ఉపగమ్మ కతసబ్బకిచ్చేన కామేసు ఆదీనవం, నేక్ఖమ్మే చ ఆనిసంసం పచ్చవేక్ఖిత్వా బుద్ధసుబుద్ధతాయ ధమ్మసుధమ్మతాయ సఙ్ఘసుప్పటిపన్నతాయ చ అనుస్సరణేన చిత్తం పసాదేత్వా యం తం –

“వచసా మనసా చేవ, వణ్ణసణ్ఠానతో దిసా;
ఓకాసతో పరిచ్ఛేదా, సత్తధుగ్గహణం విదూ”తి. –

ఏవం సత్తవిధం ఉగ్గహకోసల్లం; అనుపుబ్బతో, నాతిసీఘతో, నాతిసణికతో, విక్ఖేపప్పటిబాహనతో, పణ్ణత్తిసమతిక్కమతో, అనుపుబ్బముఞ్చనతో, అప్పనాతో, తయో చ సుత్తన్తాతి ఏవం దసవిధం మనసికారకోసల్లఞ్చ వుత్తం. తం అపరిచ్చజన్తేన ద్వత్తింసాకారభావనా ఆరభితబ్బా. ఏవఞ్హి ఆరభతో సబ్బాకారేన ద్వత్తింసాకారభావనా సమ్పజ్జతి నో అఞ్ఞథా.

తత్థ ఆదితోవ తచపఞ్చకం తావ గహేత్వా అపి తేపిటకేన “కేసా లోమా”తిఆదినా నయేన అనులోమతో, తస్మిం పగుణీభూతే “తచో దన్తా”తి ఏవమాదినా నయేన పటిలోమతో, తస్మిమ్పి పగుణీభూతే తదుభయనయేనేవ అనులోమప్పటిలోమతో బహి విసటవితక్కవిచ్ఛేదనత్థం పాళిపగుణీభావత్థఞ్చ వచసా కోట్ఠాససభావపరిగ్గహత్థం మనసా చ అద్ధమాసం భావేతబ్బం. వచసా హిస్స భావనా బహి విసటవితక్కే విచ్ఛిన్దిత్వా మనసా భావనాయ పాళిపగుణతాయ చ పచ్చయో హోతి, మనసా భావనా అసుభవణ్ణలక్ఖణానం అఞ్ఞతరవసేన పరిగ్గహస్స, అథ తేనేవ నయేన వక్కపఞ్చకం అద్ధమాసం, తతో తదుభయమద్ధమాసం, తతో పప్ఫాసపఞ్చకమద్ధమాసం, తతో తం పఞ్చకత్తయమ్పి అద్ధమాసం, అథ అన్తే అవుత్తమ్పి మత్థలుఙ్గం పథవీధాతుఆకారేహి సద్ధిం ఏకతో భావనత్థం ఇధ పక్ఖిపిత్వా మత్థలుఙ్గపఞ్చకం అద్ధమాసం, తతో పఞ్చకచతుక్కమ్పి అద్ధమాసం, అథ మేదఛక్కమద్ధమాసం, తతో మేదఛక్కేన సహ పఞ్చకచతుక్కమ్పి అద్ధమాసం, అథ ముత్తఛక్కమద్ధమాసం, తతో సబ్బమేవ ద్వత్తింసాకారమద్ధమాసన్తి ఏవం ఛ మాసే వణ్ణసణ్ఠానదిసోకాసపరిచ్ఛేదతో వవత్థపేన్తేన భావేతబ్బం. ఏతం మజ్ఝిమపఞ్ఞం పుగ్గలం సన్ధాయ వుత్తం. మన్దపఞ్ఞేన తు యావజీవం భావేతబ్బం తిక్ఖపఞ్ఞస్స న చిరేనేవ భావనా సమ్పజ్జతీతి.

ఏత్థాహ – “కథం పనాయమిమం ద్వత్తింసాకారం వణ్ణాదితో వవత్థపేతీ”తి? అయఞ్హి “అత్థి ఇమస్మిం కాయే కేసా”తి ఏవమాదినా నయేన తచపఞ్చకాదివిభాగతో ద్వత్తింసాకారం భావేన్తో **కేసా** తావ వణ్ణతో కాళకాతి వవత్థపేతి, యాదిసకా వానేన దిట్ఠా హోన్తి. సణ్ఠానతో దీఘవట్టలికా తులాదణ్డమివాతి వవత్థపేతి. దిసతో పన యస్మా ఇమస్మిం కాయే నాభితో

ఉద్ధం ఉపరిమా దిసా అధో హేట్ఠిమాతి వుచ్చతి, తస్మా ఇమస్స కాయస్స ఉపరిమాయ దిసాయ జాతాతి వవత్థపేతి. ఓకాసతో నలాటన్తకణ్ణచూళికగలవాటకపరిచ్ఛిన్నే సీసచమ్మే జాతాతి. తత్థ యథా వమ్మికమత్థకే జాతాని కుణ్ఠతిణాని న జానన్తి "మయం వమ్మికమత్థకే జాతానీ"తి; నపి వమ్మికమత్థకో జానాతి "మయి కుణ్ఠతిణాని జాతానీ"తి; ఏవమేవ న కేసా జానన్తి "మయం సీసచమ్మే జాతా"తి, నపి సీసచమ్మం జానాతి "మయి కేసా జాతా"తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా అచేతనా అబ్యాకతా సుఞ్ఞా పరమదుగ్గన్ధజేగుచ్ఛప్పటికూలా, న సత్తో న పుగ్గలోతి వవత్థపేతి. పరిచ్ఛేదతోతి దువిధో పరిచ్ఛేదో సభాగవిసభాగవసేన. తత్థ కేసా హేట్ఠా పతిట్ఠితచమ్మతలేన తత్థ వీహగ్గమత్తం పవిసిత్వా పతిట్ఠితేన అత్తనో మూలతలేన చ ఉపరి ఆకాసేన తిరియం అఞ్ఞమఞ్ఞేన పరిచ్ఛిన్నాతి ఏవం సభాగపరిచ్ఛేదతో, కేసా న అవసేసఏకతింసాకారా. అవసేసా ఏకతింసా న కేసాతి ఏవం విసభాగపరిచ్ఛేదతో చ వవత్థపేతి. ఏవం తావ కేసే వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

అవసేసేసు **లోమా** వణ్ణతో యేభుయ్యేన నీలవణ్ణాతి వవత్థపేతి, యాదిసకా వానేన దిట్ఠా హోన్తి. సణ్ఠానతో ఓణతచాపసణ్ఠానా, ఉపరి వఙ్కతాలహీరసణ్ఠానా వా, దిసతో ద్వీసు దిసాసు జాతా, ఓకాసతో హత్థతలపాదతలే ఠపేత్వా యేభుయ్యేన అవసేససరీరచమ్మే జాతాతి.

తత్థ యథా పురాణగామట్ఠానే జాతాని దబ్బతిణాని న జానన్తి "మయం పురాణగామట్ఠానే జాతానీ"తి, న చ పురాణగామట్ఠానం జానాతి "మయి దబ్బతిణాని జాతానీ"తి, ఏవమేవ న లోమా జానన్తి "మయం సరీరచమ్మే జాతా"తి, నపి సరీరచమ్మం జానాతి "మయి లోమా జాతా"తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా అచేతనా అబ్యాకతా సుఞ్ఞా పరమదుగ్గన్ధజేగుచ్ఛపటికూలా, న సత్తో న పుగ్గలోతి వవత్థపేతి. పరిచ్ఛేదతో హేట్ఠా పతిట్ఠితచమ్మతలేన తత్థ లిక్ఖామత్తం పవిసిత్వా పతిట్ఠితేన అత్తనో మూలేన చ ఉపరి ఆకాసేన తిరియం అఞ్ఞమఞ్ఞేన పరిచ్ఛిన్నాతి వవత్థపేతి. అయమేతేసం సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం లోమే వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం **నఖా** యస్స పరిపుణ్ణా, తస్స వీసతి. తే సబ్బేపి వణ్ణతో మంసవినిముత్తోకాసే సేతా, మంససమ్బన్ధే తమ్బవణ్ణాతి వవత్థపేతి. సణ్ఠానతో యథాసకపతిట్ఠితోకాససణ్ఠానా, యేభుయ్యేన మధుకఫలట్ఠికసణ్ఠానా, మచ్ఛసకలికసణ్ఠానా వాతి వవత్థపేతి. దిసతో ద్వీసు దిసాసు జాతా, ఓకాసతో అఙ్గులీనం అగ్గేసు పతిట్ఠితాతి.

తత్థ యథా నామ గామదారకేహి దణ్డకగ్గేసు మధుకఫలట్ఠికా ఠపితా న జానన్తి "మయం దణ్డకగ్గేసు ఠపితా"తి, నపి దణ్డకా జానన్తి "అమ్హేసు మధుకఫలట్ఠికా ఠపితా"తి; ఏవమేవ నఖా న జానన్తి "మయం అఙ్గులీనం అగ్గేసు పతిట్ఠితా"తి, నపి అఙ్గులియో జానన్తి "అమ్హాకం అగ్గేసు నఖా పతిట్ఠితా"తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా అచేతనా...పే.... న పుగ్గలోతి వవత్థపేతి. పరిచ్ఛేదతో హేట్ఠా మూలే చ అఙ్గులిమంసేన, తత్థ పతిట్ఠితతలేన వా ఉపరి అగ్గే చ ఆకాసేన, ఉభతోపస్సేసు అఙ్గులీనం ఉభతోకోటిచమ్మేన పరిచ్ఛిన్నాతి వవత్థపేతి. అయమేతేసం సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం నఖే వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం **దన్తా** యస్స పరిపుణ్ణా, తస్స ద్వత్తింస. తే సబ్బేపి వణ్ణతో సేతవణ్ణాతి వవత్థపేతి. యస్స సమసణ్ఠితా హోన్తి, తస్స ఖరపత్తచ్ఛిన్నసఙ్ఖపటలమివ సమగన్థితసేతకుసుమమకుళమాలా వియ చ ఖాయన్తి. యస్స విసమసణ్ఠితా, తస్స జిణ్ణఆసనసాలాపీఠకపటిపాటి వియ నానాసణ్ఠానాతి సణ్ఠానతో వవత్థపేతి. తేసఞ్హి ఉభయదన్తపన్తిపరియోసానేసు

హేట్ఠతో ఉపరితో చ ద్వే ద్వే కత్వా అట్ఠ దన్తా చతుకోటికా చతుమూలికా ఆసన్దికసణ్ఠానా, తేసం ఓరతో తేనేవ కమేన సన్నివిట్ఠా అట్ఠ దన్తా తికోటికా తిమూలికా సిఙ్ఘాటకసణ్ఠానా. తేసమ్పి ఓరతో తేనేవ కమేన హేట్ఠతో ఉపరితో చ ఏకమేకం కత్వా చత్తారో దన్తా ద్వికోటికా ద్విమూలికా యానకూపత్థమ్భినీసణ్ఠానా. తేసమ్పి ఓరతో తేనేవ కమేన సన్నివిట్ఠా చత్తారో దాఠాదన్తా ఏకకోటికా ఏకమూలికా మల్లికామకుళసణ్ఠానా. తతో ఉభయదన్తపన్తిపేమజ్ఝే హేట్ఠా చత్తారో ఉపరి చత్తారో కత్వా అట్ఠ దన్తా ఏకకోటికా ఏకమూలికా తుమ్బబీజసణ్ఠానా. దిసతో ఉపరిమాయ దిసాయ జాతా. ఓకాసతో ఉపరిమా ఉపరిమహనుకట్ఠికే అధోకోటికా, హేట్ఠిమా హేట్ఠిమహనుకట్ఠికే ఉద్ధంకోటికా హుత్వా పతిట్ఠితాతి.

తత్థ యథా నవకమ్మికపురిసేన హేట్ఠా సిలాతలే పతిట్ఠాపితా ఉపరిమతలే పవేసితా థమ్భా న జానన్తి "మయం హేట్ఠాసిలాతలే పతిట్ఠాపితా, ఉపరిమతలే పవేసితా"తి, న హేట్ఠాసిలాతలం జానాతి "మయి థమ్భా పతిట్ఠాపితా"తి, న ఉపరిమతలం జానాతి "మయి థమ్భా పవిట్ఠా"తి; ఏవమేవ దన్తా న జానన్తి "మయం హేట్ఠాహనుకట్ఠికే పతిట్ఠితా, ఉపరిమహనుకట్ఠికే పవిట్ఠా"తి, నాపి హేట్ఠాహనుకట్ఠికం జానాతి "మయి దన్తా పతిట్ఠితా"తి, న ఉపరిమహనుకట్ఠికం జానాతి "మయి దన్తా పవిట్ఠా"తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా...పే.... న పుగ్గలోతి. పరిచ్ఛేదతో హేట్ఠా హనుకట్ఠికూపేన హనుకట్ఠికం పవిసిత్వా పతిట్ఠితేన అత్తనో మూలతలేన చ ఉపరి ఆకాసేన తిరియం అఞ్ఞమఞ్ఞేన పరిచ్ఛిన్నాతి వవత్థపేతి. అయమేతేసం సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం దన్తే వణ్ణాదితో వవత్థపేతి .

తతో పరం అన్తోసరీరే నానాకుణపసఞ్ఛాయప్పటిచ్ఛాదకం **తచో** వణ్ణతో సేతోతి వవత్థపేతి. సో హి యదిపి ఛవిరాగరఞ్జితత్తా కాళకోదాతాదివణ్ణవసేన నానావణ్ణో వియ దిస్సతి, తథాపి సభాగవణ్ణేన సేతో ఏవ. సో పనస్స సేతభావో అగ్గిజాలాభిఘాతపహరణపహారాదీహి విద్ధంసితాయ ఛవియా పాకటో హోతి. సణ్ఠానతో సఙ్ఖేపేన కఞ్చుకసణ్ఠానో, విత్థారేన నానాసణ్ఠానోతి. తథా హి పాదఙ్గులిత్తచో కోసకారకకోససణ్ఠానో, పిట్ఠిపాదత్తచో పుటబద్ధూపాహనసణ్ఠానో, జఙ్ఘత్తచో భత్తపుటకతాలపణ్ణసణ్ఠానో , ఊరుత్తచో తణ్డులభరితదీఘత్థవికసణ్ఠానో, ఆనిసదత్తచో ఉదకపూరితపటపరిస్సావనసణ్ఠానో, పిట్ఠిత్తచో ఫలకోనద్ధచమ్మసణ్ఠానో, కుచ్ఛిత్తచో వీణాదోణికోనద్ధచమ్మసణ్ఠానో, ఉరత్తచో యేభుయ్యేన చతురస్ససణ్ఠానో, ద్విబాహుత్తచో తూణీరోనద్ధచమ్మసణ్ఠానో, పిట్ఠిహత్థత్తచో ఖురకోససణ్ఠానో ఫణకత్థవికసణ్ఠానో వా, హత్థఙ్గులిత్తచో కుఞ్చికాకోససణ్ఠానో, గీవత్తచో గలకఞ్చుకసణ్ఠానో, ముఖత్తచో ఛిద్దావఛిద్దకిమికులావకసణ్ఠానో, సీసత్తచో పత్తత్థవికసణ్ఠానోతి.

తచపరిగ్గణ్హకేన చ యోగావచరేన ఉత్తరోట్ఠతో పట్ఠాయ తచస్స మంసస్స చ అన్తరేన చిత్తం పేసేన్తేన పఠమం తావ ముఖత్తచో వవత్థపేతబ్బో, తతో సీసత్తచో, అథ బహిగీవత్తచో, తతో అనులోమేన పటిలోమేన చ దక్ఖిణహత్థత్తచో. అథ తేనేవ కమేన వామహత్థత్తచో, తతో పిట్ఠిత్తచో, అథ ఆనిసదత్తచో, తతో అనులోమేన పటిలోమేన చ దక్ఖిణపాదత్తచో, అథ వామపాదత్తచో, తతో వత్థిఉదరహదయఅబ్భన్తరగీవత్తచో, తతో హేట్ఠిమహనుకత్తచో, అథ అధరోట్ఠత్తచో. ఏవం యావ పున ఉపరి ఓట్ఠత్తచోతి . దిసతో ద్వీసు దిసాసు జాతో. ఓకాసతో సకలసరీరం పరియోనన్ధిత్వా ఠితోతి.

తత్థ యథా అల్లచమ్మపరియోనద్ధాయ పేళాయ న అల్లచమ్మం జానాతి "మయా పేళా పరియోనద్ధా"తి, నపి పేళా జానాతి "అహం అల్లచమ్మేన పరియోనద్ధా"తి; ఏవమేవ న తచో జానాతి "మయా ఇదం చాతుమహాభూతికం సరీరం ఓనద్ధ"న్తి, నపి ఇదం చాతుమహాభూతికం సరీరం జానాతి "అహం తచేన ఓనద్ధ"న్తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా...పే.... న పుగ్గలోతి. కేవలం తు –

“అల్లచమ్మపటిచ్ఛన్నో, నవద్వారో మహావణో;
సమన్తతో పగ్ఘరతి, అసుచిపూతిగన్ధియో”తి.

పరిచ్ఛేదతో హేట్ఠా మంసేన తత్థ పతిట్ఠితతలేన వా ఉపరి ఛవియా పరిచ్ఛిన్నోతి వవత్థపేతి. అయమేతస్స సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం తచం వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం సరీరే నవపేసిసతప్పభేదం **మంసం** వణ్ణతో రత్తం పాలిభద్దకపుప్ఫసన్నిభన్తి వవత్థపేతి. సణ్ఠానతో నానాసణ్ఠానన్తి. తథా హి తత్థ జఙ్ఘమంసం తాలపత్తపుటభత్తసణ్ఠానం, అవికసితకేతకీమకుళసణ్ఠానన్తిపి కేచి. ఊరుమంసం సుధాపిసననిసదపోతకసణ్ఠానం, ఆనిసదమంసం ఉద్ధనకోటిసణ్ఠానం, పిట్ఠిమంసం తాలగుళపటలసణ్ఠానం, ఫాసుకద్వయమంసం వంసమయకోట్ఠకుచ్ఛిపదేసమ్హి తనుమత్తికాలేపసణ్ఠానం, థనమంసం వట్టేత్వా అవక్ఖిత్తద్ధమత్తికాపిణ్డసణ్ఠానం, ద్వేబాహుమంసం నఙ్గుట్ఠసీసపాదే ఛేత్వా నిచ్చమ్మం కత్వా ఠపితమహామూసికసణ్ఠానం, మంససూనకసణ్ఠానన్తిపి ఏకే. గణ్డమంసం గణ్డప్పదేసే ఠపితకరఞ్జబీజసణ్ఠానం, మణ్డూకసణ్ఠానన్తిపి ఏకే. జివ్హామంసం సూచిపత్తసణ్ఠానం, నాసామంసం ఓముఖనిక్ఖిత్తపణ్ణకోససణ్ఠానం, ం.అక్ఖికూపమంసం అద్ధపక్కఉదుమ్బరసణ్ఠానం, సీసమంసం పత్తపచనకటాహతనులేపసణ్ఠానన్తి . మంసపరిగ్గణ్హకేన చ యోగావచరేన ఏతానేవ ఓళారికమంసాని సణ్ఠానతో వవత్థపేతబ్బాని. ఏవఞ్హి వవత్థాపయతో సుఖుమాని మంసాని ఞాణస్స ఆపాథం ఆగచ్ఛన్తీతి. దిసతో ద్వీసు దిసాసు జాతం. ఓకాసతో సాధికాని తీణి అట్ఠిసతాని అనులిమ్పిత్వా ఠితన్తి.

తత్థ యథా థూలమత్తికానులిత్తాయ భిత్తియా న థూలమత్తికా జానాతి “మయా భిత్తి అనులిత్తా”తి, నపి భిత్తి జానాతి “అహం థూలమత్తికాయ అనులిత్తా”తి, ఏవమేవం న నవపేసిసతప్పభేదం మంసం జానాతి “మయా అట్ఠిసతత్తయం అనులిత్త”న్తి, నపి అట్ఠిసతత్తయం జానాతి “అహం నవపేసిసతప్పభేదేన మంసేన అనులిత్త”న్తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా...పే.... న పుగ్గలోతి. కేవలం తు –

“నవపేసిసతా మంసా, అనులిత్తా కళేవరం;
నానాకిమికులాకిణ్ణం, మీళ్హట్ఠానంవ పూతిక”న్తి.

పరిచ్ఛేదతో హేట్ఠా అట్ఠిసఙ్ఘాటేన తత్థ పతిట్ఠితతలేన వా ఉపరి తచేన తిరియం అఞ్ఞమఞ్ఞేన పరిచ్ఛిన్నన్తి వవత్థపేతి. అయమేతస్స సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం మంసం వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం సరీరే నవసతప్పభేదా **న్హారూ** వణ్ణతో సేతాతి వవత్థపేతి, మధువణ్ణాతిపి ఏకే. సణ్ఠానతో నానాసణ్ఠానాతి. తథా హి తత్థ మహన్తా మహన్తా న్హారూ కన్దలమకుళసణ్ఠానా, తతో సుఖుమతరా సూకరవాగురరజ్జుసణ్ఠానా, తతో అణుకతరా పూతిలతాసణ్ఠానా, తతో అణుకతరా సీహళమహావీణాతన్తిసణ్ఠానా, తతో అణుకతరా థూలసుత్తకసణ్ఠానా, హత్థపిట్ఠిపాదపిట్ఠీసు న్హారూ సకుణపాదసణ్ఠానా, సీసే న్హారూ గామదారకానం సీసే ఠపితవిరళతరదుకూలసణ్ఠానా, పిట్ఠియా న్హారూ తేమేత్వా ఆతపే పసారితమచ్ఛజాలసణ్ఠానా, అవసేసా ఇమస్మిం సరీరే తంతంఅఙ్గపచ్చఙ్గానుగతా న్హారూ సరీరే పటిముక్కజాలకఞ్చుకసణ్ఠానాతి. దిసతో ద్వీసు దిసాసు జాతా. తేసు చ దక్ఖిణకణ్ణచూళికతో పట్ఠాయ పఞ్చ కణ్డరనామకా మహాన్హారూ పురతో చ పచ్ఛతో చ వినన్ధమానా వామపస్సం గతా, వామకణ్ణచూళికతో పట్ఠాయ పఞ్చ పురతో చ పచ్ఛతో

చ వినన్ధమానా దక్ఖిణపస్సం గతా, దక్ఖిణగలవాటకతో పట్ఠాయ పఞ్చ పురతో చ పచ్ఛతో చ వినన్ధమానా వామపస్సం గతా, వామగలవాటకతో పట్ఠాయ పఞ్చ పురతో చ పచ్ఛతో చ వినన్ధమానా దక్ఖిణపస్సం గతా, దక్ఖిణహత్థం వినన్ధమానా పురతో చ పచ్ఛతో చ పఞ్చ పఞ్చాతి దస కణ్డరనామకా ఏవ మహాన్హారూ ఆరుళ్హా. తథా వామహత్థం, దక్ఖిణపాదం, వామపాదఞ్చాతి ఏవమేతే సట్ఠి మహాన్హారూ సరీరధారకా సరీరనియామకాతిపి వవత్థపేతి. ఓకాసతో సకలసరీరే అట్ఠిచమ్మానం అట్ఠిమంసానఞ్చ అన్తరే అట్ఠీని ఆబన్ధమానా ఠితాతి.

తత్థ యథా వల్లిసన్తానబద్ధేసు కుట్టదారూసు న వల్లిసన్తానా జానన్తి “అమ్హేహి కుట్టదారూని ఆబద్ధానీ”తి, నపి కుట్టదారూని జానన్తి “మయం వల్లిసన్తానేహి ఆబద్ధానీ”తి; ఏవమేవ న న్హారూ జానన్తి “అమ్హేహి తీణి అట్ఠిసతాని ఆబద్ధానీ”తి, నపి తీణి అట్ఠిసతాని జానన్తి “మయం న్హారూహి ఆబద్ధానీ”తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా…పే.… న పుగ్గలోతి. కేవలం తు –

“నవన్హారుసతా హోన్తి, బ్యామమత్తే కళేవరే;
బన్ధన్తి అట్ఠిసఙ్ఘాటం, అగారమివ వల్లియో”తి.

పరిచ్ఛేదతో హేట్ఠా తీహి అట్ఠిసతేహి తత్థ పతిట్ఠితతలేహి వా ఉపరి తచమంసేహి తిరియం అఞ్ఞమఞ్ఞేన పరిచ్ఛిన్నాతి వవత్థపేతి. అయమేతేసం సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం న్హారూ వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం సరీరే ద్వత్తింసదన్తట్ఠికానం విసుం గహితత్తా సేసాని చతుసట్ఠి హత్థట్ఠికాని చతుసట్ఠి పాదట్ఠికాని చతుసట్ఠి ముదుకట్ఠికాని మంసనిస్సితాని ద్వే పణ్హికట్ఠీని ఏకేకస్మిం పాదే ద్వే ద్వే గోప్ఫకట్ఠికాని ద్వే జఙ్ఘట్ఠికాని ఏకం జణ్ణుకట్ఠి ఏకం ఊరుట్ఠి ద్వే కటిట్ఠీని అట్ఠారస పిట్ఠికణ్టకట్ఠీని చతువీసతి ఫాసుకట్ఠీని చుద్దస ఉరట్ఠీని ఏకం హదయట్ఠి ద్వే అక్ఖకట్ఠీని ద్వే పిట్ఠిబాహట్ఠీని ద్వే బాహట్ఠీని ద్వే ద్వే అగ్గబాహట్ఠీని సత్త గీవట్ఠీని ద్వే హనుకట్ఠీని ఏకం నాసికట్ఠి ద్వే అక్ఖిట్ఠీని ద్వే కణ్ణట్ఠీని ఏకం నలాటట్ఠి ఏకం ముద్ధట్ఠి నవ సీసకపాలట్ఠీనీతి ఏవమాదినా నయేన వుత్తప్పభేదాని **అట్ఠీని** సబ్బానేవ వణ్ణతో సేతానీతి వవత్థపేతి.

సణ్ఠానతో నానాసణ్ఠానాని. తథా హి తత్థ అగ్గపాదఙ్గులియట్ఠీని కతకబీజసణ్ఠానాని, తదనన్తరాని అఙ్గులీనం మజ్ఝపబ్బట్ఠీని అపరిపుణ్ణపనసట్ఠిసణ్ఠానాని, మూలపబ్బట్ఠీని పణవసణ్ఠానాని, మోరసకలిసణ్ఠానానీతిపి ఏకే. పిట్ఠిపాదట్ఠీని కోట్టితకన్దలకన్దరాసిసణ్ఠానాని పణ్హికట్ఠీని ఏకట్ఠితాలఫలబీజసణ్ఠానాని, గోప్ఫకట్ఠీని ఏకతోబద్ధకీళాగోళకసణ్ఠానాని, జఙ్ఘట్ఠికేసు ఖుద్దకం ధనుదణ్డసణ్ఠానం, మహన్తం ఖుప్పిపాసామిలాతధమనిపిట్ఠిసణ్ఠానం, జఙ్ఘట్ఠికస్స గోప్ఫకట్ఠికేసు పతిట్ఠితట్ఠానం అపనీతతచఖజ్జూరీకళీరసణ్ఠానం, జఙ్ఘట్ఠికస్స జణ్ణుకట్ఠికే పతిట్ఠితట్ఠానం ముదిఙ్గమత్థకసణ్ఠానం జణ్ణుకట్ఠి ఏకపస్సతో ఘట్టితఫేణసణ్ఠానం, ఊరుట్ఠీని దుత్తచ్ఛితవాసిఫరసుదణ్డసణ్ఠానాని, ఊరుట్ఠికస్స కటట్ఠికే పతిట్ఠితట్ఠానం సువణ్ణకారానం అగ్గిజాలనకసలాకాబున్దిసణ్ఠానం , తప్పతిట్ఠితోకాసో అగ్గచ్ఛిన్నపున్నాగఫలసణ్ఠానో, కటిట్ఠీని ద్వేపి ఏకాబద్ధాని హుత్వా కుమ్భకారేహి కతచుల్లిసణ్ఠానాని, తాపసభిసికాసణ్ఠానానీతిపి ఏకే. ఆనిసదట్ఠీని హేట్ఠాముఖఠపితసప్పఫణసణ్ఠానాని, సత్తట్ఠట్ఠానేసు ఛిద్దావఛిద్దాని అట్ఠారస పిట్ఠికణ్టకట్ఠీని అబ్భన్తరతో ఉపరూపరి ఠపితసీసకపట్టవేఠకసణ్ఠానాని, బాహిరతో వట్టనావలిసణ్ఠానాని, తేసం అన్తరన్తరా కకచదన్తసదిసాని ద్వే తీణి కణ్టకాని హోన్తి, చతువీసతియా ఫాసుకట్ఠీసు పరిపుణ్ణాని పరిపుణ్ణసీహళదాత్తసణ్ఠానాని , అపరిపుణ్ణాని అపరిపుణ్ణసీహళదాత్తసణ్ఠానాని, సబ్బానేవ ఓదాతకుక్కుటస్స

పసారితపక్ఖద్వయసణ్ఠానానీతిపి ఏకే. చుద్దస ఉరట్ఠీని జిణ్ణసన్దమానికఫలకపన్తిసణ్ఠానాని, హదయట్ఠి దబ్బిఫణసణ్ఠానం, అక్ఖకట్ఠీని ఖుద్దకలోహవాసిదణ్డసణ్ఠానాని, తేసం హేట్ఠా అట్ఠి అద్ధచన్దసణ్ఠానం, పిట్ఠిబాహట్ఠీని ఫరసుఫణసణ్ఠానాని, ఉపడ్ఢచ్ఛిన్నసీహళకుదాలసణ్ఠానానీతిపి ఏకే. బాహట్ఠీని ఆదాసదణ్డసణ్ఠానాని, మహావాసిదణ్డసణ్ఠానానీతిపి ఏకే. అగ్గబాహట్ఠీని యమకతాలకన్దసణ్ఠానాని, మణిబన్ధట్ఠీని ఏకతో అల్లియాపేత్వా ఠపితసీసకపట్టవేఠకసణ్ఠానాని, పిట్ఠిహత్థట్ఠీని కోట్టితకన్దలకన్దరాసిసణ్ఠానాని, హత్థఙ్గులిమూలపబ్బట్ఠీని పణవసణ్ఠానాని, మజ్ఝపబ్బట్ఠీని అపరిపుణ్ణపనసట్ఠిసణ్ఠానాని, అగ్గపబ్బట్ఠీని కతకబీజసణ్ఠానాని, సత్త గీవట్ఠీని దణ్డే విజ్ఝిత్వా పటిపాటియా ఠపితవంసకళీరఖణ్డసణ్ఠానాని, హేట్ఠిమహనుకట్ఠి కమ్మారానం అయోకూటయోత్తకసణ్ఠానం, ఉపరిమహనుకట్ఠి అవలేఖనసత్థకసణ్ఠానం, అక్ఖినాసకూపట్ఠీని అపనీతమిఞ్జతరుణతాలట్ఠిసణ్ఠానాని , నలాటట్ఠి అధోముఖఠపితభిన్నసఙ్ఖకపాలసణ్ఠానం, కణ్ణచూళికట్ఠీని న్హాపితఖురకోససణ్ఠానాని, నలాటకణ్ణచూళికానం ఉపరి పట్టబన్ధనోకాసే అట్ఠిబహలఘటపుణ్ణపటపిలోతికఖణ్డసణ్ఠానం, ముద్ధనట్ఠి ముఖచ్ఛిన్నవఙ్కనాళికేరసణ్ఠానం, సీసట్ఠీని సిబ్బేత్వా ఠపితజజ్జరాలాబుకటాహసణ్ఠానానీతి. దిసతో ద్వీసు దిసాసు జాతాని.

ఓకాసతో అవిసేసేన సకలసరీరే ఠితాని, విసేసేన తు సీసట్ఠీని గీవట్ఠికేసు పతిట్ఠితాని, గీవట్ఠీని పిట్ఠికణ్టకట్ఠీసు పతిట్ఠితాని, పిట్ఠికణ్టకట్ఠీని కటిట్ఠీసు పతిట్ఠితాని, కటిట్ఠీని ఊరుట్ఠికేసు పతిట్ఠితాని, ఊరుట్ఠీని జణ్ణుకట్ఠికేసు, జణ్ణుకట్ఠీని జఙ్ఘట్ఠికేసు, జఙ్ఘట్ఠీని గోప్ఫకట్ఠికేసు, గోప్ఫకట్ఠీని పిట్ఠిపాదట్ఠికేసు పతిట్ఠితాని, పిట్ఠిపాదట్ఠికాని చ గోప్ఫకట్ఠీని ఉక్ఖిపిత్వా ఠితాని, గోప్ఫకట్ఠీని జఙ్ఘట్ఠీని…పే.… గీవట్ఠీని సీసట్ఠీని ఉక్ఖిపిత్వా ఠితానీతి ఏతేనానుసారేన అవసేసానిపి అట్ఠీని వేదితబ్బాని.

తత్థ యథా ఇట్ఠకగోపానసిచయాదీసు న ఉపరిమా ఇట్ఠకాదయో జానన్తి “మయం హేట్ఠిమేసు పతిట్ఠితా”తి, నపి హేట్ఠిమా జానన్తి “మయం ఉపరిమాని ఉక్ఖిపిత్వా ఠితా”తి; ఏవమేవ న సీసట్ఠికాని జానన్తి “మయం గీవట్ఠికేసు పతిట్ఠితానీ”తి…పే.… న గోప్ఫకట్ఠికాని జానన్తి “మయం పిట్ఠిపాదట్ఠికేసు పతిట్ఠితానీ”తి, నపి పిట్ఠిపాదట్ఠికాని జానన్తి “మయం గోప్ఫకట్ఠీని ఉక్ఖిపిత్వా ఠితానీ”తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా…పే.… న పుగ్గలోతి. కేవలం తు ఇమాని సాధికాని తీణి అట్ఠిసతాని నవహి న్హారుసతేహి నవహి చ మంసపేసిసతేహి ఆబద్ధానులిత్తాని, ఏకఘనచమ్మపరియోనద్ధాని, సత్తరసహరణీసహస్సానుగతసినేహసినేహితాని, నవనవుతిలోమకూపసహస్సపరిస్సవమానసేదజల్లికాని అసీతికిమికులాని, కాయోత్వేవ సఙ్ఖ్యం గతాని, యం సభావతో ఉపపరిక్ఖన్తో యోగావచరో న కిఞ్చి గయ్హూపగం పస్సతి, కేవలం తు న్హారుసమ్బన్ధం నానాకుణపసఙ్కిణ్ణం అట్ఠిసఙ్ఘాటమేవ పస్సతి. యం దిస్వా దసబలస్స పుత్తభావం ఉపేతి. యథాహ –

“పటిపాటియట్ఠీని ఠితాని కోటియా,
అనేకసన్ధియమితో న కేహిచి;
బద్ధో నహారూహి జరాయ చోదితో,
అచేతనో కట్ఠకలిఙ్గరూపమో.

“కుణపం కుణపే జాతం, అసుచిమ్హి చ పూతిని;
దుగ్గన్ధే చాపి దుగ్గన్ధం, భేదనమ్హి చ వయధమ్మం.

“అట్ఠిపుటే అట్ఠిపుటో, నిబ్బత్తో పూతిని పూతికాయమ్హి;
తమ్హి చ వినేథ ఛన్దం, హేస్సథ పుత్తా దసబలస్సా”తి చ.

పరిచ్ఛేదతో అన్తో అట్ఠిమిఞ్జేన ఉపరితో మంసేన అగ్గే మూలే చ అఞ్ఞమఞ్ఞేన పరిచ్ఛిన్నానీతి వవత్థపేతి. అయమేతేసం సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం అట్ఠీని వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం సరీరే యథావుత్తప్పభేదానం అట్ఠీనం అబ్భన్తరగతం **అట్ఠిమిఞ్జం** వణ్ణతో సేతన్తి వవత్థపేతి. సణ్ఠానతో అత్తనో ఓకాససణ్ఠానన్తి. సేయ్యథిదం – మహన్తమహన్తానం అట్ఠీనం అబ్భన్తరగతం సేదేత్వా వట్టేత్వా మహన్తేసు వంసనళకపబ్బేసు పక్ఖిత్తమహావేత్తఙ్కురసణ్ఠానం, ఖుద్దానుఖుద్దకానం అబ్భన్తరగతం సేదేత్వా వట్టేత్వా ఖుద్దానుఖుద్దకేసు వంసనళకపబ్బేసు పక్ఖిత్తతనువేత్తఙ్కురసణ్ఠానన్తి. దిసతో ద్వీసు దిసాసు జాతం. ఓకాసతో అట్ఠీనం అబ్భన్తరే పతిట్ఠితన్తి.

తత్థ యథా వేళునళకాదీనం అన్తోగతాని దధిఫాణితాని న జానన్తి “మయం వేళునళకాదీనం అన్తోగతానీ”తి, నపి వేళునళకాదయో జానన్తి “దధిఫాణితాని అమ్హాకం అన్తోగతానీ”తి; ఏవమేవ న అట్ఠిమిఞ్జం జానాతి “అహం అట్ఠీనం అన్తోగత”న్తి, నపి అట్ఠీని జానన్తి “అట్ఠిమిఞ్జం అమ్హాకం అన్తోగత”న్తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా…పే॰… న పుగ్గలోతి. పరిచ్ఛేదతో అట్ఠీనం అబ్భన్తరతలేహి అట్ఠిమిఞ్జభాగేన చ పరిచ్ఛిన్నన్తి వవత్థపేతి. అయమేతస్స సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం అట్ఠిమిఞ్జం వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం సరీరస్స అబ్భన్తరే ద్విగోళకప్పభేదం **వక్కం** వణ్ణతో మన్దరత్తం పాళిభద్దకట్ఠివణ్ణన్తి వవత్థపేతి. సణ్ఠానతో గామదారకానం సుత్తావుతకీళాగోళకసణ్ఠానం, ఏకవణ్టసహకారద్వయసణ్ఠానన్తిపి ఏకే. దిసతో ఉపరిమాయ దిసాయ జాతం. ఓకాసతో గలవాటకా వినిక్ఖన్తేన ఏకమూలేన థోకం గన్త్వా ద్విధా భిన్నేన థూలన్హారునా వినిబద్ధం హుత్వా హదయమంసం పరిక్ఖిపిత్వా ఠితన్తి.

తత్థ యథా వణ్టూపనిబద్ధం సహకారద్వయం న జానాతి “అహం వణ్టేన ఉపనిబద్ధ”న్తి, నపి వణ్టం జానాతి “మయా సహకారద్వయం ఉపనిబద్ధ”న్తి; ఏవమేవ న వక్కం జానాతి “అహం థూలన్హారునా ఉపనిబద్ధ”న్తి, నపి థూలన్హారు జానాతి “మయా వక్కం ఉపనిబద్ధ”న్తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా…పే॰… న పుగ్గలోతి. పరిచ్ఛేదతో వక్కం వక్కభాగేన పరిచ్ఛిన్నన్తి వవత్థపేతి. అయమేతస్స సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం వక్కం వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం సరీరస్స అబ్భన్తరే **హదయం** వణ్ణతో రత్తం రత్తపదుమపత్తపిట్ఠివణ్ణన్తి వవత్థపేతి. సణ్ఠానతో బాహిరపత్తాని అపనేత్వా అధోముఖఠపితపదుమమకుళసణ్ఠానం, తఞ్చ అగ్గచ్ఛిన్నపున్నాగఫలమివ వివటేకపస్సం బహి మట్ఠం అన్తో కోసాతకీఫలస్స అబ్భన్తరసదిసం. పఞ్ఞాబహులానం థోకం వికసితం, మన్దపఞ్ఞానం మకుళితమేవ. యం రూపం నిస్సాయ మనోధాతు చ మనోవిఞ్ఞాణధాతు చ పవత్తన్తి, తం అపనేత్వా అవసేసమంసపిణ్డసఙ్ఖాతహదయబ్భన్తరే అద్ధపసతమత్తం లోహితం సణ్ఠాతి, తం రాగచరితస్స రత్తం, దోసచరితస్స కాళకం, మోహచరితస్స మంసధోవనోదకసదిసం, వితక్కచరితస్స కులత్థయూసవణ్ణం, సద్ధాచరితస్స కణికారపుప్ఫవణ్ణం, పఞ్ఞాచరితస్స అచ్ఛం విప్పసన్నమనావిలం, నిద్ధోతజాతిమణి వియ జుతిమన్తం ఖాయతి. దిసతో ఉపరిమాయ దిసాయ జాతం. ఓకాసతో సరీరబ్భన్తరే ద్విన్నం థనానం మజ్ఝే పతిట్ఠితన్తి.

తత్థ యథా ద్విన్నం వాతపానకవాటకానం మజ్ఝే ఠితో అగ్గళత్థమ్భకో న జానాతి “అహం ద్విన్నం వాతపానకవాటకానం మజ్ఝే ఠితో”తి, నపి వాతపానకవాటకాని జానన్తి “అమ్హాకం మజ్ఝే అగ్గళత్థమ్భకో ఠితో”తి; ఏవమేవం న హదయం జానాతి “అహం ద్విన్నం థనానం మజ్ఝే ఠిత”న్తి, నపి థనాని జానన్తి “హదయం అమ్హాకం మజ్ఝే ఠిత”న్తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా…పే॰… న పుగ్గలోతి. పరిచ్ఛేదతో హదయం హదయభాగేన పరిచ్ఛిన్నన్తి వవత్థపేతి. అయమేతస్స సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం హదయం వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం సరీరస్స అబ్భన్తరే **యకన**సఙ్ఖాతం యమకమంసపిణ్డం వణ్ణతో రత్తం రత్తకుముదబాహిరపత్తపిట్ఠివణ్ణన్తి వవత్థపేతి. సణ్ఠానతో ఏకమూలం హుత్వా అగ్గే యమకం కోవిళారపత్తసణ్ఠానం, తఞ్చ దన్ధానం ఏకంయేవ హోతి మహన్తం, పఞ్ఞవన్తానం ద్వే వా తీణి వా ఖుద్దకానీతి. దిసతో ఉపరిమాయ దిసాయ జాతం. ఓకాసతో ద్విన్నం థనానం అబ్భన్తరే దక్ఖిణపస్సం నిస్సాయ ఠితన్తి.

తత్థ యథా పిఠరకపస్సే లగ్గా మంసపేసి న జానాతి “అహం పిఠరకపస్సే లగ్గా”తి, నపి పిఠరకపస్సం జానాతి “మయి మంసపేసి లగ్గా”తి; ఏవమేవ న యకనం జానాతి “అహం ద్విన్నం థనానం అబ్భన్తరే దక్ఖిణపస్సం నిస్సాయ ఠిత”న్తి, నపి థనానం అబ్భన్తరే దక్ఖిణపస్సం జానాతి “మం నిస్సాయ యకనం ఠిత”న్తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా…పే॰… న పుగ్గలోతి. పరిచ్ఛేదతో పన యకనం యకనభాగేన పరిచ్ఛిన్నన్తి వవత్థపేతి . అయమేతస్స సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం యకనం వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం సరీరే పటిచ్ఛన్నాపటిచ్ఛన్నభేదతో దువిధం **కిలోమకం** వణ్ణతో సేతం దుకూలపిలోతికవణ్ణన్తి వవత్థపేతి. సణ్ఠానతో అత్తనో ఓకాససణ్ఠానం. దిసతో ద్వీసు దిసాసు జాతం. ఓకాసతో పటిచ్ఛన్నకిలోమకం హదయఞ్చ వక్కఞ్చ పరివారేత్వా, అప్పటిచ్ఛన్నకిలోమకం సకలసరీరే చమ్మస్స హేట్ఠతో మంసం పరియోనన్ధిత్వా ఠితన్తి.

తత్థ యథా పిలోతికాయ పలివేఠితే మంసే న పిలోతికా జానాతి “మయా మంసం పలివేఠిత”న్తి, నపి మంసం జానాతి “అహం పిలోతికాయ పలివేఠిత”న్తి; ఏవమేవ న కిలోమకం జానాతి “మయా హదయవక్కాని సకలసరీరే చ చమ్మస్స హేట్ఠతో మంసం పలివేఠిత”న్తి. నపి హదయవక్కాని సకలసరీరే చ మంసం జానాతి “అహం కిలోమకేన పలివేఠిత”న్తి . ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా…పే॰… న పుగ్గలోతి. పరిచ్ఛేదతో హేట్ఠా మంసేన ఉపరి చమ్మేన తిరియం కిలోమకభాగేన పరిచ్ఛిన్నన్తి వవత్థపేతి. అయమేతస్స సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం కిలోమకం వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం సరీరస్స అబ్భన్తరే **పిహకం** వణ్ణతో నీలం మీలాతనిగ్గుణ్డిపుప్ఫవణ్ణన్తి వవత్థపేతి. సణ్ఠానతో యేభుయ్యేన సత్తఙ్గులప్పమాణం అబన్ధనం కాళవచ్ఛకజివ్హాసణ్ఠానం. దిసతో ఉపరిమాయ దిసాయ జాతం. ఓకాసతో హదయస్స వామపస్సే ఉదరపటలస్స మత్థకపస్సం నిస్సాయ ఠితం, యమ్హి పహారణపహారేన బహి నిక్ఖన్తే సత్తానం జీవితక్ఖయో హోతీతి.

తత్థ యథా కోట్ఠకమత్థకపస్సం నిస్సాయ ఠితా న గోమయపిణ్డి జానాతి “అహం కోట్ఠకమత్థకపస్సం నిస్సాయ ఠితా”తి, నపి కోట్ఠకమత్థకపస్సం జానాతి “గోమయపిణ్డి మం నిస్సాయ ఠితా”తి; ఏవమేవ న పిహకం జానాతి “అహం ఉదరపటలస్స

మత్థకపస్సం నిస్సాయ ఠిత”న్తి, నపి ఉదరపటలస్స మత్థకపస్సం జానాతి “పిహకం మం నిస్సాయ ఠిత”న్తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా…పే॰… న పుగ్గలోతి. పరిచ్ఛేదతో పిహకం పిహకభాగేన పరిచ్ఛిన్నన్తి వవత్థపేతి. అయమేతస్స సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం పిహకం వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం సరీరస్స అబ్భన్తరే ద్వత్తింసమంసఖణ్డప్పభేదం **పప్ఫాసం** వణ్ణతో రత్తం నాతిపరిపక్కఉదుమ్బరవణ్ణన్తి వవత్థపేతి. సణ్ఠానతో విసమచ్ఛిన్నపూవసణ్ఠానం, ఛదనిట్ఠకఖణ్డపుఞ్జసణ్ఠానన్తిపి ఏకే. తదేతం అబ్భన్తరే అసితపీతాదీనం అభావే ఉగ్గతేన కమ్మజతేజుస్మనా అబ్భాహతత్తా సఙ్ఖాదితపలాలపిణ్డమివ నిరసం నిరోజం హోతి. దిసతో ఉపరిమాయ దిసాయ జాతం. ఓకాసతో సరీరబ్భన్తరే ద్విన్నం థనానం అబ్భన్తరే హదయఞ్చ యకనఞ్చ ఉపరి ఛాదేత్వా ఓలమ్బన్తం ఠితన్తి.

తత్థ యథా జిణ్ణకోట్ఠబ్భన్తరే లమ్బమానో సకుణకులావకో న జానాతి “అహం జిణ్ణకోట్ఠబ్భన్తరే లమ్బమానో ఠితో”తి, నపి జిణ్ణకోట్ఠబ్భన్తరం జానాతి “సకుణకులావకో మయి లమ్బమానో ఠితో”తి; ఏవమేవ న పప్ఫాసం జానాతి “అహం సరీరబ్భన్తరే ద్విన్నం థనానం అన్తరే లమ్బమానం ఠిత”న్తి, నపి సరీరబ్భన్తరే ద్విన్నం థనానం అన్తరం జానాతి “మయి పప్ఫాసం లమ్బమానం ఠిత”న్తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా…పే॰… న పుగ్గలోతి. పరిచ్ఛేదతో పప్ఫాసం పప్ఫాసభాగేన పరిచ్ఛిన్నన్తి వవత్థపేతి. అయమేతస్స సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం పప్ఫాసం వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం అన్తోసరీరే పురిసస్స ద్వత్తింసహత్థం, ఇత్థియా అట్ఠవీసతిహత్థం, ఏకవీసతియా ఠానేసు ఓభగ్గం **అన్తం** వణ్ణతో సేతం సక్ఖరసుధావణ్ణన్తి వవత్థపేతి. సణ్ఠానతో సీసం ఛిన్దిత్వా లోహితదోణియం సంవేల్లేత్వా ఠపితధమ్మనిసణ్ఠానం. దిసతో ద్వీసు దిసాసు జాతం. ఓకాసతో ఉపరి గలవాటకే హేట్ఠా చ కరీసమగ్గే వినిబన్ధత్తా గలవాటకకరీసమగ్గపరియన్తే సరీరబ్భన్తరే ఠితన్తి.

తత్థ యథా లోహితదోణియం ఠపితం ఛిన్నసీసం ధమ్మనికళేవరం న జానాతి “అహం లోహితదోణియం ఠిత”న్తి, నపి లోహితదోణి జానాతి “మయి ఛిన్నసీసం ధమ్మనికళేవరం ఠిత”న్తి; ఏవమేవ న అన్తం జానాతి “అహం సరీరబ్భన్తరే ఠిత”న్తి, నపి సరీరబ్భన్తరం జానాతి “మయి అన్తం ఠిత”న్తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా…పే॰… న పుగ్గలోతి. పరిచ్ఛేదతో అన్తం అన్తభాగేన పరిచ్ఛిన్నన్తి వవత్థపేతి. అయమేతస్స సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం అన్తం వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం అన్తోసరీరే అన్తన్తరే **అన్తగుణం** వణ్ణతో సేతం దకసీతలికమూలవణ్ణన్తి వవత్థపేతి. సణ్ఠానతో దకసీతలికమూలసణ్ఠానమేవాతి, గోముత్తసణ్ఠానన్తిపి ఏకే. దిసతో ద్వీసు దిసాసు జాతం. ఓకాసతో కుదాలఫరసుకమ్మాదీని కరోన్తానం యన్తాకడ్ఢనకాలే యన్తసుత్తకమివ యన్తఫలకాని అన్తభోగే ఏకతో అగ్గళన్తే ఆబన్ధిత్వా పాదపుఞ్ఛనరజ్జుమణ్డలకస్స అన్తరా తం సిబ్బిత్వా ఠితరజ్జుకా వియ ఏకవీసతియా అన్తభోగానం అన్తరా ఠితన్తి.

తత్థ యథా పాదపుఞ్ఛనరజ్జుమణ్డలకం సిబ్బిత్వా ఠితరజ్జుకా న జానాతి “మయా పాదపుఞ్ఛనరజ్జుమణ్డలకం సిబ్బిత”న్తి, నపి పాదపుఞ్ఛనరజ్జుమణ్డలకం జానాతి “రజ్జుకా మం సిబ్బిత్వా ఠితా”తి, ఏవమేవ అన్తగుణం న జానాతి

“అహం అన్తం ఏకవీసతిభోగబ్భన్తరే ఆబన్ధిత్వా ఠిత”న్తి, నపి అన్తం జానాతి “అన్తగుణం మం ఆబన్ధిత్వా ఠిత”న్తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా...పే.... న పుగ్గలోతి. పరిచ్ఛేదతో అన్తగుణం అన్తగుణభాగేన పరిచ్ఛిన్నన్తి వవత్థపేతి. అయమేతస్స సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం అన్తగుణం వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం అన్తోసరీరే **ఉదరియం** వణ్ణతో అజ్ఝోహటాహారవణ్ణన్తి వవత్థపేతి. సణ్ఠానతో పరిస్సావనే సిథిలబద్ధతణ్డులసణ్ఠానం. దిసతో ఉపరిమాయ దిసాయ జాతం. ఓకాసతో ఉదరే ఠితన్తి . ఉదరం నామ ఉభతో నిప్పీళియమానస్స అల్లసాటకస్స మజ్ఝే సఞ్జాతఫోటకసదిసం అన్తపటలం, బహి మట్ఠం, అన్తో మంసకసమ్బుపలివేఠితం, కిలిట్ఠపావారపుప్ఫసదిసం, కుథితపనసఫలస్స అబ్భన్తరసదిసన్తిపి ఏకే. తత్థ తక్కోలకా గణ్డుప్పాదకాతాలహీరకాసూచిముఖకాపటతన్తుసుత్తకాతి ఏవమాదిద్వత్తింసకులప్పభేదా కిమయో ఆకులబ్యాకులా సణ్డసణ్డచారినో హుత్వా నివసన్తి, యే పానభోజనాదిమ్హి అవిజ్జమానే ఉల్లఙ్ఘిత్వా విరవన్తా హదయమంసం అభితుదన్తి పానభోజనాదీని అజ్ఝోహరణవేలాయఞ్చ ఉద్ధంముఖా హుత్వా పఠమజ్ఝోహటే ద్వే తయో ఆలోపే తురితతురితా విలుమ్పన్తి. యం ఏతేసం కిమీనం పసూతిఘరం వచ్చకుటి గిలానసాలా సుసానఞ్చ హోతి, యత్థ సేయ్యథాపి నామ చణ్డాలగామద్వారే చన్దనికాయ సరదసమయే థూలఫుసితకే దేవే వస్సన్తే ఉదకేన ఆవుళ్హం ముత్తకరీసచమ్మట్ఠిన్హారుఖణ్డఖేళసిఙ్ఘాణికాలోహితప్పభుతినానాకుణపజాతం నిపతిత్వా కద్దమోదకాలుళితం సఞ్జాతకిమికులాకులం హుత్వా ద్వీహతీహచ్చయేన సూరియాతపసన్తాపవేగకుథితం ఉపరి ఫేణపుప్ఫుళకే ముఞ్చన్తం అభినీలవణ్ణం పరమదుగ్గన్ధజేగుచ్ఛం ఉపగన్తుం వా దట్ఠుం వా అనరహరూపతం ఆపజ్జిత్వా తిట్ఠతి, పగేవ ఘాయితుం వా సాయితుం వా; ఏవమేవ నానప్పకారపానభోజనాది దన్తముసలసంచుణ్ణితం జివ్హాహత్థసమ్పరివత్తితం ఖేళలాలాపలిబుద్ధం తఙ్ఖణవిగతవణ్ణగన్ధరసాదిసమ్పదం కోలియఖలిసువానవమథుసదిసం నిపతిత్వా పిత్తసేమ్హవాతపలివేఠితం హుత్వా ఉదరగ్గిసన్తాపవేగకుథితం కిమికులాకులం ఉపరూపరి ఫేణపుప్ఫుళకాని ముఞ్చన్తం పరమకసమ్బుదుగ్గన్ధజేగుచ్ఛభావమాపజ్జిత్వా తిట్ఠతి. యం సుత్వాపి పానభోజనాదీసు అమనుఞ్ఞతా సణ్ఠాతి, పగేవ పఞ్ఞాచక్ఖునా ఓలోకేత్వా. యత్థ చ పతితం పానభోజనాది పఞ్చధా వివేకం గచ్ఛతి, ఏకం భాగం పాణకా ఖాదన్తి, ఏకం భాగం ఉదరగ్గి ఝాపేతి, ఏకో భాగో ముత్తం హోతి, ఏకో భాగో కరీసం హోతి, ఏకో భాగో రసభావం ఆపజ్జిత్వా సోణితమంసాదీని ఉపబ్రూహయతీతి.

తత్థ యథా పరమజేగుచ్ఛాయ సువానదోణియా ఠితో సువానవమథు న జానాతి “అహం సువానదోణియా ఠితో”తి; నపి సువానదోణి జానాతి “మయి సువానవమథు ఠితో”తి. ఏవమేవ న ఉదరియం జానాతి “అహం ఇమస్మిం పరమదుగ్గన్ధజేగుచ్ఛే ఉదరే ఠిత”న్తి; నపి ఉదరం జానాతి “మయి ఉదరియం ఠిత”న్తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా...పే.... న పుగ్గలోతి . పరిచ్ఛేదతో ఉదరియం ఉదరియభాగేన పరిచ్ఛిన్నన్తి వవత్థపేతి. అయమేతస్స సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం ఉదరియం వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం అన్తోసరీరే **కరీసం** వణ్ణతో యేభుయ్యేన అజ్ఝోహటాహారవణ్ణన్తి వవత్థపేతి. సణ్ఠానతో ఓకాససణ్ఠానం, దిసతో హేట్ఠిమాయ దిసాయ జాతం, ఓకాసతో పక్కాసయే ఠితన్తి. పక్కాసయో నామ హేట్ఠా నాభిపిట్ఠికణ్టకమూలానం అన్తరే అన్తావసానే ఉబ్బేధేన అట్ఠఙ్గులమత్తో వంసనళకబ్భన్తరసదిసో పదేసో, యత్థ సేయ్యథాపి నామ ఉపరిభూమిభాగే పతితం వస్సోదకం ఓగళిత్వా హేట్ఠాభూమిభాగం పూరేత్వా తిట్ఠతి, ఏవమేవ యంకిఞ్చి ఆమాసయే పతితం పానభోజనాదికం

ఉదరగ్గినా ఫేణుద్దేహకం పక్కం పక్కం సణ్హకరణియా పిట్ఠమివ సణ్హభావం ఆపజ్జిత్వా అన్తబిలేన ఓగళిత్వా ఓమద్దిత్వా వంసనళకే పక్ఖిత్తపణ్డుమత్తికా వియ సన్నిచితం హుత్వా తిట్ఠతి.

తత్థ యథా వంసనళకే ఓమద్దిత్వా పక్ఖిత్తపణ్డుమత్తికా న జానాతి "అహం వంసనళకే ఠితా"తి, నపి వంసనళకో జానాతి "మయి పణ్డుమత్తికా ఠితా"తి; ఏవమేవ న కరీసం జానాతి "అహం పక్కాసయే ఠిత"న్తి, నపి పక్కాసయో జానాతి "మయి కరీసం ఠిత"న్తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా...పే.... న పుగ్గలోతి. పరిచ్ఛేదతో కరీసం కరీసభాగేన పరిచ్ఛిన్నన్తి వవత్థపేతి. అయమేతస్స సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం కరీసం వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం సరీరే సీసకటాహబ్భన్తరే **మత్థలుఙ్గం** వణ్ణతో సేతం అహిఛత్తకపిణ్డివణ్ణన్తి వవత్థపేతి. పక్కుథితదుద్ధవణ్ణన్తిపి ఏకే. సణ్ఠానతో ఓకాససణ్ఠానం. దిసతో ఉపరిమాయ దిసాయ జాతం. ఓకాసతో సీసకటాహస్స అబ్భన్తరే చత్తారో సిబ్బినిమగ్గే నిస్సాయ సమోధాయ ఠపితా చత్తారో పిట్ఠపిణ్డికా వియ సమోహితం చతుమత్థలుఙ్గపిణ్డప్పభేదం హుత్వా ఠితన్తి.

తత్థ యథా పురాణలాబుకటాహే పక్ఖిత్తపిట్ఠపిణ్డి పక్కుథితదుద్ధం వా న జానాతి "అహం పురాణలాబుకటాహే ఠిత"న్తి, నపి పురాణలాబుకటాహం జానాతి "మయి పిట్ఠపిణ్డి పక్కుథితదుద్ధం వా ఠిత"న్తి; ఏవమేవ న మత్థలుఙ్గం జానాతి "అహం సీసకటాహబ్భన్తరే ఠిత"న్తి, నపి సీసకటాహబ్భన్తరం జానాతి "మయి మత్థలుఙ్గం ఠిత"న్తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా...పే.... న పుగ్గలోతి. పరిచ్ఛేదతో మత్థలుఙ్గం మత్థలుఙ్గభాగేన పరిచ్ఛిన్నన్తి వవత్థపేతి. అయమేతస్స సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం మత్థలుఙ్గం వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం సరీరే బద్ధాబద్ధభేదతో దువిధమ్పి **పిత్తం** వణ్ణతో బహలమధుకతేలవణ్ణన్తి వవత్థపేతి. అబద్ధపిత్తం మిలాతబకులపుప్ఫవణ్ణన్తిపి ఏకే. సణ్ఠానతో ఓకాససణ్ఠానం. దిసతో ద్వీసు దిసాసు జాతం. ఓకాసతో అబద్ధపిత్తం కేసలోమనఖదన్తానం మంసవినిముత్తట్ఠానం థద్ధసుక్ఖచమ్మఞ్చ వజ్జేత్వా ఉదకమివ తేలబిన్దు అవసేససరీరం బ్యాపేత్వా ఠితం, యమ్హి కుపితే అక్ఖీని పీతకాని హోన్తి భమన్తి, గత్తం కమ్పతి కణ్డూయతి. బద్ధపిత్తం హదయపప్ఫాసానమన్తరే యకనమంసం నిస్సాయ పతిట్ఠితే మహాకోసాతకికోసకసదిసే పిత్తకోసకే ఠితం, యమ్హి కుపితే సత్తా ఉమ్మత్తకా హోన్తి, విపల్లత్థచిత్తా హిరోత్తప్పం ఛడ్డేత్వా అకత్తబ్బం కరోన్తి, అభాసితబ్బం భాసన్తి, అచిన్తితబ్బం చిన్తేన్తి.

తత్థ యథా ఉదకం బ్యాపేత్వా ఠితం తేలం న జానాతి "అహం ఉదకం బ్యాపేత్వా ఠిత"న్తి, నపి ఉదకం జానాతి "తేలం మం బ్యాపేత్వా ఠిత"న్తి; ఏవమేవ న అబద్ధపిత్తం జానాతి "అహం సరీరం బ్యాపేత్వా ఠిత"న్తి, నపి సరీరం జానాతి "అబద్ధపిత్తం మం బ్యాపేత్వా ఠిత"న్తి. యథా చ కోసాతకికోసకే ఠితం వస్సోదకం న జానాతి "అహం కోసాతకికోసకే ఠిత"న్తి, నపి కోసాతకికోసకో జానాతి "మయి వస్సోదకం ఠిత"న్తి; ఏవమేవ న బద్ధపిత్తం జానాతి "అహం పిత్తకోసకే ఠిత"న్తి, నపి పిత్తకోసకో జానాతి "మయి బద్ధపిత్తం ఠిత"న్తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా...పే.... న పుగ్గలోతి. పరిచ్ఛేదతో పిత్తం పిత్తభాగేన పరిచ్ఛిన్నన్తి వవత్థపేతి. అయమేతస్స సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం పిత్తం వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం సరీరబ్భన్తరే ఏకపత్తపూరప్పమాణం **సేమ్హం** వణ్ణతో సేతం కచ్ఛకపణ్ణరసవణ్ణన్తి వవత్థపేతి. సణ్ఠానతో ఓకాససణ్ఠానం. దిసతో ఉపరిమాయ దిసాయ జాతం. ఓకాసతో ఉదరపటలే ఠితన్తి. యం పానభోజనాదిఅజ్ఝోహరణకాలే సేయ్యథాపి నామ ఉదకే సేవాలపణకం కట్ఠే వా కథలే వా పతన్తే ఛిజ్జిత్వా ద్విధా హుత్వా పున అజ్ఝోత్థరిత్వా తిట్ఠతి, ఏవమేవ పానభోజనాదిమ్హి నిపతన్తే ఛిజ్జిత్వా ద్విధా హుత్వా పున అజ్ఝోత్థరిత్వా తిట్ఠతి, యమ్హి చ మన్దీభూతే పక్కమివ గణ్డం పూతికమివ కుక్కుటణ్డం ఉదరపటలం పరమజేగుచ్ఛకుణపగన్ధం హోతి. తతో ఉగ్గతేన చ గన్ధేన ఉగ్గారోపి ముఖమ్పి దుగ్గన్ధం పూతికుణపసదిసం హోతి, సో చ పురిసో "అపేహి దుగ్గన్ధం వాయసీ"తి వత్తబ్బతం ఆపజ్జతి, యఞ్చ అభివడ్ఢితం బహలత్తమాపన్నం పటికుజ్జనఫలకమివ వచ్చకుటియా ఉదరపటలబ్భన్తరే ఏవ కుణపగన్ధం సన్నిరుమ్భిత్వా తిట్ఠతి.

తత్థ యథా చన్దనికాయ ఉపరిఫేణపటలం న జానాతి "అహం చన్దనికాయ ఠిత"న్తి, నపి చన్దనికా జానాతి "మయి ఫేణపటలం ఠిత"న్తి; ఏవమేవ న సేమ్హం జానాతి "అహం ఉదరపటలే ఠిత"న్తి, నపి ఉదరపటలం జానాతి "మయి సేమ్హం ఠితన్తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా…పే…. న పుగ్గలోతి. పరిచ్ఛేదతో సేమ్హం సేమ్హభాగేన పరిచ్ఛిన్నన్తి వవత్థపేతి. అయమేతస్స సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం సేమ్హం వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం సరీరే **పుబ్బో** వణ్ణతో పణ్డుపలాసవణ్ణోతి వవత్థపేతి. సణ్ఠానతో ఓకాససణ్ఠానో. దిసతో ద్వీసు దిసాసు జాతో. ఓకాసతో పుబ్బస్స ఓకాసో నామ నిబద్ధో నత్థి. యత్థ పుబ్బో సన్నిచితో తిట్ఠేయ్య, యత్ర యత్ర ఖాణుకణ్టకప్పహరణగ్గిజాలాదీహి అభిహతే సరీరప్పదేసే లోహితం సణ్ఠహిత్వా పచ్చతి, గణ్డపిళకాదయో వా ఉప్పజ్జన్తి, తత్ర తత్ర తిట్ఠతి.

తత్థ యథా రుక్ఖస్స తత్థ తత్థ ఫరసుధారాదీహి పహతప్పదేసే అవగళిత్వా ఠితో నియ్యాసో న జానాతి "అహం రుక్ఖస్స పహతప్పదేసే ఠితో"తి, నపి రుక్ఖస్స పహతప్పదేసో జానాతి "మయి నియ్యాసో ఠితో"తి; ఏవమేవ న పుబ్బో జానాతి "అహం సరీరస్స తత్థ తత్థ ఖాణుకణ్టకాదీహి అభిహతప్పదేసే గణ్డపిళకాదీనం ఉట్ఠితప్పదేసే వా ఠితో"తి, నపి సరీరప్పదేసో జానాతి "మయి పుబ్బో ఠితో"తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా…పే…. న పుగ్గలోతి. పరిచ్ఛేదతో పుబ్బో పుబ్బభాగేన పరిచ్ఛిన్నోతి వవత్థపేతి. అయమేతస్స సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం పుబ్బం వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం సరీరే సన్నిచితలోహితం సంసరణలోహితన్తి ఏవం దువిధే **లోహితే** సన్నిచితలోహితం తావ వణ్ణతో బహలకుథితలాఖారసవణ్ణన్తి వవత్థపేతి, సంసరణలోహితం అచ్ఛలాఖారసవణ్ణన్తి. సణ్ఠానతో సబ్బమ్పి అత్తనో ఓకాససణ్ఠానం. దిసతో సన్నిచితలోహితం ఉపరిమాయ దిసాయ జాతం, సంసరణలోహితం ద్వీసుపీతి. ఓకాసతో సంసరణలోహితం కేసలోమనఖదన్తానం మంసవినిముత్తట్ఠానఞ్చేవ థద్ధసుక్ఖచమ్మఞ్చ వజ్జేత్వా ధమనిజాలానుసారేన సబ్బం ఉపాదిన్నకసరీరం ఫరిత్వా ఠితం. సన్నిచితలోహితం యకనస్స హేట్ఠాభాగం పూరేత్వా ఏకపత్తపూరణమత్తం వక్కహదయపప్ఫాసానం ఉపరి థోకం థోకం బిన్దుం పాతేన్తం వక్కహదయయకనపప్ఫాసే తేమేన్తం ఠితం, యమ్హి వక్కహదయాదీని అతేమేన్తే సత్తా పిపాసితా హోన్తి.

తత్థ యథా జజ్జరకపాలే ఠితం ఉదకం హేట్ఠా లేడ్డుఖణ్డాదీని తేమేన్తం న జానాతి "అహం జజ్జరకపాలే ఠితం హేట్ఠా లేడ్డుఖణ్డాదీని తేమేమీ"తి, నపి జజ్జరకపాలం హేట్ఠా లేడ్డుఖణ్డాదీని వా జానన్తి "మయి ఉదకం ఠితం, అమ్హే వా తేమేన్తం

ఠిత”న్తి; ఏవమేవ న లోహితం జానాతి “అహం యకనస్స హేట్ఠాభాగే వక్కహదయాదీని తేమేన్తం ఠిత”న్తి, నపి యకనస్స హేట్ఠాభాగట్ఠానం వక్కహదయాదీని వా జానన్తి “మయి లోహితం ఠితం, అమ్హే వా తేమేన్తం ఠిత”న్తి.
ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా...పే.... న పుగ్గలోతి. పరిచ్ఛేదతో లోహితం లోహితభాగేన పరిచ్ఛిన్నన్తి వవత్థపేతి. అయమేతస్స సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం లోహితం వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం సరీరే **సేదో** వణ్ణతో పసన్నతిలతేలవణ్ణోతి వవత్థపేతి. సణ్ఠానతో ఓకాససణ్ఠానో. దిసతో ద్వీసు దిసాసు జాతో. ఓకాసతో సేదస్స ఓకాసో నామ నిబద్ధో నత్థి, యత్థ సేదో లోహితం వియ సదా తిట్ఠేయ్య. యస్మా వా యదా అగ్గిసన్తాపసూరియసన్తాపఉతువికారాదీహి సరీరం సన్తపతి, అథ ఉదకతో అబ్బూళ్హమత్తవిసమచ్ఛిన్నభిసముళాలకుముదనాలకలాపఉదకమివ సబ్బకేసలోమకూపవివరేహి పగ్ఘరతి. తస్మా తేసం కేసలోమకూపవివరానం వసేన తం సణ్ఠానతో వవత్థపేతి. “సేదపరిగ్గణ్హకేన చ యోగావచరేన కేసలోమకూపవివరే పూరేత్వా ఠితవసేనేవ సేదో మనసికాతబ్బో”తి వుత్తం పుబ్బాచరియేహి.

తత్థ యథా భిసముళాలకుముదనాలకలాపవివరేహి పగ్ఘరన్తం ఉదకం న జానాతి “అహం భిసముళాలకుముదనాలకలాపవివరేహి పగ్ఘరామీ”తి, నపి భిసముళాలకుముదనాలకలాపవివరా జానన్తి “అమ్హేహి ఉదకం పగ్ఘరతీ”తి; ఏవమేవ న సేదో జానాతి “అహం కేసలోమకూపవివరేహి పగ్ఘరామీ”తి, నపి కేసలోమకూపవివరా జానన్తి “అమ్హేహి సేదో పగ్ఘరతీ”తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా...పే.... న పుగ్గలోతి. పరిచ్ఛేదతో సేదో సేదభాగేన పరిచ్ఛిన్నోతి వవత్థపేతి. అయమేతస్స సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం సేదం వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం సరీరే చమ్మమంసన్తరే **మేదో** వణ్ణతో ఫాలితహలిద్దివణ్ణోతి వవత్థపేతి. సణ్ఠానతో ఓకాససణ్ఠానో. తథా హి సుఖినో థూలసరీరస్స చమ్మమంసన్తరే ఫరిత్వా ఠితో హలిద్దిరత్తదుకూలపిలోతికసణ్ఠానో, కిససరీరస్స జఙ్ఘమంసఊరుమంసపిట్ఠికణ్టకనిస్సితపిట్ఠిమంసఉదరపటలమంసాని నిస్సాయ సంవేల్లిత్వా ఠపితహలిద్దిరత్తదుకూలపిలోతికఖణ్డసణ్ఠానో. దిసతో ద్వీసు దిసాసు జాతో. ఓకాసతో థూలసరీరస్స సకలసరీరం ఫరిత్వా కిసస్స జఙ్ఘామంసాదీని నిస్సాయ ఠితో, యో సినేహసఙ్ఖాతోపి హుత్వా పరమజేగుచ్ఛత్తా న ముద్ధకతేలత్థం న గణ్డూసతేలత్థం న దీపజాలనత్థం సఙ్గయ్హతి.

తత్థ యథా మంసపుఞ్జం నిస్సాయ ఠితా హలిద్దిరత్తదుకూలపిలోతికా న జానాతి “అహం మంసపుఞ్జం నిస్సాయ ఠితా”తి, నపి మంసపుఞ్జో జానాతి “హలిద్దిరత్తదుకూలపిలోతికా మం నిస్సాయ ఠితా”తి; ఏవమేవ న మేదో జానాతి “అహం సకలసరీరం జఙ్ఘాదీసు వా మంసం నిస్సాయ ఠితో”తి, నపి సకలసరీరం జానాతి జఙ్ఘాదీసు వా మంసం “మేదో మం నిస్సాయ ఠితో”తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా...పే.... న పుగ్గలోతి. పరిచ్ఛేదతో మేదో హేట్ఠా మంసేన, ఉపరి చమ్మేన, సమన్తతో మేదభాగేన పరిచ్ఛిన్నోతి వవత్థపేతి. అయమేతస్స సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం మేదం వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం సరీరే **అస్సు** వణ్ణతో పసన్నతిలతేలవణ్ణన్తి వవత్థపేతి. సణ్ఠానతో ఓకాససణ్ఠానం. దిసతో ఉపరిమాయ దిసాయ జాతం. ఓకాసతో అక్ఖికూపకేసు ఠితన్తి. న చేతం పిత్తకోసకే పిత్తమివ అక్ఖికూపకేసు సదా సన్నిచితం హుత్వా

తిట్ఠతి, కిన్తు యదా సోమనస్సజాతా సత్తా మహాహసితం హసన్తి, దోమనస్సజాతా రోదన్తి పరిదేవన్తి, తథారూపం విసమాహారం వా హరన్తి, యదా చ తేసం అక్ఖీని ధూమరజపంసుకాదీహి అభిహఞ్ఞన్తి, తదా ఏతేహి సోమనస్సదోమనస్సవిసమాహారాదీహి సముట్ఠహిత్వా అస్సు అక్ఖికూపకేసు పూరేత్వా తిట్ఠతి పగ్ఘరతి చ. "అస్సుపరిగ్గణ్హకేన చ యోగావచరేన అక్ఖికూపకే పూరేత్వా ఠితవసేనేవ తం మనసికాతబ్బ"న్తి పుబ్బాచరియా వణ్ణయన్తి.

తత్థ యథా మత్థకచ్ఛిన్నతరుణతాలట్ఠికూపకేసు ఠితం ఉదకం న జానాతి "అహం మత్థకచ్ఛిన్నతరుణతాలట్ఠికూపకేసు ఠిత"న్తి, నపి మత్థకచ్ఛిన్నతరుణతాలట్ఠికూపకా జానన్తి "అమ్హేసు ఉదకం ఠిత"న్తి; ఏవమేవ న అస్సు జానాతి "అహం అక్ఖికూపకేసు ఠిత"న్తి, నపి అక్ఖికూపకా జానన్తి "అమ్హేసు అస్సు ఠిత"న్తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా...పే.... న పుగ్గలోతి. పరిచ్ఛేదతో అస్సు అస్సుభాగేన పరిచ్ఛిన్నన్తి వవత్థపేతి. అయమేతస్స సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం అస్సుం వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం సరీరే విలీనసినేహసఙ్ఖాతా **వసా** వణ్ణతో ఆచామే ఆసిత్తతేలవణ్ణాతి వవత్థపేతి. సణ్ఠానతో ఓకాససణ్ఠానా. దిసతో ద్వీసు దిసాసు జాతా. ఓకాసతో హత్థతలహత్థపిట్ఠిపాదతలపాదపిట్ఠినాసాపుటనలాటఅంసకూటేసు ఠితాతి. న చేసా ఏతేసు ఓకాసేసు సదా విలీనా ఏవ హుత్వా తిట్ఠతి, కిన్తు యదా అగ్గిసన్తాపసూరియసన్తాపఉతువిసభాగధాతువిసభాగేహి తే పదేసా ఉస్మాజాతా హోన్తి, తదా తత్థ విలీనావ హుత్వా పసన్నసలిలాసు ఉదకసోణ్డికాసు నీహారో వియ సరతి.

తత్థ యథా ఉదకసోణ్డియో అజ్ఝోత్థరిత్వా ఠితో నీహారో న జానాతి "అహం ఉదకసోణ్డియో అజ్ఝోత్థరిత్వా ఠితో"తి, నపి ఉదకసోణ్డియో జానన్తి "నీహారో అమ్హే అజ్ఝోత్థరిత్వా ఠితో"తి; ఏవమేవ న వసా జానాతి "అహం హత్థతలాదీని అజ్ఝోత్థరిత్వా ఠితా"తి, నపి హత్థతలాదీని జానన్తి "వసా అమ్హే అజ్ఝోత్థరిత్వా ఠితా"తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా...పే.... న పుగ్గలోతి. పరిచ్ఛేదతో వసా వసాభాగేన పరిచ్ఛిన్నాతి వవత్థపేతి. అయమేతిస్సా సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం వసం వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం సరీరే ముఖస్సబ్భన్తరే **ఖేళో** వణ్ణతో సేతో ఫేణవణ్ణోతి వవత్థపేతి. సణ్ఠానతో ఓకాససణ్ఠానోతి, సముద్దఫేణసణ్ఠానోతిపి ఏకే. దిసతో ఉపరిమాయ దిసాయ జాతో. ఓకాసతో ఉభోహి కపోలపస్సేహి ఓరోహిత్వా జివ్హాయ ఠితోతి. న చేసో ఏత్థ సదా సన్నిచితో హుత్వా తిట్ఠతి, కిన్తు యదా సత్తా తథారూపం ఆహారం పస్సన్తి వా సరన్తి వా, ఉణ్హతిత్తకటుకలోణమ్బిలానం వా కిఞ్చి ముఖే ఠపేన్తి. యదా చ తేసం హదయం ఆగిలాయతి, కిస్మిఞ్చిదేవ వా జిగుచ్ఛా ఉప్పజ్జతి, తదా ఖేళో ఉప్పజ్జిత్వా ఉభోహి కపోలపస్సేహి ఓరోహిత్వా జివ్హాయ సణ్ఠాతి. అగ్గజివ్హాయ చేస ఖేళో తనుకో హోతి, మూలజివ్హాయ బహలో, ముఖే పక్ఖిత్తఞ్చ పుథుకం వా తణ్డులం వా అఞ్ఞం వా కిఞ్చి ఖాదనీయం నదిపులినే ఖతకూపసలిలమివ పరిక్ఖయమగచ్ఛన్తోవ సదా తేమనసమత్థో హోతి.

తత్థ యథా నదిపులినే ఖతకూపతలే సణ్ఠితం ఉదకం న జానాతి "అహం కూపతలే సణ్ఠిత"న్తి , నపి కూపతలం జానాతి "మయి ఉదకం ఠిత"న్తి; ఏవమేవ న ఖేళో జానాతి "అహం ఉభోహి కపోలపస్సేహి ఓరోహిత్వా జివ్హాతలే సణ్ఠితో"తి, నపి జివ్హాతలం జానాతి "మయి ఉభోహి కపోలపస్సేహి ఓరోహిత్వా ఖేళో సణ్ఠితో"తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా... పే.... న పుగ్గలోతి. పరిచ్ఛేదతో ఖేళో ఖేళభాగేన పరిచ్ఛిన్నోతి వవత్థపేతి. అయమేతస్స సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం ఖేళం వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం సరీరే **సిఙ్ఘాణికా** వణ్ణతో సేతా తరుణతాలమిఞ్జవణ్ణాతి వవత్థపేతి. సణ్ఠానతో ఓకాససణ్ఠానా, సేదేత్వా సేదేత్వా నాసాపుటే నిరన్తరం పక్ఖిత్తపేత్తఙ్కురసణ్ఠానాతిపి ఏకే. దిసతో ఉపరిమాయ దిసాయ జాతా. ఓకాసతో నాసాపుటే పూరేత్వా ఠితాతి. న చేసా ఏత్థ సదా సన్నిచితా హుత్వా తిట్ఠతి, కిన్తు సేయ్యథాపి నామ పురిసో పదుమినిపత్తే దధిం బన్ధిత్వా హేట్ఠా పదుమినిపత్తం కణ్టకేన విజ్ఝేయ్య, అథ తేన ఛిద్దేన దధిపిణ్డం గళిత్వా బహి పపతేయ్య; ఏవమేవ యదా సత్తా రోదన్తి, విసభాగాహారఉతువసేన వా సఞ్జాతధాతుక్ఖోభా హోన్తి, తదా అన్తోసీసతో పూతిసేమ్హభావం ఆపన్నం మత్థలుఙ్గం గళిత్వా తాలుమత్థకవివరేన ఓతరిత్వా నాసాపుటే పూరేత్వా తిట్ఠతి.

తత్థ యథా సిప్పికాయ పక్ఖిత్తం పూతిదధి న జానాతి "అహం సిప్పికాయ ఠిత"న్తి, నపి సిప్పికా జానాతి "మయి పూతికం దధి ఠిత"న్తి; ఏవమేవ న సిఙ్ఘాణికా జానాతి "అహం నాసాపుటేసు ఠితా"తి, నపి నాసాపుటా జానన్తి "అమ్హేసు సిఙ్ఘాణికా ఠితా"తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా...పే.... న పుగ్గలోతి. పరిచ్ఛేదతో సిఙ్ఘాణికా సిఙ్ఘాణికభాగేన పరిచ్ఛిన్నాతి వవత్థపేతి. అయమేతిస్సా సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం సిఙ్ఘాణికం వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం అన్తోసరీరే **లసికా**తి సరీరసన్ధీనం అబ్భన్తరే పిచ్ఛిలకుణపం. సా వణ్ణతో కణికారనియ్యాసవణ్ణాతి వవత్థపేతి. సణ్ఠానతో ఓకాససణ్ఠానా. దిసతో ద్వీసు దిసాసు జాతా. ఓకాసతో అట్ఠిసన్ధీనం అబ్భఞ్జనకిచ్చం సాధయమానా అసీతిసతసన్ధీనం అబ్భన్తరే ఠితాతి. యస్స చేసా మన్దా హోతి, తస్స ఉట్ఠహన్తస్స నిసీదన్తస్స అభిక్కమన్తస్స పటిక్కమన్తస్స సమిఞ్జన్తస్స పసారేన్తస్స అట్ఠికాని కటకటాయన్తి, అచ్ఛరికాసద్దం కరోన్తో వియ విచరతి , ఏకయోజనద్వియోజనమత్తమ్పి అద్ధానం గతస్స వాయోధాతు కుప్పతి, గత్తాని దుక్ఖన్తి యస్స పన చేసా బహుకా హోతి, తస్స ఉట్ఠాననిసజ్జాదీసు న అట్ఠీని కటకటాయన్తి, దీఘమ్పి అద్ధానం గతస్స న వాయోధాతు కుప్పతి, న గత్తాని దుక్ఖన్తి.

తత్థ యథా అబ్భఞ్జనతేలం న జానాతి "అహం అక్ఖం అబ్భఞ్జిత్వా ఠిత"న్తి, నపి అక్ఖో జానాతి "మం తేలం అబ్భఞ్జిత్వా ఠిత"న్తి; ఏవమేవ న లసికా జానాతి "అహం అసీతిసతసన్ధియో అబ్భఞ్జిత్వా ఠితా"తి, నపి అసీతిసతసన్ధియో జానన్తి "లసికా అమ్హే అబ్భఞ్జిత్వా ఠితా"తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా...పే.... న పుగ్గలోతి. పరిచ్ఛేదతో లసికా లసికభాగేన పరిచ్ఛిన్నాతి వవత్థపేతి. అయమేతిస్సా సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం లసికం వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తతో పరం అన్తోసరీరే **ముత్తం** వణ్ణతో మాసఖారోదకవణ్ణన్తి వవత్థపేతి. సణ్ఠానతో ఉదకం పూరేత్వా అధోముఖఠపితఉదకకుమ్భఅన్తరగతఉదకసణ్ఠానం. దిసతో హేట్ఠిమాయ దిసాయ జాతం. ఓకాసతో వత్థిస్సబ్భన్తరే ఠితన్తి. వత్థి నామ వత్థిపుటో వుచ్చతి, యత్థ సేయ్యథాపి నామ చన్దనికాయ పక్ఖిత్తే అముఖే పేళాఘటే చన్దనికారసో పవిసతి, న చస్స పవిసనమగ్గో పఞ్ఞాయతి; ఏవమేవ సరీరతో ముత్తం పవిసతి, న చస్స పవిసనమగ్గో పఞ్ఞాయతి నిక్ఖమనమగ్గో ఏవ తు పాకటో హోతి, యమ్హి చ ముత్తస్స భరితే "పస్సావం కరోమా"తి సత్తానం ఆయూహనం హోతి. తత్థ యథా చన్దనికాయ పక్ఖిత్తే అముఖే పేళాఘటే ఠితో చన్దనికారసో న జానాతి "అహం అముఖే పేళాఘటే ఠితో"తి, నపి పేళాఘటో జానాతి "మయి చన్దనికారసో ఠితో"తి; ఏవమేవ ముత్తం న జానాతి "అహం వత్థిమ్హి ఠిత"న్తి, నపి వత్థి జానాతి "మయి ముత్తం ఠిత"న్తి. ఆభోగపచ్చవేక్ఖణవిరహితా హి ఏతే ధమ్మా...పే.... న పుగ్గలోతి. పరిచ్ఛేదతో వత్థిఅబ్భన్తరేన చేవ ముత్తభాగేన చ

పరిచ్ఛిన్నన్తి వవత్థపేతి. అయమేతస్స సభాగపరిచ్ఛేదో, విసభాగపరిచ్ఛేదో పన కేససదిసో ఏవాతి ఏవం ముత్తం వణ్ణాదితో వవత్థపేతి. ఏవమయం ఇమం ద్వత్తింసాకారం వణ్ణాదితో వవత్థపేతి.

తస్సేవం ఇమం ద్వత్తింసాకారం వణ్ణాదివసేన వవత్థపేన్తస్స తం తం భావనానుయోగం ఆగమ్మ కేసాదయో పగుణా హోన్తి, కోట్ఠాసభావేన ఉపట్ఠహన్తి. తతో పభుతి సేయ్యథాపి నామ చక్ఖుమతో పురిసస్స ద్వత్తింసవణ్ణానం పుప్ఫానం ఏకసుత్తగన్థితం మాలం ఓలోకేన్తస్స సబ్బపుప్ఫాని అపుబ్బాపరియమివ పాకటాని హోన్తి; ఏవమేవ "అత్థి ఇమస్మిం కాయే కేసా"తి ఇమం కాయం సతియా ఓలోకేన్తస్స సబ్బే తే ధమ్మా అపుబ్బాపరియమివ పాకటా హోన్తి. కేసేసు ఆవజ్జితేసు అసణ్ఠహమానావ సతి యావ ముత్తం, తావ పవత్తతి. తతో పభుతి తస్స ఆహిణ్డన్తా మనుస్సతిరచ్ఛానాదయో చ సత్తాకారం విజహిత్వా కోట్ఠాసరాసివసేనేవ ఉపట్ఠహన్తి, తేహి చ అజ్ఝోహరియమానం పానభోజనాది కోట్ఠాసరాసిమ్హి పక్ఖిప్పమానమివ ఉపట్ఠాతీతి.

ఏత్థాహ "అథానేన తతో పరం కిం కాతబ్బ"న్తి? వుచ్చతే – తదేవ నిమిత్తం ఆసేవితబ్బం భావేతబ్బం బహులీకాతబ్బం సువవత్థితం వవత్థపేతబ్బం. కథం పనాయం తం నిమిత్తం ఆసేవతి భావేతి బహులీకరోతి సువవత్థితం వవత్థపేతీతి? అయఞ్హి తం కేసాదీనం కోట్ఠాసభావేన ఉపట్ఠాననిమిత్తం ఆసేవతి, సతియా అల్లియతి భజతి ఉపగచ్ఛతి, సతిగబ్భం గణ్హాపేతి. తత్థ లద్ధం వా సతిం వడ్ఢేన్తో తం భావేతీతి వుచ్చతి. బహులీకరోతీతి పునప్పునం సతిసమ్పయుత్తం వితక్కవిచారబ్భాహతం కరోతి. సువవత్థితం వవత్థపేతీతి యథా సుట్ఠు వవత్థితం హోతి, న పున అన్తరధానం గచ్ఛతి, తథా తం సతియా వవత్థపేతి, ఉపధారేతి ఉపనిబన్ధతి.

అథ వా యం పుబ్బే అనుపుబ్బతో, నాతిసీఘతో, నాతిసణికతో, విక్ఖేపప్పహానతో, పణ్ణత్తిసమతిక్కమనతో, అనుపుబ్బముఞ్చనతో, లక్ఖణతో, తయో చ సుత్తన్తాతి ఏవం దసవిధం మనసికారకోసల్లం వుత్తం. తత్థ అనుపుబ్బతో మనసికరోన్తో ఆసేవతి, నాతిసీఘతో నాతిసణికతో చ మనసికరోన్తో భావేతి, విక్ఖేపప్పహానతో మనసికరోన్తో బహులీ కరోతి, పణ్ణత్తిసమతిక్కమనాదితో మనసికరోన్తో సువవత్థితం వవత్థపేతీతి వేదితబ్బో.

ఏత్థాహ "కథం పనాయం అనుపుబ్బాదివసేన ఏతే ధమ్మే మనసి కరోతీ"తి? వుచ్చతే – అయఞ్హి కేసే మనసి కరిత్వా తదనన్తరం లోమే మనసి కరోతి, న నఖే. తథా లోమే మనసి కరిత్వా తదనన్తరం నఖే మనసి కరోతి, న దన్తే. ఏస నయో సబ్బత్థ. కస్మా? ఉప్పటిపాటియా హి మనసికరోన్తో సేయ్యథాపి నామ అకుసలో పురిసో ద్వత్తింసపదం నిస్సేణిం ఉప్పటిపాటియా ఆరోహన్తో కిలన్తకాయో తతో నిస్సేణితో పపతతి, న ఆరోహనం సమ్పాదేతి; ఏవమేవ భావనాసమ్పత్తివసేన అధిగన్తబ్బస్స అస్సాదస్స అనధిగమనతో కిలన్తచిత్తో ద్వత్తింసాకారభావనాతో పపతతి, న భావనం సమ్పాదేతీతి.

అనుపుబ్బతో మనసికరోన్తోపి చ కేసా లోమాతి **నాతిసీఘతో**పి మనసి కరోతి. అతిసీఘతో హి మనసికరోన్తో సేయ్యథాపి నామ అద్ధానం గచ్ఛన్తో పురిసో సమవిసమరుక్ఖథలనిన్నద్వేధాపథాదీని మగ్గనిమిత్తాని ఉపలక్ఖేతుం న సక్కోతి, తతో న మగ్గకుసలో హోతి, అద్ధానఞ్చ పరిక్ఖయం నేతి; ఏవమేవ వణ్ణసణ్ఠానాదీని ద్వత్తింసాకారనిమిత్తాని ఉపలక్ఖేతుం న సక్కోతి, తతో న ద్వత్తింసాకారే కుసలో హోతి, కమ్మట్ఠానఞ్చ పరిక్ఖయం నేతి.

యథా చ నాతిసీఘతో, ఏవం **నాతిసణికతో**పి మనసి కరోతి. అతిసణికతో హి మనసికరోన్తో సేయ్యథాపి నామ పురిసో అద్ధానమగ్గం పటిపన్నో అన్తరామగ్గే రుక్ఖపబ్బతతళాకాదీసు విలమ్బమానో ఇచ్ఛితప్పదేసం అపాపుణన్తో అన్తరామగ్గేయేవ

సీహబ్యగ్ఘాదీహి అనయబ్యసనం పాపుణాతి; ఏవమేవ ద్వత్తింసాకారభావనాసమ్పదం అపాపుణన్తో భావనావిచ్ఛేదేన అన్తరాయేవ కామవితక్కాదీహి అనయబ్యసనం పాపుణాతి.

నాతిసణికతో మనసికరోన్తోపి చ **విక్ఖేపప్పహానతో**పి మనసి కరోతి. విక్ఖేపప్పహానతో నామ యథా అఞ్ఞేసు నవకమ్మాదీసు చిత్తం న విక్ఖిపతి, తథా మనసి కరోతి. బహిద్ధా విక్ఖేపమానచిత్తో హి కేసాదీస్వేవ అసమాహితచేతోవితక్కో భావనాసమ్పదం అపాపుణిత్వా అన్తరావ అనయబ్యసనం ఆపజ్జతి తక్కసిలాగమనే బోధిసత్తస్స సహాయకా వియ. అవిక్ఖిపమానచిత్తో పన కేసాదీస్వేవ సమాహితచేతోవితక్కో భావనాసమ్పదం పాపుణాతి బోధిసత్తో వియ తక్కసిలరజ్జసమ్పదన్తి. తస్సేవం విక్ఖేపప్పహానతో మనసికరోతో అధికారచరియాధిముత్తీనం వసేన తే ధమ్మా అసుభతో వా వణ్ణతో వా సుఞ్ఞతో వా ఉపట్ఠహన్తి.

అథ పణ్ణత్తిసమతిక్కమనతో తే ధమ్మే మనసి కరోతి. **పణ్ణత్తిసమతిక్కమనతో**తి కేసా లోమాతి ఏవమాదివోహారం సమతిక్కమిత్వా విస్సజ్జేత్వా యథూపట్ఠితానం అసుభాదీనంయేవ వసేన మనసి కరోతి. కథం ? యథా అరఞ్ఞనివాసూపగతా మనుస్సా అపరిచితభూమిభాగత్తా ఉదకట్ఠానసఞ్జాననత్థం సాఖాభఙ్గాదినిమిత్తం కత్వా తదనుసారేన గన్త్వా ఉదకం పరిభుఞ్జన్తి, యదా పన పరిచితభూమిభాగా హోన్తి, అథ తం నిమిత్తం విస్సజ్జేత్వా అమనసికత్వావ ఉదకట్ఠానం ఉపసఙ్కమిత్వా ఉదకం పరిభుఞ్జన్తి, ఏవమేవాయం కేసా లోమాతిఆదినా తంతంవోహారస్స వసేన పఠమం తే ధమ్మే మనసాకాసి, తేసు ధమ్మేసు అసుభాదీనం అఞ్ఞతరవసేన ఉపట్ఠహన్తేసు తం వోహారం సమతిక్కమిత్వా విస్సజ్జేత్వా అసుభాదితోవ మనసి కరోతి.

ఏత్థాహ "కథం పనస్స ఏతే ధమ్మా అసుభాదితో ఉపట్ఠహన్తి, కథం వణ్ణతో, కథం సుఞ్ఞతో వా, కథఞ్చాయమేతే అసుభతో మనసి కరోతి, కథం వణ్ణతో, కథం సుఞ్ఞతో వా"తి? కేసా తావస్స వణ్ణసణ్ఠానగన్ధాసయోకాసవసేన పఞ్చధా అసుభతో ఉపట్ఠహన్తి, పఞ్చధా ఏవ అయమేతే అసుభతో మనసి కరోతి. సేయ్యథిదం – కేసా నామేతే వణ్ణతో అసుభా పరమప్పటికూలజేగుచ్ఛా . తథా హి మనుస్సా దివా పానభోజనే పతితం కేసవణ్ణం వాకం వా సుత్తం వా దిస్వా కేససఞ్ఞాయ మనోరమమ్పి పానభోజనం ఛడ్డేన్తి వా జిగుచ్ఛన్తి వా. సణ్ఠానతోపి అసుభా. తథా హి రత్తిం పానభోజనే పతితం కేససణ్ఠానం వాకం వా సుత్తం వా ఫుసిత్వా కేససఞ్ఞాయ మనోరమమ్పి పానభోజనం ఛడ్డేన్తి వా జిగుచ్ఛన్తి వా. గన్ధతోపి అసుభా. తథా హి తేలమక్ఖనపుప్ఫధూమాదిసఙ్ఖారేహి విరహితానం కేసానం గన్ధో పరమజేగుచ్ఛో హోతి, అగ్గిసు పక్ఖిత్తస్స కేసస్స గన్ధం ఘాయిత్వా సత్తా నాసికం పిదహన్తి, ముఖమ్పి వికుజ్జేన్తి. ఆసయతోపి అసుభా. తథా హి నానావిధేన మనుస్సాసుచినిస్సన్దేన సఙ్కారట్ఠానే తణ్డులేయ్యకాదీని వియ పిత్తసేమ్హపుబ్బలోహితనిస్సన్దేన తే ఆచితా వుద్ధిం విరూళ్హిం వేపుల్లం గమితాతి. ఓకాసతోపి అసుభా. తథా హి సఙ్కారట్ఠానే వియ తణ్డులేయ్యకాదీని పరమజేగుచ్ఛే లోమాదిఏకతింసకుణపరాసిమత్థకే మనుస్సానం సీసపలివేఠకే అల్లచమ్మే జాతాతి. ఏస నయో లోమాదీసు. ఏవం తావ అయమేతే ధమ్మే అసుభతో ఉపట్ఠహన్తే అసుభతో మనసి కరోతి.

యది పనస్స వణ్ణతో ఉపట్ఠహన్తి, అథ కేసా నీలకసిణవసేన ఉపట్ఠహన్తి. తథా లోమా దన్తా ఓదాతకసిణవసేనాతి. ఏస నయో సబ్బత్థ . తంతంకసిణవసేనేవ అయమేతే మనసి కరోతి, ఏవం వణ్ణతో ఉపట్ఠహన్తే వణ్ణతో మనసి కరోతి. యది పనస్స సుఞ్ఞతో ఉపట్ఠహన్తి, అథ కేసా ఘనవినిబ్భోగవవత్థానేన ఓజట్ఠమకసమూహవసేన ఉపట్ఠహన్తి. తథా లోమాదయో, యథా ఉపట్ఠహన్తి. అయమేతే తథేవ మనసి కరోతి. ఏవం సుఞ్ఞతో ఉపట్ఠహన్తే సుఞ్ఞతో మనసి కరోతి.

ఏవం మనసికరోన్తో అయమేతే ధమ్మే అనుపుబ్బముఞ్చనతో మనసి కరోతి. **అనుపుబ్బముఞ్చనతో**తి అసుభాదీనం అఞ్ఞతరవసేన ఉపట్ఠితే కేసే ముఞ్చిత్వా లోమే మనసికరోన్తో సేయ్యథాపి నామ జలూకా నఙ్గుట్ఠేన గహితప్పదేసే సాపేక్ఖావ హుత్వా తుణ్డేన అఞ్ఞం పదేసం గణ్హాతి, గహితే చ తస్మిం ఇతరం ముఞ్చతి, ఏవమేవ కేసేసు సాపేక్ఖోవ హుత్వా లోమే మనసి కరోతి, లోమేసు చ పతిట్ఠితే మనసికారే కేసే ముఞ్చతి. ఏస నయో సబ్బత్థ. ఏవం హిస్స అనుపుబ్బముఞ్చనతో మనసికరోతో అసుభాదీసు అఞ్ఞతరవసేన తే ధమ్మా ఉపట్ఠహన్తా అనవసేసతో ఉపట్ఠహన్తి, పాకటతరూపట్ఠానా చ హోన్తి.

అథ యస్స తే ధమ్మా **అసుభతో** ఉపట్ఠహన్తి, పాకటతరూపట్ఠానా చ హోన్తి, తస్స సేయ్యథాపి నామ మక్కటో ద్వత్తింసతాలకే తాలవనే బ్యాధేన పరిపాతియమానో ఏకరుక్ఖేపి అసణ్ఠహన్తో పరిధావిత్వా యదా నివత్తో హోతి కిలన్తో, అథ ఏకమేవ ఘనతాలపణ్ణపరివేఠితం తాలసుచిం నిస్సాయ తిట్ఠతి; ఏవమేవ చిత్తమక్కటో ద్వత్తింసకోట్ఠాసకే ఇమస్మిం కాయే తేనేవ యోగినా పరిపాతియమానో ఏకకోట్ఠాసకేపి అసణ్ఠహన్తో పరిధావిత్వా యదా అనేకారమ్మణవిధావనే అభిలాసాభావేన నివత్తో హోతి కిలన్తో. అథ య్వాస్స కేసాదీసు ధమ్మో పగుణతరో చరితానురూపతరో వా, యత్థ వా పుబ్బే కతాధికారో హోతి, తం నిస్సాయ ఉపచారవసేన తిట్ఠతి. అథ తమేవ నిమిత్తం పునప్పునం తక్కాహతం వితక్కాహతం కరిత్వా యథాక్కమం పఠమం ఝానం ఉప్పాదేతి, తత్థ పతిట్ఠాయ విపస్సనమారభిత్వా అరియభూమిం పాపుణాతి.

యస్స పన తే ధమ్మా **వణ్ణతో** ఉపట్ఠహన్తి, తస్సాపి సేయ్యథాపి నామ మక్కటో…పే.… అథ య్వాస్స కేసాదీసు ధమ్మో పగుణతరో చరితానురూపతరో వా, యత్థ వా పుబ్బే కతాధికారో హోతి, తం నిస్సాయ ఉపచారవసేన తిట్ఠతి. అథ తమేవ నిమిత్తం పునప్పునం తక్కాహతం వితక్కాహతం కరిత్వా యథాక్కమం నీలకసిణవసేన పీతకసిణవసేన వా పఞ్చపి రూపావచరజ్ఝానాని ఉప్పాదేతి, తేసఞ్చ యత్థ కత్థచి పతిట్ఠాయ విపస్సనం ఆరభిత్వా అరియభూమిం పాపుణాతి.

యస్స పన తే ధమ్మా **సుఞ్ఞతో** ఉపట్ఠహన్తి, సో లక్ఖణతో మనసి కరోతి, లక్ఖణతో మనసికరోన్తో తత్థ చతుధాతువవత్థానవసేన ఉపచారజ్ఝానం పాపుణాతి. అథ మనసికరోన్తో తే ధమ్మే అనిచ్చదుక్ఖానత్తసుత్తత్తయవసేన మనసి కరోతి . అయమస్స విపస్సనానయో. సో ఇమం విపస్సనం ఆరభిత్వా యథాక్కమఞ్చ పటిపజ్జిత్వా అరియభూమిం పాపుణాతీతి.

ఏత్తావతా చ యం వుత్తం – "కథం పనాయం అనుపుబ్బాదివసేన ఏతే ధమ్మే మనసి కరోతీ"తి, తం బ్యాకతం హోతి. యఞ్చాపి వుత్తం – "భావనావసేన పనస్స ఏవం వణ్ణనా వేదితబ్బా"తి, తస్సత్థో పకాసితో హోతీతి.

### పకిణ్ణకనయో

ఇదాని ఇమస్మింయేవ ద్వత్తింసాకారే వణ్ణనాపరిచయపాటవత్థం అయం **పకిణ్ణకనయో** వేదితబ్బో –

"నిమిత్తతో లక్ఖణతో, ధాతుతో సుఞ్ఞతోపి చ;
ఖన్ధాదితో చ విఞ్ఞేయ్యో, ద్వత్తింసాకారనిచ్ఛయో"తి.

తత్థ **నిమిత్తతో**తి ఏవం వుత్తప్పకారే ఇమస్మిం ద్వత్తింసాకారే సట్ఠిసతం నిమిత్తాని హోన్తి, యేసం వసేన యోగావచరో ద్వత్తింసాకారం కోట్ఠాసతో పరిగ్గణ్హాతి. సేయ్యథిదం – కేసస్స వణ్ణనిమిత్తం, సణ్ఠాననిమిత్తం, దిసానిమిత్తం, ఓకాసనిమిత్తం,

పరిచ్ఛేదనిమిత్తన్తి పఞ్చ నిమిత్తాని హోన్తి. ఏవం లోమాదీసు.

**లక్ఖణతో**తి ద్వత్తింసాకారే అట్ఠవీసతిసతం లక్ఖణాని హోన్తి, యేసం వసేన యోగావచరో ద్వత్తింసాకారం లక్ఖణతో మనసి కరోతి . సేయ్యథిదం – కేసస్స థద్ధలక్ఖణం, ఆబన్ధనలక్ఖణం, ఉణ్హత్తలక్ఖణం, సముదీరణలక్ఖణన్తి చత్తారి లక్ఖణాని హోన్తి. ఏవం లోమాదీసు.

**ధాతుతో**తి ద్వత్తింసాకారే ''ఛధాతురో, భిక్ఖవే, అయం పురిసపుగ్గలో''తి (మ॰ ని॰ ౩.౩౪౩-౩౪౪) ఏత్థ వుత్తాసు ధాతూసు అట్ఠవీసతిసతం ధాతుయో హోన్తి, యాసం వసేన యోగావచరో ద్వత్తింసాకారం ధాతుతో పరిగ్గణ్హాతి. సేయ్యథిదం – యా కేసే థద్ధతా, సా పథవీధాతు; యా ఆబన్ధనతా, సా ఆపోధాతు; యా పరిపాచనతా, సా తేజోధాతు; యా విత్థమ్భనతా, సా వాయోధాతూతి చతస్సో ధాతుయో హోన్తి. ఏవం లోమాదీసు.

**సుఞ్ఞతో**తి ద్వత్తింసాకారే అట్ఠవీసతిసతం సుఞ్ఞతా హోన్తి, యాసం వసేన యోగావచరో ద్వత్తింసాకారం సుఞ్ఞతో విపస్సతి. సేయ్యథిదం – కేసే తావ పథవీధాతు ఆపోధాత్వాదీహి సుఞ్ఞా, తథా ఆపోధాత్వాదయో పథవీధాత్వాదీహీతి చతస్సో సుఞ్ఞతా హోన్తి. ఏవం లోమాదీసు.

**ఖన్ధాదితో**తి ద్వత్తింసాకారే కేసాదీసు ఖన్ధాదివసేన సఙ్గయ్హమానేసు ''కేసా కతి ఖన్ధా హోన్తి, కతి ఆయతనాని, కతి ధాతుయో, కతి సచ్చాని, కతి సతిపట్ఠానానీ''తి ఏవమాదినా నయేన వినిచ్ఛయో వేదితబ్బో. ఏవఞ్చస్స విజానతో తిణకట్ఠసమూహో వియ కాయో ఖాయతి. యథాహ –

''నత్థి సత్తో నరో పోసో, పుగ్గలో నూపలబ్భతి;
సుఞ్ఞభూతో అయం కాయో, తిణకట్ఠసమూపమో''తి.

అథస్స యా సా –

''సుఞ్ఞాగారం పవిట్ఠస్స, సన్తచిత్తస్స తాదినో;
అమానుసీ రతి హోతి, సమ్మా ధమ్మం విపస్సతో''తి. –

ఏవం అమానుసీ రతి వుత్తా, సా అదూరతరా హోతి. తతో యం తం –

''యతో యతో సమ్మసతి, ఖన్ధానం ఉదయబ్బయం;
లభతీ పీతిపామోజ్జం, అమతం తం విజానత''న్తి. (ధ॰ ప॰ ౩౭౩-౩౭౪) –

ఏవం విపస్సనామయం పీతిపామోజ్జామతం వుత్తం. తం అనుభవన్తో న చిరేనేవ అరియజనసేవితం అజరామరం నిబ్బానామతం సచ్ఛికరోతీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దకపాఠ-అట్ఠకథాయ

ద్వత్తింసాకారవణ్ణనా నిట్ఠితా.

# ౪. కుమారపఞ్హవణ్ణనా

## అట్ఠుప్పత్తి

ఇదాని **ఏకం నామ కి**న్తి ఏవమాదీనం కుమారపఞ్హానం అత్థవణ్ణనాక్కమో అనుప్పత్తో. తేసం అట్ఠుప్పత్తిం ఇధ నిక్ఖేపప్పయోజనఞ్చ వత్వా వణ్ణనం కరిస్సామ –

అట్ఠుప్పత్తి తావ నేసం సోపాకో నామ భగవతో మహాసావకో అహోసి. తేనాయస్మతా జాతియా సత్తవస్సేనేవ అఞ్ఞా ఆరాధితా, తస్స భగవా పఞ్హబ్యాకరణేన ఉపసమ్పదం అనుఞ్ఞాతుకామో అత్తనా అధిప్పేతత్థానం పఞ్హానం బ్యాకరణసమత్థతం పస్సన్తో ''**ఏకం నామ కి**''న్తి ఏవమాదినా పఞ్హే పుచ్ఛి. సో బ్యాకాసి. తేన చ బ్యాకరణేన భగవతో చిత్తం ఆరాధేసి. సావ తస్సాయస్మతో ఉపసమ్పదా అహోసి.

అయం తేసం అట్ఠుప్పత్తి.

## నిక్ఖేపప్పయోజనం

యస్మా పన సరణగమనేహి బుద్ధధమ్మసఙ్ఘానుస్సతివసేన చిత్తభావనా, సిక్ఖాపదేహి సీలభావనా, ద్వత్తింసాకారేన చ కాయభావనా పకాసితా, తస్మా ఇదాని నానప్పకారతో పఞ్ఞాభావనాముఖదస్సనత్థం ఇమే పఞ్హబ్యాకరణా ఇధ నిక్ఖిత్తా. యస్మా వా సీలపదట్ఠానో సమాధి, సమాధిపదట్ఠానా చ పఞ్ఞా; యథాహ – ''సీలే పతిట్ఠాయ నరో సపఞ్ఞో, చిత్తం పఞ్ఞఞ్చ భావయ''న్తి (సం॰ ని॰ ౧.౨౩, ౧౯౨), తస్మా సిక్ఖాపదేహి సీలం ద్వత్తింసాకారేన తంగోచరం సమాధిఞ్చ దస్సేత్వా సమాహితచిత్తస్స నానాధమ్మపరిక్ఖారాయ పఞ్ఞాయ పభేదదస్సనత్థం ఇధ నిక్ఖిత్తాతిపి విఞ్ఞాతబ్బా.

ఇదం తేసం ఇధ నిక్ఖేపప్పయోజనం.

## పఞ్హవణ్ణనా

### ఏకం నామ కిన్తిపఞ్హవణ్ణనా

ఇదాని తేసం అత్థవణ్ణనా హోతి – **ఏకం నామ కి**న్తి భగవా యస్మిం ఏకధమ్మస్మిం భిక్ఖు సమ్మా నిబ్బిన్దమానో అనుపుబ్బేన దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి, యస్మిం చాయమాయస్మా నిబ్బిన్దమానో అనుపుబ్బేన దుక్ఖస్సన్తమకాసి, తం ధమ్మం సన్ధాయ పఞ్హం పుచ్ఛతి. ''**సబ్బే సత్తా ఆహారట్ఠితికా**''తి థేరో పుగ్గలాధిట్ఠానాయ దేసనాయ విస్సజ్జేతి. ''కతమా చ, భిక్ఖవే, సమ్మాసతి? ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు కాయే కాయానుపస్సీ విహరతీ''తి (సం॰ ని॰ ౫.౮) ఏవమాదీని చేత్థ సుత్తాని ఏవం విస్సజ్జనయుత్తిసమ్భవే సాధకాని. ఏత్థ యేనాహారేన సబ్బే సత్తా ''ఆహారట్ఠితికా''తి వుచ్చన్తి, సో ఆహారో తం వా నేసం ఆహారట్ఠితికత్తం ''ఏకం నామ కి''న్తి పుట్ఠేన థేరేన నిద్దిట్ఠన్తి వేదితబ్బం. తఞ్హి భగవతా ఇధ ఏకన్తి అధిప్పేతం, న తు సాసనే లోకే వా అఞ్ఞం ఏకం నామ నత్థీతి ఞాపేతుం వుత్తం. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

“ఏకధమ్మే, భిక్ఖవే, భిక్ఖు సమ్మా నిబ్బిన్దమానో సమ్మా విరజ్జమానో సమ్మా విముచ్చమానో సమ్మా పరియన్తదస్సావీ సమ్మత్థం అభిసమేచ్చ దిట్ఠేవ ధమ్మే దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి. కతమస్మిం ఏకధమ్మే? సబ్బే సత్తా ఆహారట్ఠితికా. ఇమస్మిం ఖో, భిక్ఖవే, ఏకధమ్మే భిక్ఖు సమ్మా నిబ్బిన్దమానో…పే.… దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి. ‘ఏకో పఞ్హో ఏకో ఉద్దేసో ఏకం వేయ్యాకరణ’న్తి ఇతి యం తం వుత్తం, ఇదమేతం పటిచ్చ వుత్త”న్తి (అ. ని. ౧౦.౨౭).

ఆహారట్ఠితికాతి చేత్థ యథా “అత్థి, భిక్ఖవే, సుభనిమిత్తం. తత్థ అయోనిసో మనసికారబహులీకారో, అయమాహారో అనుప్పన్నస్స వా కామచ్ఛన్దస్స ఉప్పాదాయా”తి ఏవమాదీసు (సం. ని. ౫.౨౩౨) పచ్చయో ఆహారోతి వుచ్చతి, ఏవం పచ్చయం ఆహారసద్దేన గహేత్వా పచ్చయట్ఠితికా “ఆహారట్ఠితికా”తి వుత్తా. చత్తారో పన ఆహారే సన్ధాయ – “ఆహారట్ఠితికా”తి వుచ్చమానే “అసఞ్ఞసత్తా దేవా అహేతుకా అనాహారా అఫస్సకా అవేదనకా”తి వచనతో (విభ. ౧౦౧౭) “సబ్బే”తి వచనమయుత్తం భవేయ్య.

తత్థ సియా – ఏవమ్పి వుచ్చమానే “కతమే ధమ్మా సపచ్చయా? పఞ్చక్ఖన్ధా – రూపక్ఖన్ధో…పే.… విఞ్ఞాణక్ఖన్ధో”తి (ధ. స. ౧౦౮౯) వచనతో ఖన్ధానంయేవ పచ్చయట్ఠితికత్తం యుత్తం, సత్తానన్తు అయుత్తమేవేతం వచనం భవేయ్యాతి. న ఖో పనేతం ఏవం దట్ఠబ్బం. కస్మా ? సత్తేసు ఖన్ధోపచారసిద్ధితో. సత్తేసు హి ఖన్ధోపచారో సిద్ధో. కస్మా? ఖన్ధే ఉపాదాయ పఞ్ఞాపేతబ్బతో. కథం? గేహే గామోపచారో వియ. సేయ్యథాపి హి గేహాని ఉపాదాయ పఞ్ఞాపేతబ్బత్తా గామస్స ఏకస్మిమ్పి ద్వీసు తీసుపి వా గేహేసు దడ్ఢేసు “గామో దడ్ఢో”తి ఏవం గేహే గామోపచారో సిద్ధో, ఏవమేవ ఖన్ధేసు పచ్చయట్ఠేన ఆహారట్ఠితికేసు “సత్తా ఆహారట్ఠితికా”తి అయం ఉపచారో సిద్ధోతి వేదితబ్బో. పరమత్థతో చ ఖన్ధేసు జాయమానేసు జీయమానేసు మీయమానేసు చ “ఖణే ఖణే త్వం భిక్ఖు జాయసే చ జీయసే చ మీయసే చా”తి వదతా భగవతా తేసు సత్తేసు ఖన్ధోపచారో సిద్ధోతి దస్సితో ఏవాతి వేదితబ్బో. యతో యేన పచ్చయాఖ్యేన ఆహారేన సబ్బే సత్తా తిట్ఠన్తి, సో ఆహారో తం వా నేసం ఆహారట్ఠితికత్తం ఏకన్తి వేదితబ్బం. ఆహారో హి ఆహారట్ఠితికత్తం వా అనిచ్చతాకారణతో నిబ్బిదాట్ఠానం హోతి. అథ తేసు సబ్బసత్తసఞ్ఞితేసు సఙ్ఖారేసు అనిచ్చతాదస్సనేన నిబ్బిన్దమానో అనుపుబ్బేన దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి, పరమత్థవిసుద్ధిం పాపుణాతి. యథాహ –

“సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చాతి, యదా పఞ్ఞాయ పస్సతి;
అథ నిబ్బిన్దతి దుక్ఖే, ఏస మగ్గో విసుద్ధియా”తి. (ధ. ప. ౨౭౭);

ఏత్థ చ “ఏకం నామ కి”న్తి చ “కిహా”తి చ దువిధో పాఠో, తత్థ సీహళానం కిహాతి పాఠో. తే హి “కి”న్తి వత్తబ్బే “కిహా”తి వదన్తి. కేచి భణన్తి “హ-ఇతి నిపాతో, థేరియానమ్పి అయమేవ పాఠో”తి ఉభయథాపి పన ఏకోవ అత్థో. యథా రుచ్చతి, తథా పఠితబ్బం. యథా పన “సుఖేన ఫుట్ఠో అథ వా దుఖేన (ధ. ప. ౮౩), దుక్ఖం దోమనస్సం పటిసంవేదేతీ”తి ఏవమాదీసు కత్థచి దుఖన్తి చ కత్థచి దుక్ఖన్తి చ వుచ్చతి, ఏవం కత్థచి ఏకన్తి, కత్థచి ఏక్కన్తి వుచ్చతి. ఇధ పన ఏకం నామాతి అయమేవ పాఠో.

**ద్వే నామ కిన్తిపఞ్హవణ్ణనా**

ఏవం ఇమినా పఞ్హాబ్యాకరణేన ఆరద్ధచిత్తో సత్థా పురిమనయేనేవ ఉత్తరిం పఞ్హం పుచ్ఛతి **ద్వే నామ కిన్తి**? థేరో **ద్వేతి** పచ్చనుభాసిత్వా **''నామఞ్చ రూపఞ్చా''**తి ధమ్మాధిట్ఠానాయ దేసనాయ విస్సజ్జేతి. తత్థ ఆరమ్మణాభిముఖం నమనతో, చిత్తస్స చ నతిహేతుతో సబ్బమ్పి అరూపం "నామ"న్తి వుచ్చతి. ఇధ పన నిబ్బిదాహేతుత్తా సాసవధమ్మమేవ అధిప్పేతం రుప్పనట్ఠేన చత్తారో చ మహాభూతా, సబ్బఞ్చ తదుపాదాయ పవత్తమానం రూపం "రూప"న్తి వుచ్చతి, తం సబ్బమ్పి ఇధాధిప్పేతం. అధిప్పాయవసేనేవ చేత్థ "ద్వే నామ నామఞ్చ రూపఞ్చా"తి వుత్తం, న అఞ్ఞేసం ద్విన్నమభావతో. యథాహ –

"ద్వీసు , భిక్ఖవే, ధమ్మేసు భిక్ఖు సమ్మా నిబ్బిన్దమానో…పే.… దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి. కతమేసు ద్వీసు? నామే చ రూపే చ. ఇమేసు ఖో, భిక్ఖవే, ద్వీసు ధమ్మేసు భిక్ఖు సమ్మా నిబ్బిన్దమానో…పే.… దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి. 'ద్వే పఞ్హా, ద్వే ఉద్దేసా, ద్వే వేయ్యాకరణానీ'తి ఇతి యం తం వుత్తం, ఇదమేతం పటిచ్చ వుత్త"న్తి (అం. ని. ౧౦.౨౭).

ఏత్థ చ నామరూపమత్తదస్సనేన అత్తదిట్ఠిం పహాయ అనత్తానుపస్సనాముఖేనేవ నిబ్బిన్దమానో అనుపుబ్బేన దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి, పరమత్థవిసుద్ధిం పాపుణాతీతి వేదితబ్బో. యథాహ –

"సబ్బే ధమ్మా అనత్తాతి, యదా పఞ్ఞాయ పస్సతి;
అథ నిబ్బిన్దతి దుక్ఖే, ఏస మగ్గో విసుద్ధియా"తి. (ధ. ప. ౨౭౯);

**తీణి నామ కిన్తిపఞ్హవణ్ణనా**

ఇదాని ఇమినాపి పఞ్హాబ్యాకరణేన ఆరద్ధచిత్తో సత్థా పురిమనయేనేవ ఉత్తరిం పఞ్హం పుచ్ఛతి **తీణి నామ కిన్తి**? థేరో **తీణీ**తి పచ్చనుభాసిత్వా పున బ్యాకరితబ్బస్స అత్థస్స లిఙ్గానురూపం సఙ్ఖ్యం దస్సేన్తో **''తిస్సో వేదనా''**తి విస్సజ్జేతి. అథ వా "యా భగవతా 'తిస్సో వేదనా'తి వుత్తా, ఇమాసమత్థమహం తీణీతి పచ్చేమీ"తి దస్సేన్తో ఆహాతి ఏవమ్పేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. అనేకముఖా హి దేసనా పటిసమ్భిదాపభేదేన దేసనావిలాసప్పత్తానం. కేచి పనాహు "తీణీతి అధికపదమిద"న్తి. పురిమనయేనేవ చేత్థ "తిస్సో వేదనా"తి వుత్తం, న అఞ్ఞేసం తిణ్ణమభావతో. యథాహ –

"తీసు, భిక్ఖవే, ధమ్మేసు భిక్ఖు సమ్మా నిబ్బిన్దమానో…పే.… దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి. కతమేసు తీసు? తీసు వేదనాసు. ఇమేసు ఖో, భిక్ఖవే, తీసు ధమ్మేసు భిక్ఖు సమ్మా నిబ్బిన్దమానో…పే.… దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి. 'తయో పఞ్హా, తయో ఉద్దేసా, తీణి వేయ్యాకరణానీ'తి ఇతి యం తం వుత్తం , ఇదమేతం పటిచ్చ వుత్త"న్తి (అం. ని. ౧౦.౨౭).

ఏత్థ చ "యంకిఞ్చి వేదయితం, సబ్బం తం దుక్ఖస్మిన్తి వదామీ"తి (సం. ని. ౪.౨౫౯) వుత్తసుత్తానుసారేన వా. –

"యో సుఖం దుక్ఖతో అద్ద, దుక్ఖమద్దక్ఖి సల్లతో;
అదుక్ఖమసుఖం సన్తం, అద్దక్ఖి నం అనిచ్చతో"తి. (ఇతివు. ౫౩) –

ఏవం దుక్ఖదుక్ఖతావిపరిణామదుక్ఖతాసఙ్ఖారదుక్ఖతానుసారేన వా తిస్సన్నం వేదనానం దుక్ఖభావదస్సనేన సుఖసఞ్ఞం పహాయ దుక్ఖానుపస్సనాముఖేన నిబ్బిన్దమానో అనుపుబ్బేన దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి, పరమత్థవిసుద్ధిం పాపుణాతీతి

వేదితబ్బో. యథాహ –

“సబ్బే సఙ్ఖారా దుక్ఖాతి, యదా పఞ్ఞాయ పస్సతి;

అథ నిబ్బిన్దతి దుక్ఖే, ఏస మగ్గో విసుద్ధియా”తి. (ధ॰ ప॰ ౨౭౮);

**చత్తారి నామ కిన్తిపఞ్హవణ్ణనా**

ఏవం ఇమినాపి పఞ్హబ్యాకరణేన ఆరద్ధచిత్తో సత్థా పురిమనయేనేవ ఉత్తరిం పఞ్హం పుచ్ఛతి **చత్తారి నామ కిన్తి**? తత్థ ఇమస్స పఞ్హస్స బ్యాకరణపక్ఖే కత్థచి పురిమనయేనేవ చత్తారో ఆహారా అధిప్పేతా. యథాహ –

“చతూసు , భిక్ఖవే, ధమ్మేసు భిక్ఖు సమ్మా నిబ్బిన్దమానో…పే॰… దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి. కతమేసు చతూసు? చతూసు ఆహారేసు. ఇమేసు ఖో, భిక్ఖవే, చతూసు ధమ్మేసు భిక్ఖు సమ్మా నిబ్బిన్దమానో…పే॰… దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి. ‘చత్తారో పఞ్హా చత్తారో ఉద్దేసా చత్తారి వేయ్యాకరణానీ’తి ఇతి యం తం వుత్తం, ఇదమేతం పటిచ్చ వుత్త”న్తి (అ॰ ని॰ ౧౦.౨౭).

కత్థచి యేసు సుభావితచిత్తో అనుపుబ్బేన దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి, తాని చత్తారి సతిపట్ఠానాని. యథాహ కజఙ్గలా భిక్ఖునీ –

“చతూసు, ఆవుసో, ధమ్మేసు భిక్ఖు సమ్మా సుభావితచిత్తో సమ్మా పరియన్తదస్సావీ సమ్మత్తం అభిసమేచ్చ దిట్ఠేవ ధమ్మే దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి. కతమేసు చతూసు? చతూసు సతిపట్ఠానేసు. ఇమేసు ఖో, ఆవుసో, చతూసు ధమ్మేసు భిక్ఖు సమ్మా సుభావితచిత్తో…పే॰… దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి. ‘చత్తారో పఞ్హా చత్తారో ఉద్దేసా చత్తారి వేయ్యాకరణానీ’తి ఇతి యం తం వుత్తం భగవతా, ఇదమేతం పటిచ్చ వుత్త”న్తి (అ॰ ని॰ ౧౦.౨౮).

ఇధ పన యేసం చతున్నం అనుబోధప్పటివేధతో భవతణ్హాఛేదో హోతి, యస్మా తాని చత్తారి అరియసచ్చాని అధిప్పేతాని. యస్మా వా ఇమినా పరియాయేన బ్యాకతం సుబ్యాకతమేవ హోతి, తస్మా థేరో **చత్తారీ**తి పచ్చనుభాసిత్వా ‘‘**అరియసచ్చానీ**’’తి విస్సజ్జేతి. తత్థ **చత్తారీ**తి గణనపరిచ్ఛేదో. **అరియసచ్చానీ**తి అరియాని సచ్చాని, అవితథాని అవిసంవాదకానీతి అత్థో. యథాహ –

“ఇమాని ఖో, భిక్ఖవే, చత్తారి అరియసచ్చాని తథాని అవితథాని అనఞ్ఞథాని, తస్మా అరియసచ్చానీతి వుచ్చన్తీ”తి (సం॰ ని॰ ౫.౧౦౯౭).

యస్మా వా సదేవకేన లోకేన అరణీయతో అభిగమనీయతోతి వుత్తం హోతి, వాయమితబ్బట్ఠానసఙ్ఖాతే అయే వా ఇరియనతో, అనయే వా న ఇరియనతో, సత్తతింసబోధిపక్ఖియఅరియధమ్మసమాయోగతో వా అరియసమ్మతా బుద్ధపచ్చేకబుద్ధబుద్ధసావకా ఏతాని పటివిజ్ఝన్తి, తస్మాపి “అరియసచ్చానీ”తి వుచ్చన్తి. యథాహ –

“చత్తారిమాని , భిక్ఖవే, అరియసచ్చాని…పే॰… ఇమాని ఖో, భిక్ఖవే, చత్తారి అరియసచ్చాని, అరియా ఇమాని పటివిజ్ఝన్తి, తస్మా అరియసచ్చానీతి వుచ్చన్తీ”తి.

అపిచ అరియస్స భగవతో సచ్చానీతిపి అరియసచ్చాని. యథాహ –

“సదేవకే, భిక్ఖవే…పే॰… సదేవమనుస్సాయ తథాగతో అరియో, తస్మా అరియసచ్చానీతి వుచ్చన్తీ”తి (సం॰ ని॰ ౫.౧౦౯౮).

అథ వా ఏతేసం అభిసమ్బుద్ధత్తా అరియభావసిద్ధితోపి అరియసచ్చాని. యథాహ –

“ఇమేసం ఖో, భిక్ఖవే, చతున్నం అరియసచ్చానం యథాభూతం అభిసమ్బుద్ధత్తా తథాగతో అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధోతి వుచ్చతీ”తి (సం॰ ని॰ ౫.౧౦౯౩).

అయమేతేసం పదత్థో. ఏతేసం పన అరియసచ్చానం అనుబోధప్పటివేధతో భవతణ్హాఛేదో హోతి. యథాహ –

“తయిదం , భిక్ఖవే, దుక్ఖం అరియసచ్చం అనుబుద్ధం పటివిద్ధం…పే॰… దుక్ఖనిరోధగామినిపటిపదా అరియసచ్చం అనుబుద్ధం పటివిద్ధం, ఉచ్ఛిన్నా భవతణ్హా, ఖీణా భవనేత్తి, నత్థి దాని పునబ్భవో”తి (సం॰ ని॰ ౫.౧౦౯౧).

### పఞ్చ నామ కిన్తిపఞ్హవణ్ణనా

ఇమినాపి పఞ్హబ్యాకరణేన ఆరద్ధచిత్తో సత్థా పురిమనయేనేవ ఉత్తరిం పఞ్హం పుచ్ఛతి **పఞ్చ నామ కిన్తి**? థేరో **పఞ్చా**తి పచ్చనుభాసిత్వా “**ఉపాదానక్ఖన్ధా**”తి విస్సజ్జేతి. తత్థ **పఞ్చా**తి గణనపరిచ్ఛేదో. ఉపాదానజనితా ఉపాదానజనకా వా ఖన్ధా ఉపాదానక్ఖన్ధా. యంకిఞ్చి రూపం, వేదనా, సఞ్ఞా, సఙ్ఖారా, విఞ్ఞాణఞ్చ సాసవా ఉపాదానియా, ఏతేసమేతం అధివచనం. పుబ్బనయేనేవ చేత్థ “పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా”తి వుత్తం, న అఞ్ఞేసం పఞ్చన్నమభావతో. యథాహ –

“పఞ్చసు, భిక్ఖవే, ధమ్మేసు భిక్ఖు సమ్మా నిబ్బిన్దమానో…పే॰… దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి. కతమేసు పఞ్చసు? పఞ్చసు ఉపాదానక్ఖన్ధేసు. ఇమేసు ఖో, భిక్ఖవే, పఞ్చసు ధమ్మేసు భిక్ఖు సమ్మా నిబ్బిన్దమానో…పే॰… దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి. ‘పఞ్చ పఞ్హా, పఞ్చ ఉద్దేసా , పఞ్చ వేయ్యాకరణానీ’తి ఇతి యం తం వుత్తం, ఇదమేతం పటిచ్చ వుత్త”న్తి (అ॰ ని॰ ౧౦.౨౭).

ఏత్థ చ పఞ్చక్ఖన్ధే ఉదయబ్బయవసేన సమ్మసన్తో విపస్సనామతం లద్ధా అనుపుబ్బేన నిబ్బానామతం సచ్ఛికరోతి. యథాహ –

“యతో యతో సమ్మసతి, ఖన్ధానం ఉదయబ్బయం;

లభతీ పీతిపామోజ్జం, అమతం తం విజానత”న్తి. (ధ॰ ప॰ ౩౭౪);

### ఛ నామ కిన్తిపఞ్హవణ్ణనా

ఏవం ఇమినాపి పఞ్హాబ్యాకరణేన ఆరద్ధచిత్తో సత్థా పురిమనయేనేవ ఉత్తరిం పఞ్హం పుచ్ఛతి "**ఛ నామ కి**"న్తి? థేరో **ఛ**ఇతి పచ్చనుభాసిత్వా '**అజ్ఝత్తికాని ఆయతనానీ**'తి విస్సజ్జేతి. తత్థ **ఛ**ఇతి గణనపరిచ్ఛేదో, అజ్ఝత్తే నియుత్తాని, అత్తానం వా అధికత్వా పవత్తాని **అజ్ఝత్తికాని**. ఆయతనతో, ఆయస్స వా తననతో, ఆయతస్స వా సంసారదుక్ఖస్స నయనతో ఆయతనాని, చక్ఖుసోతఘానజివ్హాకాయమనానమేతం అధివచనం. పుబ్బనయేన చేత్థ "ఛ అజ్ఝత్తికాని ఆయతనానీ"తి వుత్తం, న అఞ్ఞేసం ఛన్నమభావతో. యథాహ –

> "ఛసు , భిక్ఖవే, ధమ్మేసు భిక్ఖు సమ్మా నిబ్బిన్దమానో…పే… దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి. కతమేసు ఛసు? ఛసు అజ్ఝత్తికేసు ఆయతనేసు. ఇమేసు ఖో, భిక్ఖవే, ఛసు ధమ్మేసు భిక్ఖు సమ్మా నిబ్బిన్దమానో…పే… దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి. 'ఛ పఞ్హా ఛ ఉద్దేసా ఛ వేయ్యాకరణానీ'తి ఇతి యం తం వుత్తం, ఇదమేతం పటిచ్చ వుత్త"న్తి (అం. ని. ౧౦.౨౭).

ఏత్థ చ ఛ అజ్ఝత్తికాని ఆయతనాని, "సుఞ్ఞో గామోతి ఖో, భిక్ఖవే, ఛన్నేతం అజ్ఝత్తికానం ఆయతనానం అధివచన"న్తి (సం. ని. ౪.౨౩౮) వచనతో సుఞ్ఞతో పుబ్బుళకమరీచికాదీని వియ అచిరట్ఠితికతో తుచ్ఛతో వఞ్చనతో చ సమనుపస్సం నిబ్బిన్దమానో అనుపుబ్బేన దుక్ఖస్సన్తం కత్వా మచ్చురాజస్స అదస్సనం ఉపేతి. యథాహ –

> "యథా పుబ్బుళకం పస్సే, యథా పస్సే మరీచికం;
> ఏవం లోకం అవేక్ఖన్తం, మచ్చురాజా న పస్సతీ"తి. (ధ. ప. ౧౭౦);

### సత్త నామ కిన్తిపఞ్హవణ్ణనా

ఇమినాపి పఞ్హాబ్యాకరణేన ఆరద్ధచిత్తో సత్థా ఉత్తరిం పఞ్హం పుచ్ఛతి **సత్త నామ కి**న్తి? థేరో కిఞ్చాపి మహాపఞ్హాబ్యాకరణే సత్త విఞ్ఞాణట్ఠితియో వుత్తా, అపిచ ఖో పన యేసు ధమ్మేసు సుభావితచిత్తో భిక్ఖు దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి, తే దస్సేన్తో "**సత్త బోజ్ఝఙ్గా**"తి విస్సజ్జేతి. అయమ్పి చత్థో భగవతా అనుమతో ఏవ. యథాహ –

> "పణ్డితా గహపతయో కజఙ్గలికా భిక్ఖునీ, మహాపఞ్ఞా గహపతయో కజఙ్గలికా భిక్ఖునీ, మఞ్చేపి తుమ్హే గహపతయో ఉపసఙ్కమిత్వా ఏతమత్థం పటిపుచ్ఛేయ్యాథ, అహమ్పి చేతం ఏవమేవ బ్యాకరేయ్యం, యథా తం కజఙ్గలికాయ భిక్ఖునియా బ్యాకత"న్తి (అం. ని. ౧౦.౨౮).

తాయ చ ఏవం బ్యాకతం –

> "సత్తసు, ఆవుసో, ధమ్మేసు భిక్ఖు సమ్మా సుభావితచిత్తో…పే… దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి. కతమేసు సత్తసు? సత్తసు బోజ్ఝఙ్గేసు. ఇమేసు ఖో, ఆవుసో, సత్తసు ధమ్మేసు భిక్ఖు సమ్మా సుభావితచిత్తో…పే… దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి. 'సత్త పఞ్హా సత్త ఉద్దేసా సత్త వేయ్యాకరణానీ'తి ఇతి యం తం వుత్తం భగవతా, ఇదమేతం పటిచ్చ వుత్త"న్తి (అం. ని. ౧౦.౨౮).

ఏవమయమత్థో భగవతా అనుమతో ఏవాతి వేదితబ్బో.

తత్థ **సత్తా**తి ఊనాధికనివారణగణనపరిచ్ఛేదో. **బోజ్ఝఙ్గా**తి సతిఆదీనం ధమ్మానమేతం అధివచనం. తత్రాయం పదత్థో – ఏతాయ లోకియలోకుత్తరమగ్గక్ఖణే ఉప్పజ్జమానాయ లీనుద్ధచ్చపతిట్ఠానాయూహనకామసుఖత్తకిలమథానుయోగఉచ్ఛేదసస్సతాభినివేసాది- అనేకుపద్దవప్పటిపక్ఖభూతాయ సతిధమ్మవిచయవీరియపీతిప్పస్సద్ధిసమాధుపేక్ఖాసఙ్ఖాతాయ ధమ్మసామగ్గియా అరియసావకో బుజ్ఝతీతి కత్వా **బోధి**, కిలేససన్తాననిద్దాయ ఉట్ఠహతి, చత్తారి వా అరియసచ్చాని పటివిజ్ఝతి, నిబ్బానమేవ వా సచ్ఛికరోతీతి వుత్తం హోతి. యథాహ – "సత్త బోజ్ఝఙ్గే భావేత్వా అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధో"తి. యథావుత్తప్పకారాయ వా ఏతాయ ధమ్మసామగ్గియా బుజ్ఝతీతి కత్వా అరియసావకోపి **బోధి**. ఇతి తస్సా ధమ్మసామగ్గిసఙ్ఖాతాయ బోధియా అఙ్గభూతత్తా **బోజ్ఝఙ్గా** ఝానఙ్గమగ్గఙ్గాని వియ, తస్స వా బోధీతి లద్ధవోహారస్స అరియసావకస్స అఙ్గభూతత్తాపి **బోజ్ఝఙ్గా** సేనఙ్గరథఙ్గాదయో వియ.

అపిచ "**బోజ్ఝఙ్గా**తి కేనట్ఠేన బోజ్ఝఙ్గా? బోధాయ సంవత్తన్తీతి బోజ్ఝఙ్గా, బుజ్ఝన్తీతి బోజ్ఝఙ్గా, అనుబుజ్ఝన్తీతి బోజ్ఝఙ్గా, పటిబుజ్ఝన్తీతి బోజ్ఝఙ్గా, సమ్బుజ్ఝన్తీతి బోజ్ఝఙ్గా"తి (పటి॰ మ॰ ౨.౧౭) ఇమినాపి పటిసమ్భిదాయం వుత్తేన విధినా బోజ్ఝఙ్గానం బోజ్ఝఙ్గట్ఠో వేదితబ్బో. ఏవమిమే సత్త బోజ్ఝఙ్గే భావేన్తో బహులీకరోన్తో న చిరస్సేవ ఏకన్తనిబ్బిదాదిగుణపటిలాభీ హోతి, తేన దిట్ఠేవ ధమ్మే దుక్ఖస్సన్తకరో హోతీతి వుచ్చతి . వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

> "సత్తిమే, భిక్ఖవే, బోజ్ఝఙ్గా భావితా బహులీకతా ఏకన్తనిబ్బిదాయ విరాగాయ నిరోధాయ ఉపసమాయ అభిఞ్ఞాయ సమ్బోధాయ నిబ్బానాయ సంవత్తన్తీ"తి (సం॰ ని॰ ౫.౨౦౧).

### అట్ఠ నామ కిన్తిపఞ్హవణ్ణనా

ఏవం ఇమినాపి పఞ్హబ్యాకరణేన ఆరద్ధచిత్తో సత్థా ఉత్తరిం పఞ్హం పుచ్ఛతి **అట్ఠ నామ కి**న్తి? థేరో కిఞ్చాపి మహాపఞ్హబ్యాకరణే అట్ఠ లోకధమ్మా వుత్తా, అపిచ ఖో పన యేసు ధమ్మేసు సుభావితచిత్తో భిక్ఖు దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి, తే దస్సేన్తో "అరియాని అట్ఠ మగ్గఙ్గానీ"తి అవత్వా యస్మా అట్ఠఙ్గవినిముత్తో మగ్గో నామ నత్థి, అట్ఠఙ్గమత్తమేవ తు మగ్గో, తస్మా తమత్థం సాధేన్తో దేసనావిలాసేన **అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో**తి విస్సజ్జేతి. భగవతాపి చాయమత్థో దేసనానయో చ అనుమతో ఏవ. యథాహ –

> "పణ్డితా గహపతయో కజఙ్గలికా భిక్ఖునీ…పే॰… అహమ్పి ఏవమేవ బ్యాకరేయ్యం, యథా తం కజఙ్గలికాయ భిక్ఖునియా బ్యాకత"న్తి (అ॰ ని॰ ౧౦.౨౮).

తాయ చ ఏవం బ్యాకతం –

> "అట్ఠసు, ఆవుసో, ధమ్మేసు భిక్ఖు సమ్మా సుభావితచిత్తో…పే॰… దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి. 'అట్ఠ పఞ్హా, అట్ఠ ఉద్దేసా, అట్ఠ వేయ్యాకరణానీ'తి ఇతి యం తం వుత్తం భగవతా, ఇదమేతం పటిచ్చ వుత్త"న్తి (అ॰ ని॰ ౧౦.౨౮).

ఏవమయం అత్థో చ దేసనానయో చ భగవతా అనుమతో ఏవాతి వేదితబ్బో.

తత్థ **అరియోతి** నిబ్బానత్థికేహి అభిగన్తబ్బో, అపిచ ఆరకా కిలేసేహి వత్తనతో, అరియభావకరణతో, అరియఫలపటిలాభతో చాపి అరియోతి వేదితబ్బో. అట్ఠ అఙ్గాని అస్సాతి **అట్ఠఙ్గికో**. స్వాయం చతురఙ్గికా వియ సేనా, పఞ్చఙ్గికం వియ చ తూరియం అఙ్గవినిబ్భోగేన అనుపలబ్భసభావతో అఙ్గమత్తమేవాతి వేదితబ్బో. మగ్గతి ఇమినా నిబ్బానం, సయం వా మగ్గతి, కిలేసే మారేన్తో వా గచ్ఛతీతి **మగ్గో**.

ఏవమట్ఠప్పభేదఞ్చిమం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం భావేన్తో భిక్ఖు అవిజ్జం భిన్దతి, విజ్జం ఉప్పాదేతి, నిబ్బానం సచ్ఛికరోతి, తేన దిట్ఠేవ ధమ్మే దుక్ఖస్సన్తకరో హోతీతి వుచ్చతి. వుత్తఞ్హేతం –

> ‘‘సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, సాలిసూకం వా యవసూకం వా సమ్మా పణిహితం హత్థేన వా పాదేన వా అక్కన్తం హత్థం వా పాదం వా భేచ్ఛతి, లోహితం వా ఉప్పాదేస్సతీతి ఠానమేతం విజ్జతి. తం కిస్స హేతు? సమ్మా పణిహితత్తా, భిక్ఖవే, సూకస్స, ఏవమేవ ఖో, భిక్ఖవే , సో వత భిక్ఖు సమ్మా పణిహితాయ దిట్ఠియా సమ్మా పణిహితాయ మగ్గభావనాయ అవిజ్జం భేచ్ఛతి, విజ్జం ఉప్పాదేస్సతి, నిబ్బానం సచ్ఛికరిస్సతీతి ఠానమేతం విజ్జతీ’’తి (అ॰ ని॰ ౧.౪౨).

## నవ నామ కిన్తిపఞ్హవణ్ణనా

ఇమినాపి పఞ్హబ్యాకరణేన ఆరద్ధచిత్తో సత్థా ఉత్తరిం పఞ్హం పుచ్ఛతి **నవ నామ కి**న్తి? థేరో **నవ**ఇతి పచ్చనుభాసిత్వా ‘‘**సత్తావాసా**’’తి విస్సజ్జేతి. తత్థ **నవాతి** గణనపరిచ్ఛేదో. **సత్తాతి** జీవితిన్ద్రియప్పటిబద్ధే ఖన్ధే ఉపాదాయ పఞ్ఞత్తా పాణినో పణ్ణత్తి వా. **ఆవాసాతి** ఆవసన్తి ఏతేసూతి ఆవాసా, సత్తానం ఆవాసా సత్తావాసా. ఏస దేసనామగ్గో, అత్థతో పన నవవిధానం సత్తానమేతం అధివచనం. యథాహ –

> ‘‘సన్తావుసో, సత్తా నానత్తకాయా నానత్తసఞ్ఞినో, సేయ్యథాపి మనుస్సా ఏకచ్చే చ దేవా ఏకచ్చే చ వినిపాతికా, అయం పఠమో సత్తావాసో. సన్తావుసో, సత్తా నానత్తకాయా ఏకత్తసఞ్ఞినో, సేయ్యథాపి, దేవా బ్రహ్మకాయికా, పఠమాభినిబ్బత్తా, అయం దుతియో సత్తావాసో. సన్తావుసో, సత్తా ఏకత్తకాయా నానత్తసఞ్ఞినో, సేయ్యథాపి, దేవా ఆభస్సరా, అయం తతియో సత్తావాసో. సన్తావుసో, సత్తా ఏకత్తకాయా ఏకత్తసఞ్ఞినో, సేయ్యథాపి, దేవా సుభకిణ్హా, అయం చతుత్థో సత్తావాసో. సన్తావుసో, సత్తా అసఞ్ఞినో అప్పటిసంవేదినో, సేయ్యథాపి, దేవా అసఞ్ఞసత్తా, అయం పఞ్చమో సత్తావాసో. సన్తావుసో, సత్తా సబ్బసో రూపసఞ్ఞానం…పే… ఆకాసానఞ్చాయతనూపగా , అయం ఛట్ఠో సత్తావాసో. సన్తావుసో, సత్తా…పే… విఞ్ఞాణఞ్చాయతనూపగా, అయం సత్తమో సత్తావాసో. సన్తావుసో, సత్తా…పే… ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనూపగా, అయం అట్ఠమో సత్తావాసో. సన్తావుసో, సత్తా…పే…
> నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనూపగా, అయం నవమో సత్తావాసో’’తి (దీ॰ ని॰ ౩.౩౪౧).

పురిమనయేనేవ చేత్థ ‘‘నవ సత్తావాసా’’తి వుత్తం, న అఞ్ఞేసం నవన్నమభావతో. యథాహ –

“నవసు, భిక్ఖవే, ధమ్మేసు భిక్ఖు సమ్మా నిబ్బిన్దమానో…పే॰… దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి. కతమేసు నవసు? నవసు సత్తావాసేసు. ఇమేసు ఖో, భిక్ఖవే, నవసు ధమ్మేసు భిక్ఖు సమ్మా నిబ్బిన్దమానో…పే॰… దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి. ‘నవ పఞ్హా , నవ ఉద్దేసా, నవ వేయ్యాకరణానీ’తి ఇతి యం తం వుత్తం, ఇదమేతం పటిచ్చ వుత్త”న్తి (అ॰ ని॰ ౧౦.౨౭).

ఏత్థ చ “నవ ధమ్మా పరిఞ్ఞేయ్యా. కతమే నవ? నవ సత్తావాసా”తి (దీ॰ ని॰ ౩.౩౫౯) వచనతో నవసు సత్తావాసేసు ఞాతపరిఞ్ఞాయ ధువసుభసుఖత్తభావదస్సనం పహాయ సుద్ధసఙ్ఖారపుఞ్జమత్తదస్సనేన నిబ్బిన్దమానో తీరణపరిఞ్ఞాయ అనిచ్చానుపస్సనేన విరజ్జమానో దుక్ఖానుపస్సనేన విముచ్చమానో అనత్తానుపస్సనేన సమ్మా పరియన్తదస్సావీ పహానపరిఞ్ఞాయ సమ్మత్తమభిసమేచ్చ దిట్ఠేవ ధమ్మే దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి. తేనేతం వుత్తం –

“నవసు, భిక్ఖవే, ధమ్మేసు భిక్ఖు సమ్మా నిబ్బిన్దమానో…పే॰… దిట్ఠేవ ధమ్మే దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి. కతమేసు నవసు? నవసు సత్తావాసేసూ”తి (అ॰ ని॰ ౧౦.౨౭).

## దస నామ కిన్తిపఞ్హవణ్ణనా

ఏవం ఇమినాపి పఞ్హాబ్యాకరణేన ఆరద్ధచిత్తో సత్థా ఉత్తరిం పఞ్హం పుచ్ఛతి **దస నామ కి**న్తి? తత్థ కిఞ్చాపి ఇమస్స పఞ్హస్స ఇతో అఞ్ఞత్ర వేయ్యాకరణేసు దస అకుసలకమ్మపథా వుత్తా. యథాహ –

“దససు, భిక్ఖవే, ధమ్మేసు భిక్ఖు సమ్మా నిబ్బిన్దమానో…పే॰… దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి. కతమేసు దససు? దససు అకుసలకమ్మపథేసు. ఇమేసు ఖో, భిక్ఖవే, దససు ధమ్మేసు భిక్ఖు సమ్మా నిబ్బిన్దమానో…పే॰ … దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి. ‘దస పఞ్హా దస ఉద్దేసా దస వేయ్యాకరణానీ’తి ఇతి యం తం వుత్తం, ఇదమేతం పటిచ్చ వుత్త”న్తి (అ॰ ని॰ ౧౦.౨౭).

ఇధ పన యస్మా అయమాయస్మా అత్తానం అనుపనేత్వా అఞ్ఞం బ్యాకాతుకామో, యస్మా వా ఇమినా పరియాయేన బ్యాకతం సుబ్యాకతమేవ హోతి, తస్మా యేహి దసహి అఙ్గేహి సమన్నాగతో అరహాతి పవుచ్చతి, తేసం అధిగమం దీపేన్తో **దసహఙ్గేహి సమన్నాగతో అరహాతి పవుచ్చతీ**తి పుగ్గలాధిట్ఠానాయ దేసనాయ విస్సజ్జేతి. యతో ఏత్థ యేహి దసహి అఙ్గేహి సమన్నాగతో అరహాతి పవుచ్చతి, తాని దసఙ్గాని “దస నామ కి”న్తి పుట్ఠేన థేరేన నిద్దిట్ఠానీతి వేదితబ్బాని. తాని చ దస –

“అసేఖో అసేఖోతి, భన్తే, వుచ్చతి, కిత్తావతా ను ఖో, భన్తే, భిక్ఖు అసేఖో హోతీతి? ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు అసేఖాయ సమ్మాదిట్ఠియా సమన్నాగతో హోతి, అసేఖేన సమ్మాసఙ్కప్పేన సమన్నాగతో హోతి, అసేఖాయ సమ్మావాచాయ సమన్నాగతో హోతి, అసేఖేన సమ్మాకమ్మన్తేన సమన్నాగతో హోతి, అసేఖేన సమ్మాఆజీవేన సమన్నాగతో హోతి, అసేఖేన సమ్మావాయామేన సమన్నాగతో హోతి, అసేఖాయ సమ్మాసతియా సమన్నాగతో హోతి, అసేఖేన సమ్మాసమాధినా సమన్నాగతో హోతి, అసేఖేన సమ్మాఞాణేన సమన్నాగతో హోతి, అసేఖాయ సమ్మావిముత్తియా సమన్నాగతో హోతి. ఏవం ఖో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు అసేఖో హోతీ”తి (అ॰ ని॰ ౧౦.౧౧౧). –

ఏవమాదీసు సుత్తేసు వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బానీతి.

కుమారపఞ్హవణ్ణనా నిట్ఠితా.

# ౫. మఙ్గలసుత్తవణ్ణనా

### నిక్ఖేపప్పయోజనం

ఇదాని కుమారపఞ్హానన్తరం నిక్ఖిత్తస్స మఙ్గలసుత్తస్స అత్థవణ్ణనాక్కమో అనుప్పత్తో, తస్స ఇధ నిక్ఖేపప్పయోజనం వత్వా అత్థవణ్ణనం కరిస్సామ. సేయ్యథిదం – ఇదఞ్హి సుత్తం ఇమినా అనుక్కమేన భగవతా అవుత్తమ్పి య్వాయం సరణగమనేహి సాసనోతారో, సిక్ఖాపదద్వత్తింసాకారకుమారపఞ్హేహి చ సీలసమాధిపఞ్ఞాప్పభేదనయో దస్సితో, సబ్బోపేస పరమమఙ్గలభూతో, యతో మఙ్గలత్థికేన ఏత్థేవ అభియోగో కాతబ్బో, సో చస్స మఙ్గలభావో ఇమినా సుత్తానుసారేన వేదితబ్బోతి దస్సనత్థం వుత్తం.

ఇదమస్స ఇధ నిక్ఖేపప్పయోజనం.

### పఠమమహాసఙ్గీతికథా

ఏవం నిక్ఖిత్తస్స పనస్స అత్థవణ్ణనత్థం అయం మాతికా –

“వుత్తం యేన యదా యస్మా, చేతం వత్వా ఇమం విధిం;
ఏవమిచ్చాదిపాఠస్స, అత్థం నానప్పకారతో.

“వణ్ణయన్తో సముట్ఠానం, వత్వా యం యత్థ మఙ్గలం;
వవత్థపేత్వా తం తస్స, మఙ్గలత్తం విభావయే”తి.

తత్థ ‘‘**వుత్తం యేన యదా యస్మా, చేతం వత్వా ఇమం విధి**’’న్తి అయం తావ అడ్ఢగాథా యదిదం “ఏవం మే సుతం ఏకం సమయం భగవా...పే.... భగవన్తం గాథాయ అజ్ఝభాసీ”తి, ఇదం వచనం సన్ధాయ వుత్తా. ఇదఞ్హి అనుస్సవవసేన వుత్తం, నో చ భగవా సయమ్భూ అనాచరియకో, తస్మా నేదం తస్స భగవతో వచనం అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స. యతో వత్తబ్బమేతం “ఇదం వచనం కేన వుత్తం , కదా, కస్మా చ వుత్త”న్తి. వుచ్చతే – ఆయస్మతా ఆనన్దేన వుత్తం, తఞ్చ పఠమమహాసఙ్గీతికాలే.

పఠమమహాసఙ్గీతి చేసా సబ్బసుత్తనిదానకోసల్లత్థమాదితో పభుతి ఏవం వేదితబ్బా. ధమ్మచక్కప్పవత్తనఞ్హి ఆదిం కత్వా యావ సుభద్దపరిబ్బాజకవినయనా, కతబుద్ధకిచ్చే కుసినారాయం ఉపవత్తనే మల్లానం సాలవనే యమకసాలానమన్తరే విసాఖపుణ్ణమదివసే పచ్చూససమయే అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బుతే, భగవతి లోకనాథే భగవతో పరినిబ్బానే సన్నిపతితానం సత్తన్నం భిక్ఖుసతసహస్సానం సఙ్ఘత్థేరో ఆయస్మా మహాకస్సపో సత్తాహపరినిబ్బుతే భగవతి సుభద్దేన వుడ్ఢపబ్బజితేన “అలం, ఆవుసో, మా సోచిత్థ, మా పరిదేవిత్థ, సుముత్తా మయం తేన మహాసమణేన, ఉపద్దుతా చ హోమ ‘ఇదం వో కప్పతి ఇదం వో న కప్పతీ’తి, ఇదాని పన మయం యం ఇచ్ఛిస్సామ తం కరిస్సామ, యం న ఇచ్ఛిస్సామ న తం కరిస్సామా”తి (చూళవ. ౪౩౭; దీ. ని. ౨.౨౩౨) వుత్తవచనమనుస్సరన్తో

“ఠానం ఖో పనేతం విజ్జతి యం పాపభిక్ఖూ ‘అతీతసత్థుకం పావచన’న్తి మఞ్ఞమానా పక్ఖం లభిత్వా న చిరస్సేవ సద్ధమ్మం అన్తరధాపేయ్యుం. యావ చ ధమ్మవినయో తిట్ఠతి, తావ అనతీతసత్థుకమేవ పావచనం హోతి. యథాహ భగవా –

“యో వో, ఆనన్ద, మయా ధమ్మో చ వినయో చ దేసితో పఞ్ఞత్తో, సో వో మమచ్చయేన సత్థా”తి (దీ॰ ని॰ ౨.౨౧౬).

“యంనూనాహం ధమ్మఞ్చ వినయఞ్చ సఙ్గాయేయ్యం, యథయిదం సాసనం అద్ధనియం అస్స చిరట్ఠితికం”.

యఞ్చాహం భగవతా –

“ధారేస్ససి పన మే త్వం, కస్సప, సాణాని పంసుకూలాని నిబ్బసనానీ”తి వత్వా చీవరే సాధారణపరిభోగేన చేవ –

“అహం, భిక్ఖవే, యావదే ఆకఙ్ఖామి వివిచ్చేవ కామేహి…పే॰… పఠమం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరామి, కస్సపోపి, భిక్ఖవే, యావదేవ ఆకఙ్ఖతి వివిచ్చేవ కామేహి…పే॰… పఠమం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతీ”తి –

ఏవమాదినా నయేన నవానుపుబ్బవిహారఛళభిఞ్ఞాప్పభేదే ఉత్తరిమనుస్సధమ్మే అత్తనా సమసమట్ఠపనేన చ అనుగ్గహితో, తస్స మే కిమఞ్ఞం ఆణణ్యం భవిస్సతి? “నను మం భగవా రాజా వియ సకకవచఇస్సరియానుప్పదానేన అత్తనో కులవంసప్పతిట్ఠాపకం పుత్తం ‘సద్ధమ్మవంసప్పతిట్ఠాపకో మే అయం భవిస్సతీ’తి మన్త్వా ఇమినా అసాధారణేన అనుగ్గహేన అనుగ్గహేసీ”తి చిన్తయన్తో ధమ్మవినయసఙ్గాయనత్థం భిక్ఖూనం ఉస్సాహం జనేసి? యథాహ –

“అథ ఖో ఆయస్మా మహాకస్సపో భిక్ఖూ ఆమన్తేసి – ఏకమిదాహం, ఆవుసో, సమయం పావాయ కుసినారం అద్ధానమగ్గప్పటిపన్నో మహతా భిక్ఖుసఙ్ఘేన సద్ధిం పఞ్చమత్తేహి భిక్ఖుసతేహీ”తి (దీ॰ ని॰ ౨.౨౩౧; చూళవ॰ ౪౩౭) సబ్బం **సుభద్దకణ్డం** విత్థారేతబ్బం.

తతో పరం ఆహ –

“హన్ద మయం, ఆవుసో, ధమ్మఞ్చ వినయఞ్చ సఙ్గాయేయ్యామ, పురే అధమ్మో దిప్పతి, ధమ్మో పటిబాహియ్యతి, అవినయో దిప్పతి, వినయో పటిబాహియ్యతి, పురే అధమ్మవాదినో బలవన్తో హోన్తి, ధమ్మవాదినో దుబ్బలా హోన్తి, అవినయవాదినో బలవన్తో హోన్తి, వినయవాదినో దుబ్బలా హోన్తీ”తి (చూళవ॰ ౪౩౭).

భిక్ఖూ ఆహంసు “తేన హి, భన్తే, థేరో భిక్ఖూ ఉచ్చినతూ”తి. థేరో సకలనవఙ్గసత్థుసాసనపరియత్తిధరే పుథుజ్జనసోతాపన్నసకదాగామిఅనాగామిసుక్ఖవిపస్సకఖీణాసవభిక్ఖూ అనేకసతే అనేకసహస్సే చ వజ్జేత్వా తిపిటకసబ్బపరియత్తిప్పభేదధరే పటిసమ్భిదాప్పత్తే మహానుభావే యేభుయ్యేన భగవతా ఏతదగ్గం ఆరోపితే తేవిజ్జాదిభేదే ఖీణాసవభిక్ఖూయేవ ఏకూనపఞ్చసతే పరిగ్గహేసి. యే సన్ధాయ ఇదం వుత్తం “అథ ఖో ఆయస్మా మహాకస్సపో ఏకేనూనపఞ్చఅరహన్తసతాని ఉచ్చినీ”తి (చూళవ॰ ౪౩౭).

కిస్స పన థేరో ఏకేనూనమకాసీతి? ఆయస్మతో ఆనన్దత్థేరస్స ఓకాసకరణత్థం. తేన హాయస్మతా సహాపి వినాపి న సక్కా ధమ్మసఙ్గీతి కాతుం. సో హాయస్మా సేఖో సకరణీయో, తస్మా సహా న సక్కా, యస్మా పనస్స కిఞ్చి దసబలదేసితం సుత్తగేయ్యాదికం భగవతో అసమ్ముఖా పటిగ్గహితం నామ నత్థి, తస్మా వినాపి న సక్కా. యది ఏవం సేఖోపి సమానో ధమ్మసఙ్గీతియా బహూకారత్తా థేరేన ఉచ్చినితబ్బో అస్స, అథ కస్మా న ఉచ్చినితోతి? పరూపవాదవివజ్జనతో . థేరో హి ఆయస్మన్తే ఆనన్దే అతివియ విస్సత్థో అహోసి. తథా హి నం సిరస్మిం పలితేసు జాతేసుపి “న వాయం కుమారకో మత్తమఞ్ఞాసీ”తి (సం॰ ని॰ ౨.౧౫౪) కుమారకవాదేన ఓవదతి. సక్యకులప్పసుతో చాయం ఆయస్మా తథాగతస్స భాతా చూళపితు పుత్తో, తత్ర భిక్ఖూ ఛన్దాగమనం వియ మఞ్ఞమానా “బహూ అసేఖపటిసమ్భిదాప్పత్తే భిక్ఖూ ఠపేత్వా ఆనన్దం సేఖపటిసమ్భిదాప్పత్తం థేరో ఉచ్చినీ”తి ఉపవదేయ్యుం. తం పరూపవాదం పరివివజ్జేన్తో “ఆనన్దం వినా సఙ్గీతి న సక్కా కాతుం, భిక్ఖూనంయేవ అనుమతియా గహేస్సామీ”తి న ఉచ్చిని.

అథ సయమేవ భిక్ఖూ ఆనన్దస్సత్థాయ థేరం యాచింసు. యథాహ –

> “భిక్ఖూ ఆయస్మన్తం మహాకస్సపం ఏతదవోచుం – ‘అయం, భన్తే, ఆయస్మా ఆనన్దో కిఞ్చాపి సేఖో, అభబ్బో ఛన్దా దోసా మోహా భయా అగతిం గన్తుం, బహు చానేన భగవతో సన్తికే ధమ్మో చ వినయో చ పరియత్తో, తేన హి, భన్తే, థేరో ఆయస్మన్తమ్పి ఆనన్దం ఉచ్చినతూ’తి. అథ ఖో ఆయస్మా మహాకస్సపో ఆయస్మన్తమ్పి ఆనన్దం ఉచ్చినీ”తి (చూళవ॰ ౪౩౭).

ఏవం భిక్ఖూనం అనుమతియా ఉచ్చినితేన తేనాయస్మతా సద్ధిం పఞ్చథేరసతాని అహేసుం.

అథ ఖో థేరానం భిక్ఖూనం ఏతదహోసి – “కత్థ ను ఖో మయం ధమ్మఞ్చ వినయఞ్చ సఙ్గాయేయ్యామా”తి. అథ ఖో థేరానం భిక్ఖూనం ఏతదహోసి “రాజగహం ఖో మహాగోచరం పహూతసేనాసనం, యంనూన మయం రాజగహే వస్సం వసన్తా ధమ్మఞ్చ వినయఞ్చ సఙ్గాయేయ్యామ, నఞ్ఞే భిక్ఖూ రాజగహే వస్సం ఉపగచ్ఛేయ్యు”న్తి. కస్మా పన నేసం ఏతదహోసి? ఇదం అమ్హాకం థావరకమ్మం, కోచి విసభాగపుగ్గలో సఙ్ఘమజ్ఝం పవిసిత్వా ఉక్కోటేయ్యాతి. అథాయస్మా మహాకస్సపో ఞత్తిదుతియేన కమ్మేన సావేసి. తం **సఙ్గీతిక్ఖన్ధకే** (చూళవ॰ ౪౩౭) వుత్తనయేనేవ ఞాతబ్బం.

అథ తథాగతస్స పరినిబ్బానతో సత్తసు సాధుకీళనదివసేసు సత్తసు చ ధాతుపూజాదివసేసు వీతివత్తేసు “అడ్ఢమాసో అతిక్కన్తో, ఇదాని గిమ్హానం దియడ్ఢో మాసో సేసో, ఉపకట్ఠా వస్సూపనాయికా”తి మన్త్వా మహాకస్సపత్థేరో “రాజగహం, ఆవుసో, గచ్ఛామా”తి ఉపడ్ఢం భిక్ఖుసఙ్ఘం గహేత్వా ఏకం మగ్గం గతో. అనురుద్ధత్థేరోపి ఉపడ్ఢం గహేత్వా ఏకం మగ్గం గతో, ఆనన్దత్థేరో పన భగవతో పత్తచీవరం గహేత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో సావత్థిం గన్త్వా రాజగహం గన్తుకామో యేన సావత్థి, తేన చారికం పక్కామి. ఆనన్దత్థేరేన గతగతట్ఠానే మహాపరిదేవో అహోసి, “భన్తే ఆనన్ద, కుహిం సత్థారం ఠపేత్వా ఆగతోసీ”తి? అనుపుబ్బేన సావత్థిం అనుప్పత్తే థేరే భగవతో పరినిబ్బానసమయే వియ మహాపరిదేవో అహోసి.

తత్ర సుదం ఆయస్మా ఆనన్దో అనిచ్చతాదిపటిసంయుత్తాయ ధమ్మియా కథాయ తం మహాజనం సఞ్ఞాపేత్వా జేతవనం పవిసిత్వా దసబలేన వసితగన్ధకుటియా ద్వారం వివరిత్వా మఞ్చపీఠం నీహరిత్వా పప్ఫోటేత్వా గన్ధకుటిం సమ్మజ్జిత్వా మిలాతమాలాకచవరం ఛడ్డేత్వా మఞ్చపీఠం అతిహరిత్వా పున యథాఠానే ఠపేత్వా భగవతో ఠితకాలే కరణీయం వత్తం

సబ్బమకాసి. అథ థేరో భగవతో పరినిబ్బానతో పభుతి ఠాననిసజ్జబహులత్తా ఉస్సన్నధాతుకం కాయం సమస్సాసేతుం దుతియదివసే ఖీరవిరేచనం పివిత్వా విహారేయేవ నిసీది, యం సన్ధాయ సుభేన మాణవేన పహితం మాణవకం ఏతదవోచ –

"అకాలో ఖో, మాణవక, అత్థి మే అజ్జ భేసజ్జమత్తా పీతా, అప్పేవ నామ స్వేపి ఉపసఙ్కమేయ్యామా"తి (దీ॰ ని॰ ౧.౪౪౭).

దుతియదివసే చేతకత్థేరేన పచ్ఛాసమణేన గన్త్వా సుభేన మాణవేన పుట్ఠో దీఘనికాయే **సుభసుత్తం** నామ దసమం సుత్తమభాసి.

అథ ఖో థేరో జేతవనే విహారే ఖణ్డఫుల్లప్పటిసఙ్ఖరణం కారాపేత్వా ఉపకట్ఠాయ వస్సూపనాయికాయ రాజగహం గతో. తథా మహాకస్సపత్థేరో అనురుద్ధత్థేరో చ సబ్బం భిక్ఖుసఙ్ఘం గహేత్వా రాజగహమేవ గతా.

తేన ఖో పన సమయేన రాజగహే అట్ఠారస మహావిహారా హోన్తి. తే సబ్బేపి ఛడ్డితపతితఉక్లాపా అహేసుం. భగవతో హి పరినిబ్బానే సబ్బే భిక్ఖూ అత్తనో అత్తనో పత్తచీవరం గహేత్వా విహారే చ పరివేణే చ ఛడ్డేత్వా అగమంసు. తత్థ థేరా భగవతో వచనపూజనత్థం తిత్థియవాదపరిమోచనత్థఞ్చ "పఠమం మాసం ఖణ్డఫుల్లప్పటిసఙ్ఖరణం కరోమా"తి చిన్తేసుం. తిత్థియా హి వదేయ్యుం "సమణస్స గోతమస్స సావకా సత్థరి ఠితేయేవ విహారే పటిజగ్గింసు, పరినిబ్బుతే ఛడ్డేసు"న్తి. తేసం వాదపరిమోచనత్థఞ్చ చిన్తేసున్తి వుత్తం హోతి. వుత్తమ్పి చేతం –

"అథ ఖో థేరానం భిక్ఖూనం ఏతదహోసి – భగవతా ఖో, ఆవుసో, ఖణ్డఫుల్లప్పటిసఙ్ఖరణం వణ్ణితం, హన్ద మయం, ఆవుసో, పఠమం మాసం ఖణ్డఫుల్లప్పటిసఙ్ఖరణం కరోమ, మజ్ఝిమం మాసం సన్నిపతిత్వా ధమ్మఞ్చ వినయఞ్చ సఙ్గాయిస్సామా"తి (చూళవ॰ ౪౩౮).

తే దుతియదివసే గన్త్వా రాజద్వారే అట్ఠంసు. అజాతసత్తు రాజా ఆగన్త్వా వన్దిత్వా "అహం, భన్తే, కిం కరోమి, కేనత్థో"తి పవారేసి. థేరా అట్ఠారసమహావిహారప్పటిసఙ్ఖరణత్థాయ హత్థకమ్మం పటివేదేసుం. "సాధు, భన్తే"తి రాజా హత్థకమ్మకారకే మనుస్సే అదాసి. థేరా పఠమం మాసం సబ్బవిహారే పటిసఙ్ఖరాపేసుం.

అథ రఞ్ఞో ఆరోచేసుం – "నిట్ఠితం, మహారాజ, విహారప్పటిసఙ్ఖరణం , ఇదాని ధమ్మవినయసఙ్గహం కరోమా"తి. "సాధు, భన్తే, విస్సత్థా కరోథ, మయ్హం ఆణాచక్కం, తుమ్హాకం ధమ్మచక్కం హోతు. ఆణాపేథ, భన్తే, కిం కరోమీ"తి? "ధమ్మసఙ్గహం కరోన్తానం భిక్ఖూనం సన్నిసజ్జట్ఠానం మహారాజా"తి. "కత్థ కరోమి, భన్తే"తి? "వేభారపబ్బతపస్సే సత్తపణ్ణిగుహాద్వారే కాతుం యుత్తం మహారాజా"తి. "సాధు, భన్తే"తి ఖో, రాజా అజాతసత్తు, విస్సకమ్మునా నిమ్మితసదిసం సువిభత్తభిత్తిథమ్భసోపానం నానావిధమాలాకమ్మలతాకమ్మవిచిత్రం మహామణ్డపం కారాపేత్వా వివిధకుసుమదామఓలమ్బకవినిగ్గలన్తచారువితానం రతనవిచిత్రమణికోట్టిమతలమివ చ నం నానాపుప్ఫూపహారవిచిత్రం సుపరినిట్ఠితభూమికమ్మం బ్రహ్మవిమానసదిసం అలఙ్కరిత్వా తస్మిం మహామణ్డపే పఞ్చసతానం భిక్ఖూనం అనగ్ఘాని పఞ్చకప్పియపచ్చత్థరణసతాని పఞ్ఞాపేత్వా దక్ఖిణభాగం నిస్సాయ ఉత్తరాభిముఖం థేరాసనం, మణ్డపమజ్ఝే పురత్థాభిముఖం బుద్ధస్స భగవతో ఆసనారహం ధమ్మాసనం పఞ్ఞాపేత్వా దన్తఖచితం చిత్తబీజనిఞ్చేత్థ ఠపేత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘస్స ఆరోచాపేసి "నిట్ఠితం, భన్తే, కిచ్చ"న్తి.

భిక్ఖూ ఆయస్మన్తం ఆనన్దం ఆహంసు "స్వే, ఆవుసో ఆనన్ద, సఙ్ఘసన్నిపాతో, త్వఞ్చ సేఖో సకరణీయో, తేన తే న యుత్తం సన్నిపాతం గన్తుం, అప్పమత్తో హోహీ"తి. అథ ఖో ఆయస్మా ఆనన్దో "స్వే సన్నిపాతో, న ఖో పన మేతం పతిరూపం, య్వాహం సేఖో సమానో సన్నిపాతం గచ్ఛేయ్య"న్తి బహుదేవ రత్తిం కాయగతాయ సతియా వీతినామేత్వా రత్తియా పచ్చూససమయే చఙ్కమా ఓరోహిత్వా విహారం పవిసిత్వా "నిపజ్జిస్సామీ"తి కాయం ఆవజ్జేసి. ద్వే పాదా భూమితో ముత్తా, అప్పత్తఞ్చ సీసం బిమ్బోహనం, ఏతస్మిం అన్తరే అనుపాదాయ ఆసవేహి చిత్తం విముచ్చి. అయఞ్హి ఆయస్మా చఙ్కమేన బహి వీతినామేత్వా విసేసం నిబ్బత్తేతుం అసక్కోన్తో చిన్తేసి "నను మం భగవా ఏతదవోచ – 'కతపుఞ్ఞోసి త్వం, ఆనన్ద, పధానమనుయుఞ్జ, ఖిప్పం హోహిసి అనాసవో'తి (దీ॰ ని॰ ౨.౨౦౭). బుద్ధానఞ్చ కథాదోసో నామ నత్థి, మమ పన అచ్చారద్ధం వీరియం, తేన మే చిత్తం ఉద్ధచ్చాయ సంవత్తతి, హన్దాహం వీరియసమతం యోజేమీ"తి చఙ్కమా ఓరోహిత్వా పాదధోవనట్ఠానే ఠత్వా పాదే ధోవిత్వా విహారం పవిసిత్వా మఞ్చకే నిసీదిత్వా "థోకం విస్సమిస్సామీ"తి కాయం మఞ్చకే ఉపనామేసి. ద్వే పాదా భూమితో ముత్తా, సీసఞ్చ బిమ్బోహనమసమ్పత్తం, ఏతస్మిం అన్తరే అనుపాదాయ ఆసవేహి చిత్తం విముచ్చి. చతుఇరియాపథవిరహితం థేరస్స అరహత్తం. తేన "ఇమస్మిం సాసనే అనిసిన్నో అనిపన్నో అట్ఠితో అచఙ్కమన్తో కో భిక్ఖు అరహత్తం పత్తో"తి వుత్తే "ఆనన్దత్థేరో"తి వత్తుం వట్టతి.

అథ థేరా భిక్ఖూ దుతియదివసే భత్తకిచ్చం కత్వా పత్తచీవరం పటిసామేత్వా ధమ్మసభాయం సన్నిపతితా. ఆనన్దత్థేరో పన అత్తనో అరహత్తప్పత్తిం ఞాపేతుకామో భిక్ఖూహి సద్ధిం న గతో. భిక్ఖూ యథావుడ్ఢం అత్తనో అత్తనో పత్తాసనే నిసీదన్తా ఆనన్దత్థేరస్స ఆసనం ఠపేత్వా నిసిన్నా. తత్థ కేహిచి "ఏతమాసనం కస్సా"తి వుత్తే ఆనన్దస్సాతి. "ఆనన్దో పన కుహిం గతో"తి. తస్మిం సమయే థేరో చిన్తేసి "ఇదాని మయ్హం గమనకాలో"తి. తతో అత్తనో ఆనుభావం దస్సేన్తో పథవియం నిముజ్జిత్వా అత్తనో ఆసనేయేవ అత్తానం దస్సేసి. ఆకాసేనాగన్త్వా నిసీదీతిపి ఏకే.

ఏవం నిసిన్నే తస్మిం ఆయస్మన్తే మహాకస్సపత్థేరో భిక్ఖూ ఆమన్తేసి, "ఆవుసో, కిం పఠమం సఙ్గాయామ ధమ్మం వా వినయం వా"తి? భిక్ఖూ ఆహంసు, "భన్తే మహాకస్సప, **వినయోనామబుద్ధసాసనస్స ఆయు, వినయే ఠితే సాసనం ఠితం హోతి,** తస్మా పఠమం వినయం సఙ్గాయామా"తి. "కం ధురం కత్వా వినయో సఙ్గాయితబ్బో"తి? "ఆయస్మన్తం ఉపాలి"న్తి . "కిం ఆనన్దో నప్పహోతీ"తి? "నో నప్పహోతి, అపిచ ఖో పన సమ్మాసమ్బుద్ధో ధరమానోయేవ వినయపరియత్తిం నిస్సాయ ఆయస్మన్తం ఉపాలిం ఏతదగ్గే ఠపేసి – 'ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం వినయధరానం యదిదం ఉపాలీ'"తి (అ॰ ని॰ ౧.౨౨౮). తస్మా ఉపాలిత్థేరం పుచ్ఛిత్వా వినయం సఙ్గాయామాతి. తతో థేరో వినయం పుచ్ఛనత్థాయ అత్తనావ అత్తానం సమ్మన్ని. ఉపాలిత్థేరోపి విస్సజ్జనత్థాయ సమ్మన్ని. తత్రాయం పాళి –

అథ ఖో ఆయస్మా మహాకస్సపో సఙ్ఘం ఞాపేసి –

"సుణాతు మే, ఆవుసో, సఙ్ఘో, యది సఙ్ఘస్స పత్తకల్లం, అహం ఉపాలిం వినయం పుచ్ఛేయ్య"న్తి.

ఆయస్మాపి ఉపాలి సఙ్ఘం ఞాపేసి –

"సుణాతు మే, భన్తే, సఙ్ఘో, యది సఙ్ఘస్స పత్తకల్లం, అహం ఆయస్మతా మహాకస్సపేన వినయం పుట్ఠో విస్సజ్జేయ్య"న్తి.

ఏవం అత్తనావ అత్తానం సమ్మన్నిత్వా ఆయస్మా, ఉపాలి, ఉట్ఠాయాసనా ఏకంసం చీవరం కత్వా థేరే భిక్ఖూ వన్దిత్వా ధమ్మాసనే నిసీది దన్తఖచితం బీజనిం గహేత్వా. తతో మహాకస్సపత్థేరో ఉపాలిత్థేరం పఠమపారాజికం ఆదిం కత్వా సబ్బం వినయం పుచ్ఛి, ఉపాలిత్థేరో విస్సజ్జేసి. సబ్బే పఞ్చసతా భిక్ఖూ పఠమపారాజికసిక్ఖాపదం సనిదానం కత్వా ఏకతో గణసజ్ఝాయమకంసు. ఏవం సేసానిపీతి సబ్బం వినయట్ఠకథాయ గహేతబ్బం. ఏతేన నయేన సఉభతోవిభఙ్గం సఖన్ధకపరివారం సకలం వినయపిటకం సఙ్గాయిత్వా ఉపాలిత్థేరో దన్తఖచితం బీజనిం నిక్ఖిపిత్వా ధమ్మాసనా ఓరోహిత్వా వుడ్ఢే భిక్ఖూ వన్దిత్వా అత్తనో పత్తాసనే నిసీది.

వినయం సఙ్గాయిత్వా ధమ్మం సఙ్గాయితుకామో ఆయస్మా మహాకస్సపత్థేరో భిక్ఖూ పుచ్ఛి – "ధమ్మం సఙ్గాయన్తేహి కం పుగ్గలం ధురం కత్వా ధమ్మో సఙ్గాయితబ్బో"తి? భిక్ఖూ "ఆనన్దత్థేరం ధురం కత్వా"తి ఆహంసు.

అథ ఖో ఆయస్మా మహాకస్సపో సఙ్ఘం ఞాపేసి –

"సుణాతు మే, ఆవుసో, సఙ్ఘో, యది సఙ్ఘస్స పత్తకల్లం, అహం ఆనన్దం ధమ్మం పుచ్ఛేయ్య"న్తి.

అథ ఖో ఆయస్మా ఆనన్దో సఙ్ఘం ఞాపేసి –

"సుణాతు మే, భన్తే, సఙ్ఘో, యది సఙ్ఘస్స పత్తకల్లం, అహం ఆయస్మతా మహాకస్సపేన ధమ్మం పుట్ఠో విస్సజ్జేయ్య"న్తి.

అథ ఖో ఆయస్మా ఆనన్దో ఉట్ఠాయాసనా ఏకంసం చీవరం కత్వా థేరే భిక్ఖూ వన్దిత్వా ధమ్మాసనే నిసీది దన్తఖచితం బీజనిం గహేత్వా. అథ మహాకస్సపత్థేరో ఆనన్దత్థేరం ధమ్మం పుచ్ఛి – "బ్రహ్మజాలం, ఆవుసో ఆనన్ద, కత్థ భాసిత"న్తి? "అన్తరా చ, భన్తే, రాజగహం అన్తరా చ నాళన్దం రాజాగారకే అమ్బలట్ఠికాయ"న్తి. "కం ఆరబ్భా"తి ? "సుప్పియఞ్చ పరిబ్బాజకం బ్రహ్మదత్తఞ్చ మాణవక"న్తి. అథ ఖో ఆయస్మా మహాకస్సపో ఆయస్మన్తం ఆనన్దం బ్రహ్మజాలస్స నిదానమ్పి పుచ్ఛి, పుగ్గలమ్పి పుచ్ఛి. "సామఞ్ఞఫలం; పనావుసో ఆనన్ద, కత్థ భాసిత"న్తి? "రాజగహే, భన్తే, జీవకమ్బవనే"తి. "కేన సద్ధి"న్తి? "అజాతసత్తునా వేదేహిపుత్తేన సద్ధి"న్తి. అథ ఖో ఆయస్మా మహాకస్సపో ఆయస్మన్తం ఆనన్దం సామఞ్ఞఫలస్స నిదానమ్పి పుచ్ఛి, పుగ్గలమ్పి పుచ్ఛి. ఏతేనేవ ఉపాయేన పఞ్చపి నికాయే పుచ్ఛి, పుట్ఠో పుట్ఠో ఆయస్మా ఆనన్దో విస్సజ్జేసి. అయం **పఠమమహాసఙ్గీతి** పఞ్చహి థేరసతేహి కతా –

"సతేహి పఞ్చహి కతా, తేన పఞ్చసతాతి చ;
థేరేహేవ కతత్తా చ, థేరికాతి పవుచ్చతీ"తి.

ఇమిస్సా పఠమమహాసఙ్గీతియా వత్తమానాయ సబ్బం దీఘనికాయం మజ్ఝిమనికాయాదిఞ్చ పుచ్ఛిత్వా అనుపుబ్బేన ఖుద్దకనికాయం పుచ్ఛన్తేన ఆయస్మతా మహాకస్సపేన "మఙ్గలసుత్తం, ఆవుసో ఆనన్ద, కత్థ భాసిత"న్తి ఏవమాదివచనావసానే "నిదానమ్పి పుచ్ఛి, పుగ్గలమ్పి పుచ్ఛీ"తి ఏత్థ నిదానే పుచ్ఛితే తం నిదానం విత్థారేత్వా యథా చ భాసితం, యేన చ సుతం, యదా చ సుతం, యేన చ భాసితం, యత్థ చ భాసితం, యస్స చ భాసితం, తం సబ్బం కథేతుకామేన "ఏవం భాసితం మయా సుతం, ఏకం సమయం సుతం, భగవతా భాసితం, సావత్థియం భాసితం, దేవతాయ

భాసిత”న్తి ఏతమత్థం దస్సేన్తేన ఆయస్మతా ఆనన్దేన వుత్తం “ఏవం మే సుతం – ఏకం సమయం భగవా సావత్థియం విహరతి జేతవనే అనాథపిణ్డికస్స ఆరామే…పే… భగవన్తం గాథాయ అజ్ఝభాసీ”తి. ఏవమిదం ఆయస్మతా ఆనన్దేన వుత్తం, తఞ్చ పన పఠమమహాసఙ్గీతికాలే వుత్తన్తి వేదితబ్బం.

ఇదాని “కస్మా వుత్త”న్తి ఏత్థ వుచ్చతే – యస్మా అయమాయస్మా మహాకస్సపత్థేరేన నిదానం పుట్ఠో, తస్మానేన తం నిదానం ఆదితో పభుతి విత్థారేతుం వుత్తం. యస్మా వా ఆనన్దం ధమ్మాసనే నిసిన్నం వసీగణపరివుతం దిస్వా ఏకచ్చానం దేవతానం చిత్తముప్పన్నం “అయమాయస్మా వేదేహముని పకతియాపి సక్యకులమన్వయో భగవతో దాయాదో, భగవతాపి పఞ్చక్ఖత్తుం ఏతదగ్గే నిద్దిట్ఠో, చతూహి అచ్ఛరియఅబ్భుతధమ్మేహి సమన్నాగతో, చతున్నం పరిసానం పియో మనాపో, ఇదాని మఞ్ఞే భగవతో ధమ్మరజ్జదాయజ్జం పత్వా బుద్ధో జాతో”తి. తస్మా ఆయస్మా ఆనన్దో తాసం దేవతానం చేతసా చేతోపరివితక్కమఞ్ఞాయ తం అభూతగుణసమ్భావనం అనధివాసేన్తో అత్తనో సావకభావమేవ దీపేతుం ఆహ “ఏవం మే సుతం ఏకం సమయం భగవా …పే… అజ్ఝభాసీ”తి. ఏత్థన్తరే పఞ్చ అరహన్తసతాని అనేకాని చ దేవతాసహస్సాని “సాధు సాధూ”తి ఆయస్మన్తం ఆనన్దం అభినన్దింసు, మహాభూమిచాలో అహోసి, నానావిధకుసుమవస్సం అన్తలిక్ఖతో పపతి, అఞ్ఞాని చ బహూని అచ్ఛరియాని పాతురహేసుం, బహూనఞ్చ దేవతానం సంవేగో ఉప్పజ్జి “యం అమ్హేహి భగవతో సమ్ముఖా సుతం, ఇదానేవ తం పరోక్ఖా జాత”న్తి. ఏవమిదం ఆయస్మతా ఆనన్దేన పఠమమహాసఙ్గీతికాలే వదన్తేనాపి ఇమినా కారణేన వుత్తన్తి వేదితబ్బం. ఏత్తావతా చ ‘‘**వుత్తం యేన యదా యస్మా, చేతం వత్వా ఇమం విధి**’’న్తి ఇమిస్సా అడ్ఢగాథాయ అత్థో పకాసితో హోతి.

### ఏవమిచ్చాదిపాఠవణ్ణనా

౧. ఇదాని ‘‘**ఏవమిచ్చాదిపాఠస్స, అత్థం నానప్పకారతో**’’తి ఏవమాదిమాతికాయ సఙ్గహితత్థప్పకాసనత్థం వుచ్చతే – **ఏవ**న్తి అయం సద్దో ఉపమూపదేససమ్పహంసనగరహణవచనసమ్పటిగ్గహాకారనిదస్సనావధారణాదీసు అత్థేసు దట్ఠబ్బో. తథా హేస “ఏవం జాతేన మచ్చేన, కత్తబ్బం కుసలం బహు”న్తి ఏవమాదీసు (ధ. ప. ౫౩) ఉపమాయం దిస్సతి. “ఏవం తే అభిక్కమితబ్బం, ఏవం తే పటిక్కమితబ్బ”న్తిఆదీసు (అ. ని. ౪.౧౨౨) ఉపదేసే. “ఏవమేతం భగవా, ఏవమేతం సుగతా”తి ఏవమాదీసు (అ. ని. ౩.౬౬) సమ్పహంసనే. “ఏవమేవం పనాయం వసలీ యస్మిం వా తస్మిం వా తస్స ముణ్డకస్స సమణకస్స వణ్ణం భాసతీ”తి ఏవమాదీసు (సం. ని. ౧.౧౮౭) గరహణే. “ఏవం, భన్తేతి ఖో తే భిక్ఖూ భగవతో పచ్చస్సోసు”న్తి ఏవమాదీసు (మ. ని. ౧.౧) వచనసమ్పటిగ్గహే. “ఏవం బ్యా ఖో అహం, భన్తే, భగవతా ధమ్మం దేసితం ఆజానామీ”తి ఏవమాదీసు (మ. ని. ౧.౩౯౮) ఆకారే. “ఏహి త్వం, మాణవక, యేన సమణో ఆనన్దో తేనుపసఙ్కమ, ఉపసఙ్కమిత్వా మమ వచనేన సమణం ఆనన్దం అప్పాబాధం అప్పాతఙ్కం లహుట్ఠానం బలం ఫాసువిహారం పుచ్ఛ. ‘సుభో మాణవో తోదేయ్యపుత్తో భవన్తం ఆనన్దం అప్పాబాధం అప్పాతఙ్కం లహుట్ఠానం బలం ఫాసువిహారం పుచ్ఛతీ’తి, ఏవఞ్చ వదేహి సాధు కిర భవం ఆనన్దో యేన సుభస్స మాణవస్స తోదేయ్యపుత్తస్స నివేసనం, తేనుపసఙ్కమతు అనుకమ్పం ఉపాదాయా”తి ఏవమాదీసు (దీ. ని. ౧.౪౪౫) నిదస్సనే. “తం కిం మఞ్ఞథ కాలామా, ఇమే ధమ్మా కుసలా వా అకుసలా వాతి? అకుసలా, భన్తే. సావజ్జా వా అనవజ్జా వాతి? సావజ్జా, భన్తే. విఞ్ఞుగరహితా వా విఞ్ఞుప్పసత్థా వాతి? విఞ్ఞుగరహితా, భన్తే. సమత్తా సమాదిన్నా అహితాయ దుక్ఖాయ సంవత్తన్తి నో వా, కథం వో ఏత్థ హోతీతి? సమత్తా, భన్తే, సమాదిన్నా

అహితాయ దుక్ఖాయ సంవత్తన్తి, ఏవం నో ఏత్థ హోతీ”తి ఏవమాదీసు (అ॰ ని॰ ౩.౬౬) అవధారణే. ఇధ పన ఆకారనిదస్సనావధారణేసు దట్ఠబ్బో.

తత్థ ఆకారత్థేన **ఏవం**-సద్దేన ఏతమత్థం దీపేతి – నానానయనిపుణమనేకజ్ఝాసయసముట్ఠానం అత్థబ్యఞ్జనసమ్పన్నం వివిధపాటిహారియం ధమ్మత్థదేసనాపటివేధగమ్భీరం సబ్బసత్తానం సకసకభాసానురూపతో సోతపథమాగచ్ఛన్తం తస్స భగవతో వచనం సబ్బప్పకారేన కో సమత్థో విఞ్ఞాతుం, సబ్బథామేన పన సోతుకామతం జనేత్వాపి ఏవం మే సుతం, మయాపి ఏకేనాకారేన సుతన్తి.

నిదస్సనత్థేన “నాహం సయమ్భూ, న మయా ఇదం సచ్ఛికత”న్తి అత్తానం పరిమోచేన్తో “ఏవం మే సుతం, మయాపి ఏవం సుత”న్తి ఇదాని వత్తబ్బం సకలసుత్తం నిదస్సేతి.

అవధారణత్థేన “ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం బహుస్సుతానం యదిదం ఆనన్దో, గతిమన్తానం, సతిమన్తానం, ధితిమన్తానం, ఉపట్ఠాకానం యదిదం ఆనన్దో”తి (అ॰ ని॰ ౧.౨౧౯-౨౨౩) ఏవం భగవతా పసత్థభావానురూపం అత్తనో ధారణబలం దస్సేన్తో సత్తానం సోతుకమ్యతం జనేతి “ఏవం మే సుతం, తఞ్చ ఖో అత్థతో వా బ్యఞ్జనతో వా అనూనమనధికం, ఏవమేవ, న అఞ్ఞథా దట్ఠబ్బ”న్తి.

**మే**-సద్దో తీసు అత్థేసు దిస్సతి. తథా హిస్స “గాథాభిగీతం మే అభోజనేయ్య”న్తి ఏవమాదీసు (సు॰ ని॰ ౮౧) మయాతి అత్థో. “సాధు మే, భన్తే, భగవా సంఖిత్తేన ధమ్మం దేసేతూ”తి ఏవమాదీసు (సం॰ ని॰ ౪.౮౮) మయ్హన్తి అత్థో. “ధమ్మదాయాదా మే, భిక్ఖవే, భవథా”తి ఏవమాదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౨౯) మమాతి అత్థో. ఇధ పన “మయా సుత”న్తి చ “మమ సుత”న్తి చ అత్థద్వయే యుజ్జతి.

**సుత**న్తి అయం సుతసద్దో సఉపసగ్గో అనుపసగ్గో చ గమనఖ్యాతరాగాభిభూతూపచితానుయోగసోతవిఞ్ఞేయ్యసోతద్వారవిఞ్ఞాతాదిఅనేకత్థప్పభేదో. తథా హిస్స “సేనాయ పసుతో”తి ఏవమాదీసు గచ్ఛన్తోతి అత్థో. “సుతధమ్మస్స పస్సతో”తి ఏవమాదీసు ఖ్యాతధమ్మస్సాతి అత్థో. “అవస్సుతా అవస్సుతస్సా”తి ఏవమాదీసు (పాచి॰ ౬౫౭) రాగాభిభూతా రాగాభిభూతస్సాతి అత్థో. “తుమ్హేహి పుఞ్ఞం పసుతం అనప్పక”న్తి ఏవమాదీసు (ఖు॰ పా॰ ౭.౧౨) ఉపచితన్తి అత్థో. “యే ఝానప్పసుతా ధీరా”తి ఏవమాదీసు (ధ॰ ప॰ ౧౮౧) ఝానానుయుత్తాతి అత్థో. “దిట్ఠం సుతం ముత”న్తి ఏవమాదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౨౪౧) సోతవిఞ్ఞేయ్యన్తి అత్థో. “సుతధరో సుతసన్నిచయో”తి ఏవమాదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౩౩౯) సోతద్వారానుసారవిఞ్ఞాతధరోతి అత్థో. ఇధ పన **సుత**న్తి సోతవిఞ్ఞాణపుబ్బఙ్గమాయ విఞ్ఞాణవీథియా ఉపధారితన్తి వా ఉపధారణన్తి వాతి అత్థో. తత్థ యదా మే-సద్దస్స మయాతి అత్థో, తదా “ఏవం మయా సుతం, సోతవిఞ్ఞాణపుబ్బఙ్గమాయ విఞ్ఞాణవీథియా ఉపధారిత”న్తి యుజ్జతి. యదా మే-సద్దస్స మమాతి అత్థో, తదా “ఏవం మమ సుతం సోతవిఞ్ఞాణపుబ్బఙ్గమాయ విఞ్ఞాణవీథియా ఉపధారణ”న్తి యుజ్జతి.

ఏవమేతేసు తీసు పదేసు **ఏవ**న్తి సోతవిఞ్ఞాణకిచ్చనిదస్సనం. **మే**తి వుత్తవిఞ్ఞాణసమఙ్గీపుగ్గలనిదస్సనం. **సుత**న్తి అస్సవనభావప్పటిక్ఖేపతో అనూనానధికావిపరీతగ్గహణనిదస్సనం. తథా **ఏవ**న్తి సవనాదిచిత్తానం నానప్పకారేన ఆరమ్మణే

పవత్తభావనిదస్సనం. **మే**తి అత్తనిదస్సనం. **సుత**న్తి ధమ్మనిదస్సనం.

తథా **ఏవ**న్తి నిద్దిసితబ్బధమ్మనిదస్సనం. **మే**తి పుగ్గలనిదస్సనం. **సుత**న్తి పుగ్గలకిచ్చనిదస్సనం.

తథా **ఏవ**న్తి వీథిచిత్తానం ఆకారపఞ్ఞత్తివసేన నానప్పకారనిద్దేసో. **మే**తి కత్తారనిద్దేసో. **సుత**న్తి విసయనిద్దేసో.

తథా **ఏవ**న్తి పుగ్గలకిచ్చనిద్దేసో. **సుత**న్తి విఞ్ఞాణకిచ్చనిద్దేసో. **మే**తి ఉభయకిచ్చయుత్తపుగ్గలనిద్దేసో.

తథా **ఏవ**న్తి భావనిద్దేసో. **మే**తి పుగ్గలనిద్దేసో. **సుత**న్తి తస్స కిచ్చనిద్దేసో.

తత్థ **ఏవ**న్తి చ **మే**తి చ సచ్చికట్ఠపరమత్థవసేన అవిజ్జమానపఞ్ఞత్తి. **సుత**న్తి విజ్జమానపఞ్ఞత్తి. తథా **ఏవ**న్తి చ **మే**తి చ తం తం ఉపాదాయ వత్తబ్బతో ఉపాదాపఞ్ఞత్తి. **సుత**న్తి దిట్ఠాదీని ఉపనిధాయ వత్తబ్బతో ఉపనిధాపఞ్ఞత్తి .

ఏత్థ చ **ఏవ**న్తి వచనేన అసమ్మోహం దీపేతి, **సుత**న్తి వచనేన సుతస్స అసమ్మోసం. తథా **ఏవ**న్తి వచనేన యోనిసోమనసికారం దీపేతి అయోనిసో మనసికరోతో నానప్పకారప్పటివేధాభావతో. **సుత**న్తి వచనేన అవిక్ఖేపం దీపేతి విక్ఖిత్తచిత్తస్స సవనాభావతో. తథా హి విక్ఖిత్తచిత్తో పుగ్గలో సబ్బసమ్పత్తియా వుచ్చమానోపి "న మయా సుతం, పున భణథా"తి భణతి. యోనిసోమనసికారేన చేత్థ అత్తసమ్మాపణిధిం పుబ్బే కతపుఞ్ఞతఞ్చ సాధేతి, అవిక్ఖేపేన సద్ధమ్మస్సవనం సప్పురిసూపనిస్సయఞ్చ. **ఏవ**న్తి చ ఇమినా భద్దకేన ఆకారేన పచ్ఛిమచక్కద్వయసమ్పత్తిం అత్తనో దీపేతి, **సుత**న్తి సవనయోగేన పురిమచక్కద్వయసమ్పత్తిం. తథా ఆసయసుద్ధిం పయోగసుద్ధిఞ్చ, తాయ చ ఆసయసుద్ధియా అధిగమబ్యత్తిం, పయోగసుద్ధియా ఆగమబ్యత్తిం.

**ఏవ**న్తి చ ఇమినా నానప్పకారపటివేధదీపకేన వచనేన అత్తనో అత్థపటిభానపటిసమ్భిదాసమ్పదం దీపేతి. **సుత**న్తి ఇమినా సోతబ్బభేదపటివేధదీపకేన ధమ్మనిరుత్తిపటిసమ్భిదాసమ్పదం దీపేతి. **ఏవ**న్తి చ ఇదం యోనిసోమనసికారదీపకం వచనం భణన్తో "ఏతే మయా ధమ్మా మనసానుపేక్ఖితా దిట్ఠియా సుప్పటివిద్ధా"తి ఞాపేతి. **సుత**న్తి ఇదం సవనయోగదీపకవచనం భణన్తో "బహూ మయా ధమ్మా సుతా ధాతా వచసా పరిచితా"తి ఞాపేతి. తదుభయేనపి అత్థబ్యఞ్జనపారిపూరిం దీపేన్తో సవనే ఆదరం జనేతి.

**ఏవం మే సుత**న్తి ఇమినా పన సకలేనపి వచనేన ఆయస్మా ఆనన్దో తథాగతప్పవేదితం ధమ్మం అత్తనో అదహన్తో అసప్పురిసభూమిం, అతిక్కమతి, సావకత్తం పటిజానన్తో సప్పురిసభూమిం ఓక్కమతి. తథా అసద్ధమ్మా చిత్తం వుట్ఠాపేతి, సద్ధమ్మే చిత్తం పతిట్ఠాపేతి. "కేవలం సుతమేవేతం మయా, తస్సేవ తు భగవతో వచనం అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్సా"తి చ దీపేన్తో అత్తానం పరిమోచేతి, సత్థారం అపదిసతి, జినవచనం అప్పేతి, ధమ్మనేత్తిం పతిట్ఠాపేతి.

అపిచ "ఏవం మే సుత"న్తి అత్తనా ఉప్పాదితభావం అప్పటిజానన్తో పురిమస్సవనం వివరన్తో "సమ్ముఖా పటిగ్గహితమిదం మయా తస్స భగవతో చతువేసారజ్జవిసారదస్స దసబలధరస్స ఆసభట్ఠానట్ఠాయినో సీహనాదనాదినో సబ్బసత్తుత్తమస్స ధమ్మిస్సరస్స ధమ్మరాజస్స ధమ్మాధిపతినో ధమ్మదీపస్స ధమ్మప్పటిసరణస్స సద్ధమ్మవరచక్కవత్తినో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స. న ఏత్థ అత్థే వా ధమ్మే వా పదే వా బ్యఞ్జనే వా కఙ్ఖా వా విమతి వా కాతబ్బా"తి సబ్బదేవమనుస్సానం ఇమస్మిం ధమ్మే అస్సద్ధియం వినాసేతి, సద్ధాసమ్పదం ఉప్పాదేతీతి వేదితబ్బో. హోతి చేత్థ –

“వినాసయతి అస్సద్ధం, సద్ధం వడ్ఢేతి సాసనే;
ఏవం మే సుతమిచ్చేవం, వదం గోతమసావకో”తి.

**ఏక**న్తి గణనపరిచ్ఛేదనిద్దేసో. **సమయ**న్తి పరిచ్ఛిన్ననిద్దేసో. **ఏకం సమయ**న్తి అనియమితపరిదీపనం. తత్థ **సమయ**సద్దో –

సమవాయే ఖణే కాలే, సమూహే హేతుదిట్ఠిసు;
పటిలాభే పహానే చ, పటివేధే చ దిస్సతి.

తథా హిస్స “అప్పేవ నామ స్వేపి ఉపసఙ్కమేయ్యామ కాలఞ్చ సమయఞ్చ ఉపాదాయా”తి ఏవమాదీసు (దీ. ని. ౧.౪౪౭) సమవాయో అత్థో. “ఏకోవ ఖో, భిక్ఖవే, ఖణో చ సమయో చ బ్రహ్మచరియవాసాయా”తి ఏవమాదీసు (అ. ని. ౮.౨౯) ఖణో. “ఉణ్హసమయో పరిళాహసమయో”తి ఏవమాదీసు (పాచి. ౩౫౮) కాలో. “మహాసమయో పవనస్మి”న్తి ఏవమాదీసు సమూహో. “సమయోపి ఖో తే, భద్దాలి, అప్పటివిద్ధో అహోసి, భగవా ఖో సావత్థియం విహరతి, సోపి మం జానిస్సతి, ‘భద్దాలి, నామ భిక్ఖు సత్థుసాసనే సిక్ఖాయ అపరిపూరకారీ’తి, అయమ్పి ఖో తే భద్దాలి సమయో అప్పటివిద్ధో అహోసీ”తి ఏవమాదీసు (మ. ని. ౨.౧౩౫) హేతు. “తేన ఖో పన సమయేన ఉగ్గాహమానో పరిబ్బాజకో సమణముణ్డికాపుత్తో సమయప్పవాదకే తిన్దుకాచీరే ఏకసాలకే మల్లికాయ ఆరామే పటివసతీ”తి ఏవమాదీసు (మ. ని. ౨.౨౬౦) దిట్ఠి.

“దిట్ఠే ధమ్మే చ యో అత్థో, యో చత్థో సమ్పరాయికో;
అత్థాభిసమయా ధీరో, పణ్డితోతి పవుచ్చతీ”తి. (సం. ని. ౧.౧౨౯) –

ఏవమాదీసు పటిలాభో. “సమ్మా మానాభిసమయా అన్తమకాసి దుక్ఖస్సా”తి ఏవమాదీసు (మ. ని. ౧.౨౮) పహానం. “దుక్ఖస్స పీళనట్ఠో సఙ్ఖతట్ఠో సన్తాపట్ఠో విపరిణామట్ఠో అభిసమయట్ఠో”తి ఏవమాదీసు (పటి. మ. ౨.౮) పటివేధో. ఇధ పనస్స కాలో అత్థో. తేన ఏకం సమయన్తి సంవచ్ఛరఉతుమాసఅడ్ఢమాసరత్తిదివపుబ్బణ్హమజ్ఝన్హికసాయన్హపఠమమజ్ఝిమ-పచ్ఛిమయామముహుత్తాదీసు కాలభేదేసు సమయేసు ఏకం సమయన్తి దీపేతి.

యే వా ఇమే గబ్భోక్కన్తిసమయో జాతిసమయో సంవేగసమయో అభినిక్ఖమనసమయో దుక్కరకారికసమయో మారవిజయసమయో అభిసమ్బోధిసమయో దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారసమయో దేసనాసమయో పరినిబ్బానసమయోతి ఏవమాదయో భగవతో దేవమనుస్సేసు అతివియ పకాసా అనేకకాలభేదా ఏవ సమయా. తేసు సమయేసు దేసనాసమయసఙ్ఖాతం ఏకం సమయన్తి వుత్తం హోతి. యో చాయం ఞాణకరుణాకిచ్చసమయేసు కరుణాకిచ్చసమయో, అత్తహితపరహితపటిపత్తిసమయేసు పరహితప్పటిపత్తిసమయో, సన్నిపతితానం కరణీయద్వయసమయేసు ధమ్మికథాసమయో, దేసనాపటిపత్తిసమయేసు దేసనాసమయో, తేసుపి సమయేసు యం కిఞ్చి సన్ధాయ “ఏకం సమయ”న్తి వుత్తం హోతి.

ఏత్థాహ – అథ కస్మా యథా అభిధమ్మే “యస్మిం సమయే కామావచర”న్తి చ ఇతో అఞ్ఞేసు సుత్తపదేసు “యస్మిం సమయే, భిక్ఖవే, భిక్ఖు వివిచ్చేవ కామేహీ”తి చ భుమ్మవచనేన నిద్దేసో కతో, వినయే చ “తేన సమయేన బుద్ధో భగవా”తి

కరణవచనేన, తథా అకత్వా ఇధ “ఏకం సమయ”న్తి ఉపయోగవచననిద్దేసో కతోతి. తత్థ తథా, ఇధ చ అఞ్ఞథా అత్థసమ్భవతో. తత్థ హి అభిధమ్మే ఇతో అఞ్ఞేసు సుత్తపదేసు చ అధికరణత్థో భావేనభావలక్ఖణత్థో చ సమ్భవతి. అధికరణఞ్హి కాలత్థో సమూహత్థో చ సమయో, తత్థ వుత్తానం ఫస్సాదిధమ్మానం ఖణసమవాయహేతుసఙ్ఖాతస్స చ సమయస్స భావేన తేసం భావో లక్ఖీయతి, తస్మా తదత్థజోతనత్థం తత్థ భుమ్మవచననిద్దేసో కతో.

వినయే చ హేతుఅత్థో కరణత్థో చ సమ్భవతి. యో హి సో సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తిసమయో సారిపుత్తాదీహిపి దుబ్బిఞ్ఞేయ్యో, తేన సమయేన హేతుభూతేన కరణభూతేన చ సిక్ఖాపదాని పఞ్ఞపేన్తో సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తిహేతుఞ్చ అపేక్ఖమానో భగవా తత్థ తత్థ విహాసి, తస్మా తదత్థజోతనత్థం తత్థ కరణవచననిద్దేసో కతో.

ఇధ పన అఞ్ఞస్మిఞ్చ ఏవంజాతికే సుత్తన్తపాఠే అచ్చన్తసంయోగత్థో సమ్భవతి. యఞ్హి సమయం భగవా ఇమం అఞ్ఞం వా సుత్తన్తం దేసేసి, అచ్చన్తమేవ తం సమయం కరుణావిహారేన విహాసి. తస్మా తదత్థజోతనత్థం ఇధ ఉపయోగవచననిద్దేసో కతోతి విఞ్ఞేయ్యో. హోతి చేత్థ –

> “తం తం అత్థమపేక్ఖిత్వా, భుమ్మేన కరణేన చ;
> అఞ్ఞత్ర సమయో వుత్తో, ఉపయోగేన సో ఇధా”తి.

**భగవాతి** గుణవిసిట్ఠసత్తుత్తమగరుగారవాధివచనమేతం. యథాహ –

> “భగవాతి వచనం సేట్ఠం, భగవాతి వచనముత్తమం;
> గరు గారవయుత్తో సో, భగవా తేన వుచ్చతీ”తి.

చతుబ్బిధఞ్హి నామం ఆవత్థికం, లిఙ్గికం, నేమిత్తకం, అధిచ్చసముప్పన్నన్తి. అధిచ్చసముప్పన్నం నామ “యదిచ్ఛక”న్తి వుత్తం హోతి. తత్థ వచ్ఛో దమ్మో బలిబద్దోతి ఏవమాది ఆవత్థికం, దణ్డీ ఛత్తీ సిఖీ కరీతి ఏవమాది లిఙ్గికం, తేవిజ్జో ఛళభిఞ్ఞోతి ఏవమాది నేమిత్తకం, సిరివడ్ఢకో ధనవడ్ఢకోతి ఏవమాది వచనత్థమనపేక్ఖిత్వా పవత్తం అధిచ్చసముప్పన్నం. ఇదం పన భగవాతి నామం గుణనేమిత్తకం, న మహామాయాయ, న సుద్ధోదనమహారాజేన, న అసీతియా ఞాతిసహస్సేహి కతం, న సక్కసన్తుసితాదీహి దేవతావిసేసేహి కతం. యథాహ ఆయస్మా సారిపుత్తత్థేరో “భగవాతి నేతం నామం మాతరా కతం…పే॰… సచ్ఛికా పఞ్ఞత్తి యదిదం భగవా”తి (మహాని॰ ౮౪).

యం గుణనేమిత్తకఞ్చేతం నామం, తేసం గుణానం పకాసనత్థం ఇమం గాథం వదన్తి –

> “భగీ భజీ భాగీ విభత్తవా ఇతి,
> అకాసి భగ్గన్తి గరూతి భాగ్యవా;
> బహూహి ఞాయేహి సుభావితత్తనో,
> భవన్తగో సో భగవాతి వుచ్చతీ”తి.

నిద్దేసాదీసు (మహాని॰ ౮౪; చూళని॰ అజితమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౨) వుత్తనయేనేవ చస్స అత్థో దట్ఠబ్బో.

అయం పన అపరో పరియాయో –

“భాగ్యవా భగ్గవా యుత్తో, భగేహి చ విభత్తవా;
భత్తవా వన్తగమనో, భవేసు భగవా తతో”తి.

తత్థ “వణ్ణాగమో వణ్ణవిపరియాయో”తి ఏవం నిరుత్తిలక్ఖణం గహేత్వా సద్దనయేన వా పిసోదరాదిపక్ఖేపలక్ఖణం గహేత్వా యస్మా లోకియలోకుత్తరసుఖాభినిబ్బత్తకం దానసీలాదిపారప్పత్తం భాగ్యమస్స అత్థి, తస్మా భాగ్యవాతి వత్తబ్బే భగవాతి వుచ్చతీతి ఞాతబ్బం. యస్మా పన లోభదోసమోహవిపరీతమనసికారఅహిరికానోత్తప్పకోధూపనాహమక్ఖపలాసఇస్సామచ్ఛరియమాయాసాఠేయ్యథమ్భసారమ్భమానాతిమానమదపమాదతణ్హావిజ్జాతివిధాకుసలమూలదుచ్చరితసంకిలేసమలవిసమసఞ్ఞావితక్కపపఞ్చచతుబ్బిధవిపరియేసఆసవగన్థఓఘయోగఅగతితణ్హుపాదానపఞ్చచేతోఖిలవినిబన్ధనీవరణాభినన్దనఛవివాదమూలతణ్హాకాయసత్తానుసయఅట్ఠమిచ్ఛత్తనవతణ్హామూలకదసాకుసలకమ్మపథద్వాసట్ఠిదిట్ఠిగతఅట్ఠసతతణ్హావిచరితప్పభేదసబ్బదరథపరిళాహకిలేససతసహస్సాని , సఙ్ఖేపతో వా పఞ్చ కిలేసక్ఖన్ధఅభిసఙ్ఖారమచ్చుదేవపుత్తమారే అభఞ్జి, తస్మా **భగ్గత్తా ఏతేసం పరిస్సయానం భగ్గవా**తి వత్తబ్బే **భగవా**తి వుచ్చతి. ఆహ చేత్థ –

“భగ్గరాగో భగ్గదోసో, భగ్గమోహో అనాసవో;
భగ్గాస్స పాపకా ధమ్మా, భగవా తేన వుచ్చతీ”తి.

భాగ్యవతాయ చస్స సతపుఞ్ఞలక్ఖణధరస్స రూపకాయసమ్పత్తి దీపితా హోతి, భగ్గదోసతాయ ధమ్మకాయసమ్పత్తి. తథా లోకియసరిక్ఖకానం బహుమానభావో, గహట్ఠపబ్బజితేహి అభిగమనీయతా. తథా అభిగతానఞ్చ నేసం కాయచిత్తదుక్ఖాపనయనే పటిబలభావో, ఆమిసదానధమ్మదానేహి ఉపకారితా. లోకియలోకుత్తరసుఖేహి చ సంయోజనసమత్థతా దీపితా హోతి.

యస్మా చ లోకే ఇస్సరియధమ్మయససిరికామపయత్తేసు ఛసు ధమ్మేసు భగసద్దో వత్తతి, పరమఞ్చస్స సకచిత్తే ఇస్సరియం, అణిమాలఘిమాదికం వా లోకియసమ్మతం సబ్బాకారపరిపూరం అత్థి, తథా లోకుత్తరో ధమ్మో, లోకత్తయబ్యాపకో యథాభుచ్చగుణాధిగతో అతివియ పరిసుద్ధో యసో, రూపకాయదస్సనబ్యావటజననయనమనప్పసాదజననసమత్థా సబ్బాకారపరిపూరా సబ్బఙ్గపచ్చఙ్గసిరీ, యం యం అనేన ఇచ్ఛితం పత్థితం అత్తహితం పరహితం వా, తస్స తస్స తథేవ అభినిప్ఫన్నత్తా ఇచ్ఛితత్థనిప్ఫత్తిసఞ్ఞితో కామో, సబ్బలోకగరుభావప్పత్తిహేతుభూతో సమ్మావాయామసఙ్ఖాతో పయత్తో చ అత్థి, తస్మా ఇమేహి భగేహి యుత్తత్తాపి **భగా అస్స సన్తీ**తి ఇమినా అత్థేన “భగవా”తి వుచ్చతి.

యస్మా పన కుసలాదిభేదేహి సబ్బధమ్మే, ఖన్ధాయతనధాతుసచ్చఇన్ద్రియపటిచ్చసముప్పాదాదీహి వా కుసలాదిధమ్మే, పీళనసఙ్ఖతసన్తాపవిపరిణామట్ఠేన వా దుక్ఖమరియసచ్చం, ఆయూహననిదానసంయోగపలిబోధట్ఠేన సముదయం, నిస్సరణవివేకాసఙ్ఖతఅమతట్ఠేన నిరోధం, నియ్యానికహేతుదస్సనాధిపతేయ్యట్ఠేన మగ్గం విభత్తవా, విభజిత్వా వివరిత్వా దేసితవాతి వుత్తం హోతి, తస్మా **విభత్తవా**తి వత్తబ్బే “భగవా”తి వుచ్చతి.

యస్మా చ ఏస దిబ్బబ్రహ్మఅరియవిహారే కాయచిత్తఉపధివివేకే సుఞ్ఞతాప్పణిహితానిమిత్తవిమోక్ఖే అఞ్ఞే చ లోకియలోకుత్తరే ఉత్తరిమనుస్సధమ్మే భజి సేవి బహులమకాసి, తస్మా **భత్తవా**తి వత్తబ్బే "భగవా"తి వుచ్చతి.

యస్మా పన తీసు భవేసు తణ్హాసఙ్ఖాతం గమనం అనేన వన్తం, తస్మా **భవేసు వన్తగమనో**తి వత్తబ్బే భవసద్దతో భకారం గమనసద్దతో గకారం వన్తసద్దతో వకారఞ్చ దీఘం కత్వా ఆదాయ "భగవా"తి వుచ్చతి, యథా లోకే "మేహనస్స ఖస్స మాలా"తి వత్తబ్బే "మేఖలా"తి.

ఏత్తావతా చేత్థ **ఏవం మే సుత**న్తి వచనేన యథాసుతం యథాపరియత్తం ధమ్మం దేసేన్తో పచ్చక్ఖం కత్వా భగవతో ధమ్మసరీరం పకాసేతి, తేన "నయిదం అతీతసత్థుకం పావచనం, అయం వో సత్థా"తి భగవతో అదస్సనేన ఉక్కణ్ఠితజనం సమస్సాసేతి.

**ఏకం సమయం భగవా**తి వచనేన తస్మిం సమయే భగవతో అవిజ్జమానభావం దస్సేన్తో రూపకాయపరినిబ్బానం దస్సేతి. తేన "ఏవంవిధస్స ఇమస్స అరియధమ్మస్స దేసేతా దసబలధరో వజిరసఙ్ఘాతకాయో సోపి భగవా పరినిబ్బుతో, తత్థ కేనఞ్ఞేన జీవితే ఆసా జనేతబ్బా"తి జీవితమదమత్తం జనం సంవేజేతి, సద్ధమ్మే చస్స ఉస్సాహం జనేతి.

**ఏవ**న్తి చ భణన్తో దేసనాసమ్పత్తిం నిద్దిసతి, **మే సుత**న్తి సావకసమ్పత్తిం, **ఏకం సమయ**న్తి కాలసమ్పత్తిం, **భగవా**తి దేసకసమ్పత్తిం.

**సావత్థియం విహరతీ**తి ఏత్థ **సావత్థీ**తి సవత్థస్స ఇసినో నివాసట్ఠానభూతం నగరం, యథా కాకన్దీ మాకన్దీతి, ఏవం ఇత్థిలిఙ్గవసేన సావత్థీతి వుచ్చతి, ఏవం అక్ఖరచిన్తకా. అట్ఠకథాచరియా పన భణన్తి "యంకిఞ్చి మనుస్సానం ఉపభోగపరిభోగం సబ్బమేత్థ అత్థీ"తి సావత్థీ. సత్థసమాయోగే చ "కిం భణ్డమత్థీ"తి పుచ్ఛితే "సబ్బమత్థీ"తి వచనముపాదాయ సావత్థీ.

"సబ్బదా సబ్బూపకరణం, సావత్థియం సమోహితం;
తస్మా సబ్బముపాదాయ, సావత్థీతి పవుచ్చతి.

"కోసలానం పురం రమ్మం, దస్సనేయ్యం మనోరమం;
దసహి సద్దేహి అవివిత్తం, అన్నపానసమాయుతం.

"వుడ్ఢిం వేపుల్లతం పత్తం, ఇద్ధం ఫీతం మనోరమం;
ఆళకమన్దావ దేవానం, సావత్థిపురముత్తమ"న్తి. (మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧౪);

తస్సం **సావత్థియం**. సమీపత్థే భుమ్మవచనం.

**విహరతీ**తి అవిసేసేన ఇరియాపథదిబ్బబ్రహ్మఅరియవిహారేసు అఞ్ఞతరవిహారసమఙ్గిపరిదీపనమేతం. ఇధ పన ఠానగమనాసనసయనప్పభేదేసు ఇరియాపథేసు అఞ్ఞతరఇరియాపథసమాయోగపరిదీపనం, తేన ఠితోపి గచ్ఛన్తోపి

నిసిన్నోపి సయానోపి భగవా విహరతిచ్చేవ వేదితబ్బో. సో హి ఏకం ఇరియాపథబాధనం అపరేన ఇరియాపథేన విచ్ఛిన్దిత్వా అపరిపతన్తం అత్తభావం హరతి పవత్తేతి. తస్మా విహరతీతి వుచ్చతి.

**జేతవనే**తి ఏత్థ అత్తనో పచ్చత్థికజనం జినాతీతి జేతో, రఞ్ఞా వా అత్తనో పచ్చత్థికజనే జితే జాతోతి జేతో, మఙ్గలకమ్యతాయ వా తస్స ఏవం నామమేవ కతన్తిపి జేతో. వనయతీతి వనం, అత్తసమ్పదాయ సత్తానం భత్తిం కారేతి, అత్తని సినేహం ఉప్పాదేతీతి అత్థో. వనుతే ఇతి వా వనం, నానావిధకుసుమగన్ధసమ్మోదమత్తకోకిలాదివిహఙ్గవిరుతేహి మన్దమాలుతచలితరుక్ఖసాఖావిటపపుప్ఫఫలపల్లవపలాసేహి చ "ఏథ మం పరిభుఞ్జథా"తి పాణినో యాచతి వియాతి అత్థో. జేతస్స వనం జేతవనం. తఞ్హి జేతేన రాజకుమారేన రోపితం సంవడ్ఢితం పరిపాలితం, సో చ తస్స సామీ అహోసి, తస్మా జేతవనన్తి వుచ్చతి. తస్మిం **జేతవనే**.

**అనాథపిణ్డికస్స ఆరామే**తి ఏత్థ సుదత్తో నామ సో గహపతి మాతాపితూహి కతనామవసేన, సబ్బకామసమిద్ధితాయ తు విగతమలమచ్ఛేరతాయ కరుణాదిగుణసమఙ్గితాయ చ నిచ్చకాలం అనాథానం పిణ్డం అదాసి, తేన అనాథపిణ్డికోతి సఙ్ఖ్యం గతో. ఆరమన్తి ఏత్థ పాణినో, విసేసేన వా పబ్బజితాతి ఆరామో, తస్స పుప్ఫఫలపల్లవాదిసోభనతాయ నాతిదూరనాచ్చాసన్నతాదిపఞ్చవిధసేనాసనఙ్గసమ్పత్తియా చ తతో తతో ఆగమ్మ రమన్తి అభిరమన్తి అనుక్కణ్ఠితా హుత్వా నివసన్తీతి అత్థో. వుత్తప్పకారాయ వా సమ్పత్తియా తత్థ తత్థ గతేపి అత్తనో అబ్భన్తరంయేవ ఆనేత్వా రమేతీతి ఆరామో. సో హి అనాథపిణ్డికేన గహపతినా జేతస్స రాజకుమారస్స హత్థతో అట్ఠారసహిరఞ్ఞకోటిసన్థారేన కిణిత్వా అట్ఠారసహిరఞ్ఞకోటీహి సేనాసనం కారాపేత్వా అట్ఠారసహిరఞ్ఞకోటీహి విహారమహం నిట్ఠాపేత్వా ఏవం చతుపఞ్ఞాసాయ హిరఞ్ఞకోటిపరిచ్చాగేన బుద్ధప్పముఖస్స భిక్ఖుసఙ్ఘస్స నియ్యాతితో, తస్మా "అనాథపిణ్డికస్స ఆరామో"తి వుచ్చతి. తస్మిం **అనాథపిణ్డికస్స ఆరామే**.

ఏత్థ చ "జేతవనే"తి వచనం పురిమసామిపరికిత్తనం, "అనాథపిణ్డికస్స ఆరామే"తి పచ్ఛిమసామిపరికిత్తనం. కిమేతేసం పరికిత్తనే పయోజనన్తి? వుచ్చతే – అధికారతో తావ "కత్థ భాసిత"న్తి పుచ్ఛానియామకరణం అఞ్ఞేసం పుఞ్ఞకామానం దిట్ఠానుగతిఆపజ్జనే నియోజనఞ్చ. తత్థ హి ద్వారకోట్ఠకపాసాదమాపనే భూమివిక్కయలద్ధా అట్ఠారస హిరఞ్ఞకోటియో అనేకకోటిఅగ్ఘనకా రుక్ఖా చ జేతస్స పరిచ్చాగో, చతుపఞ్ఞాస కోటియో అనాథపిణ్డికస్స. యతో తేసం పరికిత్తనేన "ఏవం పుఞ్ఞకామా పుఞ్ఞాని కరోన్తీ"తి దస్సేన్తో ఆయస్మా ఆనన్దో అఞ్ఞేపి పుఞ్ఞకామే తేసం దిట్ఠానుగతిఆపజ్జనే నియోజేతి. ఏవమేత్థ పుఞ్ఞకామానం దిట్ఠానుగతిఆపజ్జనే నియోజనం పయోజనన్తి వేదితబ్బం.

ఏత్థాహ – "యది తావ భగవా సావత్థియం విహరతి, 'జేతవనే అనాథపిణ్డికస్స ఆరామే'తి న వత్తబ్బం. అథ తత్థ విహరతి, 'సావత్థియ'న్తి న వత్తబ్బం. న హి సక్కా ఉభయత్థ ఏకం సమయం విహరితు"న్తి. వుచ్చతే – నను వుత్తమేతం "సమీపత్థే భుమ్మవచన"న్తి, యతో యథా గఙ్గాయమునాదీనం సమీపే గోయూథాని చరన్తాని "గఙ్గాయ చరన్తి, యమునాయ చరన్తీ"తి వుచ్చన్తి, ఏవమిధాపి యదిదం సావత్థియా సమీపే జేతవనం అనాథపిణ్డికస్స ఆరామో, తత్థ విహరన్తో వుచ్చతి "సావత్థియం విహరతి జేతవనే అనాథపిణ్డికస్స ఆరామే"తి వేదితబ్బో. గోచరగామనిదస్సనత్థం హిస్స సావత్థివచనం, పబ్బజితానురూపనివాసట్ఠాననిదస్సనత్థం సేసవచనం.

తత్థ సావత్థికిత్తనేన భగవతో గహట్ఠానుగ్గహకరణం దస్సేతి, జేతవనాదికిత్తనేన పబ్బజితానుగ్గహకరణం. తథా పురిమేన పచ్చయగ్గహణతో అత్తకిలమథానుయోగవివజ్జనం, పచ్ఛిమేన వత్థుకామప్పహానతో

కామసుఖల్లికానుయోగవజ్జనూపాయదస్సనం. పురిమేన చ ధమ్మదేసనాభియోగం, పచ్ఛిమేన వివేకాధిముత్తిం. పురిమేన కరుణాయ ఉపగమనం, పచ్ఛిమేన చ పఞ్ఞాయ అపగమనం. పురిమేన సత్తానం హితసుఖనిప్ఫాదనాధిముత్తితం, పచ్ఛిమేన పరహితసుఖకరణే నిరుపలేపతం. పురిమేన ధమ్మికసుఖాపరిచ్చాగనిమిత్తం ఫాసువిహారం, పచ్ఛిమేన ఉత్తరిమనుస్సధమ్మానుయోగనిమిత్తం. పురిమేన మనుస్సానం ఉపకారబహులతం, పచ్ఛిమేన దేవానం. పురిమేన లోకే జాతస్స లోకే సంవడ్ఢభావం, పచ్ఛిమేన లోకేన అనుపలిత్తతన్తి ఏవమాది.

**అథా**తి అవిచ్ఛేదత్థే, **ఖో**తి అధికారన్తరనిదస్సనత్థే నిపాతో. తేన అవిచ్ఛిన్నేయేవ తత్థ భగవతో విహారే ఇదమధికారన్తరం ఉదపాదీతి దస్సేతి. కిం తన్తి? **అఞ్ఞతరా దేవతా**తిఆది. తత్థ **అఞ్ఞతరా**తి అనియమితనిద్దేసో. సా హి నామగోత్తతో అపాకటా, తస్మా "అఞ్ఞతరా"తి వుత్తా. దేవో ఏవ దేవతా, ఇత్థిపురిససాధారణమేతం. ఇధ పన పురిసో ఏవ, సో దేవపుత్తో కిన్తు, సాధారణనామవసేన దేవతాతి వుత్తో.

**అభిక్కన్తాయ రత్తియా**తి ఏత్థ అభిక్కన్తసద్దో ఖయసున్దరాభిరూపఅబ్భనుమోదనాదీసు దిస్సతి. తత్థ "అభిక్కన్తా, భన్తే, రత్తి, నిక్ఖన్తో పఠమో యామో, చిరనిసిన్నో భిక్ఖుసఙ్ఘో, ఉద్దిసతు, భన్తే, భగవా భిక్ఖూనం పాతిమోక్ఖ"న్తి ఏవమాదీసు (చూళవ. ౩౮౩; అ. ని. ౮.౨౦) ఖయే దిస్సతి. "అయం ఇమేసం చతున్నం పుగ్గలానం అభిక్కన్తతరో చ పణీతతరో చా"తి ఏవమాదీసు (అ. ని. ౪.౧౦౦) సున్దరే.

> "కో మే వన్దతి పాదాని, ఇద్ధియా యససా జలం;
>
> అభిక్కన్తేన వణ్ణేన, సబ్బా ఓభాసయం దిసా"తి. (వి. వ. ౮౫౭); –

ఏవమాదీసు అభిరూపే. "అభిక్కన్తం, భో గోతమ, అభిక్కన్తం, భో గోతమా"తి ఏవమాదీసు (అ. ని. ౨.౧౬; పారా. ౧౫) అబ్భనుమోదనే. ఇధ పన ఖయే. తేన **అభిక్కన్తాయ రత్తియా**తి పరిక్ఖీణాయ రత్తియాతి వుత్తం హోతి.

**అభిక్కన్తవణ్ణా**తి ఏత్థ అభిక్కన్తసద్దో అభిరూపే, వణ్ణసద్దో పన ఛవిథుతికులవగ్గకారణసణ్ఠానపమాణరూపాయతనాదీసు దిస్సతి. తత్థ "సువణ్ణవణ్ణోసి భగవా"తి ఏవమాదీసు (మ. ని. ౨.౩౯౯; సు. ని. ౫౫౩) ఛవియం. "కదా సఞ్ఞూళ్హా పన తే గహపతి ఇమే సమణస్స గోతమస్స వణ్ణా"తి ఏవమాదీసు (మ. ని. ౨.౭౭) థుతియం. "చత్తారోమే, భో గోతమ, వణ్ణా"తి ఏవమాదీసు (దీ. ని. ౩.౧౧౫) కులవగ్గే. "అథ కేన ను వణ్ణేన, గన్ధథేనోతి వుచ్చతీ"తి ఏవమాదీసు (సం. ని. ౧.౨౩౪) కారణే. "మహన్తం హత్థిరాజవణ్ణం అభినిమ్మినిత్వా"తి ఏవమాదీసు (సం. ని. ౧.౧౩౮) సణ్ఠానే. "తయో పత్తస్స వణ్ణా"తి ఏవమాదీసు పమాణే. "వణ్ణో గన్ధో రసో ఓజా"తి ఏవమాదీసు రూపాయతనే. సో ఇధ ఛవియం దట్ఠబ్బో. తేన **అభిక్కన్తవణ్ణా**తి అభిరూపచ్ఛవీతి వుత్తం హోతి.

**కేవలకప్ప**న్తి ఏత్థ **కేవల**సద్దో అనవసేసయేభుయ్యఅబ్యామిస్సానతిరేకదళ్హత్థవిసంయోగాదిఅనేకత్థో . తథా హిస్స "కేవలపరిపుణ్ణం పరిసుద్ధం బ్రహ్మచరియ"న్తి ఏవమాదీసు (పారా. ౧) అనవసేసతా అత్థో. "కేవలకప్పా చ అఙ్గమాగధా పహూతం ఖాదనీయం భోజనీయం ఆదాయ ఉపసఙ్కమిస్సన్తీ"తి ఏవమాదీసు (మహావ. ౪౩) యేభుయ్యతా. "కేవలస్స దుక్ఖక్ఖన్ధస్స సముదయో హోతీ"తి ఏవమాదీసు (విభ. ౨౨౫) అబ్యామిస్సతా. "కేవలం సద్ధామత్తకం నూన

అయమాయస్మా’’తి ఏవమాదీసు (మహావ. ౨౪౪) అనతిరేకతా. ‘‘ఆయస్మతో, భన్తే, అనురుద్ధస్స బాహియో నామ సద్ధివిహారికో కేవలకప్పం సఙ్ఘభేదాయ ఠితో’’తి ఏవమాదీసు (అ. ని. ౪.౨౪౩) దళ్హత్థతా. ‘‘కేవలీ వుసితవా ఉత్తమపురిసోతి వుచ్చతీ’’తి ఏవమాదీసు (సం. ని. ౩.౫౭) విసంయోగో. ఇధ పనస్స అనవసేసత్తమత్థో అధిప్పేతో.

**కప్ప**సద్దో పనాయం అభిసద్దహనవోహారకాలపఞ్ఞత్తిఛేదనవికప్పలేససమన్తభావాదిఅనేకత్థో. తథా హిస్స ‘‘ఓకప్పనీయమేతం భోతో గోతమస్స, యథా తం అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్సా’’తి ఏవమాదీసు (మ. ని. ౧.౩౮౭) అభిసద్దహనమత్థో. ‘‘అనుజానామి, భిక్ఖవే, పఞ్చహి సమణకప్పేహి ఫలం పరిభుఞ్జితు’’న్తి ఏవమాదీసు (చూళవ. ౨౫౦) వోహారో. ‘‘యేన సుదం నిచ్చకప్పం విహరామీ’’తి ఏవమాదీసు (మ. ని. ౧.౩౮౭) కాలో. ‘‘ఇచ్చాయస్మా కప్పో’’తి ఏవమాదీసు (సు. ని. ౧౦౯౮; చూళని. కప్పమాణవపుచ్ఛా ౧౧౭, కప్పమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౬౧) పఞ్ఞత్తి. ‘‘అలఙ్కతో కప్పితకేసమస్సూ’’తి ఏవమాదీసు (జా. ౨.౨౨.౧౩౬౮) ఛేదనం. ‘‘కప్పతి ద్వఙ్గులకప్పో’’తి ఏవమాదీసు (చూళవ. ౪౪౬) వికప్పో. ‘‘అత్థి కప్పో నిపజ్జితు’’న్తి ఏవమాదీసు (అ. ని. ౮.౮౦) లేసో. ‘‘కేవలకప్పం వేళువనం ఓభాసేత్వా’’తి ఏవమాదీసు (సం. ని. ౧.౯౪) సమన్తభావో. ఇధ పనస్స సమన్తభావో అత్థో అధిప్పేతో. యతో **కేవలకప్పం జేతవన**న్తి ఏత్థ అనవసేసం సమన్తతో జేతవనన్తి ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో.

**ఓభాసేత్వా**తి ఆభాయ ఫరిత్వా, చన్దిమా వియ సూరియో వియ చ ఏకోభాసం ఏకపజ్జోతం కరిత్వాతి అత్థో.

**యేన భగవా తేనుపసఙ్కమీ**తి భుమ్మత్థే కరణవచనం. యతో యత్థ భగవా, తత్థ ఉపసఙ్కమీతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. యేన వా కారణేన భగవా దేవమనుస్సేహి ఉపసఙ్కమితబ్బో, తేనేవ కారణేన ఉపసఙ్కమీతి ఏవమ్పేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. కేన చ కారణేన భగవా ఉపసఙ్కమితబ్బో? నానప్పకారగుణవిసేసాధిగమాధిప్పాయేన, సాదురసఫలూపభోగాధిప్పాయేన దిజగణేహి నిచ్చఫలితమహారుక్ఖో వియ. **ఉపసఙ్కమీ**తి చ గతాతి వుత్తం హోతి. **ఉపసఙ్కమిత్వా**తి ఉపసఙ్కమనపరియోసానదీపనం . అథ వా ఏవం గతా తతో ఆసన్నతరం ఠానం భగవతో సమీపసఙ్ఖాతం గన్త్వాతి వుత్తం హోతి. **భగవన్తం అభివాదేత్వా**తి భగవన్తం వన్దిత్వా పణమిత్వా నమస్సిత్వా.

**ఏకమన్త**న్తి భావనపుంసకనిద్దేసో ఏకోకాసం ఏకపస్సన్తి వుత్తం హోతి. భుమ్మత్థే వా ఉపయోగవచనం. **అట్ఠాసీ**తి నిసజ్జాదిపటిక్ఖేపో, ఠానం కప్పేసి, ఠితా అహోసీతి అత్థో.

కథం ఠితా పన సా ఏకమన్తం ఠితా అహూతి?

‘‘న పచ్ఛతో న పురతో, నాపి ఆసన్నదూరతో;
న కచ్ఛే నోపి పటివాతే, న చాపి ఓణతుణ్ణతే;
ఇమే దోసే వివజ్జేత్వా, ఏకమన్తం ఠితా అహూ’’తి.

కస్మా పనాయం అట్ఠాసి ఏవ, న నిసీదీతి? లహుం నివత్తితుకామతాయ. దేవతాయో హి కఞ్చిదేవ అత్థవసం పటిచ్చ సుచిపురిసో వియ వచ్చట్ఠానం మనుస్సలోకం ఆగచ్ఛన్తి. పకతియా పన తాసం యోజనసతతో పభుతి మనుస్సలోకో దుగ్గన్ధతాయ పటికూలో హోతి, న ఏత్థ అభిరమన్తి, తేన సా ఆగతకిచ్చం కత్వా లహుం నివత్తితుకామతాయ న నిసీది.

యస్స చ గమనాదిఇరియాపథపరిస్సమస్స వినోదనత్థం నిసీదన్తి, నో దేవానం పరిస్సమో నత్థి, తస్మాపి న నిసీది. యే చ మహాసావకా భగవన్తం పరివారేత్వా ఠితా, తే పతిమానేతి, తస్మాపి న నిసీది. అపిచ భగవతి గారవేనేవ న నిసీది. దేవతానఞ్హి నిసీదితుకామానం ఆసనం నిబ్బత్తతి, తం అనిచ్ఛమానా నిసజ్జాయ చిత్తమ్పి అకత్వా ఏకమన్తం అట్ఠాసి.

**ఏకమన్తం ఠితా ఖో సా దేవతా**తి ఏవం ఇమేహి కారణేహి ఏకమన్తం ఠితా ఖో సా దేవతా. **భగవన్తం గాథాయ అజ్ఝభాసీ**తి భగవన్తం అక్ఖరపదనియమితగన్థితేన వచనేన అభాసీతి అత్థో. కథం? **బహూ దేవా మనుస్సా చ...పే.... బ్రూహి మఙ్గలముత్తమ**న్తి.

## మఙ్గలపఞ్హసముట్ఠానకథా

తత్థ యస్మా ''**ఏవమిచ్చాదిపాఠస్స, అత్థం నానప్పకారతో. వణ్ణయన్తో సముట్ఠానం, వత్వా**''తి మాతికా ఠపితా, తస్స చ సముట్ఠానస్స అయం వత్తబ్బతాయ ఓకాసో, తస్మా మఙ్గలపఞ్హసముట్ఠానం తావ వత్వా పచ్ఛా ఇమేసం గాథాపదానమత్థం వణ్ణయిస్సామి. కిఞ్చ మఙ్గలపఞ్హసముట్ఠానం? జమ్బుదీపే కిర తత్థ తత్థ నగరద్వారసన్థాగారసభాదీసు మహాజనో సన్నిపతిత్వా హిరఞ్ఞసువణ్ణం దత్వా నానప్పకారం సీతాహరణాదికథం కథాపేతి, ఏకేకా కథా చతుమాసచ్చయేన నిట్ఠాతి. తత్థ ఏకదివసం మఙ్గలకథా సముట్ఠాసి "కిం ను ఖో మఙ్గలం, కిం దిట్ఠం మఙ్గలం, సుతం మఙ్గలం, ముతం మఙ్గలం, కో మఙ్గలం జానాతీ"తి.

అథ దిట్ఠమఙ్గలికో నామేకో పురిసో ఆహ "అహం మఙ్గలం జానామి, దిట్ఠం లోకే మఙ్గలం దిట్ఠం నామ అభిమఙ్గలసమ్మతం రూపం. సేయ్యథిదం – ఇధేకచ్చో కాలస్సేవ వుట్ఠాయ చాతకసకుణం వా పస్సతి, బేలువలట్ఠిం వా గబ్భినిం వా కుమారకే వా అలఙ్కతపటియత్తే పుణ్ణఘటే వా అల్లరోహితమచ్ఛం వా ఆజఞ్ఞం వా ఆజఞ్ఞరథం వా ఉసభం వా గావిం వా కపిలం వా, యం వా పనఞ్ఞమ్పి కిఞ్చి ఏవరూపం అభిమఙ్గలసమ్మతం రూపం పస్సతి, ఇదం వుచ్చతి దిట్ఠమఙ్గల"న్తి. తస్స వచనం ఏకచ్చే అగ్గహేసుం, ఏకచ్చే న అగ్గహేసుం. యే న అగ్గహేసుం, తే తేన సహ వివదింసు.

అథ సుతమఙ్గలికో నామ ఏకో పురిసో ఆహ – "చక్ఖునామేతం, భో, సుచిమ్పి పస్సతి అసుచిమ్పి, తథా సున్దరమ్పి, అసున్దరమ్పి, మనాపమ్పి, అమనాపమ్పి. యది తేన దిట్ఠం మఙ్గలం సియా, సబ్బమ్పి మఙ్గలం సియా. తస్మా న దిట్ఠం మఙ్గలం, అపిచ ఖో పన సుతం మఙ్గలం. సుతం నామ అభిమఙ్గలసమ్మతో సద్దో. సేయ్యథిదం? ఇధేకచ్చో కాలస్సేవ వుట్ఠాయ వడ్ఢాతి వా వడ్ఢమానాతి వా పుణ్ణాతి వా ఫుస్సాతి వా సుమనాతి వా సిరీతి వా సిరివడ్ఢాతి వా అజ్జ సునక్ఖత్తం సుముహుత్తం సుదివసం సుమఙ్గలన్తి ఏవరూపం వా యంకిఞ్చి అభిమఙ్గలసమ్మతం సద్దం సుణాతి, ఇదం వుచ్చతి సుతమఙ్గల"న్తి. తస్సాపి వచనం ఏకచ్చే అగ్గహేసుం, ఏకచ్చే న అగ్గహేసుం. యే న అగ్గహేసుం, తే తేన సహ వివదింసు.

అథ ముతమఙ్గలికో నామేకో పురిసో ఆహ "సోతమ్పి హి నామేతం, భో, సాధుమ్పి అసాధుమ్పి మనాపమ్పి అమనాపమ్పి సద్దం సుణాతి. యది తేన సుతం మఙ్గలం సియా, సబ్బమ్పి మఙ్గలం సియా. తస్మా న సుతం మఙ్గలం, అపిచ ఖో పన ముతం మఙ్గలం. ముతం నామ అభిమఙ్గలసమ్మతం గన్ధరసఫోట్ఠబ్బం. సేయ్యథిదం – ఇధేకచ్చో కాలస్సేవ వుట్ఠాయ పదుమగన్ధాదిపుప్ఫగన్ధం వా ఘాయతి, ఫుస్సదన్తకట్ఠం వా ఖాదతి, పథవిం వా ఆమసతి, హరితసస్సం వా అల్లగోమయం వా కచ్ఛపం వా తిలం వా పుప్ఫం వా ఫలం వా ఆమసతి, ఫుస్సమత్తికాయ వా సమ్మా లిమ్పతి,

ఘుస్ససాటకం వా నివాసేతి, ఘుస్సవేఠనం వా ధారేతి. యం వా పనఞ్ఞమ్పి కిఞ్చి ఏవరూపం అభిమఙ్గలసమ్మతం గన్ధం వా ఘాయతి, రసం వా సాయతి, ఫోట్ఠబ్బం వా ఫుసతి, ఇదం వుచ్చతి ముతమఙ్గల"న్తి. తస్సాపి వచనం ఏకచ్చే అగ్గహేసుం, ఏకచ్చే న అగ్గహేసుం.

తత్థ న దిట్ఠమఙ్గలికో సుతముతమఙ్గలికే అసక్ఖి ఞాపేతుం, న తేసం అఞ్ఞతరో ఇతరే ద్వే. తేసు చ మనుస్సేసు యే దిట్ఠమఙ్గలికస్స వచనం గణ్హింసు, తే "దిట్ఠంయేవ మఙ్గల"న్తి గతా. యే సుతముతమఙ్గలికానం, తే "సుతంయేవ ముతంయేవ మఙ్గల"న్తి గతా. ఏవమయం మఙ్గలకథా సకలజమ్బుదీపే పాకటా జాతా.

అథ సకలజమ్బుదీపే మనుస్సా గుమ్బగుమ్బా హుత్వా "కిం ను ఖో మఙ్గల"న్తి మఙ్గలాని చిన్తయింసు. తేసం మనుస్సానం ఆరక్ఖదేవతా తం కథం సుత్వా తథేవ మఙ్గలాని చిన్తయింసు. తాసం దేవతానం భుమ్మదేవతా మిత్తా హోన్తి, అథ తతో సుత్వా భుమ్మదేవతాపి తథేవ మఙ్గలాని చిన్తయింసు, తాసం దేవతానం ఆకాసట్ఠదేవతా మిత్తా హోన్తి, ఆకాసట్ఠదేవతానం చతుమహారాజికా దేవతా మిత్తా హోన్తి, ఏతేనుపాయేన యావ సుదస్సీదేవతానం అకనిట్ఠదేవతా మిత్తా హోన్తి, అథ తతో సుత్వా అకనిట్ఠదేవతాపి తథేవ గుమ్బగుమ్బా హుత్వా మఙ్గలాని చిన్తయింసు. ఏవం యావ దససహస్సచక్కవాళేసు సబ్బత్థ మఙ్గలచిన్తా ఉదపాది. ఉప్పన్నా చ "ఇదం మఙ్గలం ఇదం మఙ్గల"న్తి వినిచ్ఛయమానాపి అప్పత్తా ఏవ వినిచ్ఛయం ద్వాదస వస్సాని అట్ఠాసి. సబ్బే మనుస్సా చ దేవా చ బ్రహ్మానో చ ఠపేత్వా అరియసావకే దిట్ఠసుతముతవసేన తిధా భిన్నా. ఏకోపి "ఇదమేవ మఙ్గల"న్తి యథాభుచ్చతో నిట్ఠఙ్గతో నాహోసి, మఙ్గలకోలాహలం లోకే ఉప్పజ్జి.

**కోలాహలం నామ పఞ్చవిధం** కప్పకోలాహలం, చక్కవత్తికోలాహలం, బుద్ధకోలాహలం, మఙ్గలకోలాహలం, మోనేయ్యకోలాహలన్తి. తత్థ కామావచరదేవా ముత్తసిరా వికిణ్ణకేసా రుదమ్ముఖా అస్సూని హత్థేహి పుఞ్ఛమానా రత్తవత్థనివత్థా అతివియ విరూపవేసధారినో హుత్వా "వస్ససతసహస్సచ్చయేన కప్పుట్ఠానం హోహితి, అయం లోకో వినస్సిస్సతి, మహాసముద్దో సుస్సిస్సతి, అయఞ్చ మహాపథవీ సినేరు చ పబ్బతరాజా ఉడ్ఢయ్హిస్సతి వినస్సిస్సతి, యావ బ్రహ్మలోకా లోకవినాసో భవిస్సతి, మేత్తం మారిసా భావేథ, కరుణం ముదితం ఉపేక్ఖం మారిసా భావేథ, మాతరం ఉపట్ఠహథ, పితరం ఉపట్ఠహథ, కులే జేట్ఠాపచాయినో హోథ, జాగరథ మా పమాదత్థా"తి మనుస్సపథే విచరిత్వా ఆరోచేన్తి. ఇదం **కప్పకోలాహలం** నామ.

కామావచరదేవాయేవ "వస్ససతస్సచ్చయేన చక్కవత్తిరాజా లోకే ఉప్పజ్జిస్సతీ"తి మనుస్సపథే విచరిత్వా ఆరోచేన్తి. ఇదం **చక్కవత్తికోలాహలం** నామ. సుద్ధావాసా పన దేవా బ్రహ్మాభరణేన అలఙ్కరిత్వా బ్రహ్మవేఠనం సీసే కత్వా పీతిసోమనస్సజాతా బుద్ధగుణవాదినో "వస్ససహస్సచ్చయేన బుద్ధో లోకే ఉప్పజ్జిస్సతీ"తి మనుస్సపథే విచరిత్వా ఆరోచేన్తి. ఇదం **బుద్ధకోలాహలం** నామ. సుద్ధావాసా ఏవ దేవా దేవమనుస్సానం చిత్తం ఞత్వా "ద్వాదసన్నం వస్సానం అచ్చయేన సమ్మాసమ్బుద్ధో మఙ్గలం కథేస్సతీ"తి మనుస్సపథే విచరిత్వా ఆరోచేన్తి. ఇదం **మఙ్గలకోలాహలం** నామ. సుద్ధావాసా ఏవ దేవా "సత్తన్నం వస్సానం అచ్చయేన అఞ్ఞతరో భిక్ఖు భగవతా సద్ధిం సమాగమ్మ మోనేయ్యప్పటిపదం పుచ్ఛిస్సతీ"తి మనుస్సపథే విచరిత్వా ఆరోచేన్తి. ఇదం **మోనేయ్యకోలాహలం** నామ. ఇమేసు పఞ్చసు కోలాహలేసు దేవమనుస్సానం ఇదం మఙ్గలకోలాహలం లోకే ఉప్పజ్జి.

అథ దేవేసు చ మనుస్సేసు చ విచినిత్వా విచినిత్వా మఙ్గలాని అలభమానేసు ద్వాదసన్నం వస్సానం అచ్చయేన తావతింసకాయికా దేవతా సఙ్గమ్మ సమాగమ్మ ఏవం సమచిన్తేసుం "సేయ్యథాపి నామ ఘరసామికో అన్తోఘరజనానం, గామసామికో గామవాసీనం , రాజా సబ్బమనుస్సానం, ఏవమేవ అయం సక్కో దేవానమిన్దో అమ్హాకం అగ్గో చ సేట్ఠో చ యదిదం పుఞ్ఞేన తేజేన ఇస్సరియేన పఞ్ఞాయ ద్విన్నం దేవలోకానం అధిపతి, యంనూన మయం సక్కం దేవానమిన్దం ఏతమత్థం పుచ్ఛేయ్యామా"తి. తా సక్కస్స సన్తికం గన్త్వా సక్కం దేవానమిన్దం తఙ్ఖణానురూపనివాసనాభరణసస్సిరికసరీరం అడ్ఢతేయ్యకోటిఅచ్ఛరాగణపరివుతం పారిచ్ఛత్తకమూలే పణ్డుకమ్బలవరాసనే నిసిన్నం అభివాదేత్వా ఏకమన్తం ఠత్వా ఏతదవోచుం "యగ్ఘే, మారిస, జానేయ్యాసి, ఏతరహి మఙ్గలపఞ్హా సముట్ఠితా, ఏకే 'దిట్ఠం మఙ్గల'న్తి వదన్తి, ఏకే 'సుతం మఙ్గల'న్తి, ఏకే 'ముతం మఙ్గల'న్తి, తత్థ మయఞ్చ అఞ్ఞే చ అనిట్ఠఙ్గతా, సాధు వత నో త్వం యాథావతో బ్యాకరోహీ"తి. దేవరాజా పకతియాపి పఞ్ఞవా "అయం మఙ్గలకథా కత్థ పఠమం సముట్ఠితా"తి ఆహ. "మయం, దేవ, చాతుమహారాజికానం అస్సుమ్హా"తి ఆహంసు. తతో చాతుమహారాజికా ఆకాసట్ఠదేవతానం, ఆకాసట్ఠదేవతా భుమ్మదేవతానం, భుమ్మదేవతా మనుస్సారక్ఖదేవతానం, మనుస్సారక్ఖదేవతా "మనుస్సలోకే సముట్ఠితా"తి ఆహంసు.

అథ దేవానమిన్దో "సమ్మాసమ్బుద్ధో కత్థ వసతీ"తి పుచ్ఛి. "మనుస్సలోకే దేవా"తి ఆహంసు. తం భగవన్తం కోచి పుచ్ఛీతి, న కోచి దేవాతి . కిన్ను నామ తుమ్హే మారిసా అగ్గిం ఛడ్డేత్వా ఖజ్జోపనకం ఉజ్జాలేథ, యేన తుమ్హే అనవసేసమఙ్గలదేసకం తం భగవన్తం అతిక్కమిత్వా మం పుచ్ఛితబ్బం మఞ్ఞథ, ఆగచ్ఛథ మారిసా, తం భగవన్తం పుచ్ఛామ, అద్ధా సస్సిరికం పఞ్హావేయ్యాకరణం లభిస్సామాతి ఏకం దేవపుత్తం ఆణాపేసి "తం భగవన్తం పుచ్ఛా"తి. సో దేవపుత్తో తఙ్ఖణానురూపేన అలఙ్కారేన అత్తానం అలఙ్కరిత్వా విజ్జురివ విజ్జోతమానో దేవగణపరివుతో జేతవనమహావిహారం గన్త్వా భగవన్తం అభివాదేత్వా ఏకమన్తం ఠత్వా మఙ్గలపఞ్హం పుచ్ఛన్తో గాథాయ అజ్ఝభాసి "**బహూ దేవా మనుస్సా చా**"తి.

ఇదం మఙ్గలపఞ్హాసముట్ఠానం.

## బహూదేవాతిగాథావణ్ణనా

**౨**. ఇదాని గాథాపదానం అత్థవణ్ణనా హోతి. **బహూ**తి అనియమితసఙ్ఖ్యానిద్దేసో, తేన అనేకసతా అనేకసహస్సా అనేకసతసహస్సాతి వుత్తం హోతి. దిబ్బన్తీతి **దేవా,** పఞ్చహి కామగుణేహి కీళన్తి, అత్తనో వా సిరియా జోతేన్తీతి అత్థో. అపిచ **దేవా**తి తివిధా దేవా సమ్ముతిఉపపత్తివిసుద్ధివసేన. యథాహ –

> "దేవాతి తయో దేవా – సమ్ముతిదేవా, ఉపపత్తిదేవా, విసుద్ధిదేవా. తత్థ సమ్ముతిదేవా నామ రాజానో దేవియో రాజకుమారా. ఉపపత్తిదేవా నామ చాతుమహారాజికే దేవే ఉపాదాయ తదుత్తరిదేవా. విసుద్ధిదేవా నామ అరహన్తో వుచ్చన్తీ"తి (చూళని॰ ధోతకమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౩౨, పారాయనానుగీతిగాథానిద్దేస ౧౧౮).

తేసు ఇధ ఉపపత్తిదేవా అధిప్పేతా. మనునో అపచ్చాతి **మనుస్సా**. పోరాణా పన భణన్తి – మనసో ఉస్సన్నతాయ మనుస్సా. తే జమ్బుదీపకా, అపరగోయానకా, ఉత్తరకురుకా, పుబ్బవిదేహకాతి చతుబ్బిధా, ఇధ జమ్బుదీపకా అధిప్పేతా. మఙ్గలన్తి మహన్తి ఇమేహి సత్తాతి **మఙ్గలాని**, ఇద్ధిం వుద్ధిఞ్చ పాపుణన్తీతి అత్థో. **అచిన్తయుం** చిన్తేసుం **ఆకఙ్ఖమానా**తి ఇచ్ఛమానా పత్థయమానా పిహయమానా. **సోత్థాన**న్తి సోత్థిభావం, సబ్బేసం దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికానం సోభనానం

సున్దరానం కల్యాణానం ధమ్మానమత్థితన్తి వుత్తం హోతి. **బ్రూహీతి** దేసేహి పకాసేహి, ఆచిక్ఖ వివర విభజ ఉత్తానీకరోహి. **మఙ్గలన్తి** ఇద్ధికారణం వుద్ధికారణం సబ్బసమ్పత్తికారణం. **ఉత్తమన్తి** విసిట్ఠం పవరం సబ్బలోకహితసుఖావహన్తి అయం గాథాయ **అనుపుబ్బపదవణ్ణనా**.

అయం పన **పిణ్డత్థో** – సో దేవపుత్తో దససహస్సచక్కవాళేసు దేవతా మఙ్గలపఞ్హం సోతుకామతాయ ఇమస్మిం చక్కవాళే సన్నిపతిత్వా ఏకవాలగ్గకోటిఓకాసమత్తే దసపి వీసమ్పి తింసమ్పి చత్తాలీసమ్పి పఞ్ఞాసమ్పి సట్ఠిపి సత్తతిపి అసీతిపి సుఖుమత్తభావే నిమ్మినిత్వా సబ్బదేవమారబ్రహ్మానో సిరియా చ తేజసా చ అధిగ్గయ్హ విరోచమానం పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసిన్నం భగవన్తం పరివారేత్వా ఠితా దిస్వా తస్మిఞ్చ సమయే అనాగతానమ్పి సకలజమ్బుదీపకానం మనుస్సానం చేతసా చేతోపరివితక్కమఞ్ఞాయ సబ్బదేవమనుస్సానం విచికిచ్ఛాసల్లసముద్ధరణత్థం ఆహ –

> “బహూ దేవా మనుస్సా చ, మఙ్గలాని అచిన్తయుం;
> ఆకఙ్ఖమానా సోత్థానం, బ్రూహి మఙ్గలముత్తమ”న్తి.

తాసం దేవతానం అనుమతియా మనుస్సానఞ్చ అనుగ్గహేన మయా పుట్ఠో సమానో యం సబ్బేసమేవ అమ్హాకం ఏకన్తహితసుఖావహతో ఉత్తమం మఙ్గలం, తం నో అనుకమ్పం ఉపాదాయ బ్రూహి భగవాతి.

### అసేవనాచాతిగాథావణ్ణనా

౩. ఏవమేతం దేవపుత్తస్స వచనం సుత్వా భగవా ‘‘**అసేవనా చ బాలాన**’’న్తి గాథమాహ. తత్థ **అసేవనాతి** అభజనా అపయిరుపాసనా. **బాలానన్తి** బలన్తి అస్ససన్తీతి బాలా, అస్ససితపస్ససితమత్తేన జీవన్తి, న పఞ్ఞాజీవితేనాతి అధిప్పాయో. తేసం **బాలానం. పణ్డితానన్తి** పణ్డన్తీతి పణ్డితా, సన్దిట్ఠికసమ్పరాయికేసు అత్థేసు ఞాణగతియా గచ్ఛన్తీతి అధిప్పాయో. తేసం **పణ్డితానం. సేవనాతి** భజనా పయిరుపాసనా తంసహాయతా తంసమ్పవఙ్కతా తంసమఙ్గితా **పూజాతి** సక్కారగరుకారమాననవన్దనా. **పూజనేయ్యానన్తి** పూజారహానం. **ఏతం మఙ్గలముత్తమన్తి** యా చ బాలానం అసేవనా, యా చ పణ్డితానం సేవనా, యా చ పూజనేయ్యానం పూజా, తం సబ్బం సమ్పిణ్డేత్వా ఆహ “ఏతం మఙ్గలముత్తమ”న్తి. యం తయా పుట్ఠం “బ్రూహి మఙ్గలముత్తమ”న్తి, ఏత్థ తావ ఏతం మఙ్గలముత్తమన్తి గణ్హాహీతి వుత్తం హోతి. అయమేతిస్సా గాథాయ **పదవణ్ణనా**.

**అత్థవణ్ణనా** పనస్సా ఏవం వేదితబ్బా – ఏవమేతం దేవపుత్తస్స వచనం సుత్వా భగవా “అసేవనా చ బాలాన”న్తి ఇమం గాథమాహ. తత్థ యస్మా చతుబ్బిధా గాథా పుచ్ఛితగాథా, అపుచ్ఛితగాథా, సానుసన్ధికగాథా, అననుసన్ధికగాథాతి. తత్థ “పుచ్ఛామి తం, గోతమ, భూరిపఞ్ఞ, కథఙ్కరో సావకో సాధు హోతీ”తి (సు॰ ని॰ ౩౭౮) చ “కథం ను త్వం, మారిస, ఓఘమతరీ”తి (సం॰ ని॰ ౧.౧) చ ఏవమాదీసు పుచ్ఛితేన కథితా పుచ్ఛితగాథా. “యం పరే సుఖతో ఆహు, తదరియా ఆహు దుక్ఖతో”తి ఏవమాదీసు (సు॰ ని॰ ౭౬౭) అపుచ్ఛితేన అత్తజ్ఝాసయవసేన కథితా అపుచ్ఛితగాథా. సబ్బాపి బుద్ధానం గాథా “సనిదానాహం, భిక్ఖవే, ధమ్మం దేసేస్సామీ”తి (అ॰ ని॰ ౩.౧౨౬; కథా॰ ౮౦౬) వచనతో సానుసన్ధికగాథా. అననుసన్ధికగాథా ఇమస్మిం సాసనే నత్థి. ఏవమేతాసు గాథాసు అయం దేవపుత్తేన పుచ్ఛితేన భగవతా కథితత్తా పుచ్ఛితగాథా. అయఞ్చ యథా ఛేకో పురిసో కుసలో మగ్గస్స కుసలో అమగ్గస్స మగ్గం పుట్ఠో పఠమం విజహితబ్బం

ఆచిక్ఖిత్వా పచ్ఛా గహేతబ్బం ఆచిక్ఖతి “అసుకస్మిం నామ ఠానే ద్వేధాపథో హోతి, తత్థ వామం ముఞ్చిత్వా దక్ఖిణం గణ్హథా”తి, ఏవం సేవితబ్బాసేవితబ్బేసు అసేవితబ్బం ఆచిక్ఖిత్వా సేవితబ్బం ఆచిక్ఖతి . భగవా చ మగ్గకుసలపురిససదిసో. యథాహ –

“పురిసో మగ్గకుసలోతి ఖో, తిస్స, తథాగతస్సేతం అధివచనం అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స. సో హి కుసలో ఇమస్స లోకస్స, కుసలో పరస్స లోకస్స, కుసలో మచ్చుధేయ్యస్స, కుసలో అమచ్చుధేయ్యస్స, కుసలో మారధేయ్యస్స, కుసలో అమారధేయ్యస్సా”తి.

తస్మా పఠమం అసేవితబ్బం ఆచిక్ఖన్తో ఆహ – “అసేవనా చ బాలానం, పణ్డితానఞ్చ సేవనా”తి. విజహితబ్బమగ్గో వియ హి పఠమం బాలా న సేవితబ్బా న పయిరుపాసితబ్బా, తతో గహేతబ్బమగ్గో వియ పణ్డితా సేవితబ్బా పయిరుపాసితబ్బాతి. కస్మా పన భగవతా మఙ్గలం కథేన్తేన పఠమం బాలానమసేవనా పణ్డితానఞ్చ సేవనా కథితాతి? వుచ్చతే – యస్మా ఇమం దిట్ఠాదీసు మఙ్గలదిట్ఠిం బాలసేవనాయ దేవమనుస్సా గణ్హింసు, సా చ అమఙ్గలం, తస్మా తేసం తం ఇధలోకపరలోకత్థభఞ్జకం అకల్యాణమిత్తసంసగ్గం గరహన్తేన ఉభయలోకత్థసాధకఞ్చ కల్యాణమిత్తసంసగ్గం పసంసన్తేన భగవతా పఠమం బాలానమసేవనా పణ్డితానఞ్చ సేవనా కథితాతి.

తత్థ **బాలా** నామ యే కేచి పాణాతిపాతాదిఅకుసలకమ్మపథసమన్నాగతా సత్తా, తే తీహాకారేహి జానితబ్బా. యథాహ “తీణిమాని, భిక్ఖవే, బాలస్స బాలలక్ఖణానీ”తి సుత్తం (అ॰ ని॰ ౩.౩; మ॰ ని॰ ౩.౨౪౬). అపిచ పూరణకస్సపాదయో ఛ సత్థారో, దేవదత్తకోకాలికకటమోదకతిస్సఖణ్డదేవియాపుత్తసముద్దదత్తచిఞ్చమాణవికాదయో అతీతకాలే చ దీఘవిదస్స భాతాతి ఇమే అఞ్ఞే చ ఏవరూపా సత్తా బాలాతి వేదితబ్బా.

తే అగ్గిపదిత్తమివ అగారం అత్తనా దుగ్గహితేన అత్తానఞ్చేవ అత్తనో వచనకారకే చ వినాసేన్తి. యథా దీఘవిదస్స భాతా చతుబుద్ధన్తరం సట్ఠియోజనమత్తేన అత్తభావేన ఉత్తానో పతితో మహానిరయే పచ్చతి, యథా చ తస్స దిట్ఠిం అభిరుచనకాని పఞ్చ కులసతాని తస్సేవ సహబ్యతం ఉపపన్నాని మహానిరయే పచ్చన్తి. వుత్తఞ్చేతం భగవతా –

“సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, నళాగారా వా తిణాగారా వా అగ్గి ముత్తో కూటాగారానిపి డహతి ఉల్లిత్తావలిత్తాని నివాతాని ఫుసితగ్గళాని పిహితవాతపానాని, ఏవమేవ ఖో, భిక్ఖవే, యాని కానిచి భయాని ఉప్పజ్జన్తి, సబ్బాని తాని బాలతో ఉప్పజ్జన్తి, నో పణ్డితతో. యే కేచి ఉపద్దవా ఉప్పజ్జన్తి…పే॰… యే కేచి ఉపసగ్గా…పే॰… నో పణ్డితతో. ఇతి ఖో, భిక్ఖవే, సప్పటిభయో బాలో, అప్పటిభయో పణ్డితో. సఉపద్దవో బాలో, అనుపద్దవో పణ్డితో, సఉపసగ్గో బాలో, అనుపసగ్గో పణ్డితో”తి (అ॰ ని॰ ౩.౧).

అపిచ పూతిమచ్ఛసదిసో బాలో, పూతిమచ్ఛబన్ధపత్తపుటసదిసో హోతి తదుపసేవీ, ఛడ్డనీయతం జిగుచ్ఛనీయతఞ్చ పాపుణాతి విఞ్ఞూనం. వుత్తఞ్చేతం –

“పూతిమచ్ఛం కుసగ్గేన, యో నరో ఉపనయ్హతి;
కుసాపి పూతీ వాయన్తి, ఏవం బాలూపసేవనా”తి. (జా॰ ౧.౧౫.౧౮౩; ౨.౨౨.౧౨౫౭);

అకిత్తిపణ్డితో చాపి సక్కేన దేవానమిన్దేన వరే దియ్యమానే ఏవమాహ –

“బాలం న పస్సే న సుణే, న చ బాలేన సంవసే;

బాలేనల్లాపసల్లాపం, న కరే న చ రోచయే.

“కిన్ను తే అకరం బాలో, వద కస్సప కారణం;

కేన కస్సప బాలస్స, దస్సనం నాభికఙ్ఖసి.

“అనయం నయతి దుమ్మేధో, అధురాయం నియుఞ్జతి;

దున్నయో సేయ్యసో హోతి, సమ్మా వుత్తో పకుప్పతి;

వినయం సో న జానాతి, సాధు తస్స అదస్సన”న్తి. (జా. ౧.౧౩.౯౦-౯౨);

ఏవం భగవా సబ్బాకారేన బాలూపసేవనం గరహన్తో “బాలానమసేవనా మఙ్గల”న్తి వత్వా ఇదాని పణ్డితసేవనం పసంసన్తో **“పణ్డితానఞ్చ సేవనా మఙ్గల”**న్తి ఆహ. తత్థ **పణ్డితా నామ** యే కేచి పాణాతిపాతావేరమణిఆదిదసకుసలకమ్మపథసమన్నాగతా సత్తా, తే తీహాకారేహి జానితబ్బా. యథాహ “తీణిమాని, భిక్ఖవే, పణ్డితస్స పణ్డితలక్ఖణానీ”తి (అ. ని. ౩.౩; మ. ని. ౩.౨౫౩) సుత్తం. అపిచ బుద్ధపచ్చేకబుద్ధఅసీతిమహాసావకా అఞ్ఞే చ తథాగతస్స సావకా సునేత్తమహాగోవిన్దవిధురసరభఙ్గమహోసధసుతసోమనిమిరాజ- అయోఘరకుమారఅకిత్తిపణ్డితాదయో చ పణ్డితాతి వేదితబ్బా.

తే భయే వియ రక్ఖా అన్ధకారే వియ పదీపో ఖుప్పిపాసాదిదుక్ఖాభిభవే వియ అన్నపానాదిప్పటిలాభో అత్తనో వచనకరానం సబ్బభయుపద్దవూపసగ్గవిద్ధంసనసమత్థా హోన్తి. తథా హి తథాగతం ఆగమ్మ అసఙ్ఖ్యేయ్యా అపరిమాణా దేవమనుస్సా ఆసవక్ఖయం పత్తా, బ్రహ్మలోకే పతిట్ఠితా, దేవలోకే పతిట్ఠితా, సుగతిలోకే ఉప్పన్నా, సారిపుత్తత్థేరే చిత్తం పసాదేత్వా చతూహి చ పచ్చయేహి థేరం ఉపట్ఠహిత్వా అసీతి కులసహస్సాని సగ్గే నిబ్బత్తాని. తథా మహామోగ్గల్లానమహాకస్సపప్పభుతీసు సబ్బమహాసావకేసు, సునేత్తస్స సత్థునో సావకా అప్పేకచ్చే బ్రహ్మలోకే ఉప్పజ్జింసు, అప్పేకచ్చే పరనిమ్మితవసవత్తీనం దేవానం సహబ్యతం…పే.… అప్పేకచ్చే గహపతిమహాసాలానం సహబ్యతం ఉపపజ్జింసు. వుత్తమ్పి చేతం –

“నత్థి, భిక్ఖవే, పణ్డితతో భయం, నత్థి పణ్డితతో ఉపద్దవో, నత్థి పణ్డితతో ఉపసగ్గో”తి (అ. ని. ౩.౧).

అపిచ తగరమాలాదిగన్ధసదిసో పణ్డితో, తగరమాలాదిగన్ధబన్ధపలివేఠనపత్తసదిసో హోతి తదుపసేవీ, భావనీయతం మనుఞ్ఞతఞ్చ ఆపజ్జతి విఞ్ఞూనం. వుత్తమ్పి చేతం –

“తగరఞ్చ పలాసేన, యో నరో ఉపనయ్హతి;

పత్తాపి సురభీ వాయన్తి, ఏవం ధీరూపసేవనా”తి. (ఇతివు. ౭౬; జా. ౧.౧౫.౧౮౪; ౨.౨౨.౧౨౫౮);

అకిత్తిపణ్డితో చాపి సక్కేన దేవానమిన్దేన వరే దియ్యమానే ఏవమాహ –

“ధీరం పస్సే సుణే ధీరం, ధీరేన సహ సంవసే;

ధీరేనల్లాపసల్లాపం, తం కరే తఞ్చ రోచయే.

“కిన్ను తే అకరం ధీరో, వద కస్సప కారణం;
కేన కస్సప ధీరస్స, దస్సనం అభికఙ్ఖసి.

“నయం నయతి మేధావీ, అధురాయం న యుఞ్జతి;
సునయో సేయ్యసో హోతి, సమ్మా వుత్తో న కుప్పతి;
వినయం సో పజానాతి, సాధు తేన సమాగమో”తి. (జా॰ ౧.౧౩.౯౪-౯౬);

ఏవం భగవా సబ్బాకారేన పణ్డితసేవనం పసంసన్తో “పణ్డితానం సేవనా మఙ్గల”న్తి వత్వా ఇదాని తాయ బాలానం అసేవనాయ పణ్డితానం సేవనాయ చ అనుపుబ్బేన పూజనేయ్యభావం ఉపగతానం పూజం పసంసన్తో **“పూజా చ పూజనేయ్యానం మఙ్గల**”న్తి ఆహ. తత్థ **పూజనేయ్యా** నామ సబ్బదోసవిరహితత్తా సబ్బగుణసమన్నాగతత్తా చ బుద్ధా భగవన్తో, తతో పచ్ఛా పచ్చేకబుద్ధా, అరియసావకా చ. తేసఞ్హి పూజా అప్పకాపి దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ హోతి, సుమనమాలాకారమల్లికాదయో చేత్థ నిదస్సనం.

తత్థేకం నిదస్సనమత్తం భణామ – భగవా హి ఏకదివసం పుబ్బణ్హసమయం నివాసేత్వా పత్తచీవరమాదాయ రాజగహం పిణ్డాయ పావిసి. అథ ఖో సుమనమాలాకారో రఞ్ఞో మాగధస్స సేనియస్స బిమ్బిసారస్స పుప్ఫాని గహేత్వా గచ్ఛన్తో అద్దస భగవన్తం నగరద్వారమనుప్పత్తం పాసాదికం పసాదనీయం ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణాసీతానుబ్యఞ్జనప్పటిమణ్డితం బుద్ధసిరియా జలన్తం, దిస్వానస్స ఏతదహోసి “రాజా పుప్ఫాని గహేత్వా సతం వా సహస్సం వా దదేయ్య , తఞ్చ ఇధలోకమత్తమేవ సుఖం భవేయ్య, భగవతో పన పూజా అప్పమేయ్యఅసఙ్ఖ్యేయ్యఫలా దీఘరత్తం హితసుఖావహా హోతి, హన్దాహం ఇమేహి పుప్ఫేహి భగవన్తం పూజేమీ”తి పసన్నచిత్తో ఏకం పుప్ఫముట్ఠిం గహేత్వా భగవతో పటిముఖం ఖిపి, పుప్ఫాని ఆకాసేన గన్త్వా భగవతో ఉపరి మాలావితానం హుత్వా అట్ఠంసు. మాలాకారో తమానుభావం దిస్వా పసన్నతరచిత్తో పున ఏకం పుప్ఫముట్ఠిం ఖిపి, తానిపి గన్త్వా మాలాకఞ్చుకో హుత్వా అట్ఠంసు. ఏవం అట్ఠ పుప్ఫముట్ఠియో ఖిపి, తాని గన్త్వా పుప్ఫకూటాగారం హుత్వా అట్ఠంసు.

భగవా అన్తోకూటాగారే అహోసి, మహాజనకాయో సన్నిపతి. భగవా మాలాకారం పస్సన్తో సితం పాత్వాకాసి. ఆనన్దత్థేరో “న బుద్ధా అహేతూ అపచ్చయా సితం పాతుకరోన్తీ”తి సితకారణం పుచ్ఛి. భగవా ఆహ “ఏసో, ఆనన్ద, మాలాకారో ఇమిస్సా పూజాయ ఆనుభావేన సతసహస్సకప్పే దేవేసు చ మనుస్సేసు చ సంసరిత్వా పరియోసానే సుమనిస్సరో నామ పచ్చేకబుద్ధో భవిస్సతీ”తి. వచనపరియోసానే ధమ్మదేసనత్థం ఇమం గాథం అభాసి –

“తఞ్చ కమ్మం కతం సాధు, యం కత్వా నానుతప్పతి;
యస్స పతీతో సుమనో, విపాకం పటిసేవతీ”తి. (ధ॰ ప॰ ౬౮);

గాథావసానే చతురాసీతియా పాణసహస్సానం ధమ్మాభిసమయో అహోసి. ఏవం అప్పకాపి తేసం పూజా దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ హోతీతి వేదితబ్బా. సా చ ఆమిసపూజావ, కో పన వాదో పటిపత్తిపూజాయ? యతో యే కులపుత్తా

సరణగమనసిక్ఖాపదప్పటిగ్గహణేన ఉపోసథఙ్గసమాదానేన చతుపారిసుద్ధిసీలాదీహి చ అత్తనో గుణేహి భగవన్తం పూజేన్తి, కో తేసం పూజాఫలం వణ్ణయిస్సతి? తే హి తథాగతం పరమాయ పూజాయ పూజేన్తీతి వుత్తా. యథాహ –

> "యో ఖో, ఆనన్ద, భిక్ఖు వా భిక్ఖునీ వా ఉపాసకో వా ఉపాసికా వా ధమ్మానుధమ్మప్పటిపన్నో విహరతి సామీచిప్పటిపన్నో అనుధమ్మచారీ, సో తథాగతం సక్కరోతి గరుం కరోతి మానేతి పూజేతి అపచియతి పరమాయ పూజాయా"తి (దీ॰ ని॰ ౨.౧౯౯).

ఏతేనానుసారేన పచ్చేకబుద్ధఅరియసావకానమ్పి పూజాయ హితసుఖావహతా వేదితబ్బా.

అపిచ గహట్ఠానం కనిట్ఠస్స జేట్ఠో భాతాపి భగినీపి పూజనేయ్యా, పుత్తస్స మాతాపితరో, కులవధూనం సామికసస్సుససురాతి ఏవమేత్థ పూజనేయ్యా వేదితబ్బా. ఏతేసమ్పి హి పూజా కుసలధమ్మసఙ్ఖాతత్తా ఆయుఆదివుడ్ఢిహేతుత్తా చ మఙ్గలమేవ. వుత్తఞ్హేతం –

> "తే మత్తేయ్యా భవిస్సన్తి పేత్తేయ్యా సామఞ్ఞా బ్రహ్మఞ్ఞా కులే జేట్ఠాపచాయినో, ఇదం కుసలం ధమ్మం సమాదాయ వత్తిస్సన్తి, తే తేసం కుసలానం ధమ్మానం సమాదానహేతు ఆయునాపి వడ్ఢిస్సన్తి, వణ్ణేనపి వడ్ఢిస్సన్తీ"తిఆది (దీ॰ ని॰ ౩.౧౦౫).

ఇదాని **యస్మా ''యం యత్థ మఙ్గలం. వవత్థపేత్వా తం తస్స, మఙ్గలత్తం విభావయే''**తి ఇతి మాతికా నిక్ఖిత్తా, తస్మా ఇదం వుచ్చతి – ఏవమేతిస్సా గాథాయ బాలానం అసేవనా, పణ్డితానం సేవనా, పూజనేయ్యానఞ్చ పూజాతి తీణి మఙ్గలాని వుత్తాని. తత్థ బాలానం అసేవనా బాలసేవనపచ్చయభయాదిపరిత్తాణేన ఉభయలోకత్థహేతుత్తా, పణ్డితానం సేవనా పూజనేయ్యానం పూజా చ తాసం ఫలవిభూతివణ్ణనాయం వుత్తనయేనేవ నిబ్బానసుగతిహేతుత్తా మఙ్గలన్తి వేదితబ్బా. ఇతో పరం తు మాతికం అదస్సేత్వా ఏవ యం యత్థ మఙ్గలం, తం వవత్థపేత్వా తస్స మఙ్గలత్తం విభావయిస్సామాతి.

నిట్ఠితా అసేవనా చ బాలానన్తి ఇమిస్సా గాథాయ అత్థవణ్ణనా.

### పతిరూపదేసవాసోచాతిగాథావణ్ణనా

౪. ఏవం భగవా "బ్రూహి మఙ్గలముత్తమ"న్తి ఏకం అజ్ఝేసితోపి అప్పం యాచితో బహుదాయకో ఉళారపురిసో వియ ఏకాయ గాథాయ తీణి మఙ్గలాని వత్వా తతో ఉత్తరిపి దేవతానం సోతుకామతాయ మఙ్గలానమత్థితాయ యేసం యేసం యం యం అనుకులం, తే తే సత్తే తత్థ తత్థ మఙ్గలే నియోజేతుకామతాయ చ **''పతిరూపదేసవాసో చా''**తిఆదీహి గాథాహి పునపి అనేకాని మఙ్గలాని వత్తుమారద్ధో. తత్థ పఠమగాథాయ తావ **పతిరూపో**తి అనుచ్ఛవికో. **దేసో**తి గామోపి నిగమోపి నగరమ్పి జనపదోపి యో కోచి సత్తానం నివాసో ఓకాసో. **వాసో**తి తత్థ నివాసో. **పుబ్బే**తి పురా అతీతాసు జాతీసు. **కతపుఞ్ఞతా**తి ఉపచితకుసలతా. **అత్తా**తి చిత్తం వుచ్చతి సకలో వా అత్తభావో, **సమ్మాపణిధీ**తి తస్స అత్తనో సమ్మా పణిధానం నియుఞ్జనం, ఠపనన్తి వుత్తం హోతి. సేసం వుత్తనయమేవాతి. అయమేత్థ **పదవణ్ణనా**.

**అత్థవణ్ణనా** పన ఏవం వేదితబ్బా – **పతిరూపదేసవాసో** నామ యత్థ చతస్సో పరిసా విచరన్తి, దానాదీని పుఞ్ఞకిరియవత్థూని వత్తన్తి, నవఙ్గం సత్థు సాసనం దిబ్బతి, తత్థ నివాసో సత్తానం పుఞ్ఞకిరియాయ పచ్చయత్తా మఙ్గలన్తి వుచ్చతి. సీహళదీపపవిట్ఠకేవట్టాదయో చేత్థ నిదస్సనం.

అపరో నయో – పతిరూపదేసవాసో నామ భగవతో బోధిమణ్డప్పదేసో ధమ్మచక్కవత్తితప్పదేసో ద్వాదసయోజనాయ పరిసాయ మజ్ఝే సబ్బతిత్థియమతం భిన్దిత్వా యమకపాటిహారియదస్సితకణ్డమ్బ రుక్ఖమూలప్పదేసో దేవోరోహణప్పదేసో, యో వా పనఞ్ఞోపి సావత్థిరాజగహాది బుద్ధాధివాసప్పదేసో, తత్థ నివాసో సత్తానం ఛఅనుత్తరియప్పటిలాభపచ్చయతో మఙ్గలన్తి వుచ్చతి.

అపరో నయో (మహావ. ౨౫౯) – పురత్థిమాయ దిసాయ గజఙ్గలం నామ నిగమో, తస్స పరేన మహాసాలా, తతో పరం పచ్చన్తిమా జనపదా, ఓరతో మజ్ఝే. దక్ఖిణపురత్థిమాయ దిసాయ సల్లవతీ నామ నదీ, తతో పరం పచ్చన్తిమా జనపదా, ఓరతో మజ్ఝే. దక్ఖిణాయ దిసాయ సేతకణ్ణికం నామ నిగమో, తతో పరం పచ్చన్తిమా జనపదా, ఓరతో మజ్ఝే. పచ్ఛిమాయ దిసాయ **థూణం** నామ బ్రాహ్మణగామో, తతో పరం పచ్చన్తిమా జనపదా, ఓరతో మజ్ఝే. ఉత్తరాయ దిసాయ ఉసీరద్ధజో నామ పబ్బతో, తతో పరం పచ్చన్తిమా జనపదా, ఓరతో మజ్ఝే. అయం మజ్ఝిమదేసో ఆయామేన తీణి యోజనసతాని, విత్థారేన అడ్ఢతేయ్యాని, పరిక్ఖేపేన నవ యోజనసతాని హోన్తి. ఏసో పతిరూపదేసో నామ.

ఏత్థ చతున్నం మహాదీపానం ద్విసహస్సానం పరిత్తదీపానఞ్చ ఇస్సరియాధిపచ్చకారకా చక్కవత్తీ ఉప్పజ్జన్తి, ఏకం అసఙ్ఖ్యేయ్యం కప్పసతసహస్సఞ్చ పారమియో పూరేత్వా సారిపుత్తమోగ్గల్లానాదయో మహాసావకా ఉప్పజ్జన్తి, ద్వే అసఙ్ఖ్యేయ్యాని కప్పసతసహస్సఞ్చ పారమియో పూరేత్వా పచ్చేకబుద్ధా, చత్తారి అట్ఠ సోళస వా అసఙ్ఖ్యేయ్యాని కప్పసతసహస్సఞ్చ పారమియో పూరేత్వా సమ్మాసమ్బుద్ధా ఉప్పజ్జన్తి. తత్థ సత్తా చక్కవత్తిరఞ్ఞో ఓవాదం గహేత్వా పఞ్చసు సీలేసు పతిట్ఠాయ సగ్గపరాయణా హోన్తి. తథా పచ్చేకబుద్ధానం ఓవాదే పతిట్ఠాయ, సమ్మాసమ్బుద్ధానం పన బుద్ధసావకానం ఓవాదే పతిట్ఠాయ సగ్గపరాయణా నిబ్బానపరాయణా చ హోన్తి. తస్మా తత్థ వాసో ఇమాసం సమ్పత్తీనం పచ్చయతో మఙ్గలన్తి వుచ్చతి.

**పుబ్బే కతపుఞ్ఞతా** నామ అతీతజాతియం బుద్ధపచ్చేకబుద్ధఖీణాసవే ఆరబ్భ ఉపచితకుసలతా, సాపి మఙ్గలం. కస్మా? బుద్ధపచ్చేకబుద్ధసమ్ముఖతో దస్సేత్వా బుద్ధానం బుద్ధసావకానం వా సమ్ముఖా సుతాయ చతుప్పదికాయపి గాథాయ పరియోసానే అరహత్తం పాపేతీతి కత్వా. యో చ మనుస్సో పుబ్బే కతాధికారో ఉస్సన్నకుసలమూలో హోతి, సో తేనేవ కుసలమూలేన విపస్సనం ఉప్పాదేత్వా ఆసవక్ఖయం పాపుణాతి యథా రాజా మహాకప్పినో అగ్గమహేసీ చ. తేన వుత్తం "పుబ్బే చ కతపుఞ్ఞతా మఙ్గల"న్తి.

**అత్తసమ్మాపణిధి** నామ ఇధేకచ్చో అత్తానం దుస్సీలం సీలే పతిట్ఠాపేతి, అస్సద్ధం సద్ధాసమ్పదాయ పతిట్ఠాపేతి, మచ్ఛరిం చాగసమ్పదాయ పతిట్ఠాపేతి. అయం వుచ్చతి "అత్తసమ్మాపణిధీ"తి , ఏసో చ మఙ్గలం. కస్మా? దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికవేరప్పహానవివిధానిసంసాధిగమహేతుతోతి.

ఏవం ఇమిస్సాపి గాథాయ పతిరూపదేసవాసో చ, పుబ్బే చ కతపుఞ్ఞతా, అత్తసమ్మాపణిధీ చాతి తీణియేవ మఙ్గలాని వుత్తాని. మఙ్గలత్తఞ్చ నేసం తత్థ తత్థ విభావితమేవాతి.

నిట్ఠితా పతిరూపదేసవాసో చాతి ఇమిస్సా గాథాయ అత్థవణ్ణనా.

**బాహుసచ్చఞ్చాతిగాథావణ్ణనా**

**౨.** ఇదాని **బాహుసచ్చఞ్చా**తి ఏత్థ **బాహుసచ్చ**న్తి బహుస్సుతభావో. **సిప్ప**న్తి యం కిఞ్చి హత్థకోసల్లం. **వినయో**తి కాయవాచాచిత్తవినయనం. **సుసిక్ఖితో**తి సుట్ఠు సిక్ఖితో. **సుభాసితా**తి సుట్ఠు భాసితా. **యా**తి అనియతనిద్దేసో. **వాచా**తి గిరా బ్యప్పథో. సేసం వుత్తనయమేవాతి. అయమేత్థ **పదవణ్ణనా.**

**అత్థవణ్ణనా** పన ఏవం వేదితబ్బా – **బాహుసచ్చం** నామ యం తం ‘‘సుతధరో హోతి సుతసన్నిచయో’’తి (మ॰ ని॰ ౧.౩౩౯; అ॰ ని॰ ౪.౨౨) చ ‘‘ఇధేకచ్చస్స బహుకం సుతం హోతి, సుత్తం గేయ్యం వేయ్యాకరణ’’న్తి చ (అ॰ ని॰ ౪.౬) ఏవమాదినా నయేన సత్థుసాసనధరత్తం వణ్ణితం, తం అకుసలప్పహానకుసలాధిగమహేతుతో అనుపుబ్బేన పరమత్థసచ్చసచ్ఛికిరియాహేతుతో చ మఙ్గలన్తి వుచ్చతి. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

> ‘‘సుతవా చ ఖో, భిక్ఖవే, అరియసావకో అకుసలం పజహతి, కుసలం భావేతి, సావజ్జం పజహతి, అనవజ్జం భావేతి, సుద్ధమత్తానం పరిహరతీ’’తి (అ॰ ని॰ ౭.౬౭).

అపరమ్పి వుత్తం –

> ‘‘ధతానం ధమ్మానం అత్థముపపరిక్ఖతి, అత్థం ఉపపరిక్ఖతో ధమ్మా నిజ్ఝానం ఖమన్తి, ధమ్మనిజ్ఝానక్ఖన్తియా సతి ఛన్దో జాయతి, ఛన్దజాతో ఉస్సహతి, ఉస్సహన్తో తులయతి , తులయన్తో పదహతి పదహన్తో కాయేన చేవ పరమత్థసచ్చం సచ్ఛికరోతి, పఞ్ఞాయ చ అతివిజ్ఝ పస్సతీ’’తి (మ॰ ని॰ ౨.౪౩౨).

అపిచ అగారికబాహుసచ్చమ్పి యం అనవజ్జం, తం ఉభయలోకహితసుఖావహనతో మఙ్గలన్తి వేదితబ్బం.

**సిప్పం** నామ అగారికసిప్పఞ్చ అనగారికసిప్పఞ్చ. తత్థ అగారికసిప్పం నామ యం పరూపరోధవిరహితం అకుసలవివజ్జితం మణికారసువణ్ణకారకమ్మాదికం, తం ఇధలోకత్థావహనతో మఙ్గలం. అనగారికసిప్పం నామ చీవరవిచారణసిబ్బనాదిసమణపరిక్ఖారాభిసఙ్ఖరణం, యం తం ‘‘ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు యాని తాని సబ్రహ్మచారీనం ఉచ్చావచాని కిం కరణీయాని, తత్థ దక్ఖో హోతీ’’తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౩.౩౪౫; ౩౬౦; అ॰ ని॰ ౧౦.౧౭) నయేన తత్థ తత్థ సంవణ్ణితం, యం ‘‘నాథకరో ధమ్మో’’తి చ వుత్తం, తం అత్తనో చ పరేసఞ్చ ఉభయలోకహితసుఖావహనతో మఙ్గలన్తి వేదితబ్బం.

**వినయో** నామ అగారికవినయో చ అనగారికవినయో చ. తత్థ అగారికవినయో నామ దసఅకుసలకమ్మపథవిరమణం, సో తత్థ సుసిక్ఖితో అసంకిలేసాపజ్జనేన ఆచారగుణవవత్థానేన చ ఉభయలోకహితసుఖావహనతో మఙ్గలం. అనగారికవినయో నామ సత్తాపత్తిక్ఖన్ధఅనాపజ్జనం, సోపి వుత్తనయేనేవ సుసిక్ఖితో,

చతుపారిసుద్ధిసీలం వా అనగారికవినయో, సో యథా తత్థ పతిట్ఠాయ అరహత్తం పాపుణాతి, ఏవం సిక్ఖనేన సుసిక్ఖితో లోకియలోకుత్తరసుఖాధిగమహేతుతో మఙ్గలన్తి వేదితబ్బో.

**సుభాసితా వాచా** నామ ముసావాదాదిదోసవిరహితా. యథాహ "చతూహి, భిక్ఖవే, అఙ్గేహి సమన్నాగతో వాచా సుభాసితా హోతీ"తి (సు॰ ని॰ సుభాసితసుత్తం). అసమ్ఫప్పలాపా వాచా ఏవ వా సుభాసితా. యథాహ –

"సుభాసితం ఉత్తమమాహు సన్తో,
ధమ్మం భణే నాధమ్మం తం దుతియం;
పియం భణే నాప్పియం తం తతియం,
సచ్చం భణే నాలికం తం చతుత్థ"న్తి. (సు॰ ని॰ ౪౫౨);

అయమ్పి ఉభయలోకహితసుఖావహనతో మఙ్గలన్తి వేదితబ్బా. యస్మా చ అయం వినయపరియాపన్నా ఏవ, తస్మా వినయగ్గహణేన ఏతం అసఙ్గణ్హిత్వా వినయో సఙ్గహేతబ్బో. అథ వా కిం ఇమినా పరిస్సమేన పరేసం ధమ్మదేసనాదివాచా ఇధ సుభాసితా వాచాతి వేదితబ్బా. సా హి యథా పతిరూపదేసవాసో, ఏవం సత్తానం ఉభయలోకహితసుఖనిబ్బానాధిగమపచ్చయతో మఙ్గలన్తి వుచ్చతి. ఆహ చ –

"యం బుద్ధో భాసతి వాచం, ఖేమం నిబ్బానపత్తియా;
దుక్ఖస్సన్తకిరియాయ, సా వే వాచానముత్తమా"తి. (సు॰ ని॰ ౪౫౮);

ఏవం ఇమిస్సా గాథాయ బాహుసచ్చం, సిప్పం, వినయో సుసిక్ఖితో, సుభాసితా వాచాతి చత్తారి మఙ్గలాని వుత్తాని. మఙ్గలత్తఞ్చ నేసం తత్థ తత్థ విభావితమేవాతి.

నిట్ఠితా బాహుసచ్చఞ్చాతి ఇమిస్సా గాథాయ అత్థవణ్ణనా.

### మాతాపితుఉపట్ఠానన్తిగాథావణ్ణనా

౬. ఇదాని **మాతాపితుఉపట్ఠాన**న్తి ఏత్థ మాతు చ పితు చాతి **మాతాపితు. ఉపట్ఠాన**న్తి ఉపట్ఠహనం. పుత్తానఞ్చ దారానఞ్చాతి **పుత్తదారస్స** సఙ్గణ్హనం **సఙ్గహో**. న ఆకులా **అనాకులా**. కమ్మాని ఏవ **కమ్మన్తా**. సేసం వుత్తనయమేవాతి అయం **పదవణ్ణనా**.

**అత్థవణ్ణనా** పన ఏవం వేదితబ్బా – **మాతా** నామ జనికా వుచ్చతి, తథా **పితా. ఉపట్ఠానం** నామ పాదధోవనసమ్బాహనుచ్ఛాదనన్హాపనేహి చతుపచ్చయసమ్పదానేన చ ఉపకారకరణం. తత్థ యస్మా మాతాపితరో బహూపకారా పుత్తానం అత్థకామా అనుకమ్పకా, యే పుత్తకే బహి కీళిత్వా పంసుమక్ఖితసరీరకే ఆగతే దిస్వా పంసుం పుఞ్ఛిత్వా మత్థకం ఉపసిఙ్ఘాయన్తా పరిచుమ్బన్తా చ సినేహం ఉప్పాదేన్తి, వస్ససతమ్పి మాతాపితరో సీసేన పరిహరన్తా పుత్తా తేసం పతికారం కాతుం అసమత్థా. యస్మా చ తే ఆపాదకా పోసకా ఇమస్స లోకస్స దస్సేతారో, బ్రహ్మసమ్మతా

పుబ్బాచరియసమ్మతా, తస్మా తేసం ఉపట్ఠానం ఇధ పసంసం, పేచ్చ సగ్గసుఖఞ్చ ఆవహతి. తేన మఙ్గలన్తి వుచ్చతి. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

> “బ్రహ్మాతి మాతాపితరో, పుబ్బాచరియాతి వుచ్చరే;
> ఆహునేయ్యా చ పుత్తానం, పజాయ అనుకమ్పకా.
>
> “తస్మా హి నే నమస్సేయ్య, సక్కరేయ్య చ పణ్డితో;
> అన్నేన అథ పానేన, వత్థేన సయనేన చ;
> ఉచ్ఛాదనేన న్హాపనేన, పాదానం ధోవనేన చ.
>
> “తాయ నం పారిచరియాయ, మాతాపితూసు పణ్డితా;
> ఇధేవ నం పసంసన్తి, పేచ్చ సగ్గే పమోదతీ”తి. (ఇతివు. ౧౦౬; జా. ౨.౨౦.౧౮౧-౧౮౩);

అపరో నయో – **ఉపట్ఠానం** నామ భరణకిచ్చకరణకులవంసట్ఠపనాదిపఞ్చవిధం, తం పాపనివారణాదిపఞ్చవిధదిట్ఠధమ్మికహితసుఖహేతుతో మఙ్గలన్తి వేదితబ్బం. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

> “‘పఞ్చహి ఖో, గహపతిపుత్త, ఠానేహి పుత్తేన పురత్థిమా దిసా మాతాపితరో పచ్చుపట్ఠాతబ్బా భతో నే భరిస్సామి, కిచ్చం నేసం కరిస్సామి , కులవంసం ఠపేస్సామి, దాయజ్జం పటిపజ్జిస్సామి, అథ వా పన పేతానం కాలకతానం దక్ఖిణం అనుప్పదస్సామీ’తి. ఇమేహి ఖో, గహపతిపుత్త, పఞ్చహి ఠానేహి పుత్తేన పురత్థిమా దిసా మాతాపితరో పచ్చుపట్ఠితా పఞ్చహి ఠానేహి పుత్తం అనుకమ్పన్తి, పాపా నివారేన్తి, కల్యాణే నివేసేన్తి, సిప్పం సిక్ఖాపేన్తి, పతిరూపేన దారేన సంయోజేన్తి, సమయే దాయజ్జం నియ్యాదేన్తీ”తి (దీ. ని. ౩.౨౬౭).

అపిచ యో మాతాపితరో తీసు వత్థూసు పసాదుప్పాదనేన, సీలసమాదాపనేన, పబ్బజ్జాయ వా ఉపట్ఠహతి, అయం మాతాపితుఉపట్ఠాకానం అగ్గో. తస్స తం మాతాపితుఉపట్ఠానం మాతాపితూహి కతస్స ఉపకారస్స పచ్చుపకారభూతం అనేకేసం దిట్ఠధమ్మికానం సమ్పరాయికానఞ్చ అత్థానం పదట్ఠానతో మఙ్గలన్తి వుచ్చతి.

**పుత్తదారస్సా**తి ఏత్థ అత్తతో జాతా పుత్తాపి ధీతరోపి **పుత్తా**ఇచ్చేవ సఙ్ఖ్యం గచ్ఛన్తి. **దారా**తి వీసతియా భరియానం యా కాచి భరియా. పుత్తా చ దారా చ పుత్తదారం, తస్స పుత్తదారస్స. **సఙ్గహో**తి సమ్మాననాదీహి ఉపకారకరణం. తం సుసంవిహితకమ్మన్తతాదిదిట్ఠధమ్మికహితసుఖహేతుతో మఙ్గలన్తి వేదితబ్బం. వుత్తఞ్హేతం భగవతా – “పచ్ఛిమా దిసా పుత్తదారా వేదితబ్బా”తి ఏత్థ ఉద్దిట్ఠం పుత్తదారం భరియాసద్దేన సఙ్గణ్హిత్వా “పఞ్చహి ఖో, గహపతిపుత్త, ఠానేహి సామికేన పచ్ఛిమా దిసా భరియా పచ్చుపట్ఠాతబ్బా సమ్మాననాయ, అనవమాననాయ, అనతి చరియాయ, ఇస్సరియవోస్సగ్గేన, అలఙ్కారానుప్పదానేన. ఇమేహి ఖో, గహపతిపుత్త, పఞ్చహి ఠానేహి సామికేన పచ్ఛిమా దిసా భరియా పచ్చుపట్ఠితా పఞ్చహి ఠానేహి సామికం అనుకమ్పతి, సుసంవిహితకమ్మన్తా చ హోతి, సఙ్గహితపరిజనా చ, అనతిచారినీ చ, సమ్భతఞ్చ అనురక్ఖతి దక్ఖా చ హోతి అనలసా సబ్బకిచ్చేసూ”తి (దీ. ని. ౩.౨౬౯).

అయం వా అపరో నయో – **సఙ్గహో**తి ధమ్మికాహి దానపియవాచాత్థచరియాహి సఙ్గణ్హనం. సేయ్యథిదం – ఉపోసథదివసేసు పరిబ్బయదానం, నక్ఖత్తదివసేసు నక్ఖత్తదస్సాపనం, మఙ్గలదివసేసు మఙ్గలకరణం, దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికేసు అత్థేసు ఓవాదానుసాసనన్తి. తం వుత్తనయేనేవ దిట్ఠధమ్మికహితహేతుతో సమ్పరాయికహితహేతుతో దేవతాహిపి నమస్సనీయభావహేతుతో చ మఙ్గలన్తి వేదితబ్బం. యథాహ సక్కో దేవానమిన్దో –

"యే గహట్ఠా పుఞ్ఞకరా, సీలవన్తో ఉపాసకా;

ధమ్మేన దారం పోసేన్తి, తే నమస్సామి మాతలీ"తి. (సం॰ని॰౧.౧.౨౬౪);

**అనాకులా కమ్మన్తా** నామ కాలఞ్ఞుతాయ పతిరూపకారితాయ అనలసతాయ ఉట్ఠానవీరియసమ్పదాయ, అబ్యసనీయతాయ చ కాలాతిక్కమనఅప్పతిరూపకరణసిథిలకరణాదిఆకులభావవిరహితా కసిగోరక్ఖవాణిజ్జాదయో కమ్మన్తా. ఏతే అత్తనో వా పుత్తదారస్స వా దాసకమ్మకరానం వా బ్యత్తతాయ ఏవం పయోజితా దిట్ఠేవ ధమ్మే ధనధఞ్ఞవుద్ధిపటిలాభహేతుతో మఙ్గలన్తి వుచ్చన్తి. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

"పతిరూపకారీ ధురవా, ఉట్ఠాతా విన్దతే ధన"న్తి చ (సు॰ ని॰ ౧౮౭; సం॰ ని॰ ౧.౨౪౬).

"న దివా సోప్పసీలేన, రత్తిముట్ఠానదేస్సినా;

నిచ్చం మత్తేన సోణ్డేన, సక్కా ఆవసితుం ఘరం.

"అతిసీతం అతిఉణ్హం, అతిసాయమిదం అహు;

ఇతి విస్సట్ఠకమ్మన్తే, అత్థా అచ్చేన్తి మాణవే.

"యోధ సీతఞ్చ ఉణ్హఞ్చ, తిణా భియ్యో న మఞ్ఞతి;

కరం పురిసకిచ్చాని, సో సుఖం న విహాయతీ"తి. (దీ॰ ని॰ ౩.౨౫౩);

"భోగే సంహరమానస్స, భమరస్సేవ ఇరీయతో;

భోగా సన్నిచయం యన్తి, వమ్మికోవూపచీయతీ"తి. చ ఏవమాది (దీ॰ ని॰ ౩.౨౬౫);

ఏవం ఇమిస్సా గాథాయ మాతుఉపట్ఠానం, పితుఉపట్ఠానం, పుత్తదారస్స సఙ్గహో, అనాకులా చ కమ్మన్తాతి చత్తారి మఙ్గలాని వుత్తాని, పుత్తదారస్స సఙ్గహం వా ద్విధా కత్వా పఞ్చ, మాతాపితుఉపట్ఠానం వా ఏకమేవ కత్వా తీణి. మఙ్గలత్తఞ్చ నేసం తత్థ తత్థ విభావితమేవాతి.

నిట్ఠితా మాతాపితుఉపట్ఠానన్తి ఇమిస్సా గాథాయ అత్థవణ్ణనా.

### దానఞ్చాతిగాథావణ్ణనా

౭. ఇదాని **దానఞ్చా**తి ఏత్థ దీయతే ఇమినాతి దానం, అత్తనో సన్తకం పరస్స పటిపాదీయతీతి వుత్తం హోతి. ధమ్మస్స చరియా, ధమ్మా వా అనపేతా చరియా **ధమ్మచరియా**. ఞాయన్తే "అమ్హాకం ఇమే"తి **ఞాతకా**. న అవజ్జాని **అనవజ్జాని,**

అనిన్దితాని అగరహితానీతి వుత్తం హోతి. సేసం వుత్తనయమేవాతి అయం **పదవణ్ణనా**.

**అత్థవణ్ణనా** పన ఏవం వేదితబ్బా – **దానం** నామ పరం ఉద్దిస్స సుబుద్ధిపుబ్బికా అన్నాదిదసదానవత్థుపరిచ్చాగచేతనా, తంసమ్పయుత్తో వా అలోభో. అలోభేన హి తం వత్థుం పరస్స పటిపాదేతి, తేన వుత్తం "దీయతే ఇమినాతి దాన"న్తి. తం బహుజనపియమనాపతాదీనం దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికానం ఫలవిసేసానం అధిగమహేతుతో మఙ్గలన్తి వుచ్చతి. "దాయకో, సీహ దానపతి, బహునో జనస్స పియో హోతి మనాపో"తి ఏవమాదీని (అం॰ ని॰ ౫.౩౪) చేత్థ సుత్తాని అనుస్సరితబ్బాని.

అపరో నయో – దానం నామ దువిధం ఆమిసదానం, ధమ్మదానఞ్చ, తత్థ **ఆమిసదానం** వుత్తప్పకారమేవ. ఇధలోకపరలోకదుక్ఖక్ఖయసుఖావహస్స పన సమ్మాసమ్బుద్ధప్పవేదితస్స ధమ్మస్స పరేసం హితకామతాయ దేసనా **ధమ్మదానం** , ఇమేసఞ్చ ద్విన్నం దానానం ఏతదేవ అగ్గం. యథాహ –

> "సబ్బదానం ధమ్మదానం జినాతి,
> సబ్బరసం ధమ్మరసో జినాతి;
> సబ్బరతిం ధమ్మరతి జినాతి,
> తణ్హక్ఖయో సబ్బదుక్ఖం జినాతీ"తి. (ధ॰ ప॰ ౩౫౪);

తత్థ ఆమిసదానస్స మఙ్గలత్తం వుత్తమేవ. ధమ్మదానం పన యస్మా అత్థపటిసంవేదితాదీనం గుణానం పదట్ఠానం, తస్మా మఙ్గలన్తి వుచ్చతి. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

> "యథా యథా, భిక్ఖవే, భిక్ఖు యథాసుతం యథాపరియత్తం ధమ్మం విత్థారేన పరేసం దేసేతి, తథా తథా సో తస్మిం ధమ్మే అత్థపటిసంవేదీ చ హోతి ధమ్మపటిసంవేదీ చా"తి ఏవమాది (అం॰ ని॰ ౫.౨౬).

**ధమ్మచరియా** నామ దసకుసలకమ్మపథచరియా. యథాహ – "తివిధా ఖో గహపతయో కాయేన ధమ్మచరియా సమచరియా హోతీ"తి ఏవమాది. సా పనేసా ధమ్మచరియా సగ్గలోకూపపత్తిహేతుతో మఙ్గలన్తి వేదితబ్బా. వుత్తఞ్హేతం భగవతా – "ధమ్మచరియాసమచరియాహేతు ఖో గహపతయో ఏవమిధేకచ్చే సత్తా కాయస్స భేదా పరం మరణా సుగతిం సగ్గం లోకం ఉపపజ్జన్తీ"తి (మ॰ ని॰ ౧.౪౩౯).

**ఞాతకా** నామ మాతితో వా పితితో వా యావ సత్తమా పితామహయుగా సమ్బన్ధా. తేసం భోగపారిజుఞ్ఞేన వా బ్యాధిపారిజుఞ్ఞేన వా అభిహతానం అత్తనో సమీపం ఆగతానం యథాబలం ఘాసచ్ఛాదనధనధఞ్ఞాదీహి సఙ్గహో పసంసాదీనం దిట్ఠధమ్మికానం సుగతిగమనాదీనఞ్చ సమ్పరాయికానం విసేసాధిగమానం హేతుతో మఙ్గలన్తి వుచ్చతి.

**అనవజ్జాని కమ్మాని** నామ ఉపోసథఙ్గసమాదానవేయ్యావచ్చకరణఆరామవనరోపనసేతుకరణాదీని కాయవచీమనోసుచరితకమ్మాని. తాని హి నానప్పకారహితసుఖాధిగమహేతుతో మఙ్గలన్తి వుచ్చన్తి. "ఠానం ఖో పనేతం, విసాఖే, విజ్జతి యం ఇధేకచ్చో ఇత్థీ వా పురిసో వా అట్ఠఙ్గసమన్నాగతం ఉపోసథం ఉపవసిత్వా కాయస్స భేదా పరం

మరణా చాతుమహారాజికానం దేవానం సహబ్యతం ఉపపజ్జేయ్యా”తి ఏవమాదీని చేత్థ సుత్తాని (అం. ని. ౮.౪౩) అనుస్సరితబ్బాని.

ఏవం ఇమిస్సా గాథాయ దానఞ్చ, ధమ్మచరియా చ, ఞాతకానఞ్చ సఙ్గహో, అనవజ్జాని కమ్మానీతి చత్తారి మఙ్గలాని వుత్తాని. మఙ్గలత్తఞ్చ నేసం తత్థ తత్థ విభావితమేవాతి.

నిట్ఠితా దానఞ్చాతి ఇమిస్సా గాథాయ అత్థవణ్ణనా.

**ఆరతీతిగాథావణ్ణనా**

౮. ఇదాని **ఆరతీ విరతీ**తి ఏత్థ **ఆరతీ**తి ఆరమణం, **విరతీ**తి విరమణం, విరమన్తి వా ఏతాయ సత్తాతి విరతి. **పాపా**తి అకుసలా. మదనీయట్ఠేన మజ్జం, మజ్జస్స పానం మజ్జపానం, తతో **మజ్జపానా**. సంయమనం **సంయమో** అప్పమజ్జనం **అప్పమాదో. ధమ్మేసూ**తి కుసలేసు. సేసం వుత్తనయమేవాతి అయం **పదవణ్ణనా**.

**అత్థవణ్ణనా** పన ఏవం వేదితబ్బా – **ఆరతి** నామ పాపే ఆదీనవదస్సావినో మనసా ఏవ అనభిరతి. **విరతి** నామ కమ్మద్వారవసేన కాయవాచాహి విరమణం, సా చేసా విరతి నామ సమ్పత్తవిరతి, సమాదానవిరతి, సముచ్ఛేదవిరతీతి తివిధా హోతి, తత్థ యా కులపుత్తస్స అత్తనో జాతిం వా కులం వా గోత్తం వా పటిచ్చ “న మే ఏతం పతిరూపం, య్వాహం ఇమం పాణం హనేయ్యం, అదిన్నం ఆదియేయ్య”న్తిఆదినా నయేన సమ్పత్తవత్థుతో విరతి, అయం **సమ్పత్తవిరతి** నామ. సిక్ఖాపదసమాదానవసేన పవత్తా **సమాదానవిరతి** నామ, యస్సా పవత్తితో పభుతి కులపుత్తో పాణాతిపాతాదీని న కరోతి. అరియమగ్గసమ్పయుత్తా **సముచ్ఛేదవిరతి** నామ, యస్సా పవత్తితో పభుతి అరియసావకస్స పఞ్చ భయాని వేరాని వూపసన్తాని హోన్తి. **పాపం** నామ యం తం “పాణాతిపాతో ఖో, గహపతిపుత్త, కమ్మకిలేసో, అదిన్నాదానం…పే… కామేసుమిచ్ఛాచారో…పే… ముసావాదో”తి ఏవం విత్థారేత్వా –

> “పాణాతిపాతో అదిన్నాదానం, ముసావాదో చ వుచ్చతి;
>
> పరదారగమనఞ్చేవ, నప్పసంసన్తి పణ్డితా”తి. (దీ. ని. ౩.౨౪౫) –

ఏవం గాథాయ సఙ్గహితం కమ్మకిలేససఙ్ఖాతం చతుబ్బిధం అకుసలం, తతో పాపా. సబ్బాపేసా ఆరతి చ విరతి చ దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికభయవేరప్పహానాదినానప్పకారవిసేసాధిగమహేతుతో మఙ్గలన్తి వుచ్చతి. “పాణాతిపాతా పటివిరతో ఖో, గహపతిపుత్త, అరియసావకో”తిఆదీని చేత్థ సుత్తాని అనుస్సరితబ్బాని.

**మజ్జపానా సంయమో** నామ పుబ్బే వుత్తసురామేరయమజ్జప్పమాదట్ఠానా వేరమణియా ఏవేతం అధివచనం. యస్మా పన మజ్జపాయీ అత్థం న జానాతి, ధమ్మం న జానాతి, మాతు అన్తరాయం కరోతి, పితు బుద్ధపచ్చేకబుద్ధతథాగతసావకానమ్పి అన్తరాయం కరోతి, దిట్ఠేవ ధమ్మే గరహం సమ్పరాయే దుగ్గతిం అపరాపరియే ఉమ్మాదఞ్చ పాపుణాతి. మజ్జపానా పన సంయమో తేసం దోసానం వూపసమం తబ్బిపరీతగుణసమ్పదఞ్చ పాపుణాతి. తస్మా అయం మజ్జపానా సంయమో మఙ్గలన్తి వేదితబ్బో.

కుసలేసు ధమ్మేసు **అప్పమాదో** నామ "కుసలానం వా ధమ్మానం భావనాయ అసక్కచ్చకిరియతా, అసాతచ్చకిరియతా, అనట్ఠితకిరియతా, ఓలీనవుత్తితా, నిక్ఖిత్తఛన్దతా, నిక్ఖిత్తధురతా, అనాసేవనా, అభావనా, అబహులీకమ్మం, అనధిట్ఠానం, అననుయోగో, పమాదో. యో ఏవరూపో పమాదో పమజ్జనా పమజ్జితత్తం, అయం వుచ్చతి పమాదో"తి (విభ. ౮౪౬). ఏత్థ వుత్తస్స పమాదస్స పటిపక్ఖవసేన అత్థతో కుసలేసు ధమ్మేసు సతియా అవిప్పవాసో వేదితబ్బో. సో నానప్పకారకుసలాధిగమహేతుతో అమతాధిగమహేతుతో చ మఙ్గలన్తి వుచ్చతి . తత్థ "అప్పమత్తస్స ఆతాపినో"తి చ (మ॰ ని॰ ౨.౧౮; అ॰ ని॰ ౫.౨౬), "అప్పమాదో అమతం పద"న్తి చ, ఏవమాది (ధ॰ ప॰ ౨౧) సత్థు సాసనం అనుస్సరితబ్బం.

ఏవం ఇమిస్సా గాథాయ పాపా విరతి, మజ్జపానా సంయమో, కుసలేసు ధమ్మేసు అప్పమాదోతి తీణి మఙ్గలాని వుత్తాని. మఙ్గలత్తఞ్చ నేసం తత్థ తత్థ విభావితమేవాతి.

నిట్ఠితా ఆరతీతి ఇమిస్సా గాథాయ అత్థవణ్ణనా.

**గారవోచాతిగాథావణ్ణనా**

౯. ఇదాని **గారవో చాతి** ఏత్థ **గారవో**తి గరుభావో. **నివాతో**తి నీచవుత్తితా. **సన్తుట్ఠీ**తి సన్తోసో . కతస్స జాననతా **కతఞ్ఞుతా. కాలేనా**తి ఖణేన సమయేన. ధమ్మస్స సవనం **ధమ్మస్సవనం**. సేసం వుత్తనయమేవాతి అయం **పదవణ్ణనా**.

**అత్థవణ్ణనా** పన ఏవం వేదితబ్బా – **గారవో** నామ గరుకారప్పయోగారహేసు బుద్ధపచ్చేకబుద్ధతథాగతసావకఆచరియుపజ్ఝాయమాతాపితుజేట్ఠకభాతికభగినీఆదీసు యథానురూపం గరుకారో గరుకరణం సగారవతా. స చాయం గారవో యస్మా సుగతిగమనాదీనం హేతు. యథాహ –

> "గరుకాతబ్బం గరుం కరోతి, మానేతబ్బం మానేతి, పూజేతబ్బం పూజేతి. సో తేన కమ్మేన ఏవం సమత్తేన ఏవం సమాదిన్నేన కాయస్స భేదా పరం మరణా సుగతిం సగ్గం లోకం ఉపపజ్జతి. నో చే కాయస్స...పే॰... ఉపపజ్జతి, సచే మనుస్సత్తం ఆగచ్ఛతి, యత్థ యత్థ పచ్చాజాయతి, ఉచ్చాకులీనో హోతీ"తి (మ॰ ని॰ ౩.౨౯౫).

యథా చాహ – "సత్తిమే, భిక్ఖవే, అపరిహానియా ధమ్మా. కతమే సత్త? సత్థుగారవతా"తిఆది (అ॰ ని॰ ౭.౩౩), తస్మా మఙ్గలన్తి వుచ్చతి.

**నివాతో** నామ నీచమనతా నివాతవుత్తితా, యాయ సమన్నాగతో పుగ్గలో నిహతమానో నిహతదప్పో పాదపుఞ్ఛనకచోళసదిసో ఛిన్నవిసాణఉసభసమో ఉద్ధటదాఠసప్పసమో చ హుత్వా సణ్హో సఖిలో సుఖసమ్భాసో హోతి, అయం నివాతో. స్వాయం యసాదిగుణప్పటిలాభహేతుతో మఙ్గలన్తి వుచ్చతి. ఆహ చ "నివాతవుత్తి అత్థద్ధో, తాదిసో లభతే యస"న్తి ఏవమాది (దీ॰ ని॰ ౩.౨౭౩).

**సన్తుట్ఠి** నామ ఇతరీతరపచ్చయసన్తోసో, సో ద్వాదసవిధో హోతి. సేయ్యథిదం – చీవరే యథాలాభసన్తోసో, యథాబలసన్తోసో, యథాసారుప్పసన్తోసోతి తివిధో. ఏవం పిణ్డపాతాదీసు.

తస్సాయం పభేదవణ్ణనా – ఇధ భిక్ఖు చీవరం లభతి సున్దరం వా అసున్దరం వా. సో తేనేవ యాపేతి, అఞ్ఞం న పత్థేతి, లభన్తోపి న గణ్హాతి, అయమస్స చీవరే **యథాలాభసన్తోసో**. అథ పన భిక్ఖు ఆబాధికో హోతి, గరుం చీవరం పారుపన్తో ఓణమతి వా కిలమతి వా, సో సభాగేన భిక్ఖునా సద్ధిం తం పరివత్తేత్వా లహుకేన యాపేన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి, అయమస్స చీవరే **యథాబలసన్తోసో**. అపరో భిక్ఖు పణీతపచ్చయలాభీ హోతి, సో పట్టచీవరాదీనం అఞ్ఞతరం మహగ్ఘం చీవరం లభిత్వా "ఇదం థేరానం చిరపబ్బజితానం బహుస్సుతానఞ్చ అనురూప"న్తి తేసం దత్వా అత్తనా సఙ్కారకూటా వా అఞ్ఞతో వా కుతోచి నన్తకాని ఉచ్చినిత్వా సఙ్ఘాటిం కరిత్వా ధారేన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి, అయమస్స చీవరే **యథాసారుప్పసన్తోసో**.

ఇధ పన భిక్ఖు పిణ్డపాతం లభతి లూఖం వా పణీతం వా, సో తేనేవ యాపేతి, అఞ్ఞం న పత్థేతి, లభన్తోపి న గణ్హాతి, అయమస్స పిణ్డపాతే **యథాలాభసన్తోసో**. అథ పన భిక్ఖు ఆబాధికో హోతి, లూఖం పిణ్డపాతం భుఞ్జిత్వా గాళ్హం రోగాతఙ్కం పాపుణాతి, సో తం సభాగస్స భిక్ఖునో దత్వా తస్స హత్థతో సప్పిమధుఖీరాదీని భుఞ్జిత్వా సమణధమ్మం కరోన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి, అయమస్స పిణ్డపాతే **యథాబలసన్తోసో**. అపరో భిక్ఖు పణీతం పిణ్డపాతం లభతి, సో "అయం పిణ్డపాతో థేరానం చిరపబ్బజితానం అఞ్ఞేసఞ్చ పణీతపిణ్డపాతం వినా అయాపేన్తానం సబ్రహ్మచారీనం అనురూపో"తి తేసం దత్వా అత్తనా పిణ్డాయ చరిత్వా మిస్సకాహారం భుఞ్జన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి, అయమస్స పిణ్డపాతే **యథాసారుప్పసన్తోసో**.

ఇధ పన భిక్ఖునో సేనాసనం పాపుణాతి. సో తేనేవ సన్తుస్సతి, పున అఞ్ఞం సున్దరతరమ్పి పాపుణన్తం న గణ్హాతి, అయమస్స సేనాసనే **యథాలాభసన్తోసో**. అథ పన భిక్ఖు ఆబాధికో హోతి, నివాతసేనాసనే వసన్తో అతివియ పిత్తరోగాదీహి ఆతురీయతి. సో తం సభాగస్స భిక్ఖునో దత్వా తస్స పాపుణనే సవాతే సీతలసేనాసనే వసిత్వా సమణధమ్మం కరోన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి, అయమస్స సేనాసనే **యథాబలసన్తోసో**. అపరో భిక్ఖు సున్దరం సేనాసనం పత్తమ్పి న సమ్పటిచ్ఛతి "సున్దరసేనాసనం పమాదట్ఠానం, తత్ర నిసిన్నస్స థినమిద్ధం ఓక్కమతి, నిద్దాభిభూతస్స చ పున పటిబుజ్ఝతో కామవితక్కో సముదాచరతీ"తి. సో తం పటిక్ఖిపిత్వా అజ్ఝోకాసరుక్ఖమూలపణ్ణకుటీసు యత్థ కత్థచి నివసన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి, అయమస్స సేనాసనే **యథాసారుప్పసన్తోసో**.

ఇధ పన భిక్ఖు భేసజ్జం లభతి హరీతకం వా ఆమలకం వా. సో తేనేవ యాపేతి, అఞ్ఞేహి లద్ధసప్పిమధుఫాణితాదిమ్పి న పత్థేతి, లభన్తోపి న గణ్హాతి, అయమస్స గిలానపచ్చయే **యథాలాభసన్తోసో**. అథ పన భిక్ఖు ఆబాధికో హోతి, తేలేనత్థికో ఫాణితం లభతి, సో తం సభాగస్స భిక్ఖునో దత్వా తస్స హత్థతో తేలేన భేసజ్జం కత్వా సమణధమ్మం కరోన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి, అయమస్స గిలానపచ్చయే **యథాబలసన్తోసో**. అపరో భిక్ఖు ఏకస్మిం భాజనే పూతిముత్తహరీతకం ఠపేత్వా ఏకస్మిం చతుమధురం "గణ్హథ, భన్తే, యదిచ్ఛసీ"తి వుచ్చమానో సచస్స తేసం ద్విన్నమ్పి అఞ్ఞతరేనపి బ్యాధి వూపసమ్మతి, అథ "పూతిముత్తహరీతకం నామ బుద్ధాదీహి వణ్ణిత"న్తి చ "పూతిముత్తభేసజ్జం నిస్సాయ పబ్బజ్జా, తత్థ తే యావజీవం ఉస్సాహో కరణీయోతి వుత్త"న్తి (మహావ. ౧౨౮) చ చిన్తేన్తో చతుమధురభేసజ్జం పటిక్ఖిపిత్వా పూతిముత్తహరీతకేన భేసజ్జం కరోన్తోపి పరమసన్తుట్ఠోవ హోతి. అయమస్స గిలానపచ్చయే **యథాసారుప్పసన్తోసో**.

ఏవంపభేదో సబ్బోపేసో సన్తోసో సన్తుట్ఠీతి వుచ్చతి. సా అత్రిచ్ఛతామహిచ్ఛతాపాపిచ్ఛతాదీనం పాపధమ్మానం పహానాధిగమహేతుతో, సుగతిహేతుతో, అరియమగ్గసమ్భారభావతో, చాతుద్దిసాదిభావహేతుతో చ మఙ్గలన్తి వేదితబ్బా. ఆహ చ –

“చాతుద్దిసో అప్పటిఘో చ హోతి,

సన్తుస్సమానో ఇతరీతరేనా”తి. ఏవమాది (సు॰ ని॰ ౪౨);

**కతఞ్ఞుతా** నామ అప్పస్స వా బహుస్స వా యేన కేనచి కతస్స ఉపకారస్స పునప్పునం అనుస్సరణభావేన జాననతా. అపిచ నేరయికాదిదుక్ఖపరిత్తాణతో పుఞ్ఞాని ఏవ పాణీనం బహూపకారాని, తతో తేసమ్పి ఉపకారానుస్సరణతా కతఞ్ఞుతాతి వేదితబ్బా. సా సప్పురిసేహి పసంసనీయాదినానప్పకారవిసేసాధిగమహేతుతో మఙ్గలన్తి వుచ్చతి. ఆహ చ “ద్వేమే, భిక్ఖవే, పుగ్గలా దుల్లభా లోకస్మిం. కతమే ద్వే? యో చ పుబ్బకారీ యో చ కతఞ్ఞూ కతవేదీ”తి (అ॰ ని॰ ౨.౧౨౦).

**కాలేన ధమ్మస్సవనం** నామ యస్మిం కాలే ఉద్ధచ్చసహగతం చిత్తం హోతి, కామవితక్కాదీనం వా అఞ్ఞతరేన అభిభూతం, తస్మిం కాలే తేసం వినోదనత్థం ధమ్మస్సవనం. అపరే ఆహు “పఞ్చమే పఞ్చమే దివసే ధమ్మస్సవనం కాలేన ధమ్మస్సవనం నామ. యథాహ ఆయస్మా అనురుద్ధో ‘పఞ్చాహికం ఖో పన మయం, భన్తే, సబ్బరత్తిం ధమ్మియా కథాయ సన్నిసీదామా’”తి (మ॰ ని॰ ౧.౩౨౬; మహావ॰ ౪౬౬).

అపిచ యస్మిం కాలే కల్యాణమిత్తే ఉపసఙ్కమిత్వా సక్కా హోతి అత్తనో కఙ్ఖావినోదకం ధమ్మం సోతుం, తస్మిం కాలేపి ధమ్మస్సవనం కాలేన ధమ్మస్సవనన్తి వేదితబ్బం. యథాహ “తే కాలేన కాలం ఉపసఙ్కమిత్వా పరిపుచ్ఛతి పరిపఞ్హతీ”తిఆది (దీ॰ ని॰ ౩.౩౫౮). తదేతం కాలేన ధమ్మస్సవనం నీవరణప్పహానచతురానిసంసఆసవక్ఖయాదినానప్పకారవిసేసాధిగమహేతుతో మఙ్గలన్తి వేదితబ్బం. వుత్తఞ్హేతం –

“యస్మిం , భిక్ఖవే, సమయే అరియసావకో అట్ఠిం కత్వా మనసి కత్వా సబ్బం చేతసా సమన్నాహరిత్వా ఓహితసోతో ధమ్మం సుణాతి, పఞ్చస్స నీవరణా తస్మిం సమయే న హోన్తీ”తి చ (సం॰ ని॰ ౫.౨౧౯).

“సోతానుగతానం, భిక్ఖవే, ధమ్మానం…పే॰… సుప్పటివిద్ధానం చత్తారో ఆనిసంసా పాటికఙ్ఖా”తి చ (అ॰ ని॰ ౪.౧౯౧).

“చత్తారోమే, భిక్ఖవే, ధమ్మా కాలేన కాలం సమ్మా భావియమానా సమ్మా అనుపరివత్తియమానా అనుపుబ్బేన ఆసవానం ఖయం పాపేన్తి. కతమే చత్తారో? కాలేన ధమ్మస్సవన”న్తి చ ఏవమాది (అ॰ ని॰ ౪.౧౪౭).

ఏవం ఇమిస్సా గాథాయ గారవో, నివాతో, సన్తుట్ఠి, కతఞ్ఞుతా, కాలేన ధమ్మస్సవనన్తి పఞ్చ మఙ్గలాని వుత్తాని. మఙ్గలత్తఞ్చ నేసం తత్థ తత్థ విభావితమేవాతి.

నిట్ఠితా గారవో చాతి ఇమిస్సా గాథాయ అత్థవణ్ణనా.

### ఖన్తీచాతిగాథావణ్ణనా

**౧౦.** ఇదాని **ఖన్తీ చా**తి ఏత్థ ఖమనం **ఖన్తి**. పదక్ఖిణగ్గాహితాయ సుఖం వచో అస్మిన్తి సువచో, సువచస్స కమ్మం సోవచస్సం, సోవచస్సస్స భావో **సోవచస్సతా**. కిలేసానం సమితత్తా **సమణా. దస్సన**న్తి పేక్ఖనం. ధమ్మస్స సాకచ్ఛా

**ధమ్మసాకచ్ఛా**. సేసం వుత్తనయమేవాతి. అయం **పదవణ్ణనా**.

**అత్థవణ్ణనా** పన ఏవం వేదితబ్బా – **ఖన్తి** నామ అధివాసనక్ఖన్తి, తాయ సమన్నాగతో భిక్ఖు దసహి అక్కోసవత్థూహి అక్కోసన్తే వధబన్ధాదీహి వా విహేసన్తే పుగ్గలే అసుణన్తో వియ అపస్సన్తో వియ చ నిబ్బికారో హోతి ఖన్తివాదీ వియ. యథాహ –

"అహు అతీతమద్ధానం, సమణో ఖన్తిదీపనో;

తం ఖన్తియాయేవ ఠితం, కాసిరాజా అఛేదయీ"తి. (జా. ౧.౪.౨౧);

భద్రకతో వా మనసి కరోతి తతో ఉత్తరి అపరాధాభావేన ఆయస్మా పుణ్ణత్థేరో వియ. యథాహ సో –

"సచే మం, భన్తే, సునాపరన్తకా మనుస్సా అక్కోసిస్సన్తి పరిభాసిస్సన్తి, తత్థ మే ఏవం భవిస్సతి 'భద్దకా వతిమే సునాపరన్తకా మనుస్సా, సుభద్దకా వతిమే సునాపరన్తకా మనుస్సా, యం మే నయిమే పాణినా పహారం దేన్తీ'"తిఆది (మ. ని. ౩.౩౯౬; సం. ని. ౪.౮౮).

యాయ చ సమన్నాగతో ఇసీనమ్పి పసంసనీయో హోతి. యథాహ సరభఙ్గో ఇసి –

"కోధం వధిత్వా న కదాచి సోచతి,

మక్ఖప్పహానం ఇసయో వణ్ణయన్తి;

సబ్బేసం వుత్తం ఫరుసం ఖమేథ,

ఏతం ఖన్తిం ఉత్తమమాహు సన్తో"తి. (జా. ౨.౧౭.౬౪);

దేవతానమ్పి పసంసనీయో హోతి. యథాహ సక్కో దేవానమిన్దో –

"యో హవే బలవా సన్తో, దుబ్బలస్స తితిక్ఖతి;

తమాహు పరమం ఖన్తిం, నిచ్చం ఖమతి దుబ్బలో"తి. (సం. ని. ౧.౨౫౦-౨౫౧);

బుద్ధానమ్పి పసంసనీయో హోతి. యథాహ భగవా –

"అక్కోసం వధబన్ధఞ్చ, అదుట్ఠో యో తితిక్ఖతి;

ఖన్తీబలం బలాణీకం, తమహం బ్రూమి బ్రాహ్మణ"న్తి. (ధ. ప. ౩౯౯);

సా పనేసా ఖన్తి ఏతేసఞ్చ ఇధ వణ్ణితానం అఞ్ఞేసఞ్చ గుణానం అధిగమహేతుతో మఙ్గలన్తి వేదితబ్బా.

**సోవచస్సతా** నామ సహధమ్మికం వుచ్చమానే విక్ఖేపం వా తుణ్హీభావం వా గుణదోసచిన్తనం వా అనాపజ్జిత్వా అతివియ ఆదరఞ్చ గారవఞ్చ నీచమనతఞ్చ పురక్ఖత్వా సాధూతి వచనకరణతా. సా సబ్రహ్మచారీనం సన్తికా ఓవాదానుసాసనిప్పటిలాభహేతుతో దోసప్పహానగుణాధిగమహేతుతో చ మఙ్గలన్తి వుచ్చతి.

**సమణానం దస్సనం** నామ ఉపసమితకిలేసానం భావితకాయవచీచిత్తపఞ్ఞానం ఉత్తమదమథసమథసమన్నాగతానం పబ్బజితానం ఉపసఙ్కమనుపట్ఠానానుస్సరణస్సవనదస్సనం, సబ్బమ్పి ఓమకదేసనాయ దస్సనన్తి వుత్తం, తం మఙ్గలన్తి వేదితబ్బం. కస్మా? బహూపకారత్తా. ఆహ చ “దస్సనమ్పహం, భిక్ఖవే, తేసం భిక్ఖూనం బహూపకారం వదామీ”తిఆది (ఇతివు. ౧౦౪). యతో హితకామేన కులపుత్తేన సీలవన్తే భిక్ఖూ ఘరద్వారం సమ్పత్తే దిస్వా యది దేయ్యధమ్మో అత్థి, యథాబలం దేయ్యధమ్మేన పతిమానేతబ్బా. యది నత్థి, పఞ్చపతిట్ఠితం కత్వా వన్దితబ్బా. తస్మిమ్పి అసమ్పజ్జమానే అఞ్జలిం పగ్గహేత్వా నమస్సితబ్బా, తస్మిమ్పి అసమ్పజ్జమానే పసన్నచిత్తేన పియచక్ఖూహి సమ్పస్సితబ్బా. ఏవం దస్సనమూలకేనపి హి పుఞ్ఞేన అనేకాని జాతిసహస్సాని చక్ఖుమ్హి రోగో వా దాహో వా ఉస్సదా వా పిళకా వా న హోన్తి, విప్పసన్నపఞ్చవణ్ణసస్సిరికాని హోన్తి చక్ఖూని రతనవిమానే ఉగ్ఘాటితమణికవాటసదిసాని, సతసహస్సకప్పమత్తం దేవేసు చ మనుస్సేసు చ సమ్పత్తీనం లాభీ హోతి. అనచ్ఛరియఞ్చేతం, యం మనుస్సభూతో సప్పఞ్ఞజాతికో సమ్మా పవత్తితేన సమణదస్సనమయేన పుఞ్ఞేన ఏవరూపం విపాకసమ్పత్తిం అనుభవేయ్య, యత్థ తిరచ్ఛానగతానమ్పి కేవలం సద్ధామత్తకేన కతస్స సమణదస్సనస్స ఏవం విపాకసమ్పత్తిం వణ్ణయన్తి.

“ఉలూకో మణ్డలక్ఖికో, వేదియకే చిరదీఘవాసికో;
సుఖితో వత కోసియో అయం, కాలుట్ఠితం పస్సతి బుద్ధవరం.

“మయి చిత్తం పసాదేత్వా, భిక్ఖుసఙ్ఘే అనుత్తరే;
కప్పానం సతసహస్సాని, దుగ్గతేసో న గచ్ఛతి.

“స దేవలోకా చవిత్వా, కుసలకమ్మేన చోదితో;
భవిస్సతి అనన్తఞాణో, సోమనస్సోతి విస్సుతో”తి. (మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧౪౪);

**కాలేన ధమ్మసాకచ్ఛా** నామ పదోసే వా పచ్చూసే వా ద్వే సుత్తన్తికా భిక్ఖూ అఞ్ఞమఞ్ఞం సుత్తన్తం సాకచ్ఛన్తి, వినయధరా వినయం, ఆభిధమ్మికా అభిధమ్మం, జాతకభాణకా జాతకం, అట్ఠకథికా అట్ఠకథం, లీనుద్ధతవిచికిచ్ఛాపరేతచిత్తవిసోధనత్థం వా తమ్హి తమ్హి కాలే సాకచ్ఛన్తి, అయం కాలేన ధమ్మసాకచ్ఛా. సా ఆగమబ్యత్తిఆదీనం గుణానం హేతుతో మఙ్గలన్తి వుచ్చతీతి.

ఏవం ఇమిస్సా గాథాయ ఖన్తి, సోవచస్సతా, సమణదస్సనం, కాలేన ధమ్మసాకచ్ఛాతి చత్తారి మఙ్గలాని వుత్తాని. మఙ్గలత్తఞ్చ నేసం తత్థ తత్థ విభావితమేవాతి.

నిట్ఠితా ఖన్తీ చాతి ఇమిస్సా గాథాయ అత్థవణ్ణనా.

### తపోచాతిగాథావణ్ణనా

౧౧. ఇదాని **తపో చా**తి ఏత్థ పాపకే ధమ్మే తపతీతి **తపో.** బ్రహ్మం చరియం, బ్రహ్మానం వా చరియం **బ్రహ్మచరియం,** సేట్ఠచరియన్తి వుత్తం హోతి. అరియసచ్చానం దస్సనం **అరియసచ్చానదస్సనం,** అరియసచ్చాని దస్సనన్తిపి ఏకే, తం న

సున్దరం. నిక్ఖన్తం వానతోతి నిబ్బానం, సచ్ఛికరణం సచ్ఛికిరియా, నిబ్బానస్స సచ్ఛికిరియా **నిబ్బానసచ్ఛికిరియా**. సేసం వుత్తనయమేవాతి అయం **పదవణ్ణనా**.

**అత్థవణ్ణనా** పన ఏవం వేదితబ్బా – **తపో** నామ అభిజ్ఝాదోమనస్సాదీనం తపనతో ఇన్ద్రియసంవరో , కోసజ్జస్స వా తపనతో వీరియం, తేహి సమన్నాగతో పుగ్గలో ఆతాపీతి వుచ్చతి. స్వాయం అభిజ్ఝాదిప్పహానఝానాదిప్పటిలాభహేతుతో మఙ్గలన్తి వేదితబ్బో.

**బ్రహ్మచరియం** నామ మేథునవిరతిసమణధమ్మసాసనమగ్గానమధివచనం. తథా హి "అబ్రహ్మచరియం పహాయ బ్రహ్మచారీ హోతీ"తి ఏవమాదీసు (దీ॰ ని॰ ౧.౧౯౪; మ॰ ని॰ ౧.౨౯౨) మేథునవిరతి బ్రహ్మచరియన్తి వుచ్చతి. "భగవతి నో, ఆవుసో, బ్రహ్మచరియం వుస్సతీతి? ఏవమావుసో"తి ఏవమాదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౨౫౭) సమణధమ్మో. "న తావాహం, పాపిమ, పరినిబ్బాయిస్సామి, యావ మే ఇదం బ్రహ్మచరియం న ఇద్ధఞ్చేవ భవిస్సతి ఫీతఞ్చ విత్థారికం బాహుజఞ్ఞ"న్తి ఏవమాదీసు (దీ॰ ని॰ ౨.౧౬౮; సం॰ ని॰ ౫.౮౨౨; ఉదా॰ ౫౧) సాసనం. "అయమేవ ఖో, భిక్ఖు, అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో బ్రహ్మచరియం. సేయ్యథిదం, సమ్మాదిట్ఠీ"తి ఏవమాదీసు (సం॰ ని॰ ౫.౬) మగ్గో. ఇధ పన అరియసచ్చదస్సనేన పరతో మగ్గస్స సఙ్గహితత్తా అవసేసం సబ్బమ్పి వట్టతి. తఞ్చేతం ఉపరూపరి నానప్పకారవిసేసాధిగమహేతుతో మఙ్గలన్తి వేదితబ్బం.

**అరియసచ్చాన దస్సనం** నామ కుమారపఞ్హే వుత్తానం చతున్నం అరియసచ్చానం అభిసమయవసేన మగ్గదస్సనం, తం సంసారదుక్ఖవీతిక్కమహేతుతో మఙ్గలన్తి వుచ్చతి.

**నిబ్బానసచ్ఛికిరియా** నామ ఇధ అరహత్తఫలం నిబ్బానన్తి అధిప్పేతం. తమ్పి హి పఞ్చగతివానసేన వానసఞ్ఞితాయ తణ్హాయ నిక్ఖన్తత్తా నిబ్బానన్తి వుచ్చతి. తస్స పత్తి వా పచ్చవేక్ఖణా వా సచ్ఛికిరియాతి వుచ్చతి. ఇతరస్స పన నిబ్బానస్స అరియసచ్చానం దస్సనేనేవ సచ్ఛికిరియా సిద్ధా, తేనేతం ఇధ నాధిప్పేతం. ఏవమేసా నిబ్బానసచ్ఛికిరియా దిట్ఠధమ్మికసుఖవిహారాదిహేతుతో మఙ్గలన్తి వేదితబ్బా.

ఏవం ఇమిస్సా గాథాయ తపో బ్రహ్మచరియం, అరియసచ్చానం దస్సనం, నిబ్బానసచ్ఛికిరియాతి చత్తారి మఙ్గలాని వుత్తాని. మఙ్గలత్తఞ్చ నేసం తత్థ తత్థ విభావితమేవాతి.

నిట్ఠితా తపో చాతి ఇమిస్సా గాథాయ అత్థవణ్ణనా.

### ఫుట్ఠస్సలోకధమ్మేహీతిగాథావణ్ణనా

**౧౨**. ఇదాని **ఫుట్ఠస్స లోకధమ్మేహీతి** ఏత్థ **ఫుట్ఠస్సాతి** ఫుసితస్స ఛుపితస్స సమ్పత్తస్స. లోకే ధమ్మా **లోకధమ్మా**, యావ లోకప్పవత్తి, తావ అనివత్తకా ధమ్మాతి వుత్తం హోతి. **చిత్త**న్తి మనో మానసం. **యస్సాతి** నవస్స వా మజ్ఝిమస్స వా థేరస్స వా. **న కమ్పతీతి** న చలతి న వేధతి. **అసోక**న్తి నిస్సోకం అబ్బూళ్హసోకసల్లం. **విరజ**న్తి విగతరజం విద్ధంసితరజం. **ఖేమ**న్తి అభయం నిరుపద్దవం. సేసం వుత్తనయమేవాతి అయం **పదవణ్ణనా**.

**అత్థవణ్ణనా** పన ఏవం వేదితబ్బా – **ఫుట్ఠస్స లోకధమ్మేహి చిత్తం యస్స న కమ్పతి** నామ యస్స లాభాలాభాదీహి అట్ఠహి లోకధమ్మేహి ఫుట్ఠస్స అజ్ఝోత్థటస్స చిత్తం న కమ్పతి న చలతి న వేధతి, తస్స తం చిత్తం కేనచి అకమ్పనీయలోకుత్తమభావావహనతో మఙ్గలన్తి వేదితబ్బం.

కస్స చ ఏతేహి ఫుట్ఠస్స చిత్తం న కమ్పతీతి? అరహతో ఖీణాసవస్స, న అఞ్ఞస్స కస్సచి. వుత్తఞ్హేతం –

“సేలో యథా ఏకగ్ఘనో, వాతేన న సమీరతి;
ఏవం రూపా రసా సద్దా, గన్ధా ఫస్సా చ కేవలా.

“ఇట్ఠా ధమ్మా అనిట్ఠా చ, న పవేధేన్తి తాదినో;
ఠితం చిత్తం విప్పముత్తం, వయఞ్చస్సానుపస్సతీ”తి. (మహావ. ౨౪౪);

**అసోకం** నామ ఖీణాసవస్సేవ చిత్తం. తఞ్హి య్వాయం “సోకో సోచనా సోచితత్తం అన్తోసోకో అన్తోపరిసోకో చేతసో పరినిజ్ఝాయితత్త”న్తిఆదినా (విభ. ౨౩౭) నయేన వుచ్చతి సోకో, తస్స అభావతో అసోకం. కేచి నిబ్బానం వదన్తి, తం పురిమపదేన నానుసన్ధియతి. యథా చ అసోకం, ఏవం విరజం ఖేమన్తిపి ఖీణాసవస్సేవ చిత్తం. తఞ్హి రాగదోసమోహరజానం విగతత్తా **విరజం,** చతూహి చ యోగేహి ఖేమత్తా **ఖేమం,** యతో ఏతం తేన తేనాకారేన తమ్హి తమ్హి పవత్తిక్ఖణే గహేత్వా నిద్దిట్ఠవసేన తివిధమ్పి అప్పవత్తక్ఖన్ధతాదిలోకుత్తమభావావహనతో ఆహునేయ్యాదిభావావహనతో చ మఙ్గలన్తి వేదితబ్బం.

ఏవం ఇమిస్సా గాథాయ అట్ఠలోకధమ్మేహి అకమ్పితచిత్తం, అసోకచిత్తం, విరజచిత్తం, ఖేమచిత్తన్తి చత్తారి మఙ్గలాని వుత్తాని. మఙ్గలత్తఞ్చ నేసం తత్థ తత్థ విభావితమేవాతి.

నిట్ఠితా ఫుట్ఠస్స లోకధమ్మేహీతి ఇమిస్సా గాథాయ అత్థవణ్ణనా.

### ఏతాదిసానీతిగాథావణ్ణనా

**౧౩.** ఏవం భగవా అసేవనా చ బాలానన్తిఆదీహి దసహి గాథాహి అట్ఠతింస మహామఙ్గలాని కథేత్వా ఇదాని ఏతానేవ అత్తనా వుత్తమఙ్గలాని థునన్తో “**ఏతాదిసాని కత్వాన**”తి అవసానగాథమభాసి.

తస్సాయమ**త్థవణ్ణనా – ఏతాదిసానీ**తి ఏతాని ఈదిసాని మయా వుత్తప్పకారాని బాలానం అసేవనాదీని. **కత్వానాతి** కత్వా. కత్వాన కత్వా కరిత్వాతి హి అత్థతో అనఞ్ఞం. **సబ్బత్థమపరాజితాతి** సబ్బత్థ ఖన్ధకిలేసాభిసఙ్ఖారదేవపుత్తమారప్పభేదేసు చతూసు పచ్చత్థికేసు ఏకేనాపి అపరాజితా హుత్వా, సయమేవ తే చత్తారో మారే పరాజేత్వాతి వుత్తం హోతి. మకారో చేత్థ పదసన్ధికరమత్తోతి విఞ్ఞాతబ్బో.

**సబ్బత్థ సోత్థిం గచ్ఛన్తీ**తి ఏతాదిసాని మఙ్గలాని కత్వా చతూహి మారేహి అపరాజితా హుత్వా సబ్బత్థ ఇధలోకపరలోకేసు ఠానచఙ్కమనాదీసు చ సోత్థిం గచ్ఛన్తి, బాలసేవనాదీహి యే ఉప్పజ్జేయ్యుం ఆసవా విఘాతపరిళాహా, తేసం అభావా సోత్థిం గచ్ఛన్తి, అనుపద్దుతా అనుపసట్ఠా ఖేమినో అప్పటిభయా గచ్ఛన్తీతి వుత్తం హోతి. అనునాసికో చేత్థ గాథాబన్ధసుఖత్థం వుత్తోతి వేదితబ్బో.

**తం తేసం మఙ్గలముత్తమ**న్తి ఇమినా గాథాపదేన భగవా దేసనం నిట్ఠాపేసి. కథం? ఏవం, దేవపుత్త, యే ఏతాదిసాని కరోన్తి, తే యస్మా సబ్బత్థ సోత్థిం గచ్ఛన్తి, తస్మా తం బాలానం అసేవనాదిఅట్ఠతింసవిధమ్పి తేసం ఏతాదిసకారకానం మఙ్గలముత్తమం సేట్ఠం పవరన్తి గణ్హాహీతి.

ఏవఞ్చ భగవతా నిట్ఠాపితాయ దేసనాయ పరియోసానే కోటిసతసహస్సదేవతాయో అరహత్తం పాపుణింసు, సోతాపత్తిసకదాగామిఅనాగామిఫలసమ్పత్తానం గణనా అసఙ్ఖ్యేయ్యా అహోసి. అథ భగవా దుతియదివసే ఆనన్దత్థేరం ఆమన్తేసి – "ఇమం పన, ఆనన్ద, రత్తిం అఞ్ఞతరా దేవతా మం ఉపసఙ్కమిత్వా మఙ్గలపఞ్హం పుచ్ఛి, అథస్సాహం అట్ఠతింస మఙ్గలాని అభాసిం, ఉగ్గణ్హాహి, ఆనన్ద, ఇమం మఙ్గలపరియాయం, ఉగ్గహేత్వా భిక్ఖూ వాచేహీ"తి. థేరో ఉగ్గహేత్వా భిక్ఖూ వాచేసి. తయిదం ఆచరియపరమ్పరాయ ఆభతం యావజ్జతనా పవత్తతి, "ఏవమిదం బ్రహ్మచరియం ఇద్ధఞ్చేవ ఫీతఞ్చ విత్థారికం బాహుజఞ్ఞం పుథుభూతం యావ దేవమనుస్సేహి సుప్పకాసిత"న్తి వేదితబ్బం.

ఇదాని ఏతేస్వేవ మఙ్గలేసు ఞాణపరిచయపాటవత్థం అయమాదితో పభుతి యోజనా – ఏవమిమే ఇధలోకపరలోకలోకుత్తరసుఖకామా సత్తా బాలజనసేవనం పహాయ, పణ్డితే నిస్సాయ, పూజనేయ్యే పూజేత్వా, పతిరూపదేసవాసేన పుబ్బే చ కతపుఞ్ఞతాయ కుసలప్పవత్తియం చోదియమానా అత్తానం సమ్మా పణిధాయ, బాహుసచ్చసిప్పవినయేహి అలఙ్కతత్తభావా, వినయానురూపం సుభాసితం భాసమానా, యావ గిహిభావం న విజహన్తి, తావ మాతాపితూపట్ఠానేన పోరాణం ఇణమూలం విసోధయమానా, పుత్తదారసఙ్గహేన నవం ఇణమూలం పయోజయమానా, అనాకులకమ్మన్తతాయ ధనధఞ్ఞాదిసమిద్ధిం పాపుణన్తా, దానేన భోగసారం ధమ్మచరియాయ జీవితసారఞ్చ గహేత్వా, ఞాతిసఙ్గహేన సకజనహితం అనవజ్జకమ్మన్తతాయ పరజనహితఞ్చ కరోన్తా, పాపవిరతియా పరూపఘాతం మజ్జపానసంయమేన అత్తూపఘాతఞ్చ వివజ్జేత్వా, ధమ్మేసు అప్పమాదేన కుసలపక్ఖం వడ్ఢేత్వా, వడ్ఢితకుసలతాయ గిహిబ్యఞ్జనం ఓహాయ పబ్బజితభావే ఠితాపి బుద్ధబుద్ధసావకూపజ్ఝాయాచరియాదీసు గారవేన నివాతేన చ వత్తసమ్పదం ఆరాధేత్వా, సన్తుట్ఠియా పచ్చయగేధం పహాయ, కతఞ్ఞుతాయ సప్పురిసభూమియం ఠత్వా, ధమ్మస్సవనేన చిత్తలీనతం పహాయ, ఖన్తియా సబ్బపరిస్సయే అభిభవిత్వా, సోవచస్సతాయ సనాథం అత్తానం కత్వా, సమణదస్సనేన పటిపత్తిపయోగం పస్సన్తా, ధమ్మసాకచ్ఛాయ కఙ్ఖాట్ఠానియేసు ధమ్మేసు కఙ్ఖం వినోదేత్వా, ఇన్ద్రియసంవరతపేన సీలవిసుద్ధిం సమణధమ్మబ్రహ్మచరియేన చిత్తవిసుద్ధిం తతో పరా చ చతస్సో విసుద్ధియో సమ్పాదేన్తా , ఇమాయ పటిపదాయ అరియసచ్చదస్సనపరియాయం ఞాణదస్సనవిసుద్ధిం పత్వా అరహత్తఫలసఙ్ఖ్యం నిబ్బానం సచ్ఛికరోన్తి, యం సచ్ఛికరిత్వా సినేరుపబ్బతో వియ వాతవుట్ఠీహి అట్ఠహి లోకధమ్మేహి అవికమ్పమానచిత్తా అసోకా విరజా ఖేమినో హోన్తి. యే చ ఖేమినో హోన్తి, తే సబ్బత్థ ఏకేనపి అపరాజితా హోన్తి, సబ్బత్థ సోత్థిం గచ్ఛన్తి. తేనాహ భగవా –

> "ఏతాదిసాని కత్వాన, సబ్బత్థమపరాజితా;
> సబ్బత్థ సోత్థిం గచ్ఛన్తి, తం తేసం మఙ్గలముత్తమ"న్తి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దకపాఠ-అట్ఠకథాయ

మఙ్గలసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

# ៦. రతనసుత్తవణ్ణనా

### నిక్ఖేపప్పయోజనం

ఇదాని **యానీధ భూతానీ**తిఏవమాదినా మఙ్గలసుత్తానన్తరం నిక్ఖిత్తస్స రతనసుత్తస్స అత్థవణ్ణనాక్కమో అనుప్పత్తో. తస్స ఇధ నిక్ఖేపప్పయోజనం వత్వా తతో పరం సుపరిసుద్ధేన తిత్థేన నదితళాకాదీసు సలిలజ్ఝోగాహణమివ సుపరిసుద్ధేన నిదానేన ఇమస్స సుత్తస్స అత్థజ్ఝోగాహణం దస్సేతుం –

> “యేన వుత్తం యదా యత్థ, యస్మా చేతం ఇమం నయం;
> పకాసేత్వాన ఏతస్స, కరిస్సామత్థవణ్ణనం”.

తత్థ యస్మా మఙ్గలసుత్తేన అత్తరక్ఖా అకల్యాణకరణకల్యాణాకరణపచ్చయానఞ్చ ఆసవానం పటిఘాతో దస్సితో, ఇమఞ్చ సుత్తం పరారక్ఖం అమనుస్సాదిపచ్చయానఞ్చ ఆసవానం పటిఘాతం సాధేతి, తస్మా తదనన్తరం నిక్ఖిత్తం సియాతి.

ఇదం తావస్స ఇధ నిక్ఖేపప్పయోజనం.

### వేసాలివత్థు

ఇదాని ‘‘**యేన వుత్తం యదా యత్థ, యస్మా చేత**’’న్తి ఏత్థాహ “కేన పనేతం సుత్తం వుత్తం, కదా కత్థ, కస్మా చ వుత్త”న్తి. వుచ్చతే – ఇదఞ్హి భగవతా ఏవ వుత్తం, న సావకాదీహి. తఞ్చ యదా దుబ్భిక్ఖాదీహి ఉపద్దవేహి ఉపద్దుతాయ వేసాలియా లిచ్ఛవీహి రాజగహతో యాచిత్వా భగవా వేసాలిం ఆనీతో, తదా వేసాలియం తేసం ఉపద్దవానం పటిఘాతత్థాయ వుత్తన్తి. అయం తేసం పఞ్హానం సఙ్ఖేపవిస్సజ్జనా. విత్థారతో పన వేసాలివత్థుతో పభుతి పోరాణేహి వణ్ణీయతి.

తత్రాయం **వణ్ణనా** – బారాణసిరఞ్ఞో కిర అగ్గమహేసియా కుచ్ఛిమ్హి గబ్భో సణ్ఠాసి, సా తం ఞత్వా రఞ్ఞో నివేదేసి, రాజా గబ్భపరిహారం అదాసి. సా సమ్మా పరిహరియమానగబ్భా గబ్భపరిపాకకాలే విజాయనఘరం పావిసి. పుఞ్ఞవతీనం పచ్చూససమయే గబ్భవుట్ఠానం హోతి. సా చ తాసం అఞ్ఞతరా, తేన పచ్చూససమయే అలత్తకపటలబన్ధుజీవకపుప్ఫసదిసం మంసపేసిం విజాయి. తతో “అఞ్ఞా దేవియో సువణ్ణబిమ్బసదిసే పుత్తే విజాయన్తి, అగ్గమహేసీ మంసపేసిన్తి రఞ్ఞో పురతో మమ అవణ్ణో ఉప్పజ్జేయ్యా”తి చిన్తేత్వా తేన అవణ్ణభయేన తం మంసపేసిం ఏకస్మిం భాజనే పక్ఖిపిత్వా అఞ్ఞతరేన పటికుజ్జిత్వా రాజముద్దికాయ లఞ్ఛేత్వా గఙ్గాయ సోతే పక్ఖిపాపేసి. మనుస్సేహి ఛడ్డితమత్తే దేవతా ఆరక్ఖం సంవిదహింసు. సువణ్ణపట్టకఞ్చేత్థ జాతిహిఙ్గులకేన “బారాణసిరఞ్ఞో అగ్గమహేసియా పజా”తి లిఖిత్వా బన్ధింసు. తతో తం భాజనం ఊమిభయాదీహి అనుపద్దుతం గఙ్గాసోతేన పాయాసి.

తేన చ సమయేన అఞ్ఞతరో తాపసో గోపాలకులం నిస్సాయ గఙ్గాతీరే విహరతి. సో పాతోవ గఙ్గం ఓతరన్తో భాజనం ఆగచ్ఛన్తం దిస్వా పంసుకూలసఞ్ఞాయ అగ్గహేసి. తతో తత్థ తం అక్ఖరపట్టకం రాజముద్దికాలఞ్ఛనఞ్చ దిస్వా ముఞ్చిత్వా తం మంసపేసిం అద్దస , దిస్వానస్స ఏతదహోసి “సియా గబ్భో, తథా హిస్స దుగ్గన్ధపూతిభావో నత్థీ”తి. తం అస్సమం నేత్వా సుద్ధే ఓకాసే ఠపేసి. అథ అడ్ఢమాసచ్చయేన ద్వే మంసపేసియో అహేసుం. తాపసో దిస్వా సాధుతరం ఠపేసి, తతో

పున అడ్ఢమాసచ్చయేన ఏకమేకిస్సా పేసియా హత్థపాదసీసానమత్థాయ పఞ్చ పఞ్చ పిళకా ఉట్ఠహింసు. తాపసో దిస్వా పున సాధుతరం ఠపేసి. అథ అడ్ఢమాసచ్చయేన ఏకా మంసపేసి సువణ్ణబిమ్బసదిసో దారకో, ఏకా దారికా అహోసి. తేసు తాపసస్స పుత్తసినేహో ఉప్పజ్జి. అఙ్గుట్ఠకతో చస్స ఖీరం నిబ్బత్తి. తతో పభుతి చ ఖీరభత్తం లభతి, సో భత్తం భుఞ్జిత్వా ఖీరం దారకానం ముఖే ఆసిఞ్చతి. తేసం యం యం ఉదరం పవిట్ఠం, తం సబ్బం మణిభాజనగతం వియ దిస్సతి. ఏవం లిచ్ఛవీ అహేసుం. అపరే పనాహు "సిబ్బేత్వా ఠపితా వియ నేసం అఞ్ఞమఞ్ఞం లీనా ఛవి అహోసీ"తి. ఏవం తే నిచ్ఛవితాయ వా లీనచ్ఛవితాయ వా **లిచ్ఛవీ**తి పఞ్ఞాయింసు.

తాపసో దారకే పోసేన్తో ఉస్సూరే గామం పిణ్డాయ పవిసతి, అతిదివా పటిక్కమతి. తస్స తం బ్యాపారం ఞత్వా గోపాలకా ఆహంసు, "భన్తే, పబ్బజితానం దారకపోసనం పలిబోధో, అమ్హాకం దారకే దేథ, మయం పోసేస్సామ, తుమ్హే అత్తనో కమ్మం కరోథా"తి. తాపసో "సాధూ"తి పటిస్సుణి. గోపాలకా దుతియదివసే మగ్గం సమం కత్వా పుప్ఫేహి ఓకిరిత్వా ధజపటాకం ఉస్సాపేత్వా తూరియేహి వజ్జమానేహి అస్సమం ఆగతా. తాపసో "మహాపుఞ్ఞా దారకా, అప్పమాదేన వడ్ఢేథ, వడ్ఢేత్వా చ అఞ్ఞమఞ్ఞం ఆవాహవివాహం కరోథ, పఞ్చగోరసేన రాజానం తోసేత్వా భూమిభాగం గహేత్వా నగరం మాపేథ, తత్థ కుమారం అభిసిఞ్చథా"తి వత్వా దారకే అదాసి. తే "సాధూ"తి పటిస్సుణిత్వా దారకే నేత్వా పోసేసుం.

దారకా వుడ్ఢిమన్వాయ కీళన్తా వివాదట్ఠానేసు అఞ్ఞే గోపాలదారకే హత్థేనపి పాదేనపి పహరన్తి, తే రోదన్తి. "కిస్స రోదథా"తి చ మాతాపితూహి వుత్తా "ఇమే నిమ్మాతాపితికా తాపసపోసితా అమ్హే అతీవ పహరన్తీ"తి వదన్తి. తతో తేసం మాతాపితరో "ఇమే దారకా అఞ్ఞే దారకే విహేఠేన్తి దుక్ఖాపేన్తి, న ఇమే సఙ్గహేతబ్బా, వజ్జితబ్బా ఇమే"తి ఆహంసు. తతో పభుతి కిర సో పదేసో "వజ్జీ"తి వుచ్చతి, తియోజనసతం పరిమాణేన. అథ తం పదేసం గోపాలకా రాజానం తోసేత్వా అగ్గహేసుం. తత్థేవ నగరం మాపేత్వా సోళసవస్సుద్దేసికం కుమారం అభిసిఞ్చిత్వా రాజానం అకంసు. తాయ చస్స దారికాయ సద్ధిం వారేయ్యం కత్వా కతికం అకంసు "న బాహిరతో దారికా ఆనేతబ్బా, ఇతో దారికా న కస్సచి దాతబ్బా"తి. తేసం పఠమసంవాసేన ద్వే దారకా జాతా ధీతా చ పుత్తో చ, ఏవం సోళసక్ఖత్తుం ద్వే ద్వే జాతా. తతో తేసం దారకానం యథాక్కమం వడ్ఢన్తానం ఆరాముయ్యాననివాసట్ఠానపరివారసమ్పత్తిం గహేతుం అప్పహోన్తం తం నగరం తిక్ఖత్తుం గావుతన్తరేన గావుతన్తరేన పాకారేన పరిక్ఖిపింసు, తస్స పునప్పునం విసాలీకతత్తా **వేసాలీ**త్వేవ నామం జాతం. ఇదం **వేసాలివత్థు**.

### భగవతో నిమన్తనం

అయం పన వేసాలీ భగవతో ఉప్పన్నకాలే ఇద్ధా వేపుల్లప్పత్తా అహోసి. తత్థ హి రాజూనంయేవ సత్త సహస్సాని సత్త సతాని సత్త చ రాజానో అహేసుం. తథా యువరాజసేనాపతిభణ్డాగారికప్పభుతీనం . యథాహ –

> "తేన ఖో పన సమయేన వేసాలీ ఇద్ధా చేవ హోతి ఫీతా చ బహుజనా ఆకిణ్ణమనుస్సా సుభిక్ఖా చ, సత్త చ పాసాదసహస్సాని సత్త చ పాసాదసతాని సత్త చ పాసాదా, సత్త చ కూటాగారసహస్సాని సత్త చ కూటాగారసతాని సత్త చ కూటాగారాని, సత్త చ ఆరామసహస్సాని సత్త చ ఆరామసతాని సత్త చ ఆరామా, సత్త చ పోక్ఖరణిసహస్సాని సత్త చ పోక్ఖరణిసతాని సత్త చ పోక్ఖరణియో"తి (మహావ. ౩౨౬).

సా అపరేన సమయేన దుబ్భిక్ఖా అహోసి దుబ్బుట్ఠికా దుస్సస్సా. పఠమం దుగ్గతమనుస్సా మరన్తి , తే బహిద్ధా ఛడ్డేన్తి. మతమనుస్సానం కుణపగన్ధేన అమనుస్సా నగరం పవిసింసు, తతో బహుతరా మరన్తి. తాయ పటికూలతాయ సత్తానం అహివాతరోగో ఉప్పజ్జి. ఇతి తీహి దుబ్భిక్ఖఅమనుస్సరోగభయేహి ఉపద్దుతా వేసాలినగరవాసినో ఉపసఙ్కమిత్వా రాజానం ఆహంసు, "మహారాజ, ఇమస్మిం నగరే తివిధం భయముప్పన్నం, ఇతో పుబ్బే యావ సత్తమా రాజకులపరివట్టా ఏవరూపం అనుప్పన్నపుబ్బం, తుమ్హాకం మఞ్ఞే అధమ్మికత్తేన తం ఏతరహి ఉప్పన్న"న్తి. రాజా సబ్బే సన్థాగారే సన్నిపాతాపేత్వా "మయ్హం అధమ్మికభావం విచినథా"తి ఆహ. తే సబ్బం పవేణిం విచినన్తా న కిఞ్చి అద్దసంసు.

తతో రఞ్ఞో దోసమదిస్వా "ఇదం భయం అమ్హాకం కథం వూపసమేయ్యా"తి చిన్తేసుం. తత్థ ఏకచ్చే ఛ సత్థారే అపదిసింసు "ఏతేహి ఓక్కన్తమత్తే వూపసమేస్సతీ"తి. ఏకచ్చే ఆహంసు – "బుద్ధో కిర లోకే ఉప్పన్నో, సో భగవా సబ్బసత్తహితాయ ధమ్మం దేసేతి మహిద్ధికో మహానుభావో, తేన ఓక్కన్తమత్తే సబ్బభయాని వూపసమేయ్యు"న్తి. తేన తే అత్తమనా హుత్వా "కహం పన సో భగవా ఏతరహి విహరతి, అమ్హేహి పేసితో న ఆగచ్ఛేయ్యా"తి ఆహంసు. అథాపరే ఆహంసు – "బుద్ధా నామ అనుకమ్పకా, కిస్స నాగచ్ఛేయ్యుం, సో పన భగవా ఏతరహి రాజగహే విహరతి, రాజా బిమ్బిసారో తం ఉపట్ఠహతి, సో ఆగన్తుం న దదేయ్యా"తి. "తేన హి రాజానం సఞ్ఞాపేత్వా ఆనేయ్యామా"తి ద్వే లిచ్ఛవిరాజానో మహతా బలకాయేన పహూతం పణ్ణాకారం దత్వా రఞ్ఞో సన్తికం పేసింసు "బిమ్బిసారం సఞ్ఞాపేత్వా భగవన్తం ఆనేథా"తి. తే గన్త్వా రఞ్ఞో పణ్ణాకారం దత్వా తం పవత్తిం నివేదేత్వా, "మహారాజ, భగవన్తం అమ్హాకం నగరం పేసేహీ"తి ఆహంసు. రాజా న సమ్పటిచ్ఛి, "తుమ్హేయేవ జానాథా"తి ఆహ. తే భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా ఏవమాహంసు – "భన్తే, అమ్హాకం నగరే తీణి భయాని ఉప్పన్నాని, సచే భగవా ఆగచ్ఛేయ్య, సోత్థి నో భవేయ్యా"తి. భగవా ఆవజ్జేత్వా "వేసాలియం రతనసుత్తే వుత్తే సా రక్ఖా కోటిసతసహస్సం చక్కవాళానం ఫరిస్సతి, సుత్తపరియోసానే చతురాసీతియా పాణసహస్సానం ధమ్మాభిసమయో భవిస్సతీ"తి అధివాసేసి. అథ రాజా బిమ్బిసారో భగవతో అధివాసనం సుత్వా "భగవతా వేసాలిగమనం అధివాసిత"న్తి నగరే ఘోసనం కారాపేత్వా భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా ఆహ – "కిం, భన్తే, సమ్పటిచ్ఛథ వేసాలిగమన"న్తి? ఆమ, మహారాజాతి. తేన హి, భన్తే, తావ ఆగమేథ, యావ మగ్గం పటియాదేమీతి.

అథ ఖో రాజా బిమ్బిసారో రాజగహస్స చ గఙ్గాయ చ అన్తరా పఞ్చయోజనభూమిం సమం కత్వా యోజనే యోజనే విహారం మాపేత్వా భగవతో గమనకాలం పటివేదేసి. భగవా పఞ్చహి భిక్ఖుసతేహి పరివుతో పాయాసి. రాజా పఞ్చయోజనం మగ్గం పఞ్చవణ్ణేహి పుప్ఫేహి జాణుమత్తం ఓకిరాపేత్వా ధజపటాకపుణ్ణఘటకదలిఆదీని ఉస్సాపేత్వా భగవతో ద్వే సేతచ్ఛత్తాని ఏకమేకస్స చ భిక్ఖుస్స ఏకమేకం ఉక్ఖిపాపేత్వా సద్ధిం అత్తనో పరివారేన పుప్ఫగన్ధాదీహి పూజం కరోన్తో ఏకేకస్మిం విహారే భగవన్తం వసాపేత్వా మహాదానాని దత్వా పఞ్చహి దివసేహి గఙ్గాతీరం నేసి. తత్థ సబ్బాలఙ్కారేహి నావం అలఙ్కరోన్తో వేసాలికానం సాసనం పేసేసి "ఆగతో భగవా, మగ్గం పటియాదేత్వా సబ్బే భగవతో పచ్చుగ్గమనం కరోథా"తి. తే "దిగుణం పూజం కరిస్సామా"తి వేసాలియా చ గఙ్గాయ చ అన్తరా తియోజనభూమిం సమం కత్వా భగవతో చత్తారి ఏకమేకస్స చ భిక్ఖుస్స ద్వే ద్వే సేతచ్ఛత్తాని సజ్జేత్వా పూజం కురుమానా గఙ్గాతీరం ఆగన్త్వా అట్ఠంసు.

అథ బిమ్బిసారో ద్వే నావాయో సఙ్ఘటేత్వా మణ్డపం కత్వా పుప్ఫదామాదీహి అలఙ్కరిత్వా తత్థ సబ్బరతనమయం బుద్ధాసనం పఞ్ఞపేసి, భగవా తత్థ నిసీది. పఞ్చ సతా భిక్ఖూపి నావం ఆరుహిత్వా యథానురూపం నిసీదింసు. రాజా భగవన్తం అనుగచ్ఛన్తో గలప్పమాణం ఉదకం ఓగాహేత్వా "యావ, భన్తే, భగవా ఆగచ్ఛతి, తావాహం ఇధేవ గఙ్గాతీరే

వసిస్సామీ"తి వత్వా నివత్తో. ఉపరి దేవతా యావ అకనిట్ఠభవనా పూజం అకంసు. హేట్ఠాగఙ్గానివాసినో కమ్బలస్సతరాదయో నాగరాజానో పూజం అకంసు. ఏవం మహతియా పూజాయ భగవా యోజనమత్తం అద్ధానం గఙ్గాయ గన్త్వా వేసాలికానం సీమన్తరం పవిట్ఠో.

తతో లిచ్ఛవిరాజానో బిమ్బిసారేన కతపూజాయ దిగుణం కరోన్తా గలప్పమాణే ఉదకే భగవన్తం పచ్చుగ్గచ్ఛింసు. తేనేవ ఖణేన తేన ముహుత్తేన విజ్జుప్పభావినద్ధన్ధకారవిసటకూటో గళగళాయన్తో చతూసు దిసాసు మహామేఘో వుట్ఠాసి. అథ భగవతా పఠమపాదే గఙ్గాతీరే నిక్ఖిత్తమత్తే పోక్ఖరవస్సం వస్సి. యే తేమేతుకామా, తే ఏవ తేమేన్తి, అతేమేతుకామా న తేమేన్తి. సబ్బత్థ జాణుమత్తం ఊరుమత్తం కటిమత్తం గలప్పమాణం ఉదకం వహతి, సబ్బకుణపాని ఉదకేన గఙ్గం పవేసితాని, పరిసుద్ధో భూమిభాగో అహోసి.

లిచ్ఛవిరాజానో భగవన్తం అన్తరా యోజనే యోజనే వాసాపేత్వా మహాదానాని దత్వా తీహి దివసేహి దిగుణం పూజం కరోన్తా వేసాలిం నయింసు . వేసాలిం సమ్పత్తే భగవతి సక్కో దేవానమిన్దో దేవసఙ్ఘపురక్ఖతో ఆగచ్ఛి. మహేసక్ఖానం దేవతానం సన్నిపాతేన అమనుస్సా యేభుయ్యేన పలాయింసు. భగవా నగరద్వారే ఠత్వా ఆనన్దత్థేరం ఆమన్తేసి – "ఇమం, ఆనన్ద, రతనసుత్తం ఉగ్గహేత్వా బలికమ్మూపకరణాని గహేత్వా లిచ్ఛవిరాజకుమారేహి సద్ధిం వేసాలియా తిపాకారన్తరే విచరన్తో పరిత్తం కరోహీ"తి రతనసుత్తం అభాసి. "ఏవం కేన పనేతం సుత్తం వుత్తం , కదా, కత్థ, కస్మా చ వుత్త"న్తి ఏతేసం పఞ్హానం విస్సజ్జనా విత్థారేన వేసాలివత్థుతో పభుతి పోరాణేహి వణ్ణీయతి.

ఏవం భగవతో వేసాలిం అనుప్పత్తదివసేయేవ వేసాలినగరద్వారే తేసం ఉపద్దవానం పటిఘాతత్థాయ వుత్తమిదం రతనసుత్తం ఉగ్గహేత్వా ఆయస్మా ఆనన్దో పరిత్తత్థాయ భాసమానో భగవతో పత్తేన ఉదకమాదాయ సబ్బనగరం అబ్భుక్కిరన్తో అనువిచరి. యం **కిఞ్చీ**తి వుత్తమత్తే ఏవ థేరేన యే పుబ్బే అపలాతా సఙ్కారకూటభిత్తిప్పదేసాదినిస్సితా అమనుస్సా, తే చతూహి ద్వారేహి పలాయింసు, ద్వారాని అనోకాసాని అహేసుం. తతో ఏకచ్చే ద్వారేసు ఓకాసం అలభమానా పాకారం భిన్దిత్వా పలాతా. అమనుస్సేసు గతమత్తేసు మనుస్సానం గత్తేసు రోగో వూపసన్తో. తే నిక్ఖమిత్వా సబ్బపుప్ఫగన్ధాదీహి థేరం పూజేసుం. మహాజనో నగరమజ్ఝే సన్థాగారం సబ్బగన్ధేహి లిమ్పిత్వా వితానం కత్వా సబ్బాలఙ్కారేహి అలఙ్కరిత్వా తత్థ బుద్ధాసనం పఞ్ఞపేత్వా భగవన్తం ఆనేసి.

భగవా సన్థాగారం పవిసిత్వా పఞ్ఞత్తే ఆసనే నిసీది. భిక్ఖుసఙ్ఘోపి ఖో రాజానో మనుస్సా చ పతిరూపే పతిరూపే ఆసనే నిసీదింసు. సక్కోపి దేవానమిన్దో ద్వీసు దేవలోకేసు దేవపరిసాయ సద్ధిం ఉపనిసీది అఞ్ఞే చ దేవా, ఆనన్దత్థేరోపి సబ్బం వేసాలిం అనువిచరన్తో రక్ఖం కత్వా వేసాలినగరవాసీహి సద్ధిం ఆగన్త్వా ఏకమన్తం నిసీది. తత్థ భగవా సబ్బేసం తదేవ రతనసుత్తం అభాసీతి.

ఏత్తావతా చ యా ''**యేన వుత్తం యదా యత్థ, యస్మా చేతం ఇమం నయం. పకాసేత్వానా**''తి మాతికా నిక్ఖిత్తా, సా సబ్బప్పకారేన విత్థారితా హోతి.

**యానీధాతిగాథావణ్ణనా**

౧. ఇదాని “ఏతస్స కరిస్సామత్థవణ్ణన”న్తి వుత్తత్తా **అత్థవణ్ణనా** ఆరబ్భతే. అపరే పన వదన్తి “ఆదితో పఞ్చేవ గాథా భగవతా వుత్తా, సేసా పరిత్తకరణసమయే ఆనన్దత్థేరేనా”తి. యథా వా తథా వా హోతు, కిం నో ఇమాయ పరిక్ఖాయ, సబ్బథాపి ఏతస్స రతనసుత్తస్స కరిస్సామత్థవణ్ణనం.

**యానీధ భూతానీ**తి పఠమగాథా. తత్థ **యానీ**తి యాదిసాని అప్పేసక్ఖాని వా మహేసక్ఖాని వా. **ఇధా**తి ఇమస్మిం పదేసే, తస్మిం ఖణే సన్నిపాతట్ఠానం సన్ధాయాహ. **భూతానీ**తి కిఞ్చాపి భూతసద్దో “భూతస్మిం పాచిత్తియ”న్తి ఏవమాదీసు (పాచి॰ ౬౯) విజ్జమానే. “భూతమిదన్తి, భిక్ఖవే , సమనుపస్సథా”తి ఏవమాదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౪౦౧) ఖన్ధపఞ్చకే. “చత్తారో ఖో, భిక్ఖు, మహాభూతా హేతూ”తి ఏవమాదీసు (మ॰ ని॰ ౩.౮౬) చతుబ్బిధే పథవీధాత్వాదిరూపే. “యో చ కాలఘసో భూతో”తి ఏవమాదీసు (జా॰ ౧.౨.౧౯౦) ఖీణాసవే. “సబ్బేవ నిక్ఖిపిస్సన్తి, భూతా లోకే సముస్సయ”న్తి ఏవమాదీసు (దీ॰ ని॰ ౨.౨౨౦) సబ్బసత్తే. “భూతగామపాతబ్యతాయా”తి ఏవమాదీసు (పాచి॰ ౯౦) రుక్ఖాదికే. “భూతం భూతతో సఞ్జానాతీ”తి ఏవమాదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౩) చాతుమహారాజికానం హేట్ఠా సత్తనికాయం ఉపాదాయ వత్తతి. ఇధ పన అవిసేసతో అమనుస్సేసు దట్ఠబ్బో.

**సమాగతానీ**తి సన్నిపతితాని. **భుమ్మానీ**తి భూమియం నిబ్బత్తాని. **వా**-ఇతి వికప్పనే. తేన యానీధ భుమ్మాని వా భూతాని సమాగతానీతి ఇమమేకం వికప్పం కత్వా పున దుతియవికప్పం కాతుం **‘‘యాని వ అన్తలిక్ఖే’’**తి ఆహ. అన్తలిక్ఖే వా యాని భూతాని నిబ్బత్తాని, తాని సబ్బాని ఇధ సమాగతానీతి అత్థో. ఏత్థ చ యామతో యావ అకనిట్ఠం, తావ నిబ్బత్తాని భూతాని ఆకాసే పాతుభూతవిమానేసు నిబ్బత్తత్తా “అన్తలిక్ఖే భూతానీ”తి వేదితబ్బాని. తతో హేట్ఠా సినేరుతో పభుతి యావ భూమియం రుక్ఖలతాదీసు అధివత్థాని పథవియఞ్చ నిబ్బత్తాని భూతాని, తాని సబ్బాని భూమియం భూమిపటిబద్ధేసు చ రుక్ఖలతాపబ్బతాదీసు నిబ్బత్తత్తా “భుమ్మాని భూతానీ”తి వేదితబ్బాని.

ఏవం భగవా సబ్బానేవ అమనుస్సభూతాని “భుమ్మాని వా యాని వ అన్తలిక్ఖే”తి ద్వీహి పదేహి వికప్పేత్వా పున ఏకేన పదేన పరిగ్గహేత్వా దస్సేతుం **‘‘సబ్బేవ భూతా సుమనా భవన్తూ’’**తి ఆహ. **సబ్బే**తి అనవసేసా. **ఏవా**తి అవధారణే, ఏకమ్పి అనపనేత్వాతి అధిప్పాయో. **భూతా**తి అమనుస్సా. **సుమనా భవన్తూ**తి సుఖితమనా పీతిసోమనస్సజాతా భవన్తు. **అథోపీ**తి కిచ్చన్తరసన్నియోజనత్థం వాక్యోపాదానే నిపాతద్వయం. **సక్కచ్చ సుణన్తు భాసిత**న్తి అట్ఠిం కత్వా మనసికత్వా సబ్బం చేతసా సమన్నాహరిత్వా దిబ్బసమ్పత్తిలోకుత్తరసుఖావహం మమ దేసనం సుణన్తు.

ఏవమేత్థ భగవా “యానీధ భూతాని సమాగతానీ”తి అనియమితవచనేన భూతాని పరిగ్గహేత్వా పున “భుమ్మాని వా యాని వ అన్తలిక్ఖే”తి ద్విధా వికప్పేత్వా తతో “సబ్బేవ భూతా”తి పున ఏకజ్ఝం కత్వా “సుమనా భవన్తూ”తి ఇమినా వచనేన ఆసయసమ్పత్తియం నియోజేన్తో “సక్కచ్చ సుణన్తు భాసిత”న్తి పయోగసమ్పత్తియం, తథా యోనిసోమనసికారసమ్పత్తియం పరతోఘోససమ్పత్తియఞ్చ, తథా అత్తసమ్మాపణిధిసప్పురిసూపనిస్సయసమ్పత్తీసు సమాధిపఞ్ఞాహేతుసమ్పత్తీసు చ నియోజేన్తో గాథం సమాపేసి.

### తస్మా హీతిగాథావణ్ణనా

౨. **తస్మా హి భూతా**తి దుతియగాథా. తత్థ **తస్మా**తి కారణవచనం. **భూతా**తి ఆమన్తనవచనం. **నిసామేథా**తి సుణాథ. **సబ్బే**తి అనవసేసా. కిం వుత్తం హోతి? యస్మా తుమ్హే దిబ్బట్ఠానాని తత్థ ఉపభోగపరిభోగసమ్పదఞ్చ పహాయ

ధమ్మస్సవనత్థం ఇధ సమాగతా, న నటనచ్చనాదిదస్సనత్థం, తస్మా హి భూతా నిసామేథ సబ్బేతి. అథ వా "సుమనా భవన్తు, సక్కచ్చ సుణన్తూ"తి వచనేన తేసం సుమనభావం సక్కచ్చం సోతుకమ్యతఞ్చ దిస్వా ఆహ "యస్మా తుమ్హే సుమనభావేన అత్తసమ్మాపణిధియోనిసోమనసికారాసయసుద్ధీహి సక్కచ్చం సోతుకమ్యతాయ సప్పురిసూపనిస్సయపరతోఘోసపదట్ఠానతో పయోగసుద్ధీహి చ యుత్తా, తస్మా హి భూతా నిసామేథ సబ్బే"తి. అథ వా యం పురిమగాథాయ అన్తే "భాసిత"న్తి వుత్తం, తం కారణభావేన అపదిసన్తో ఆహ "యస్మా మమ భాసితం నామ అతిదుల్లభం అట్ఠక్ఖణపరివజ్జితస్స ఖణస్స దుల్లభత్తా, అనేకానిసంసఞ్చ పఞ్ఞాకరుణాగుణేన పవత్తత్తా, తఞ్చాహం వత్తుకామో 'సుణన్తు భాసిత'న్తి అవోచం, తస్మా హి భూతా నిసామేథ సబ్బే"తి. ఇదం ఇమినా గాథాపదేన వుత్తం హోతి.

ఏవమేతం కారణం నిరోపేన్తో అత్తనో భాసితనిసామనే నియోజేత్వా నిసామేతబ్బం వత్తుమారద్ధో **"మేత్తం కరోథ మానుసియా పజాయా"**తి. తస్సత్థో – యాయం తీహి ఉపద్దవేహి ఉపద్దుతా మానుసీ పజా, తస్సా మానుసియా పజాయ మేత్తం మిత్తభావం హితజ్ఝాసయతం పచ్చుపట్ఠపేథాతి. కేచి పన "మానుసికం పజ"న్తి పఠన్తి, తం భుమ్మత్థాసమ్భవా న యుజ్జతి. యమ్పి అఞ్ఞే అత్థం వణ్ణయన్తి, సోపి న యుజ్జతి. అధిప్పాయో పనేత్థ – నాహం బుద్ధోతి ఇస్సరియబలేన వదామి, అపి తు యం తుమ్హాకఞ్చ ఇమిస్సా చ మానుసియా పజాయ హితత్థం వదామి "మేత్తం కరోథ మానుసియా పజాయా"తి. ఏత్థ చ –

"యే సత్తసణ్డం పథవిం విజేత్వా,
రాజిసయో యజమానానుపరియగా;
అస్సమేధం పురిసమేధం,
సమ్మాపాసం వాజపేయ్యం నిరగ్గళం.

"మేత్తస్స చిత్తస్స సుభావితస్స,
కలమ్పి తే నానుభవన్తి సోళసిం;
ఏకమ్పి చే పాణమదుట్ఠచిత్తో,
మేత్తాయతి కుసలో తేన హోతి.

"సబ్బే చ పాణే మనసానుకమ్పీ, పహూతమరియో పకరోతి పుఞ్ఞ"న్తి. (ఇతివు॰ ౨౭; అ॰ ని॰ ౮.౧) –

ఏవమాదీనం సుత్తానం ఏకాదసానిసంసానఞ్చ వసేన యే మేత్తం కరోన్తి, ఏతేసం మేత్తా హితాతి వేదితబ్బా.

"దేవతానుకమ్పితో పోసో, సదా భద్రాని పస్సతీ"తి. (ఉదా॰ ౭౬; మహావ॰ ౨౮౬) –

ఏవమాదీనం సుత్తానం వసేన యేసు కయిరతి, తేసమ్పి హితాతి వేదితబ్బా.

ఏవం ఉభయేసమ్పి హితభావం దస్సేన్తో "మేత్తం కరోథ మానుసియా"తి వత్వా ఇదాని ఉపకారమ్పి దస్సేన్తో ఆహ **"దివా చ రత్తో చ హరన్తి యే బలిం, తస్మా హి నే రక్ఖథ అప్పమత్తా"**తి. తస్సత్థో – యే మనుస్సా చిత్తకమ్మకట్ఠకమ్మాదీహిపి దేవతా కత్వా చేతియరుక్ఖాదీని చ ఉపసఙ్కమిత్వా దేవతా ఉద్దిస్స దివా బలిం కరోన్తి, కాలపక్ఖాదీసు చ రత్తిం బలిం కరోన్తి,

సలాకభత్తాదీని వా దత్వా ఆరక్ఖదేవతా ఉపాదాయ యావ బ్రహ్మదేవతానం పత్తిదాననియ్యాతనేన దివా బలిం కరోన్తి, ఛత్తారోపనదీపమాలాయ సబ్బరత్తికధమ్మస్సవనాదీని కారాపేత్వా పత్తిదాననియ్యాతనేన చ రత్తిం బలిం కరోన్తి, తే కథం న రక్ఖితబ్బా? యతో ఏవం దివా చ రత్తో చ తుమ్హే ఉద్దిస్స కరోన్తి యే బలిం, **తస్మా హి నే రక్ఖథ;** తస్మా బలికమ్మకరణాపి తే మనుస్సే రక్ఖథ గోపయథ, అహితం నేసం అపనేథ, హితం ఉపనేథ అప్పమత్తా హుత్వా తం కతఞ్ఞుభావం హదయే కత్వా నిచ్చమనుస్సరన్తాతి.

## యంకిఞ్చీతిగాథావణ్ణనా

**3.** ఏవం దేవతాసు మనుస్సానం ఉపకారకభావం దస్సేత్వా తేసం ఉపద్దవవూపసమనత్థం బుద్ధాదిగుణప్పకాసనేన చ దేవమనుస్సానం ధమ్మస్సవనత్థం ''**యంకిఞ్చి విత్త**''న్తిఆదినా నయేన సచ్చవచనం పయుఞ్జితుమారద్ధో. తత్థ **యంకిఞ్చీ**తి అనియమితవసేన అనవసేసం పరియాదియతి యంకిఞ్చి తత్థ తత్థ వోహారూపగం. **విత్త**న్తి ధనం. తఞ్హి విత్తిం జనేతీతి విత్తం. **ఇధ వా**తి మనుస్సలోకం నిద్దిసతి. **హురం వా**తి తతో పరం అవసేసలోకం, తేన చ ఠపేత్వా మనుస్సే సబ్బలోకగ్గహణే పత్తే "సగ్గేసు వా"తి పరతో వుత్తత్తా ఠపేత్వా మనుస్సే చ సగ్గే చ అవసేసానం నాగసుపణ్ణాదీనం గహణం వేదితబ్బం.

ఏవం ఇమేహి ద్వీహి పదేహి యం మనుస్సానం వోహారూపగం అలఙ్కారపరిభోగూపగఞ్చ జాతరూపరజతముత్తామణివేళురియపవాళలోహితఙ్కమసారగల్లాదికం, యఞ్చ ముత్తామణివాలుకత్థతాయ భూమియా రతనమయవిమానేసు అనేకయోజనసతవిత్థతేసు భవనేసు ఉప్పన్నానం నాగసుపణ్ణాదీనం విత్తం, తం నిద్దిట్ఠం హోతి. **సగ్గేసు వా**తి కామావచరరూపావచరదేవలోకేసు. తే హి సోభనేన కమ్మేన అజీయన్తీతి సగ్గా. సుట్ఠు అగ్గాతిపి సగ్గా. **య**న్తి యం ససామికం వా అసామికం వా. **రతన**న్తి రతిం నయతి వహతి జనయతి వడ్ఢేతీతి రతనం. యంకిఞ్చి చిత్తీకతం మహగ్ఘం అతులం దుల్లభదస్సనం అనోమసత్తపరిభోగఞ్చ, తస్సేతం అధివచనం. యథాహ –

> "చిత్తీకతం మహగ్ఘఞ్చ, అతులం దుల్లభదస్సనం;
> అనోమసత్తపరిభోగం, రతనం తేన వుచ్చతీ"తి.

**పణీత**న్తి ఉత్తమం సేట్ఠం అతప్పకం. ఏవం ఇమినా గాథాపదేన యం సగ్గేసు అనేకయోజనసతప్పమాణసబ్బరతనమయవిమానసుధమ్మవేజయన్తప్పభుతీసు ససామికం, యఞ్చ బుద్ధుప్పాదవిరహేన అపాయమేవ పరిపూరేన్తేసు సత్తేసు సుఞ్ఞవిమానప్పటిబద్ధం అసామికం, యం వా పనఞ్ఞమ్పి పథవిమహాసముద్దహిమవన్తాదినిస్సితమసామికం రతనం, తం నిద్దిట్ఠం హోతి.

**న నో సమం అత్థి తథాగతేనా**తి **న**-ఇతి పటిసేధే. **నో**-ఇతి అవధారణే. **సమ**న్తి తుల్యం. **అత్థీ**తి విజ్జతి. **తథాగతేనా**తి బుద్ధేన. కిం వుత్తం హోతి? యం ఏతం విత్తఞ్చ రతనఞ్చ పకాసితం, ఏత్థ ఏకమ్పి బుద్ధరతనేన సదిసం రతనం నేవత్థి. యమ్పి హి తం **చిత్తీకతట్ఠేన రతనం,** సేయ్యథిదం – రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స చక్కరతనం మణిరతనఞ్చ, యమ్హి ఉప్పన్నే మహాజనో న అఞ్ఞత్థ చిత్తీకారం కరోతి, న కోచి పుప్ఫగన్ధాదీని గహేత్వా యక్ఖట్ఠానం వా భూతట్ఠానం వా గచ్ఛతి, సబ్బోపి జనో చక్కరతనమణిరతనమేవ చిత్తీకారం కరోతి పూజేతి, తం తం వరం పత్థేతి, పత్థితపత్థితఞ్చస్స ఏకచ్చం సమిజ్ఝతి, తమ్పి రతనం బుద్ధరతనేన సమం నత్థి. యది హి చిత్తీకతట్ఠేన రతనం, తథాగతోవ రతనం. తథాగతే హి ఉప్పన్నే యే కేచి మహేసక్ఖా దేవమనుస్సా న తే అఞ్ఞత్ర చిత్తీకారం కరోన్తి, న కఞ్చి అఞ్ఞం పూజేన్తి. తథా హి బ్రహ్మా సహమ్పతి సినేరుమత్తేన

రతనదామేన తథాగతం పూజేసి, యథాబలఞ్చ అఞ్ఞే దేవా మనుస్సా చ బిమ్బిసారకోసలరాజఅనాథపిణ్డికాదయో. పరినిబ్బుతమ్పి భగవన్తం ఉద్దిస్స ఛన్నవుతికోటిధనం విస్సజ్జేత్వా అసోకమహారాజా సకలజమ్బుదీపే చతురాసీతి విహారసహస్సాని పతిట్ఠాపేసి, కో పన వాదో అఞ్ఞేసం చిత్తీకారానం. అపిచ కస్సఞ్ఞస్స పరినిబ్బుతస్సాపి జాతిబోధిధమ్మచక్కప్పవత్తనపరినిబ్బానట్ఠానాని పటిమాచేతియాదీని వా ఉద్దిస్స ఏవం చిత్తీకారగరుకారో పవత్తతి యథా భగవతో. ఏవంచిత్తీకతట్ఠేనాపి తథాగతసమం రతనం నత్థి.

తథా యమ్పి తం **మహగ్ఘట్ఠేన రతనం**. సేయ్యథిదం – కాసికం వత్థం. యథాహ – “జిణ్ణమ్పి, భిక్ఖవే, కాసికం వత్థం వణ్ణవన్తఞ్చేవ హోతి సుఖసమ్ఫస్సఞ్చ మహగ్ఘఞ్చా”తి (అ. ని. ౩.౧౦౦), తమ్పి బుద్ధరతనేన సమం నత్థి. యది హి మహగ్ఘట్ఠేన రతనం, తథాగతోవ రతనం. తథాగతో హి యేసం పంసుకమ్పి పటిగ్గణ్హాతి, తేసం తం మహప్ఫలం హోతి మహానిసంసం సేయ్యథాపి అసోకరఞ్ఞో, ఇదమస్స మహగ్ఘతాయ. ఏవం మహగ్ఘతావచనేన చేత్థ దోసాభావసాధకం ఇదం సుత్తపదం వేదితబ్బం –

> “యేసం ఖో పన సో పటిగ్గణ్హాతి చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారం, తేసం తం మహప్ఫలం హోతి మహానిసంసం. ఇదమస్స మహగ్ఘతాయ వదామి. సేయ్యథాపి తం, భిక్ఖవే, కాసికం వత్థం మహగ్ఘం, తథూపమాహం, భిక్ఖవే, ఇమం పుగ్గలం వదామీ”తి (అ. ని. ౩.౧౦౦).

ఏవం మహగ్ఘట్ఠేనపి తథాగతసమం రతనం నత్థి.

తథా యమ్పి తం **అతులట్ఠేన రతనం**. సేయ్యథిదం – రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స **చక్కరతనం** ఉప్పజ్జతి ఇన్దనీలమణిమయనాభి సత్తరతనమయసహస్సారం పవాళమయనేమి రత్తసువణ్ణమయసన్ధి, యస్స దసన్నం దసన్నం అరానముపరి ఏకం ముణ్డారం హోతి వాతం గహేత్వా సద్దకరణత్థం, యేన కతో సద్దో సుకుసలప్పతాళితపఞ్చఙ్గికతూరియసద్దో వియ హోతి, యస్స నాభియా ఉభోసు పస్సేసు ద్వే సీహముఖాని హోన్తి, అబ్భన్తరం సకటచక్కస్సేవ సుసిరం. తస్స కత్తా వా కారేతా వా నత్థి, కమ్మపచ్చయేన ఉతుతో సముట్ఠాతి. యం రాజా దసవిధం చక్కవత్తివత్తం పూరేత్వా తదహుపోసథే పుణ్ణమదివసే సీసంన్హాతో ఉపోసథికో ఉపరిపాసాదవరగతో సీలాని సోధేన్తో నిసిన్నో పుణ్ణచన్దం వియ సూరియం వియ చ ఉట్ఠేన్తం పస్సతి, యస్స ద్వాదసయోజనతో సద్దో సుయ్యతి, యోజనతో వణ్ణో దిస్సతి, యం మహాజనేన “దుతియో మఞ్ఞే చన్దో సూరియో వా ఉట్ఠితో”తి అతివియ కోతూహలజాతేన దిస్సమానం నగరస్స ఉపరి ఆగన్త్వా రఞ్ఞో అన్తేపురస్స పాచీనపస్సే నాతిఉచ్చం నాతినీచం హుత్వా మహాజనస్స గన్ధపుప్ఫాదీహి పూజేతుం, యుత్తట్ఠానే అక్ఖాహతం వియ తిట్ఠతి.

తదేవ అనుబన్ధమానం **హత్థిరతనం** ఉప్పజ్జతి, సబ్బసేతో రత్తపాదో సత్తప్పతిట్ఠో ఇద్ధిమా వేహాసఙ్గమో ఉపోసథకులా వా ఛద్దన్తకులా వా ఆగచ్ఛతి, ఉపోసథకులా చ ఆగచ్ఛన్తో సబ్బజేట్ఠో ఆగచ్ఛతి, ఛద్దన్తకులా సబ్బకనిట్ఠో సిక్ఖితసిక్ఖో దమథూపేతో, సో ద్వాదసయోజనం పరిసం గహేత్వా సకలజమ్బుదీపం అనుసంయాయిత్వా పురేపాతరాసమేవ సకం రాజధానిం ఆగచ్ఛతి.

తమ్పి అనుబన్ధమానం **అస్సరతనం** ఉప్పజ్జతి, సబ్బసేతో రత్తపాదో కాళసీసో ముఞ్జకేసో వలాహకస్సరాజకులా ఆగచ్ఛతి. సేసమేత్థ హత్థిరతనసదిసమేవ.

తమ్పి అనుబన్ధమానం **మణిరతనం** ఉప్పజ్జతి. సో హోతి మణి వేళురియో సుభో జాతిమా అట్ఠంసో సుపరికమ్మకతో ఆయామతో చక్కనాభిసదిసో, వేపుల్లపబ్బతా ఆగచ్ఛతి. సో చతురఙ్గసమన్నాగతేపి అన్ధకారే రఞ్ఞో ధజగ్గం గతో యోజనం ఓభాసేతి, యస్సోభాసేన మనుస్సా "దివా"తి మఞ్ఞమానా కమ్మన్తే పయోజేన్తి, అన్తమసో కున్థకిపిల్లికం ఉపాదాయ పస్సన్తి.

తమ్పి అనుబన్ధమానం **ఇత్థిరతనం** ఉప్పజ్జతి, పకతిఅగ్గమహేసీ వా హోతి, ఉత్తరకురుతో వా ఆగచ్ఛతి మద్దరాజకులతో వా, అతిదీఘతాదిఛదోసవివజ్జితా అతిక్కన్తా మానుసవణ్ణం అప్పత్తా దిబ్బవణ్ణం, యస్సా రఞ్ఞో సీతకాలే ఉణ్హాని గత్తాని హోన్తి, ఉణ్హకాలే సీతాని, సతధా ఫోటిత తూలపిచునో వియ సమ్ఫస్సో హోతి, కాయతో చన్దనగన్ధో వాయతి, ముఖతో ఉప్పలగన్ధో, పుబ్బుట్ఠాయినితాదిఅనేకగుణసమన్నాగతా చ హోతి.

తమ్పి అనుబన్ధమానం **గహపతిరతనం** ఉప్పజ్జతి రఞ్ఞో పకతికమ్మకారో సేట్ఠి, యస్స చక్కరతనే ఉప్పన్నమత్తే దిబ్బం చక్ఖు పాతుభవతి, యేన సమన్తతో యోజనమత్తే నిధిం పస్సతి అసామికమ్పి ససామికమ్పి, సో రాజానం ఉపసఙ్కమిత్వా పవారేతి "అప్పోస్సుక్కో త్వం, దేవ, హోహి, అహం తే ధనేన ధనకరణీయం కరిస్సామీ"తి.

తమ్పి అనుబన్ధమానం **పరిణాయకరతనం** ఉప్పజ్జతి రఞ్ఞో పకతిజేట్ఠపుత్తో. చక్కరతనే ఉప్పన్నమత్తే అతిరేకపఞ్ఞావేయ్యత్తియేన సమన్నాగతో హోతి, ద్వాదసయోజనాయ పరిసాయ చేతసా చిత్తం పరిజానిత్వా నిగ్గహపగ్గహసమత్థో హోతి, సో రాజానం ఉపసఙ్కమిత్వా పవారేతి "అప్పోస్సుక్కో త్వం, దేవ, హోహి, అహం తే రజ్జం అనుసాసిస్సామీ"తి. యం వా పనఞ్ఞమ్పి ఏవరూపం అతులట్ఠేన రతనం, యస్స న సక్కా తులయిత్వా తీరయిత్వా అగ్ఘో కాతుం "సతం వా సహస్సం వా అగ్ఘతి కోటిం వా"తి. తత్థ ఏకరతనమ్పి బుద్ధరతనేన సమం నత్థి. యది హి అతులట్ఠేన రతనం, తథాగతోవ రతనం. తథాగతో హి న సక్కా సీలతో వా సమాధితో వా పఞ్ఞాదీనం వా అఞ్ఞతరతో కేనచి తులయిత్వా తీరయిత్వా "ఏత్తకగుణో వా ఇమినా సమో వా సప్పటిభాగో వా"తి పరిచ్ఛిన్దితుం. ఏవం అతులట్ఠేనపి తథాగతసమం రతనం నత్థి.

తథా యమ్పి తం **దుల్లభదస్సనట్ఠేన రతనం,** సేయ్యథిదం దుల్లభపాతుభావో రాజా చక్కవత్తి, చక్కాదీని చ తస్స రతనాని, తమ్పి బుద్ధరతనేన సమం నత్థి. యది హి దుల్లభదస్సనట్ఠేన రతనం, తథాగతోవ రతనం, కుతో చక్కవత్తిఆదీనం రతనత్తం. తాని హి ఏకస్మింయేవ కప్పే అనేకాని ఉప్పజ్జన్తి. యస్మా పన అసఙ్ఖ్యేయ్యేపి కప్పే తథాగతసుఞ్ఞో లోకో హోతి, తస్మా తథాగతోవ కదాచి కరహచి ఉప్పజ్జనతో దుల్లభదస్సనో. వుత్తమ్పి చేతం భగవతా పరినిబ్బానసమయే –

> "దేవతా, ఆనన్ద, ఉజ్ఝాయన్తి 'దూరా చ వతమ్హ ఆగతా తథాగతం దస్సనాయ, కదాచి కరహచి తథాగతా లోకే ఉప్పజ్జన్తి అరహన్తో సమ్మాసమ్బుద్ధా, అజ్జేవ రత్తియా పచ్ఛిమే యామే తథాగతస్స పరినిబ్బానం భవిస్సతి, అయఞ్చ మహేసక్ఖో భిక్ఖు భగవతో పురతో ఠితో ఓవారేన్తో, న మయం లభామ పచ్ఛిమే కాలే తథాగతం దస్సనాయా'"తి (దీ॰ ని॰ ౨.౨౦౦).

ఏవం దుల్లభదస్సనట్ఠేనాపి తథాగతసమం రతనం నత్థి.

తథా యమ్పి తం **అనోమసత్తపరిభోగట్ఠేన రతనం**. సేయ్యథిదం – రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స చక్కరతనాది తఞ్హి కోటిసతసహస్సధనానమ్పి సత్తభూమికపాసాదవరతలే వసన్తానమ్పి చణ్డాలవేనసేసాదరథకారపుక్కుసాదీనం నీచకులికానం ఓమకపురిసానం సుపినన్తేపి పరిభోగత్థాయ న నిబ్బత్తతి. ఉభతో సుజాతస్స పన రఞ్ఞో ఖత్తియస్సేవ పరిపూరితదసవిధచక్కవత్తివత్తస్స పరిభోగత్థాయ నిబ్బత్తనతో అనోమసత్తపరిభోగంయేవ హోతి, తమ్పి బుద్ధరతనసమం నత్థి. యది హి అనోమసత్తపరిభోగట్ఠేన రతనం, తథాగతోవ రతనం. తథాగతో హి లోకే ఓమకసత్తసమ్మతానం అనుపనిస్సయసమ్పన్నానం విపరీతదస్సనానం పూరణకస్సపాదీనం ఛన్నం సత్థారానం అఞ్ఞేసఞ్చ ఏవరూపానం సుపినన్తేపి అపరిభోగో. ఉపనిస్సయసమ్పన్నానం పన చతుప్పదాయపి గాథాయ పరియోసానే అరహత్తమధిగన్తుం సమత్థానం నిబ్బేధికఞాణదస్సనానం బాహియదారుచీరియప్పభుతీనం అఞ్ఞేసఞ్చ మహాకులప్పసుతానం మహాసావకానం పరిభోగో, తే హి తం దస్సనానుత్తరియసవనానుత్తరియపారిచరియానుత్తరియాదీని సాధేన్తా తథాగతం పరిభుఞ్జన్తి. ఏవం అనోమసత్తపరిభోగట్ఠేనాపి తథాగతసమం రతనం నత్థి.

యమ్పి తం అవిసేసతో **రతిజననట్ఠేన రతనం**. సేయ్యథిదం – రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స చక్కరతనం. తఞ్హి దిస్వావ రాజా చక్కవత్తి అత్తమనో హోతి, ఏవమ్పి తం రఞ్ఞో రతిం జనేతి. పున చపరం రాజా చక్కవత్తి వామేన హత్థేన సువణ్ణభిఙ్కారం గహేత్వా దక్ఖిణేన హత్థేన చక్కరతనం అబ్భుక్కిరతి "పవత్తతు భవం చక్కరతనం, అభివిజినాతు భవం చక్కరతన"న్తి. తతో చక్కరతనం పఞ్చఙ్గికం వియ తూరియం మధురస్సరం నిచ్ఛరన్తం ఆకాసేన పురత్థిమం దిసం గచ్ఛతి , అన్వదేవ రాజా, చక్కవత్తి చక్కానుభావేన ద్వాదసయోజనవిత్థిణ్ణాయ చతురఙ్గినియా సేనాయ నాతిఉచ్చం నాతినీచం ఉచ్చరుక్ఖానం హేట్ఠాభాగేన, నీచరుక్ఖానం ఉపరిభాగేన, రుక్ఖేసు పుప్ఫఫలపల్లవాదిపణ్ణాకారం గహేత్వా ఆగతానం హత్థతో పణ్ణాకారఞ్చ గణ్హన్తో "ఏహి ఖో, మహారాజా"తి ఏవమాదినా పరమనిపచ్చకారేన ఆగతే పటిరాజానో "పాణో న హన్తబ్బో"తిఆదినా నయేన అనుసాసన్తో గచ్ఛతి. యత్థ పన రాజా భుఞ్జితుకామో వా దివాసేయ్యం వా కప్పేతుకామో హోతి, తత్థ చక్కరతనం ఆకాసా ఓరోహిత్వా ఉదకాదిసబ్బకిచ్చక్ఖమే సమే భూమిభాగే అక్ఖాహతం వియ తిట్ఠతి. పున రఞ్ఞో గమనచిత్తే ఉప్పన్నే పురిమనయేనేవ సద్దం కరోన్తం గచ్ఛతి, తం సుత్వా ద్వాదసయోజనికాపి పరిసా ఆకాసేన గచ్ఛతి . చక్కరతనం అనుపుబ్బేన పురత్థిమం సముద్దం అజ్ఝోగాహతి, తస్మిం అజ్ఝోగాహన్తే ఉదకం యోజనప్పమాణం అపగన్త్వా భిత్తికతం వియ తిట్ఠతి. మహాజనో యథాకామం సత్త రతనాని గణ్హాతి. పున రాజా సువణ్ణభిఙ్కారం గహేత్వా "ఇతో పట్ఠాయ మమ రజ్జ"న్తి ఉదకేన అబ్భుక్కిరిత్వా నివత్తతి. సేనా పురతో హోతి, చక్కరతనం పచ్ఛతో, రాజా మజ్ఝే. చక్కరతనేన ఓసక్కితోసక్కితట్ఠానం ఉదకం పరిపూరతి. ఏతేనేవ ఉపాయేన దక్ఖిణపచ్ఛిముత్తరేపి సముద్దే గచ్ఛతి.

ఏవం చతుద్దిసం అనుసంయాయిత్వా చక్కరతనం తియోజనప్పమాణం ఆకాసం ఆరోహతి. తత్థ ఠితో రాజా చక్కరతనానుభావేన విజితవిజయో పఞ్చసతపరిత్తదీపపటిమణ్డితం సత్తయోజనసహస్సపరిమణ్డలం పుబ్బవిదేహం, తథా అట్ఠయోజనసహస్సపరిమణ్డలం ఉత్తరకురుం, సత్తయోజనసహస్సపరిమణ్డలంయేవ అపరగోయానం, దసయోజనసహస్సపరిమణ్డలం జమ్బుదీపఞ్చాతి ఏవం చతుమహాదీపద్విసహస్సపరిత్తదీపపటిమణ్డితం ఏకం చక్కవాళం సుఫుల్లపుణ్డరీకవనం వియ ఓలోకేతి. ఏవం ఓలోకయతో చస్స అనప్పకా రతి ఉప్పజ్జతి. ఏవమ్పి తం చక్కరతనం రఞ్ఞో రతిం జనేతి, తమ్పి బుద్ధరతనసమం నత్థి. యది హి రతిజననట్ఠేన రతనం, తథాగతోవ రతనం, కిం కరిస్సతి ఏతం చక్కరతనం? తథాగతో హి యస్సా దిబ్బాయ రతియా చక్కరతనాదీహి సబ్బేహిపి జనితా చక్కవత్తిరతి సఙ్ఖమ్పి కలమ్పి కలభాగమ్పి న ఉపేతి, తతోపి రతితో ఉత్తరితరఞ్చ పణీతతరఞ్చ అత్తనో ఓవాదప్పటికరానం అసఙ్ఖ్యేయ్యానమ్పి

దేవమనుస్సానం పఠమజ్ఝానరతిం దుతియతతియచతుత్థపఞ్చమజ్ఝానరతిం, ఆకాసానఞ్చాయతనరతిం, విఞ్ఞాణఞ్చాయతనఆకిఞ్చఞ్ఞాయతననేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనరతిం, సోతాపత్తిమగ్గరతిం, సోతాపత్తిఫలరతిం, సకదాగామిఅనాగామిఅరహత్తమగ్గఫలరతిఞ్చ జనేతి. ఏవం రతిజననట్ఠేనాపి తథాగతసమం రతనం నత్థీతి.

అపిచ రతనం నామేతం దువిధం హోతి సవిఞ్ఞాణకమవిఞ్ఞాణకఞ్చ. తత్థ అవిఞ్ఞాణకం చక్కరతనం మణిరతనఞ్చ, యం వా పనఞ్ఞమ్పి అనిన్ద్రియబద్ధసువణ్ణరజతాది, సవిఞ్ఞాణకం హత్థిరతనాదిపరిణాయకరతనపరియోసానం, యం వా పనఞ్ఞమ్పి ఏవరూపం ఇన్ద్రియబద్ధం. ఏవం దువిధే చేత్థ సవిఞ్ఞాణకరతనం అగ్గమక్ఖాయతి . కస్మా? యస్మా అవిఞ్ఞాణకం సువణ్ణరజతమణిముత్తాదిరతనం సవిఞ్ఞాణకానం హత్థిరతనాదీనం అలఙ్కారత్థాయ ఉపనీయతి.

సవిఞ్ఞాణకరతనమ్పి దువిధం తిరచ్ఛానగతరతనం, మనుస్సరతనఞ్చ. తత్థ మనుస్సరతనం అగ్గమక్ఖాయతి. కస్మా? యస్మా తిరచ్ఛానగతరతనం మనుస్సరతనస్స ఓపవయ్హం హోతి. మనుస్సరతనమ్పి దువిధం ఇత్థిరతనం, పురిసరతనఞ్చ. తత్థ పురిసరతనం అగ్గమక్ఖాయతి. కస్మా? యస్మా ఇత్థిరతనం పురిసరతనస్స పరిచారికత్తం ఆపజ్జతి. పురిసరతనమ్పి దువిధం అగారికరతనం, అనగారికరతనఞ్చ. తత్థ అనగారికరతనం అగ్గమక్ఖాయతి. కస్మా? యస్మా అగారికరతనేసు అగ్గో చక్కవత్తిపి సీలాదిగుణయుత్తం అనగారికరతనం పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్దిత్వా ఉపట్ఠహిత్వా పయిరుపాసిత్వా దిబ్బమానుసికా సమ్పత్తియో పాపుణిత్వా అన్తే నిబ్బానసమ్పత్తిం పాపుణాతి.

ఏవం అనగారికరతనమ్పి దువిధం అరియపుథుజ్జనవసేన. అరియరతనమ్పి దువిధం సేఖాసేఖవసేన. అసేఖరతనమ్పి దువిధం సుక్ఖవిపస్సకసమథయానికవసేన. సమథయానికరతనమ్పి దువిధం సావకపారమిప్పత్తమప్పత్తఞ్చ. తత్థ సావకపారమిప్పత్తం అగ్గమక్ఖాయతి. కస్మా? గుణమహన్తతాయ. సావకపారమిప్పత్తరతనతోపి పచ్చేకబుద్ధరతనం అగ్గమక్ఖాయతి. కస్మా? గుణమహన్తతాయ. సారిపుత్తమోగ్గల్లానసదిసాపి హి అనేకసతా సావకా ఏకస్స పచ్చేకబుద్ధస్స గుణానం సతభాగమ్పి న ఉపేన్తి. పచ్చేకబుద్ధరతనతోపి సమ్మాసమ్బుద్ధరతనం అగ్గమక్ఖాయతి. కస్మా? గుణమహన్తతాయ. సకలమ్పి హి జమ్బుదీపం పూరేత్వా పల్లఙ్కేన పల్లఙ్కం ఘటేన్తా నిసిన్నా పచ్చేకబుద్ధా ఏకస్స సమ్మాసమ్బుద్ధస్స గుణానం నేవ సఙ్ఖం న కలం న కలభాగం ఉపేన్తి. వుత్తమ్పేతం భగవతా – ‘‘యావతా, భిక్ఖవే, సత్తా అపదా వా…పే॰… తథాగతో తేసం అగ్గమక్ఖాయతీ’’తిఆది (అ॰ ని॰ ౪.౩౪; ౫.౩౨; ఇతివు॰ ౯౦). ఏవం కేనచి పరియాయేన తథాగతసమం రతనం నత్థి. తేనాహ భగవా – ‘‘**న నో సమం అత్థి తథాగతేనా**’’తి.

ఏవం భగవా బుద్ధరతనస్స అఞ్ఞేహి రతనేహి అసమతం వత్వా ఇదాని తేసం సత్తానం ఉప్పన్నఉపద్దవవూపసమత్థం నేవ జాతిం న గోత్తం న కోలపుత్తియం న వణ్ణపోక్ఖరతాదిం నిస్సాయ, అపిచ ఖో అవీచిముపాదాయ భవగ్గపరియన్తే లోకే సీలసమాధిక్ఖన్ధాదీహి గుణేహి బుద్ధరతనస్స అసదిసభావం నిస్సాయ సచ్చవచనం పయుఞ్జతి ‘‘**ఇదమ్పి బుద్ధే రతనం పణీతం, ఏతేన సచ్చేన సువత్థి హోతూ**’’తి.

తస్సత్థో – ఇదమ్పి ఇధ వా హురం వా సగ్గేసు వా యంకిఞ్చి అత్థి విత్తం వా రతనం వా, తేన సద్ధిం తేహి తేహి గుణేహి అసమత్తా బుద్ధే రతనం పణీతం. యది హి ఏతం సచ్చం, అథ ఏతేన సచ్చేన ఇమేసం పాణీనం సువత్థి హోతు, సోభనానం అత్థితా హోతు అరోగతా నిరుపద్దవతాతి. ఏత్థ చ యథా ‘‘చక్ఖు ఖో, ఆనన్ద, సుఞ్ఞం అత్తేన వా అత్తనియేన వా’’తి

ఏవమాదీసు (సం. ని. ४.८२) అత్తభావేన వా అత్తనియభావేన వాతి అత్థో. ఇతరథా హి చక్ఖు అత్తా వా అత్తనియం వాతి అప్పటిసిద్ధమేవ సియా. ఏవం **రతనం పణీత**న్తి రతనత్తం పణీతం, రతనభావో పణీతోతి అయమత్థో వేదితబ్బో. ఇతరథా హి బుద్ధో నేవ రతనన్తి సిజ్ఝేయ్య. న హి యత్థ రతనం అత్థి, తం రతనన్తి న సిజ్ఝతి. యత్థ పన చిత్తీకతాదిఅత్థసఙ్ఖాతం యేన వా తేన వా విధినా సమ్బన్ధగతం రతనం అత్థి, యస్మా తం రతనత్తముపాదాయ రతనన్తి పఞ్ఞాపీయతి, తస్మా తస్స రతనస్స అత్థితాయ రతనన్తి సిజ్ఝతి. అథ వా **ఇదమ్పి బుద్ధే రతన**న్తి ఇమినాపి పకారేన బుద్ధోవ రతనన్తి ఏవమత్థో వేదితబ్బో. వుత్తమత్తాయ చ భగవతా ఇమాయ గాథాయ రాజకులస్స సోత్థి జాతా, భయం వూపసన్తం. ఇమిస్సా గాథాయ ఆణా కోటిసతసహస్సచక్కవాళేసు అమనుస్సేహి పటిగ్గహితాతి.

### ఖయం విరాగన్తిగాథావణ్ణనా

**४**. ఏవం బుద్ధగుణేన సచ్చం వత్వా ఇదాని నిబ్బానధమ్మగుణేన వత్తుమారద్ధో **''ఖయం విరాగ''**న్తి. తత్థ యస్మా నిబ్బానసచ్ఛికిరియాయ రాగాదయో ఖీణా హోన్తి పరిక్ఖీణా, యస్మా వా తం తేసం అనుప్పాదనిరోధక్ఖయమత్తం, యస్మా చ తం రాగాదివిప్పయుత్తం సమ్పయోగతో చ ఆరమ్మణతో చ, యస్మా వా తమ్హి సచ్ఛికతే రాగాదయో అచ్చన్తం విరత్తా హోన్తి విగతా విద్ధస్తా, తస్మా ఖయన్తి చ విరాగన్తి చ వుచ్చతి. యస్మా పనస్స న ఉప్పాదో పఞ్ఞాయతి, న వయో, న ఠితస్స అఞ్ఞథత్తం తస్మా తం న జాయతి న జీయతి న మీయతీతి కత్వా **అమత**న్తి వుచ్చతి. ఉత్తమట్ఠేన పన అతప్పకట్ఠేన చ **పణీత**న్తి. **యదజ్ఝగా**తి యం అజ్ఝగా విన్ది పటిలభి, అత్తనో ఞాణబలేన సచ్ఛాకాసి. **సక్యమునీ**తి సక్యకులప్పసుతత్తా సక్యో, మోనేయ్యధమ్మసమన్నాగతత్తా ముని, సక్యో ఏవ ముని సక్యముని. **సమాహితో**తి అరియమగ్గసమాధినా సమాహితచిత్తో. **న తేన ధమ్మేన సమత్థి కిఞ్చీ**తి తేన ఖయాదినామకేన సక్యమునినా అధిగతేన ధమ్మేన సమం కిఞ్చి ధమ్మజాతం నత్థి. తస్మా సుత్తన్తరేపి వుత్తం – ''యావతా, భిక్ఖవే, ధమ్మా సఙ్ఖతా వా అసఙ్ఖతా వా, విరాగో తేసం అగ్గమక్ఖాయతీ''తిఆది (అ. ని. ४.३४; ఇతివు. ९०).

ఏవం భగవా నిబ్బానధమ్మస్స అఞ్ఞేహి ధమ్మేహి అసమతం వత్వా ఇదాని తేసం సత్తానం ఉప్పన్నఉపద్దవవూపసమత్థం ఖయవిరాగామతపణీతతాగుణేహి నిబ్బానధమ్మరతనస్స అసదిసభావం నిస్సాయ సచ్చవచనం పయుఞ్జతి **''ఇదమ్పి ధమ్మే రతనం పణీతం, ఏతేన సచ్చేన సువత్థి హోతూ''**తి. తస్సత్థో పురిమగాథాయ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. ఇమిస్సాపి గాథాయ ఆణా కోటిసతసహస్సచక్కవాళేసు అమనుస్సేహి పటిగ్గహితాతి.

### యం బుద్ధసేట్ఠోతిగాథావణ్ణనా

**५**. ఏవం నిబ్బానధమ్మగుణేన సచ్చం వత్వా ఇదాని మగ్గధమ్మగుణేన వత్తుమారద్ధో **''యం బుద్ధసేట్ఠో''**తి. తత్థ ''బుజ్ఝితా సచ్చానీ''తిఆదినా నయేన బుద్ధో , ఉత్తమో పసంసనీయో చాతి సేట్ఠో, బుద్ధో చ సో సేట్ఠో చాతి బుద్ధసేట్ఠో, అనుబుద్ధపచ్చేకబుద్ధసుతబుద్ధసఙ్ఖ్యేసు వా బుద్ధేసు సేట్ఠోతి బుద్ధసేట్ఠో. సో బుద్ధసేట్ఠో యం పరివణ్ణయీ ''అట్ఠఙ్గికోవ మగ్గానం, ఖేమం నిబ్బానపత్తియా''తి (మ. ని. २.२१५) చ ''అరియం వో, భిక్ఖవే, సమ్మాసమాధిం దేసిస్సామి సఉపనిసం సపరిక్ఖార''న్తి (మ. ని. ३.१३६) చ ఏవమాదినా నయేన తత్థ తత్థ పసంసి పకాసయి. **సుచి**న్తి కిలేసమలసముచ్ఛేదకరణతో అచ్చన్తవోదానం. **సమాధిమానన్తరికఞ్ఞమాహూ**తి యఞ్చ అత్తనో పవత్తిసమనన్తరం నియమేనేవ ఫలపదానతో ''ఆనన్తరికసమాధీ''తి ఆహు. న హి మగ్గసమాధిమ్హి ఉప్పన్నే తస్స ఫలుప్పత్తినిసేధకో కోచి అన్తరాయో అత్థి. యథాహ –

“అయఞ్చ పుగ్గలో సోతాపత్తిఫలసచ్ఛికిరియాయ పటిపన్నో అస్స, కప్పస్స చ ఉడ్డయ్హనవేలా అస్స, నేవ తావ కప్పో ఉడ్డయ్హేయ్య, యావాయం పుగ్గలో న సోతాపత్తిఫలం సచ్ఛికరోతి, అయం వుచ్చతి పుగ్గలో ఠితకప్పీ. సబ్బేపి మగ్గసమఙ్గినో పుగ్గలా ఠితకప్పినో”తి (పు. ప. ౧౭).

**సమాధినా తేన సమో న విజ్జతీ**తి తేన బుద్ధసేట్ఠపరివణ్ణితేన సుచినా ఆనన్తరికసమాధినా సమో రూపావచరసమాధి వా అరూపావచరసమాధి వా కోచి న విజ్జతి. కస్మా? తేసం భావితత్తా తత్థ తత్థ బ్రహ్మలోకే ఉపపన్నస్సాపి పున నిరయాదీసుపి ఉపపత్తిసమ్భవతో, ఇమస్స చ అరహత్తసమాధిస్స భావితత్తా అరియపుగ్గలస్స సబ్బూపపత్తిసముగ్ఘాతసమ్భవతో. తస్మా సుత్తన్తరేపి వుత్తం – “యావతా, భిక్ఖవే, ధమ్మా సఙ్ఖతా…పే.… అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో, తేసం అగ్గమక్ఖాయతీ”తిఆది (అ. ని. ౪.౩౪; ఇతివు. ౯౦).

ఏవం భగవా ఆనన్తరికసమాధిస్స అఞ్ఞేహి సమాధీహి అసమతం వత్వా ఇదాని పురిమనయేనేవ మగ్గధమ్మరతనస్స అసదిసభావం నిస్సాయ సచ్చవచనం పయుఞ్జతి “**ఇదమ్పి ధమ్మే…పే.… హోతూ**”తి. తస్సత్థో పుబ్బే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. ఇమిస్సాపి గాథాయ ఆణా కోటిసతసహస్సచక్కవాళేసు అమనుస్సేహి పటిగ్గహితాతి.

### యే పుగ్గలాతిగాథావణ్ణనా

౬. ఏవం మగ్గధమ్మగుణేనాపి సచ్చం వత్వా ఇదాని సఙ్ఘగుణేనాపి వత్తుమారద్ధో “**యే పుగ్గలా**”తి. తత్థ **యే**తి అనియమేత్వా ఉద్దేసో. **పుగ్గలా**తి సత్తా. **అట్ఠా**తి తేసం గణనపరిచ్ఛేదో. తే హి చత్తారో చ పటిపన్నా చత్తారో చ ఫలే ఠితాతి అట్ఠ హోన్తి. **సతం పసత్థా**తి సప్పురిసేహి బుద్ధపచ్చేకబుద్ధబుద్ధసావకేహి అఞ్ఞేహి చ దేవమనుస్సేహి పసత్థా. కస్మా? సహజాతసీలాదిగుణయోగా. తేసఞ్హి చమ్పకవకులకుసుమాదీనం సహజాతవణ్ణగన్ధాదయో వియ సహజాతా సీలసమాధిఆదయో గుణా, తేన తే వణ్ణగన్ధాదిసమ్పన్నాని వియ పుప్ఫాని దేవమనుస్సానం సతం పియా మనాపా పసంసనీయా చ హోన్తి. తేన వుత్తం “**యే పుగ్గలా అట్ఠసతం** పసత్థా”తి.

అథ వా **యే**తి అనియమేత్వా ఉద్దేసో. **పుగ్గలా**తి సత్తా. **అట్ఠసత**న్తి తేసం గణనపరిచ్ఛేదో. తే హి ఏకబీజీ కోలంకోలో సత్తక్ఖత్తుపరమోతి తయో సోతాపన్నా. కామరూపారూపభవేసు అధిగతఫలా తయో సకదాగామినో. తే సబ్బేపి చతున్నం పటిపదానం వసేన చతువీసతి. అన్తరాపరినిబ్బాయీ, ఉపహచ్చపరినిబ్బాయీ, ససఙ్ఖారపరినిబ్బాయీ, అసఙ్ఖారపరినిబ్బాయీ, ఉద్ధంసోతో, అకనిట్ఠగామీతి అవిహేసు పఞ్చ. తథా అతప్పసుదస్ససుదస్సీసు . అకనిట్ఠేసు పన ఉద్ధంసోతవజ్జా చత్తారోతి చతువీసతి అనాగామినో. సుక్ఖవిపస్సకో సమథయానికోతి ద్వే అరహన్తో. చత్తారో మగ్గట్ఠాతి చతుపఞ్ఞాస. తే సబ్బేపి సద్ధాధురపఞ్ఞాధురానం వసేన దిగుణా హుత్వా అట్ఠసతం హోన్తి. సేసం వుత్తనయమేవ.

**చత్తారి ఏతాని యుగాని హోన్తీ**తి తే సబ్బేపి అట్ఠ వా అట్ఠసతం వాతి విత్థారవసేన ఉద్దిట్ఠపుగ్గలా సఙ్ఖేపవసేన సోతాపత్తిమగ్గట్ఠో ఫలట్ఠోతి ఏకం యుగం, ఏవం యావ అరహత్తమగ్గట్ఠో ఫలట్ఠోతి ఏకం యుగన్తి చత్తారి యుగాని హోన్తి. **తే దక్ఖిణేయ్యా**తి ఏత్థ **తే**తి పుబ్బే అనియమేత్వా ఉద్దిట్ఠానం నియమేత్వా నిద్దేసో. యే పుగ్గలా విత్థారవసేన అట్ఠ వా, అట్ఠసతం వా, సఙ్ఖేపవసేన చత్తారి యుగాని హోన్తీతి వుత్తా, సబ్బేపి తే దక్ఖిణం అరహన్తీతి దక్ఖిణేయ్యా. దక్ఖిణా నామ కమ్మఞ్చ కమ్మవిపాకఞ్చ సద్దహిత్వా “ఏస మే ఇదం వేజ్జకమ్మం వా జఙ్ఘపేసనికం వా కరిస్సతీ”తి ఏవమాదీని అనపేక్ఖిత్వా

దియ్యమానో దేయ్యధమ్మో, తం అరహన్తి నామ సీలాదిగుణయుత్తా పుగ్గలా, ఇమే చ తాదిసా, తేన వుచ్చన్తి "తే దక్ఖిణేయ్యా"తి.

**సుగతస్స సావకాతి** భగవా సోభనేన గమనేన యుత్తత్తా, సోభనఞ్చ ఠానం గతత్తా, సుట్ఠు చ గతత్తా, సుట్ఠు ఏవ చ గదత్తా సుగతో, తస్స సుగతస్స. సబ్బేపి తే వచనం సుణన్తీతి సావకా. కామఞ్చ అఞ్ఞేపి సుణన్తి, న పన సుత్వా కత్తబ్బకిచ్చం కరోన్తి, ఇమే పన సుత్వా కత్తబ్బం ధమ్మానుధమ్మప్పటిపత్తిం కత్వా మగ్గఫలాని పత్తా, తస్మా "సావకా"తి వుచ్చన్తి. **ఏతేసు దిన్నాని మహప్ఫలానీ**తి ఏతేసు సుగతసావకేసు అప్పకానిపి దానాని దిన్నాని పటిగ్గాహకతో దక్ఖిణావిసుద్ధిభావం ఉపగతత్తా మహప్ఫలాని హోన్తి. తస్మా సుత్తన్తరేపి వుత్తం –

> "యావతా , భిక్ఖవే , సఙ్ఘా వా గణా వా తథాగతసావకసఙ్ఘో, తేసం అగ్గమక్ఖాయతి, యదిదం చత్తారి పురిసయుగాని అట్ఠ పురిసపుగ్గలా, ఏస భగవతో సావకసఙ్ఘో...పే.... అగ్గో విపాకో హోతీ"తి (అ. ని. ౪.౩౪; ౫.౩౨; ఇతివు. ౯౦).

ఏవం భగవా సబ్బేసమ్పి మగ్గట్ఠఫలట్ఠానం వసేన సఙ్ఘరతనస్స గుణం వత్వా ఇదాని తమేవ గుణం నిస్సాయ సచ్చవచనం పయుఞ్జతి "**ఇదమ్పి సఙ్ఘే**"తి. తస్సత్థో పుబ్బే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. ఇమిస్సాపి గాథాయ ఆణా కోటిసతసహస్సచక్కవాళేసు అమనుస్సేహి పటిగ్గహితాతి.

**యే సుప్పయుత్తాతిగాథావణ్ణనా**

**౭.** ఏవం మగ్గట్ఠఫలట్ఠానం వసేన సఙ్ఘగుణేన సచ్చం వత్వా ఇదాని తతో ఏకచ్చానం ఫలసమాపత్తిసుఖమనుభవన్తానం ఖీణాసవపుగ్గలానంయేవ గుణేన వత్తుమారద్ధో "**యే సుప్పయుత్తా**"తి. తత్థ **యే**తి అనియమితుద్దేసవచనం. **సుప్పయుత్తా**తి సుట్ఠు పయుత్తా, అనేకవిహితం అనేసనం పహాయ సుద్ధాజీవితం నిస్సాయ విపస్సనాయ అత్తానం పయుఞ్జితుమారద్ధాతి అత్థో. అథ వా **సుప్పయుత్తా**తి సువిసుద్ధకాయవచీపయోగసమన్నాగతా, తేన తేసం సీలక్ఖన్ధం దస్సేతి. **మనసా దళ్హేనా**తి దళ్హేన మనసా, థిరసమాధియుత్తేన చేతసాతి అత్థో. తేన తేసం సమాధిక్ఖన్ధం దస్సేతి. **నిక్కామినో**తి కాయే చ జీవితే చ అనపేక్ఖా హుత్వా పఞ్ఞాధురేన వీరియేన సబ్బకిలేసేహి కతనిక్కమనా. తేన తేసం వీరియసమ్పన్నం పఞ్ఞాక్ఖన్ధం దస్సేతి.

**గోతమసాసనమ్హీ**తి గోత్తతో గోతమస్స తథాగతస్సేవ సాసనమ్హి. తేన ఇతో బహిద్ధా నానప్పకారమ్పి అమరతపం కరోన్తానం సుప్పయోగాదిగుణాభావతో కిలేసేహి నిక్కమనాభావం దస్సేతి. **తే**తి పుబ్బే ఉద్దిట్ఠానం నిద్దేసవచనం. **పత్తిపత్తా**తి ఏత్థ పత్తబ్బాతి పత్తి, పత్తబ్బా నామ పత్తుం అరహా, యం పత్వా అచ్చన్తయోగక్ఖేమినో హోన్తి, అరహత్తఫలస్సేతం అధివచనం, తం పత్తిం పత్తాతి పత్తిపత్తా. **అమత**న్తి నిబ్బానం. **విగయ్హా**తి ఆరమ్మణవసేన విగాహిత్వా. **లద్ధా**తి లభిత్వా. **ముధా**తి అబ్యయేన కాకణికమత్తమ్పి బ్యయం అకత్వా. **నిబ్బుతి**న్తి పటిప్పస్సద్ధకిలేసదరథం ఫలసమాపత్తిం. **భుఞ్జమానా**తి అనుభవమానా. కిం వుత్తం హోతి? యే ఇమస్మిం గోతమసాసనమ్హి సీలసమ్పన్నత్తా సుప్పయుత్తా, సమాధిసమ్పన్నత్తా మనసా దళ్హేన, పఞ్ఞాసమ్పన్నత్తా నిక్కామినో , తే ఇమాయ సమ్మాపటిపదాయ అమతం విగయ్హ ముధా లద్ధా ఫలసమాపత్తిసఞ్ఞితం నిబ్బుతిం భుఞ్జమానా పత్తిపత్తా నామ హోన్తీతి.

ఏవం భగవా ఫలసమాపత్తిసుఖమనుభవన్తానం ఖీణాసవపుగ్గలానమేవ వసేన సఙ్ఘరతనస్స గుణం వత్వా ఇదాని తమేవ గుణం నిస్సాయ సచ్చవచనం పయుఞ్జతి ''**ఇదమ్పి సఙ్ఘే**''తి. తస్సత్థో పుబ్బే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. ఇమిస్సాపి గాథాయ ఆణా కోటిసతసహస్సచక్కవాళేసు అమనుస్సేహి పటిగ్గహితాతి.

**యథిన్దఖీలోతిగాథావణ్ణనా**

౮. ఏవం ఖీణాసవపుగ్గలానం గుణేన సఙ్ఘాధిట్ఠానం సచ్చం వత్వా ఇదాని బహుజనపచ్చక్ఖేన సోతాపన్నస్సేవ గుణేన వత్తుమారద్ధో ''**యథిన్దఖీలో**''తి. తత్థ **యథా**తి ఉపమావచనం. **ఇన్దఖీలో**తి నగరద్వారవినివారణత్థం ఉమ్మారబ్భన్తరే అట్ఠ వా దస వా హత్థే పథవిం ఖణిత్వా ఆకోటితస్స సారదారుమయథమ్భస్సేతం అధివచనం. **పథవిన్తి** భూమిం. **సితో**తి అన్తో పవిసిత్వా నిస్సితో. **సియా**తి భవేయ్య. **చతుబ్భి వాతేహీ**తి చతూహి దిసాహి ఆగతేహి వాతేహి. **అసమ్పకమ్పియో**తి కమ్పేతుం వా చాలేతుం వా అసక్కుణేయ్యో. **తథూపమన్తి** తథావిధం. **సప్పురిసన్తి** ఉత్తమపురిసం. **వదామీ**తి భణామి. **యో అరియసచ్చాని అవేచ్చ పస్సతీ**తి యో చత్తారి అరియసచ్చాని పఞ్ఞాయ అజ్ఝోగాహేత్వా పస్సతి. తత్థ అరియసచ్చాని కుమారపఞ్హే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బాని.

అయం పనేత్థ **సఙ్ఖేపత్థో** – యథా హి ఇన్దఖీలో గమ్భీరనేమతాయ పథవిస్సితో చతుబ్భి వాతేహి అసమ్పకమ్పియో సియా, ఇమమ్పి సప్పురిసం తథూపమమేవ వదామి, యో అరియసచ్చాని అవేచ్చ పస్సతి. కస్మా? యస్మా సోపి ఇన్దఖీలో వియ చతూహి వాతేహి సబ్బతిత్థియవాదవాతేహి అసమ్పకమ్పియో హోతి, తమ్హా దస్సనా కేనచి కమ్పేతుం వా చాలేతుం వా అసక్కుణేయ్యో. తస్మా సుత్తన్తరేపి వుత్తం –

> ''సెయ్యథాపి, భిక్ఖవే, అయోఖీలో వా ఇన్దఖీలో వా గమ్భీరనేమో సునిఖాతో అచలో అసమ్పకమ్పీ, పురత్థిమాయ చేపి దిసాయ ఆగచ్ఛేయ్య భుసా వాతవుట్ఠి, నేవ నం సఙ్కమ్పేయ్య న సమ్పకమ్పేయ్య న సమ్పచాలేయ్య. పచ్ఛిమాయ…పే॰… దక్ఖిణాయ, ఉత్తరాయపి చే…పే॰… న సమ్పచాలేయ్య. తం కిస్స హేతు? గమ్భీరత్తా, భిక్ఖవే, నేమస్స , సునిఖాతత్తా ఇన్దఖీలస్స. ఏవమేవ ఖో, భిక్ఖవే, యే చ ఖో కేచి సమణా వా బ్రాహ్మణా వా 'ఇదం దుక్ఖన్తి…పే॰… పటిపదా'తి యథాభూతం పజానన్తి, తే న అఞ్ఞస్స సమణస్స వా బ్రాహ్మణస్స వా ముఖం ఓలోకేన్తి 'అయం నూన భవం జానం జానాతి, పస్సం పస్సతీ'తి. తం కిస్స హేతు? సుదిట్ఠత్తా, భిక్ఖవే, చతున్నం అరియసచ్చాన''న్తి (సం॰ ని॰ ౫.౧౧౦౯).

ఏవం భగవా బహుజనపచ్చక్ఖస్స సోతాపన్నస్సేవ వసేన సఙ్ఘరతనస్స గుణం వత్వా ఇదాని తమేవ గుణం నిస్సాయ సచ్చవచనం పయుఞ్జతి ''**ఇదమ్పి సఙ్ఘే**''తి. తస్సత్థో పుబ్బే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. ఇమిస్సాపి గాథాయ ఆణా కోటిసతసహస్సచక్కవాళేసు అమనుస్సేహి పటిగ్గహితాతి.

**యే అరియసచ్చానీతిగాథావణ్ణనా**

౯. ఏవం అవిసేసతో సోతాపన్నస్స గుణేన సఙ్ఘాధిట్ఠానం సచ్చం వత్వా ఇదాని యే తే తయో సోతాపన్నా ఏకబీజీ కోలంకోలో సత్తక్ఖత్తుపరమోతి. యథాహ –

"ఇధేకచ్చో పుగ్గలో తిణ్ణం సంయోజనానం పరిక్ఖయా సోతాపన్నో హోతి...పే.... సో ఏకంయేవ భవం నిబ్బత్తిత్వా దుక్ఖస్సన్తం కరోతి, అయం ఏకబీజీ. తథా ద్వే వా తీణి వా కులాని సన్ధావిత్వా సంసరిత్వా దుక్ఖస్సన్తం కరోతి, అయం కోలంకోలో. తథా సత్తక్ఖత్తుం దేవేసు చ మనుస్సేసు చ సన్ధావిత్వా సంసరిత్వా దుక్ఖస్సన్తం కరోతి, అయం సత్తక్ఖత్తుపరమో"తి (పు. ప. ३౧-३३).

తేసం సబ్బకనిట్ఠస్స సత్తక్ఖత్తుపరమస్స గుణేన వత్థుమారద్ధో **"యే అరియసచ్చానీ"**తి. తత్థ **యే అరియసచ్చానీ**తి ఏతం వుత్తనయమేవ. **విభావయన్తీ**తి పఞ్ఞాఓభాసేన సచ్చప్పటిచ్ఛాదకం కిలేసన్ధకారం విధమిత్వా అత్తనో పకాసాని పాకటాని కరోన్తి. **గమ్భీరపఞ్ఞేనా**తి అప్పమేయ్యపఞ్ఞతాయ సదేవకస్స లోకస్స ఞాణేన అలబ్భనేయ్యప్పతిట్ఠపఞ్ఞేన, సబ్బఞ్ఞునాతి వుత్తం హోతి. **సుదేసితానీ**తి సమాసబ్యాససాకల్యవేకల్యాదీహి తేహి తేహి నయేహి సుట్ఠు దేసితాని. **కిఞ్చాపి తే హోన్తి భుసం పమత్తా**తి తే విభావితఅరియసచ్చా పుగ్గలా కిఞ్చాపి దేవరజ్జచక్కవత్తిరజ్జాదిప్పమాదట్ఠానం ఆగమ్మ భుసం పమత్తా హోన్తి, తథాపి సోతాపత్తిమగ్గఞాణేన అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణస్స నిరోధేన ఠపేత్వా సత్త భవే అనమతగ్గే సంసారే యే ఉప్పజ్జేయ్యుం నామఞ్చ రూపఞ్చ, తేసం నిరుద్ధత్తా అత్థఙ్గతత్తా న అట్ఠమం భవం ఆదియన్తి, సత్తమభవే ఏవ పన విపస్సనం ఆరభిత్వా అరహత్తం పాపుణన్తి.

ఏవం భగవా సత్తక్ఖత్తుపరమవసేన సఙ్ఘరతనస్స గుణం వత్వా ఇదాని తమేవ గుణం నిస్సాయ సచ్చవచనం పయుఞ్జతి **"ఇదమ్పి సఙ్ఘే"**తి. తస్సత్థో పుబ్బే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. ఇమిస్సాపి గాథాయ ఆణా కోటిసతసహస్సచక్కవాళేసు అమనుస్సేహి పటిగ్గహితాతి.

### సహావస్సాతిగాథావణ్ణనా

**౧౦**. ఏవం సత్తక్ఖత్తుపరమస్స అట్ఠమం భవం అనాదియనగుణేన సఙ్ఘాధిట్ఠానం సచ్చం వత్వా ఇదాని తస్సేవ సత్త భవే ఆదియతోపి అఞ్ఞేహి అప్పహీనభవాదానేహి పుగ్గలేహి విసిట్ఠేన గుణేన వత్థుమారద్ధో **"సహావస్సా"**తి . తత్థ **సహావా**తి సద్ధింయేవ. **అస్సా**తి "న తే భవం అట్ఠమమాదియన్తీ"తి వుత్తేసు అఞ్ఞతరస్స. **దస్సనసమ్పదాయా**తి సోతాపత్తిమగ్గసమ్పత్తియా. సోతాపత్తిమగ్గో హి నిబ్బానం దిస్వా కత్తబ్బకిచ్చసమ్పదాయ సబ్బపఠమం నిబ్బానదస్సనతో "దస్సన"న్తి వుచ్చతి, తస్స అత్తని పాతుభావో దస్సనసమ్పదా, తాయ దస్సనసమ్పదాయ సహ ఏవ. **తయస్సు ధమ్మా జహితా భవన్తీ**తి ఏత్థ **అస్సు**-ఇతి పదపూరణమత్తే నిపాతో "ఇదం సు మే, సారిపుత్త, మహావికటభోజనస్మిం హోతీ"తిఆదీసు (మ. ని. ౧.౧౫౬) వియ. యతో సహావస్స దస్సనసమ్పదాయ తయో ధమ్మా జహితా భవన్తి పహీనా హోన్తీతి అయమేత్థ అత్థో.

ఇదాని జహితధమ్మదస్సనత్థమాహ **"సక్కాయదిట్ఠీ విచికిచ్ఛితఞ్చ, సీలబ్బతం వాపి యదత్థి కిఞ్చీ"**తి. తత్థ సతి కాయే విజ్జమానే ఉపాదానక్ఖన్ధపఞ్చకాఖ్యే కాయే వీసతివత్థుకా దిట్ఠి సక్కాయదిట్ఠి, సతీ వా తత్థ కాయే దిట్ఠీతిపి సక్కాయదిట్ఠి, యథావుత్తప్పకారే కాయే విజ్జమానా దిట్ఠీతి అత్థో. సతియేవ వా కాయే దిట్ఠీతిపి సక్కాయదిట్ఠి, యథావుత్తప్పకారే కాయే విజ్జమానే రూపాదిసఙ్ఖాతో అత్తాతి ఏవం పవత్తా దిట్ఠీతి అత్థో. తస్సా చ పహీనత్తా సబ్బదిట్ఠిగతాని పహీనానేవ హోన్తి. సా హి నేసం మూలం. సబ్బకిలేసబ్యాధివూపసమనతో పఞ్ఞా"చికిచ్ఛిత"న్తి వుచ్చతి, తం పఞ్ఞాచికిచ్ఛితం ఇతో విగతం, తతో వా పఞ్ఞాచికిచ్ఛితా ఇదం విగతన్తి విచికిచ్ఛితం. "సత్థరి కఙ్ఖతీ"తిఆదినా (ధ. స. ౧౦౦౮; విభ. ౯౧౫)

నయేన వుత్తాయ అట్ఠవత్థుకాయ విమతియా ఏతం అధివచనం. తస్సా పహీనత్తా సబ్బానిపి విచికిచ్ఛితాని పహీనాని హోన్తి. తఞ్హి నేసం మూలం. “ఇతో బహిద్ధా సమణబ్రాహ్మణానం సీలేన సుద్ధి వతేన సుద్ధీ”తి ఏవమాదీసు (ధ. స. ౧౨౨౨; విభ. ౯౩౮) ఆగతం గోసీలకుక్కురసీలాదికం సీలం గోవతకుక్కురవతాదికఞ్చ వతం సీలబ్బతన్తి వుచ్చతి, తస్స పహీనత్తా సబ్బమ్పి నగ్గియముణ్డికాదిఅమరతపం పహీనం హోతి. తఞ్హి తస్స మూలం, తేనేవ సబ్బావసానే వుత్తం ‘‘**యదత్థి కిఞ్చీ**’’తి. దుక్ఖదస్సనసమ్పదాయ చేత్థ సక్కాయదిట్ఠి సముదయదస్సనసమ్పదాయ విచికిచ్ఛితం, మగ్గదస్సననిబ్బానదస్సనసమ్పదాయ సీలబ్బతం పహీయతీతి విఞ్ఞాతబ్బం.

## చతూహపాయేహీతిగాథావణ్ణనా

**౧౧.** ఏవమస్స కిలేసవట్టప్పహానం దస్సేత్వా ఇదాని తస్మిం కిలేసవట్టే సతి యేన విపాకవట్టేన భవితబ్బం, తప్పహానా తస్సాపి పహానం దీపేన్తో ఆహ ‘‘**చతూహపాయేహి చ విప్పముత్తో**’’తి. తత్థ చత్తారో అపాయా నామ నిరయతిరచ్ఛానపేత్తివిసయఅసురకాయా. తేహి ఏస సత్త భవే ఆదియన్తోపి విప్పముత్తోతి అత్థో.

ఏవమస్స విపాకవట్టప్పహానం దస్సేత్వా ఇదాని యమస్స విపాకవట్టస్స మూలభూతం కమ్మవట్టం, తస్సాపి పహానం దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**ఛచ్చాభిఠానాని అభబ్బ కాతు**’’న్తి. తత్థ **అభిఠానానీ**తి ఓళారికట్ఠానాని, తాని ఏస ఛ అభబ్బో కాతుం. తాని చ “అట్ఠానమేతం, భిక్ఖవే, అనవకాసో, యం దిట్ఠిసమ్పన్నో పుగ్గలో మాతరం జీవితా వోరోపేయ్యా”తిఆదినా (అ. ని. ౧.౨౭౧; మ. ని. ౩.౧౨౮; విభ. ౮౦౯) నయేన ఏకకనిపాతే వుత్తాని మాతుఘాతపితుఘాతఅరహన్తఘాతలోహితుప్పాదసఙ్ఘభేదఅఞ్ఞసత్థారుద్దేసకమ్మానీతి వేదితబ్బాని. తాని హి కిఞ్చాపి దిట్ఠిసమ్పన్నో అరియసావకో కున్థకిపిల్లికమ్పి జీవితా న వోరోపేతి, అపిచ ఖో పన పుథుజ్జనభావస్స విగరహణత్థం వుత్తాని. పుథుజ్జనో హి అదిట్ఠిసమ్పన్నత్తా ఏవంమహాసావజ్జాని అభిఠానానిపి కరోతి, దస్సనసమ్పన్నో పన అభబ్బో తాని కాతున్తి. అభబ్బగ్గహణఞ్చేత్థ భవన్తరేపి అకరణదస్సనత్థం. భవన్తరేపి హి ఏస అత్తనో అరియసావకభావం అజానన్తోపి ధమ్మతాయ ఏవ ఏతాని వా ఛ పకతిపాణాతిపాతాదీని వా పఞ్చ వేరాని అఞ్ఞసత్థారుద్దేసేన సహ ఛ ఠానాని న కరోతి, యాని సన్ధాయ ఏకచ్చే “ఛ ఛాభిఠానానీ”తిపి పఠన్తి. మతమచ్ఛగ్గాహాదయో చేత్థ అరియసావకగామదారకానం నిదస్సనం.

ఏవం భగవా సత్త భవే ఆదియతోపి అరియసావకస్స అఞ్ఞేహి అప్పహీనభవాదానేహి పుగ్గలేహి విసిట్ఠగుణవసేన సఙ్ఘరతనస్స గుణం వత్వా ఇదాని తమేవ గుణం నిస్సాయ సచ్చవచనం పయుఞ్జతి ‘‘**ఇదమ్పి సఙ్ఘే**’’తి. తస్సత్థో పుబ్బే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. ఇమిస్సాపి గాథాయ ఆణా కోటిసతసహస్సచక్కవాళేసు అమనుస్సేహి పటిగ్గహితాతి.

## కిఞ్చాపి సోతిగాథావణ్ణనా

**౧౨.** ఏవం సత్త భవే ఆదియతోపి అఞ్ఞేహి అప్పహీనభవాదానేహి పుగ్గలేహి విసిట్ఠగుణేన సఙ్ఘాధిట్ఠానం సచ్చం వత్వా ఇదాని న కేవలం దస్సనసమ్పన్నో ఛ అభిఠానాని అభబ్బో కాతుం, కిన్తు అప్పమత్తకమ్పి పాపకమ్మం కత్వా తస్స పటిచ్ఛాదనాయపి అభబ్బోతి పమాదవిహారినోపి దస్సనసమ్పన్నస్స కతప్పటిచ్ఛాదనాభావగుణేన వత్తుమారద్ధో ‘‘**కిఞ్చాపి సో కమ్మ కరోతి పాపక**’’న్తి.

తస్సత్థో – సో దస్సనసమ్పన్నో కిఞ్చాపి సతిసమ్మోసేన పమాదవిహారం ఆగమ్మ యం తం భగవతా లోకవజ్జం సఞ్చిచ్చాతిక్కమనం సన్ధాయ వుత్తం "యం మయా సావకానం సిక్ఖాపదం పఞ్ఞత్తం, తం మమ సావకా జీవితహేతుపి నాతిక్కమన్తీ"తి (చూళవ. ౩౮౫; ఉదా. ౪౫) తం ఠపేత్వా అఞ్ఞం కుటికారసహసేయ్యాదిం పణ్ణత్తివజ్జవీతిక్కమసఙ్ఖాతం బుద్ధప్పతికుట్ఠం **కాయేన** పాపకమ్మం కరోతి, పదసోధమ్మఉత్తరిఛప్పఞ్చవాచాధమ్మదేసనసమ్ఫప్పలాపఫరుసవచనాదిం వా **వాచాయ , ఉద చేతసా వా** కత్థచి లోభదోసుప్పాదనం జాతరూపాదిసాదియనం చీవరాదిపరిభోగేసు అపచ్చవేక్ఖణాదిం వా పాపకమ్మం కరోతి. **అభబ్బో సో తస్స పటిచ్ఛదాయ** న సో తం "ఇదం అకప్పియమకరణీయ"న్తి జానిత్వా ముహుత్తమ్పి పటిచ్ఛాదేతి, తంఖణం ఏవ పన సత్థరి వా విఞ్ఞూసు వా సబ్రహ్మచారీసు ఆవి కత్వా యథాధమ్మం పటికరోతి, "న పున కరిస్సామీ"తి ఏవం సంవరితబ్బం వా సంవరతి. కస్మా? యస్మా **అభబ్బతా దిట్ఠపదస్స వుత్తా,** ఏవరూపమ్పి పాపకమ్మం కత్వా తస్స పటిచ్ఛాదాయ దిట్ఠనిబ్బానపదస్స దస్సనసమ్పన్నస్స పుగ్గలస్స అభబ్బతా వుత్తాతి అత్థో.

కథం?

> "సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, దహరో కుమారో మన్దో ఉత్తానసేయ్యకో హత్థేన వా పాదేన వా అఙ్గారం అక్కమిత్వా ఖిప్పమేవ పటిసంహరతి, ఏవమేవ ఖో, భిక్ఖవే, ధమ్మతా ఏసా దిట్ఠిసమ్పన్నస్స పుగ్గలస్స, కిఞ్చాపి తథారూపిం ఆపత్తిం ఆపజ్జతి, యథారూపాయ ఆపత్తియా వుట్ఠానం పఞ్ఞాయతి. అథ ఖో నం ఖిప్పమేవ సత్థరి వా విఞ్ఞూసు వా సబ్రహ్మచారీసు దేసేతి వివరతి ఉత్తానీకరోతి, దేసేత్వా వివరిత్వా ఉత్తానీకత్వా ఆయతిం సంవరం ఆపజ్జతీ"తి (మ. ని. ౧.౪౯౬).

ఏవం భగవా పమాదవిహారినోపి దస్సనసమ్పన్నస్స కతప్పటిచ్ఛాదనాభావగుణేన సఙ్ఘరతనస్స గుణం వత్వా ఇదాని తమేవ గుణం నిస్సాయ సచ్చవచనం పయుఞ్జతి "**ఇదమ్పి సఙ్ఘే**"తి. తస్సత్థో పుబ్బే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. ఇమిస్సాపి గాథాయ ఆణా కోటిసతసహస్సచక్కవాళేసు అమనుస్సేహి పటిగ్గహితాతి.

### వనప్పగుమ్బేతిగాథావణ్ణనా

**౧౩.** ఏవం సఙ్ఘపరియాపన్నానం పుగ్గలానం తేన తేన గుణప్పకారేన సఙ్ఘాధిట్ఠానం సచ్చం వత్వా ఇదాని య్వాయం భగవతా రతనత్తయగుణం దీపేన్తేన ఇధ సఙ్ఖేపేన అఞ్ఞత్ర చ విత్థారేన పరియత్తిధమ్మో దేసితో, తమ్పి నిస్సాయ పున బుద్ధాధిట్ఠానం సచ్చం వత్తుమారద్ధో "**వనప్పగుమ్బే యథా ఫుస్సితగ్గే**"తి. తత్థ ఆసన్నసన్నివేసవవత్థితానం రుక్ఖానం సమూహో వనం, మూలసారఫేగ్గుతచసాఖాపలాసేహి పవుద్ధో గుమ్బో పగుమ్బో, వనస్స, వనే వా పగుమ్బో **వనప్పగుమ్బో**. స్వాయం "వనప్పగుమ్బే"తి వుత్తో, ఏవమ్పి హి వత్తుం లబ్భతి "అత్థి సవితక్కసవిచారే , అత్థి అవితక్కవిచారమత్తే, సుఖే దుక్ఖే జీవే"తిఆదీసు (దీ. ని. ౧.౧౭౪; మ. ని. ౨.౨౨౮) వియ. **యథాతి** ఉపమావచనం. ఫుస్సితాని అగ్గాని అస్సాతి **ఫుస్సితగ్గో,** సబ్బసాఖాపసాఖాసు సఞ్జాతపుప్ఫోతి అత్థో. సో పుబ్బే వుత్తనయేనేవ "ఫుస్సితగ్గే"తి వుత్తో. **గిమ్హానమాసే పఠమస్మిం గిమ్హేతి** యే చత్తారో గిమ్హానం మాసా, తేసం చతున్నం గిమ్హమాసానం ఏకస్మిం మాసే. కతరస్మిం మాసే ఇతి చే? **పఠమస్మిం గిమ్హే,** చిత్రమాసేతి అత్థో. సో హి "పఠమగిమ్హో"తి చ "బాలవసన్తో"తి చ వుచ్చతి. తతో పరం పదత్థతో పాకటమేవ.

అయం పనేత్థ **పిణ్డత్థో** – యథా పఠమగిమ్హనామకే బాలవసన్తే నానావిధరుక్ఖగహనే వనే సుపుప్ఫితగ్గసాఖో తరుణరుక్ఖగచ్ఛపరియాయనామో పగుమ్బో అతివియ సస్సిరికో హోతి, ఏవమేవ ఖన్ధాయతనాదీహి సతిపట్ఠానసమ్మప్పధానాదీహి సీలసమాధిక్ఖన్ధాదీహి వా నానప్పకారేహి అత్థప్పభేదపుప్ఫేహి అతివియ సస్సిరికత్తా తథూపమం నిబ్బానగామిమగ్గదీపనతో నిబ్బానగామిం పరియత్తిధమ్మవరం నేవ లాభహేతు న సక్కారాదిహేతు, కేవలన్తు మహాకరుణాయ అబ్భుస్సాహితహదయో సత్తానం పరమహితాయ అదేసయీతి. **పరమం హితాయాతి** ఏత్థ చ గాథాబన్ధసుఖత్థం అనునాసికో. అయం పనత్థో – పరమహితాయ నిబ్బానాయ అదేసయీతి.

ఏవం భగవా ఇమం సుపుప్ఫితగ్గవనప్పగుమ్బసదిసం పరియత్తిధమ్మం వత్వా ఇదాని తమేవ నిస్సాయ బుద్ధాధిట్ఠానం సచ్చవచనం పయుఞ్జతి ‘‘**ఇదమ్పి బుద్ధే**’’తి. తస్సత్థో పుబ్బే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. కేవలం పన ఇదమ్పి యథావుత్తపకారపరియత్తిధమ్మసఙ్ఖాతం బుద్ధే రతనం పణీతన్తి ఏవం యోజేతబ్బం . ఇమిస్సాపి గాథాయ ఆణా కోటిసతసహస్సచక్కవాళేసు అమనుస్సేహి పటిగ్గహితాతి.

### వరో వరఞ్ఞూతిగాథావణ్ణనా

**౧౪**. ఏవం భగవా పరియత్తిధమ్మేన బుద్ధాధిట్ఠానం సచ్చం వత్వా ఇదాని లోకుత్తరధమ్మేన వత్తుమారద్ధో ‘‘**వరో వరఞ్ఞూ**’’తి. తత్థ **వరో**తి పణీతాధిముత్తికేహి ఇచ్ఛితో “అహో వత మయమ్పి ఏవరూపా అస్సామా”తి, వరగుణయోగతో వా వరో ఉత్తమో సేట్ఠోతి అత్థో. **వరఞ్ఞూ**తి నిబ్బానఞ్ఞూ. నిబ్బానఞ్హి సబ్బధమ్మానం ఉత్తమట్ఠేన వరం, తఞ్చేస బోధిమూలే సయం పటివిజ్ఝిత్వా అఞ్ఞాసి. **వరదో**తి పఞ్చవగ్గియభద్దవగ్గియజటిలాదీనం అఞ్ఞేసఞ్చ దేవమనుస్సానం నిబ్బేధభాగియవాసనాభాగియవరధమ్మదాయీతి అత్థో. **వరాహరో**తి వరస్స మగ్గస్స ఆహటత్తా వరాహరోతి వుచ్చతి. సో హి భగవా దీపఙ్కరతో పభుతి సమతింస పారమియో పూరేన్తో పుబ్బకేహి సమ్మాసమ్బుద్ధేహి అనుయాతం పురాణమగ్గవరమాహరి, తేన “వరాహరో”తి వుచ్చతి.

అపిచ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణప్పటిలాభేన వరో, నిబ్బానసచ్ఛికిరియాయ వరఞ్ఞూ, సత్తానం విముత్తిసుఖదానేన వరదో, ఉత్తమపటిపదాహరణేన వరాహరో. ఏతేహి లోకుత్తరగుణేహి అధికస్స కస్సచి గుణస్స అభావతో అనుత్తరో.

అపరో నయో – వరో ఉపసమాధిట్ఠానపరిపూరణేన, వరఞ్ఞూ పఞ్ఞాధిట్ఠానపరిపూరణేన, వరదో చాగాధిట్ఠానపరిపూరణేన, వరాహరో సచ్చాధిట్ఠానపరిపూరణేన, వరం మగ్గసచ్చమాహరీతి. తథా వరో పుఞ్ఞుస్సయేన, వరఞ్ఞూ పఞ్ఞుస్సయేన, వరదో బుద్ధభావత్థికానం తదుపాయసమ్పదానేన, వరాహరో పచ్చేకబుద్ధభావత్థికానం తదుపాయాహరణేన, అనుత్తరో తత్థ తత్థ అసదిసతాయ, అత్తనా వా అనాచరియకో హుత్వా పరేసం ఆచరియభావేన, ధమ్మవరం అదేసయి సావకభావత్థికానం తదత్థాయ స్వాక్ఖాతతాదిగుణయుత్తస్స ధమ్మవరస్స దేసనతో. సేసం వుత్తనయమేవాతి.

ఏవం భగవా నవవిధేన లోకుత్తరధమ్మేన అత్తనో గుణం వత్వా ఇదాని తమేవ గుణం నిస్సాయ బుద్ధాధిట్ఠానం సచ్చవచనం పయుఞ్జతి ‘‘**ఇదమ్పి బుద్ధే**’’తి. తస్సత్థో పుబ్బే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. కేవలం పన యం వరం లోకుత్తరధమ్మం ఏస అఞ్ఞాసి, యఞ్చ అదాసి, యఞ్చ ఆహరి, యఞ్చ దేసేసి, ఇదమ్పి బుద్ధే రతనం పణీతన్తి ఏవం యోజేతబ్బం. ఇమిస్సాపి గాథాయ ఆణా కోటిసతసహస్సచక్కవాళేసు అమనుస్సేహి పటిగ్గహితాతి.

## ఖీణన్తిగాథావణ్ణనా

౧౩. ఏవం భగవా పరియత్తిధమ్మఞ్చ నవలోకుత్తరధమ్మఞ్చ నిస్సాయ ద్వీహి గాథాహి బుద్ధాధిట్ఠానం సచ్చం వత్వా ఇదాని యే తం పరియత్తిధమ్మం అస్సోసుం, సుతానుసారేన చ పటిపజ్జిత్వా నవప్పకారమ్పి లోకుత్తరధమ్మం అధిగమింసు, తేసం అనుపాదిసేసనిబ్బానపత్తిగుణం నిస్సాయ పున సఙ్ఘాధిట్ఠానం సచ్చం వత్తుమారద్ధో '''**ఖీణం పురాణ**''న్తి. తత్థ **ఖీణ**న్తి సముచ్ఛిన్నం. **పురాణ**న్తి పురాతనం. **నవ**న్తి సమ్పతి వత్తమానం. **నత్థి సమ్భవ**న్తి అవిజ్జమానపాతుభావం. **విరత్తచిత్తా**తి వీతరాగచిత్తా. **ఆయతికే భవస్మి**న్తి అనాగతమద్ధానం పునబ్భవే. **తే**తి యేసం ఖీణం పురాణం నవం నత్థి సమ్భవం, యే చ ఆయతికే భవస్మిం విరత్తచిత్తా, తే ఖీణాసవా భిక్ఖూ. **ఖీణబీజా**తి ఉచ్ఛిన్నబీజా. **అవిరూళ్హిఛన్దా**తి విరూళ్హిఛన్దవిరహితా. **నిబ్బన్తీ**తి విజ్ఝాయన్తి. **ధీరా**తి ధితిసమ్పన్నా. **యథాయం పదీపో**తి అయం పదీపో వియ.

కిం వుత్తం హోతి? యం తం సత్తానం ఉప్పజ్జిత్వా నిరుద్ధమ్పి పురాణం అతీతకాలికం కమ్మం తణ్హాసినేహస్స అప్పహీనత్తా పటిసన్ధిఆహరణసమత్థతాయ అఖీణంయేవ హోతి, తం పురాణం కమ్మం యేసం అరహత్తమగ్గేన తణ్హాసినేహస్స సోసితత్తా అగ్గినా దడ్ఢబీజమివ ఆయతిం విపాకదానాసమత్థతాయ ఖీణం. యఞ్చ నేసం బుద్ధపూజాదివసేన ఇదాని పవత్తమానం కమ్మం నవన్తి వుచ్చతి, తఞ్చ తణ్హాపహానేనేవ ఛిన్నమూలపాదపపుప్ఫమివ ఆయతిం ఫలదానాసమత్థతాయ యేసం నత్థి సమ్భవం, యే చ తణ్హాపహానేనేవ ఆయతికే భవస్మిం విరత్తచిత్తా, తే ఖీణాసవా భిక్ఖూ "కమ్మం ఖేత్తం విఞ్ఞాణం బీజ"న్తి (అ॰ ని॰ ౩.౭౭) ఏత్థ వుత్తస్స పటిసన్ధివిఞ్ఞాణస్స కమ్మక్ఖయేనేవ ఖీణత్తా ఖీణబీజా. యోపి పుబ్బే పునబ్భవసఙ్ఖాతాయ విరూళ్హియా ఛన్దో అహోసి. తస్సపి సముదయప్పహానేనేవ పహీనత్తా పుబ్బే వియ చుతికాలే అసమ్భవేన అవిరూళ్హిఛన్దా ధితిసమ్పన్నత్తా ధీరా చరిమవిఞ్ఞాణనిరోధేన యథాయం పదీపో నిబ్బుతో, ఏవం నిబ్బన్తి, పున "రూపినో వా అరూపినో వా"తి ఏవమాదిం పఞ్ఞత్తిపథం అచ్చేన్తీతి. తస్మిం కిర సమయే నగరదేవతానం పూజనత్థాయ జాలితేసు పదీపేసు ఏకో పదీపో విజ్ఝాయి, తం దస్సేన్తో ఆహ "యథాయం పదీపో"తి.

ఏవం భగవా యే తం పురిమాహి ద్వీహి గాథాహి వుత్తం పరియత్తిధమ్మం అస్సోసుం, సుతానుసారేన చ పటిపజ్జిత్వా నవప్పకారమ్పి లోకుత్తరధమ్మం అధిగమింసు, తేసం అనుపాదిసేసనిబ్బానపత్తిగుణం వత్వా ఇదాని తమేవ గుణం నిస్సాయ సఙ్ఘాధిట్ఠానం సచ్చవచనం పయుఞ్జన్తో దేసనం సమాపేసి '''**ఇదమ్పి సఙ్ఘే**''తి. తస్సత్థో పుబ్బే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. కేవలం పన ఇదమ్పి యథావుత్తేన పకారేన ఖీణాసవభిక్ఖూనం నిబ్బానసఙ్ఖాతం సఙ్ఘే రతనం పణీతన్తి ఏవం యోజేతబ్బం. ఇమిస్సాపి గాథాయ ఆణా కోటిసతసహస్సచక్కవాళేసు అమనుస్సేహి పటిగ్గహితాతి.

దేసనాపరియోసానే రాజకులస్స సోత్థి అహోసి, సబ్బుపద్దవా వూపసమింసు, చతురాసీతియా పాణసహస్సానం ధమ్మాభిసమయో అహోసి.

## యానీధాతిగాథాత్తయవణ్ణనా

౧౬. అథ సక్కో దేవానమిన్దో "భగవతా రతనత్తయగుణం నిస్సాయ సచ్చవచనం పయుఞ్జమానేన నాగరస్స సోత్థి కతా, మయాపి నాగరస్స సోత్థిత్థం రతనత్తయగుణం నిస్సాయ కిఞ్చి వత్తబ్బ"న్తి చిన్తేత్వా అవసానే గాథాత్తయం అభాసి '''**యానీధ భూతానీ**''తి తత్థ యస్మా బుద్ధో యథా లోకహితత్థాయ ఉస్సుక్కం ఆపన్నేహి ఆగన్తబ్బం , తథా ఆగతతో యథా

చ తేహి గన్తబ్బం, తథా గతతో యథా చ తేహి ఆజానితబ్బం, తథా ఆజాననతో, యథా చ జానితబ్బం, తథా జాననతో, యఞ్చ తథేవ హోతి, తస్స గదనతో చ "తథాగతో"తి వుచ్చతి. యస్మా చ సో దేవమనుస్సేహి పుప్ఫగన్ధాదినా బహి నిబ్బత్తేన ఉపకారకేన, ధమ్మానుధమ్మపటిపత్తాదినా చ అత్తని నిబ్బత్తేన అతివియ పూజితో, తస్మా సక్కో దేవానమిన్దో సబ్బం దేవపరిసం అత్తనా సద్ధిం సమ్పిణ్డేత్వా ఆహ **"తథాగతం దేవమనుస్సపూజితం, బుద్ధం నమస్సామ సువత్థి హోతూ"**తి.

**౧౭.** యస్మా పన ధమ్మే మగ్గధమ్మో యథా యుగనద్ధసమథవిపస్సనాబలేన గన్తబ్బం కిలేసపక్ఖం సముచ్ఛిన్దన్తేన, తథా గతోతి తథాగతో. నిబ్బానధమ్మోపి యథా గతో పఞ్ఞాయ పటివిద్ధో సబ్బదుక్ఖప్పటిఘాతాయ సమ్పజ్జతి, బుద్ధాదీహి తథా అవగతో, తస్మా "తథాగతో"త్వేవ వుచ్చతి. యస్మా చ సఙ్ఘోపి యథా అత్తహితాయ పటిపన్నేహి గన్తబ్బం తేన తేన మగ్గేన, తథా గతోతి "తథాగతో"త్వేవ వుచ్చతి. తస్మా అవసేసగాథాద్వయేపి **తథాగతం ధమ్మం నమస్సామ సువత్థి హోతు, తథాగతం సఙ్ఘం నమస్సామ సువత్థి హోతూ**తి వుత్తం. సేసం వుత్తనయమేవాతి.

ఏవం సక్కో దేవానమిన్దో ఇమం గాథాత్తయం భాసిత్వా భగవన్తం పదక్ఖిణం కత్వా దేవపురమేవ గతో సద్ధిం దేవపరిసాయ. భగవా పన తదేవ రతనసుత్తం దుతియదివసేపి దేసేసి, పున చతురాసీతియా పాణసహస్సానం ధమ్మాభిసమయో అహోసి, ఏవం యావ సత్తమదివసం దేసేసి, దివసే దివసే తథేవ ధమ్మాభిసమయో అహోసి. భగవా అడ్ఢమాసమేవ వేసాలియం విహరిత్వా రాజూనం "గచ్ఛామా"తి పటివేదేసి. తతో రాజానో దిగుణేన సక్కారేన పున తీహి దివసేహి భగవన్తం గఙ్గాతీరం నయింసు. గఙ్గాయ నిబ్బత్తా నాగరాజానో చిన్తేసుం "మనుస్సా తథాగతస్స సక్కారం కరోన్తి, మయం కిం న కరిస్సామా"తి సువణ్ణరజతమణిమయా నావాయో మాపేత్వా సువణ్ణరజతమణిమయే ఏవ పల్లఙ్కే పఞ్ఞాపేత్వా పఞ్చవణ్ణపదుమసఞ్ఛన్నం ఉదకం కరిత్వా "అమ్హాకం అనుగ్గహం కరోథా"తి భగవన్తం యాచింసు. భగవా అధివాసేత్వా రతననావమారూళ్హో, పఞ్చ చ భిక్ఖుసతాని పఞ్చసతం నావాయో అభిరూళ్హా. నాగరాజానో భగవన్తం సద్ధిం భిక్ఖుసఙ్ఘేన నాగభవనం పవేసేసుం. తత్ర సుదం భగవా సబ్బరత్తిం నాగపరిసాయ ధమ్మం దేసేసి. దుతియదివసే దిబ్బేహి ఖాదనీయభోజనీయేహి మహాదానం అకంసు, భగవా అనుమోదిత్వా నాగభవనా నిక్ఖమి.

భుమట్ఠా దేవా "మనుస్సా చ నాగా చ తథాగతస్స సక్కారం కరోన్తి, మయం కిం న కరిస్సామా"తి చిన్తేత్వా వనప్పగుమ్బరుక్ఖపబ్బతాదీసు ఛత్తాతిఛత్తాని ఉక్ఖిపింసు. ఏతేనేవ ఉపాయేన యావ అకనిట్ఠబ్రహ్మభవనం, తావ మహాసక్కారవిసేసో నిబ్బత్తి. బిమ్బిసారోపి లిచ్ఛవీహి ఆగతకాలే కతసక్కారతో దిగుణమకాసి. పుబ్బే వుత్తనయేనేవ పఞ్చహి దివసేహి భగవన్తం రాజగహం ఆనేసి.

రాజగహమనుప్పత్తే భగవతి పచ్ఛాభత్తం మణ్డలమాళే సన్నిపతితానం భిక్ఖూనం అయమన్తరకథా ఉదపాది "అహో బుద్ధస్స భగవతో ఆనుభావో, యం ఉద్దిస్స గఙ్గాయ ఓరతో చ పారతో చ అట్ఠయోజనో భూమిభాగో నిన్నఞ్చ థలఞ్చ సమం కత్వా వాలుకాయ ఓకిరిత్వా పుప్ఫేహి సఞ్ఛన్నో, యోజనప్పమాణం గఙ్గాయ ఉదకం నానావణ్ణేహి పదుమేహి సఞ్ఛన్నం, యావ అకనిట్ఠభవనం, తావ ఛత్తాతిఛత్తాని ఉస్సితానీ"తి. భగవా తం పవత్తిం ఞత్వా గన్ధకుటితో నిక్ఖమిత్వా తఙ్ఖణానురూపేన పాటిహారియేన గన్త్వా మణ్డలమాళే పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసీది. నిసజ్జ ఖో భగవా భిక్ఖూ ఆమన్తేసి – "కాయ నుత్థ, భిక్ఖవే, ఏతరహి కథాయ సన్నిసిన్నా"తి. భిక్ఖూ సబ్బం ఆరోచేసుం భగవా ఏతదవోచ – "న, భిక్ఖవే, అయం పూజావిసేసో మయ్హం బుద్ధానుభావేన నిబ్బత్తో, న నాగదేవబ్రహ్మానుభావేన, అపిచ ఖో పుబ్బే

అప్పమత్తకపరిచ్చాగానుభావేన నిబ్బత్తో”తి. భిక్ఖూ ఆహంసు “న మయం, భన్తే, తం అప్పమత్తకం పరిచ్చాగం జానామ, సాధు నో భగవా తథా కథేతు, యథా మయం తం జానేయ్యామా”తి.

భగవా ఆహ – భూతపుబ్బం, భిక్ఖవే, తక్కసిలాయం సఙ్ఖో నామ బ్రాహ్మణో అహోసి. తస్స పుత్తో సుసీమో నామ మాణవో సోళసవస్సుద్దేసికో వయేన. సో ఏకదివసం పితరం ఉపసఙ్కమిత్వా అభివాదేత్వా ఏకమన్తం అట్ఠాసి. అథ తం పితా ఆహ “కిం, తాత, సుసీమా”తి? సో ఆహ “ఇచ్ఛామహం, తాత, బారాణసిం గన్త్వా సిప్పం ఉగ్గహేతు”న్తి. “తేన హి , తాత, సుసీమ, అసుకో నామ బ్రాహ్మణో మమ సహాయకో, తస్స సన్తికం గన్త్వా ఉగ్గణ్హాహీ”తి కహాపణసహస్సం అదాసి. సో తం గహేత్వా మాతాపితరో అభివాదేత్వా అనుపుబ్బేన బారాణసిం గన్త్వా ఉపచారయుత్తేన విధినా ఆచరియం ఉపసఙ్కమిత్వా అభివాదేత్వా అత్తానం నివేదేసి. ఆచరియో “మమ సహాయకస్స పుత్తో”తి మాణవం సమ్పటిచ్ఛిత్వా సబ్బం పాహునేయ్యవత్తమకాసి. సో అద్ధానకిలమథం వినోదేత్వా తం కహాపణసహస్సం ఆచరియస్స పాదమూలే ఠపేత్వా సిప్పం ఉగ్గహేతుం ఓకాసం యాచి. ఆచరియో ఓకాసం కత్వా ఉగ్గణ్హాపేసి.

సో లహుఞ్చ గణ్హన్తో, బహుఞ్చ గణ్హన్తో, గహితగహితఞ్చ సువణ్ణభాజనే పక్ఖిత్తతేలమివ అవినస్సమానం ధారేన్తో, ద్వాదసవస్సికం సిప్పం కతిపయమాసేనేవ పరియోసాపేసి. సో సజ్ఝాయం కరోన్తో ఆదిమజ్ఝంయేవ పస్సతి, నో పరియోసానం. అథ ఆచరియం ఉపసఙ్కమిత్వా ఆహ “ఇమస్స సిప్పస్స ఆదిమజ్ఝమేవ పస్సామి, నో పరియోసాన”న్తి. ఆచరియో ఆహ “అహమ్పి, తాత, ఏవమేవా”తి. అథ కో, ఆచరియ, ఇమస్స సిప్పస్స పరియోసానం జానాతీతి? ఇసిపతనే, తాత, ఇసయో అత్థి, తే జానేయ్యున్తి. తే ఉపసఙ్కమిత్వా పుచ్ఛామి, ఆచరియాతి? పుచ్ఛ, తాత, యథాసుఖన్తి. సో ఇసిపతనం గన్త్వా పచ్చేకబుద్ధే ఉపసఙ్కమిత్వా పుచ్ఛి “అపి, భన్తే, పరియోసానం జానాథా”తి? ఆమ, ఆవుసో, జానామాతి. తం మమ్పి సిక్ఖాపేథాతి. తేన హావుసో, పబ్బజాహి, న సక్కా అపబ్బజితేన సిక్ఖాపేతున్తి. సాధు, భన్తే, పబ్బాజేథ వా మం, యం వా ఇచ్ఛథ, తం కత్వా పరియోసానం జానాపేథాతి. తే తం పబ్బాజేత్వా కమ్మట్ఠానే నియోజేతుం అసమత్థా “ఏవం తే నివాసేతబ్బం, ఏవం పారుపితబ్బ”న్తిఆదినా నయేన ఆభిసమాచారికం సిక్ఖాపేసుం. సో తత్థ సిక్ఖన్తో ఉపనిస్సయసమ్పన్నత్తా న చిరేనేవ పచ్చేకబోధిం అభిసమ్బుజ్ఝి. సకలబారాణసియం “సుసీమపచ్చేకబుద్ధో”తి పాకటో అహోసి లాభగ్గయసగ్గప్పత్తో సమ్పన్నపరివారో. సో అప్పాయుకసంవత్తనికస్స కమ్మస్స కతత్తా న చిరేనేవ పరినిబ్బాయి. తస్స పచ్చేకబుద్ధా చ మహాజనకాయో చ సరీరకిచ్చం కత్వా ధాతుయో గహేత్వా నగరద్వారే థూపం పతిట్ఠాపేసుం.

అథ ఖో సఙ్ఖో బ్రాహ్మణో “పుత్తో మే చిరగతో, న చస్స పవత్తిం జానామీ”తి పుత్తం దట్ఠుకామో తక్కసిలాయ నిక్ఖమిత్వా అనుపుబ్బేన బారాణసిం గన్త్వా మహాజనకాయం సన్నిపతితం దిస్వా “అద్ధా బహూసు ఏకోపి మే పుత్తస్స పవత్తిం జానిస్సతీ”తి చిన్తేన్తో ఉపసఙ్కమిత్వా పుచ్ఛి “సుసీమో నామ మాణవో ఇధ ఆగతో అత్థి, అపి ను తస్స పవత్తిం జానాథా”తి? తే “ఆమ, బ్రాహ్మణ, జానామ, ఇమస్మిం నగరే బ్రాహ్మణస్స సన్తికే తిణ్ణం వేదానం పారగూ హుత్వా పచ్చేకబుద్ధానం సన్తికే పబ్బజిత్వా పచ్చేకబుద్ధో హుత్వా అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయి, అయమస్స థూపో పతిట్ఠాపితో”తి ఆహంసు. సో భూమిం హత్థేన పహరిత్వా రోదిత్వా చ పరిదేవిత్వా చ తం చేతియఙ్గణం గన్త్వా తిణాని ఉద్ధరిత్వా ఉత్తరసాటకేన వాలుకం ఆనేత్వా పచ్చేకబుద్ధచేతియఙ్గణే ఓకిరిత్వా కమణ్డలుతో ఉదకేన సమన్తతో భూమిం పరిప్ఫోసిత్వా వనపుప్ఫేహి పూజం కత్వా ఉత్తరసాటకేన పటాకం ఆరోపేత్వా థూపస్స ఉపరి అత్తనో ఛత్తం బన్ధిత్వా పక్కామీతి.

ఏవం అతీతం దేసేత్వా జాతకం పచ్చుప్పన్నేన అనుసన్ధేన్తో భిక్ఖూనం ధమ్మకథం కథేసి. "సియా ఖో పన వో, భిక్ఖవే, ఏవమస్స 'అఞ్ఞో నూన తేన సమయేన సఙ్ఖో బ్రాహ్మణో అహోసీ'తి, న ఖో పనేతం ఏవం దట్ఠబ్బం, అహం తేన సమయేన సఙ్ఖో బ్రాహ్మణో అహోసిం, మయా సుసీమస్స పచ్చేకబుద్ధస్స చేతియఙ్గణే తిణాని ఉద్ధటాని, తస్స మే కమ్మస్స నిస్సన్దేన అట్ఠయోజనమగ్గం విగతఖాణుకణ్టకం కత్వా సమం సుద్ధమకంసు. మయా తత్థ వాలుకా ఓకిణ్ణా, తస్స మే నిస్సన్దేన అట్ఠయోజనమగ్గే వాలుకం ఓకిరింసు. మయా తత్థ వనకుసుమేహి పూజా కతా, తస్స మే నిస్సన్దేన నవయోజనే మగ్గే థలే చ ఉదకే చ నానాపుప్ఫేహి పుప్ఫసన్థరమకంసు. మయా తత్థ కమణ్డలుదకేన భూమి పరిప్ఫోసితా, తస్స మే నిస్సన్దేన వేసాలియం పోక్ఖరవస్సం వస్సి. మయా తస్మిం చేతియే పటాకా ఆరోపితా, ఛత్తఞ్చ బద్ధం, తస్స మే నిస్సన్దేన యావ అకనిట్ఠభవనా పటాకా చ ఆరోపితా, ఛత్తాతిఛత్తాని చ ఉస్సితాని. ఇతి ఖో, భిక్ఖవే, అయం మయ్హం పూజావిసేసో నేవ బుద్ధానుభావేన నిబ్బత్తో , న నాగదేవబ్రహ్మానుభావేన, అపిచ ఖో అప్పమత్తకపరిచ్చాగానుభావేన నిబ్బత్తో"తి. ధమ్మకథాపరియోసానే ఇమం గాథమభాసి –

"మత్తాసుఖపరిచ్చాగా, పస్సే చే విపులం సుఖం;
చజే మత్తాసుఖం ధీరో, సమ్పస్సం విపులం సుఖ"న్తి. (ధ॰ ప॰ ౨౯౦);

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దకపాఠ-అట్ఠకథాయ

రతనసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

# ౭. తిరోకుట్టసుత్తవణ్ణనా

### నిక్ఖేపప్పయోజనం

ఇదాని “**తిరోకుట్టేసు తిట్ఠన్తీ**”తిఆదినా రతనసుత్తానన్తరం నిక్ఖిత్తస్స తిరోకుట్టసుత్తస్స అత్థవణ్ణనాక్కమో అనుప్పత్తో, తస్స ఇధ నిక్ఖేపప్పయోజనం వత్వా అత్థవణ్ణనం కరిస్సామ.

తత్థ ఇదఞ్హి తిరోకుట్టం ఇమినా అనుక్కమేన భగవతా అవుత్తమ్పి యాయం ఇతో పుబ్బే నానప్పకారేన కుసలకమ్మపటిపత్తి దస్సితా, తత్థ పమాదం ఆపజ్జమానో నిరయతిరచ్ఛానయోనీహి విసిట్ఠతరేపి ఠానే ఉప్పజ్జమానో యస్మా ఏవరూపేసు పేతేసు ఉప్పజ్జతి, తస్మా న ఏత్థ పమాదో కరణీయోతి దస్సనత్థం, యేహి చ భూతేహి ఉపద్దుతాయ వేసాలియా ఉపద్దవవూపసమనత్థం రతనసుత్తం వుత్తం, తేసు ఏకచ్చాని ఏవరూపానీతి దస్సనత్థం వా వుత్తన్తి.

ఇదమస్స ఇధ నిక్ఖేపప్పయోజనం వేదితబ్బం.

### అనుమోదనాకథా

యస్మా పనస్స అత్థవణ్ణనా –

> “యేన యత్థ యదా యస్మా, తిరోకుట్టం పకాసితం;
> పకాసేత్వాన తం సబ్బం, కయిరమానా యథాక్కమం;
> సుకతా హోతి తస్మాహం, కరిస్సామి తథేవ తం”.

కేన పనేతం పకాసితం, కత్థ కదా కస్మా చాతి? వుచ్చతే – భగవతా పకాసితం, తం ఖో పన రాజగహే దుతియదివసే రఞ్ఞో మాగధస్స అనుమోదనత్థం. ఇమస్స చత్థస్స విభావనత్థం అయమేత్థ విత్థారకథా కథేతబ్బా –

ఇతో ద్వానవుతికప్పే కాసి నామ నగరం అహోసి. తత్థ జయసేనో నామ రాజా. తస్స సిరిమా నామ దేవీ, తస్సా కుచ్ఛియం ఫుస్సో నామ బోధిసత్తో నిబ్బత్తిత్వా అనుపుబ్బేన సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుజ్ఝి. జయసేనో రాజా “మమ పుత్తో అభినిక్ఖమిత్వా బుద్ధో జాతో, మయ్హమేవ బుద్ధో, మయ్హం ధమ్మో, మయ్హం సఙ్ఘో”తి మమత్తం ఉప్పాదేత్వా సబ్బకాలం సయమేవ ఉపట్ఠహతి, న అఞ్ఞేసం ఓకాసం దేతి.

భగవతో కనిట్ఠభాతరో వేమాతికా తయో భాతరో చిన్తేసుం – “బుద్ధా నామ సబ్బలోకహితాయ ఉప్పజ్జన్తి, న ఏకస్సేవత్థాయ, అమ్హాకఞ్చ పితా అఞ్ఞేసం ఓకాసం న దేతి, కథం ను మయం లభేయ్యామ భగవన్తం ఉపట్ఠాతు”న్తి. తేసం ఏతదహోసి – “హన్ద మయం కిఞ్చి ఉపాయం కరోమా”తి. తే పచ్చన్తం కుపితం వియ కారాపేసుం. తతో రాజా “పచ్చన్తో కుపితో”తి సుత్వా తయోపి పుత్తే పచ్చన్తవూపసమనత్థం పేసేసి. తే వూపసమేత్వా ఆగతా, రాజా తుట్ఠో వరం అదాసి “యం ఇచ్ఛథ, తం గణ్హథా”తి. తే “మయం భగవన్తం ఉపట్ఠాతుం ఇచ్ఛామా”తి ఆహంసు. రాజా “ఏతం ఠపేత్వా అఞ్ఞం గణ్హథా”తి ఆహ. తే “మయం అఞ్ఞేన అనత్థికా”తి ఆహంసు. తేన హి పరిచ్ఛేదం కత్వా గణ్హథాతి. తే సత్త వస్సాని యాచింసు, రాజా న

అదాసి. ఏవం ఛ, పఞ్చ, చత్తారి, తీణి, ద్వే, ఏకం, సత్త మాసాని, ఛ, పఞ్చ, చత్తారీతి యావ తేమాసం యాచింసు. రాజా "గణ్హథా"తి అదాసి.

తే వరం లభిత్వా పరమతుట్ఠా భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా ఆహంసు – "ఇచ్ఛామ మయం, భన్తే, భగవన్తం తేమాసం ఉపట్ఠాతుం, అధివాసేతు నో, భన్తే , భగవా ఇమం తేమాసం వస్సావాస"న్తి. అధివాసేసి భగవా తుణ్హీభావేన. తతో తే అత్తనో జనపదే నియుత్తకపురిసస్స లేఖం పేసేసుం "ఇమం తేమాసం అమ్హేహి భగవా ఉపట్ఠాతబ్బో, విహారం ఆదిం కత్వా సబ్బం భగవతో ఉపట్ఠానసమ్భారం కరోహీ"తి. సో తం సబ్బం సమ్పాదేత్వా పటినివేదేసి. తే కాసాయవత్థనివత్థా హుత్వా అడ్ఢతేయ్యేహి పురిససహస్సేహి వేయ్యావచ్చకరేహి భగవన్తం సక్కచ్చం ఉపట్ఠహమానా జనపదం నేత్వా విహారం నియ్యాతేత్వా వసాపేసుం.

తేసం భణ్డాగారికో ఏకో గహపతిపుత్తో సపజాపతికో సద్ధో అహోసి పసన్నో. సో బుద్ధప్పముఖస్స సఙ్ఘస్స దానవత్తం సక్కచ్చం అదాసి. జనపదే నియుత్తకపురిసో తం గహేత్వా జానపదేహి ఏకాదసమత్తేహి పురిససహస్సేహి సద్ధిం సక్కచ్చమేవ దానం పవత్తాపేసి. తత్థ కేచి జానపదా పటిహతచిత్తా అహేసుం. తే దానస్స అన్తరాయం కత్వా దేయ్యధమ్మే అత్తనా ఖాదింసు, భత్తసాలఞ్చ అగ్గినా దహింసు. పవారితే రాజపుత్తా భగవతో మహన్తం సక్కారం కత్వా భగవన్తం పురక్ఖత్వా పితునో సకాసమేవ అగమంసు. తత్థ గన్త్వా ఏవ భగవా పరినిబ్బాయి. రాజా చ రాజపుత్తా చ జనపదే నియుత్తకపురిసో చ భణ్డాగారికో చ అనుపుబ్బేన కాలం కత్వా సద్ధిం పరిసాయ సగ్గే ఉప్పజ్జింసు, పటిహతచిత్తజనా నిరయేసు నిబ్బత్తింసు. ఏవం తేసం ద్విన్నం గణానం సగ్గతో సగ్గం, నిరయతో నిరయం ఉపపజ్జన్తానం ద్వానవుతికప్పా వీతివత్తా.

అథ ఇమస్మిం భద్దకప్పే కస్సపబుద్ధస్స కాలే తే పటిహతచిత్తజనా పేతేసు ఉప్పన్నా. తదా మనుస్సా అత్తనో ఞాతకానం పేతానం అత్థాయ దానం దత్వా ఉద్దిసన్తి "ఇదం అమ్హాకం ఞాతీనం హోతూ"తి. తే సమ్పత్తిం లభన్తి. అథ ఇమేపి పేతా తం దిస్వా భగవన్తం కస్సపం ఉపసఙ్కమిత్వా పుచ్ఛింసు – "కిం ను ఖో, భన్తే, మయమ్పి ఏవరూపం సమ్పత్తిం లభేయ్యామా"తి? భగవా ఆహ – "ఇదాని న లభథ , అపిచ అనాగతే గోతమో నామ బుద్ధో భవిస్సతి, తస్స భగవతో కాలే బిమ్బిసారో నామ రాజా భవిస్సతి, సో తుమ్హాకం ఇతో ద్వానవుతికప్పే ఞాతి అహోసి, సో బుద్ధస్స దానం దత్వా తుమ్హాకం ఉద్దిసిస్సతి, తదా లభిస్సథా"తి. ఏవం వుత్తే కిర తేసం పేతానం తం వచనం "స్వే లభిస్సథా"తి వుత్తం వియ అహోసి.

అథ ఏకస్మిం బుద్ధన్తరే వీతివత్తే అమ్హాకం భగవా లోకే ఉప్పజ్జి. తేపి తయో రాజపుత్తా తేహి అడ్ఢతేయ్యేహి పురిససహస్సేహి సద్ధిం దేవలోకా చవిత్వా మగధరట్ఠే బ్రాహ్మణకులే ఉప్పజ్జిత్వా అనుపుబ్బేన ఇసిపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా గయాసీసే తయో జటిలా అహేసుం, జనపదే నియుత్తకపురిసో, రాజా అహోసి బిమ్బిసారో, భణ్డాగారికో, గహపతి విసాఖో నామ మహాసేట్ఠి అహోసి, తస్స పజాపతి ధమ్మదిన్నా నామ సేట్ఠిధీతా అహోసి. ఏవం సబ్బాపి అవసేసా పరిసా రఞ్ఞో ఏవ పరివారా హుత్వా నిబ్బత్తా.

అమ్హాకం భగవా లోకే ఉప్పజ్జిత్వా సత్తసత్తాహం అతిక్కమిత్వా అనుపుబ్బేన బారాణసిం ఆగమ్మ ధమ్మచక్కం పవత్తేత్వా పఞ్చవగ్గియే ఆదిం కత్వా యావ అడ్ఢతేయ్యసహస్సపరివారే తయో జటిలే వినేత్వా రాజగహం అగమాసి. తత్థ చ తదహుపసఙ్కమన్తంయేవ రాజానం బిమ్బిసారం సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాపేసి ఏకాదసనవుతేహి మాగధకేహి

బ్రాహ్మణగహపతికేహి సద్ధిం. అథ రఞ్ఞా స్వాతనాయ భత్తేన నిమన్తితో భగవా అధివాసేత్వా దుతియదివసే సక్కేన దేవానమిన్దేన పురతో పురతో గచ్ఛన్తేన –

"దన్తో దన్తేహి సహ పురాణజటిలేహి, విప్పముత్తో విప్పముత్తేహి;

సిఙ్గీనిక్ఖసవణ్ణో, రాజగహం పావిసి భగవా"తి. (మహావ. ౫౮) –

ఏవమాదీహి గాథాహి అభిత్థవియమానో రాజగహం పవిసిత్వా రఞ్ఞో నివేసనే మహాదానం సమ్పటిచ్ఛి. తే పేతా "ఇదాని రాజా అమ్హాకం దానం ఉద్దిసిస్సతి, ఇదాని ఉద్దిసిస్సతీ"తి ఆసాయ పరివారేత్వా అట్ఠంసు.

రాజా దానం దత్వా "కత్థ ను ఖో భగవా విహరేయ్యా"తి భగవతో విహారట్ఠానమేవ చిన్తేసి, న తం దానం కస్సచి ఉద్దిసి. పేతా ఛిన్నాసా హుత్వా రత్తిం రఞ్ఞో నివేసనే అతివియ భింసనకం విస్సరమకంసు. రాజా భయసంవేగసన్తాసమాపజ్జి, తతో పభాతాయ రత్తియా భగవతో ఆరోచేసి – "ఏవరూపం సద్దమస్సోసిం, కిం ను ఖో మే, భన్తే, భవిస్సతీ"తి. భగవా ఆహ – "మా భాయి, మహారాజ, న తే కిఞ్చి పాపకం భవిస్సతి, అపిచ ఖో తే పురాణఞాతకా పేతేసు ఉప్పన్నా సన్తి, తే ఏకం బుద్ధన్తరం తమేవ పచ్చాసీసమానా విచరన్తి 'బుద్ధస్స దానం దత్వా అమ్హాకం ఉద్దిసిస్సతీ'తి , న తేసం త్వం హియ్యో ఉద్దిసి, తే ఛిన్నాసా తథారూపం విస్సరమకంసూ"తి.

సో ఆహ "ఇదాని పన, భన్తే, దిన్నే లభేయ్యు"న్తి? "ఆమ, మహారాజా"తి. "తేన హి మే, భన్తే, అధివాసేతు భగవా అజ్జతనాయ దానం, తేసం ఉద్దిసిస్సామీ"తి? భగవా అధివాసేసి. రాజా నివేసనం గన్త్వా మహాదానం పటియాదేత్వా భగవతో కాలం ఆరోచాపేసి. భగవా రాజన్తేపురం గన్త్వా పఞ్ఞత్తే ఆసనే నిసీది సద్ధిం భిక్ఖుసఙ్ఘేన. తేపి ఖో పేతా "అపి నామ అజ్జ లభేయ్యామా"తి గన్త్వా తిరోకుట్టాదీసు అట్ఠంసు. భగవా తథా అకాసి, యథా తే సబ్బేవ రఞ్ఞో పాకటా అహేసుం. రాజా దక్ఖిణోదకం దేన్తో "ఇదం మే ఞాతీనం హోతూ"తి ఉద్దిసి, తఙ్ఖణఞ్ఞేవ తేసం పేతానం పదుమసఞ్ఛన్నా పోక్ఖరణియో నిబ్బత్తింసు. తే తత్థ న్హత్వా చ పివిత్వా చ పటిప్పస్సద్ధదరథకిలమథపిపాసా సువణ్ణవణ్ణా అహేసుం. రాజా యాగుఖజ్జకభోజనాని దత్వా ఉద్దిసి, తఙ్ఖణఞ్ఞేవ తేసం దిబ్బయాగుఖజ్జకభోజనాని నిబ్బత్తింసు. తే తాని పరిభుఞ్జిత్వా పీణిన్ద్రియా అహేసుం. అథ వత్థసేనాసనాని దత్వా ఉద్దిసి. తేసం దిబ్బవత్థదిబ్బయానదిబ్బపాసాదదిబ్బపచ్చత్థరణదిబ్బసేయ్యాదిఅలఙ్కారవిధయో నిబ్బత్తింసు. సాపి తేసం సమ్పత్తి యథా సబ్బావ పాకటా హోతి, తథా భగవా అధిట్ఠాసి. రాజా అతివియ అత్తమనో అహోసి. తతో భగవా భుత్తావీ పవారితో రఞ్ఞో మాగధస్స అనుమోదనత్థం "**తిరోకుట్టేసు తిట్ఠన్తీ**"తి ఇమా గాథా అభాసి.

ఏత్తావతా చ "**యేన యత్థ యదా యస్మా, తిరోకుట్టం పకాసితం, పకాసేత్వాన తం సబ్బ**"న్తి అయం మాతికా సఙ్ఖేపతో విత్థారతో చ విభత్తా హోతి.

**పఠమగాథావణ్ణనా**

౧. ఇదాని ఇమస్స తిరోకుట్టస్స యథాక్కమం **అత్థవణ్ణనం** కరిస్సామ. సేయ్యథిదం – పఠమగాథాయ తావ **తిరోకుట్టా**తి కుట్టానం పరభాగా వుచ్చన్తి. **తిట్ఠన్తీ**తి నిసజ్జాదిప్పటిక్ఖేపతో ఠానకప్పనవచనమేతం. తేన యథా పాకారపరభాగం పబ్బతపరభాగఞ్చ గచ్ఛన్తం "తిరోపాకారం తిరోపబ్బతం అసజ్జమానో గచ్ఛతీ"తి వదన్తి, ఏవమిధాపి కుట్టస్స పరభాగేసు

తిట్ఠన్తే “తిరోకుట్టేసు తిట్ఠన్తీ”తి ఆహ. **సన్ధిసిఙ్ఘాటకేసు చాతి** ఏత్థ **సన్ధియోతి** చతుక్కోణరచ్ఛా వుచ్చన్తి ఘరసన్ధిభిత్తిసన్ధిఆలోకసన్ధియో చాపి. **సిఙ్ఘాటకాతి** తికోణరచ్ఛా వుచ్చన్తి, తదేకజ్ఝం కత్వా పురిమేన సద్ధిం సఙ్ఖిపేన్తో “సన్ధిసిఙ్ఘాటకేసు చా”తి ఆహ. **ద్వారబాహాసు తిట్ఠన్తీతి** నగరద్వారఘరద్వారానం బాహా నిస్సాయ తిట్ఠన్తి. **ఆగన్త్వాన సకం ఘరన్తి** ఏత్థ సకం ఘరం నామ పుబ్బఞాతిఘరమ్పి అత్తనా సామికభావేన అజ్ఝావుత్థపుబ్బఘరమ్పి. తదుభయమ్పి యస్మా తే సకఘరసఞ్ఞాయ ఆగచ్ఛన్తి, తస్మా “ఆగన్త్వాన సకం ఘర”న్తి ఆహ.

### దుతియగాథావణ్ణనా

**౨.** ఏవం భగవా పుబ్బే అనజ్ఝావుత్థపుబ్బమ్పి పుబ్బఞాతిఘరం బిమ్బిసారనివేసనం సకఘరసఞ్ఞాయ ఆగన్త్వా తిరోకుట్టసన్ధిసిఙ్ఘాటకద్వారబాహాసు ఠితే ఇస్సామచ్ఛరియఫలం అనుభవన్తే, అప్పేకచ్చే దీఘమస్సుకేసవికారధరే అన్ధకారముఖే సిథిలబన్ధనవిలమ్బమానకిసఫరుసకాళకఙ్గపచ్చఙ్గే తత్థ తత్థ ఠితవనదాహదడ్ఢతాలరుక్ఖసదిసే, అప్పేకచ్చే జిఘచ్ఛాపిపాసారణినిమ్మథనేన ఉదరతో ఉట్ఠాయ ముఖతో వినిచ్ఛరన్తాయ అగ్గిజాలాయ పరిడయ్హమానసరీరే, అప్పేకచ్చే సూచిఛిద్దాణుమత్తకణ్ఠబిలతాయ పబ్బతాకారకుచ్ఛితాయ చ లద్ధమ్పి పానభోజనం యావదత్థం భుఞ్జితుం అసమత్థతాయ ఖుప్పిపాసాపరేతే అఞ్ఞం రసమవిన్దమానే, అప్పేకచ్చే అఞ్ఞమఞ్ఞస్స అఞ్ఞేసం వా సత్తానం పభిన్నగణ్డపిళకముఖా పగ్ఘరితరుధిరపుబ్బలసికాదిం లద్ధా అమతమివ సాయమానే అతివియ దుద్దసికవిరూపభయానకసరీరే బహూ పేతే రఞ్ఞో నిదస్సేన్తో –

> “తిరోకుట్టేసు తిట్ఠన్తి, సన్ధిసిఙ్ఘాటకేసు చ;
> ద్వారబాహాసు తిట్ఠన్తి, ఆగన్త్వాన సకం ఘర”న్తి. –

వత్వా పున తేహి కతస్స కమ్మస్స దారుణభావం దస్సేన్తో ‘‘**పహూతే అన్నపానమ్హీ**’’తి దుతియగాథమాహ.

తత్థ **పహూతేతి** అనప్పకే బహుమ్హి, యావదత్థికేతి వుత్తం హోతి. భ-కారస్స హి హ-కారో లబ్భతి “పహు సన్తో న భరతీ”తిఆదీసు (సు॰ ని॰ ౯౮) వియ. కేచి పన “బహూతే” ఇతి చ “బహూకే” ఇతి చ పఠన్తి. పమాదపాఠా ఏతే . అన్నే చ పానమ్హి చ **అన్నపానమ్హి**. ఖజ్జే చ భోజ్జే చ **ఖజ్జభోజ్జే**, ఏతేన అసితపీతఖాయితసాయితవసేన చతుబ్బిధం ఆహారం దస్సేతి. **ఉపట్ఠితేతి** ఉపగమ్మ ఠితే, సజ్జితే పటియత్తే సమోహితేతి వుత్తం హోతి. **న తేసం కోచి సరతి, సత్తానన్తి** తేసం పేత్తివిసయే ఉప్పన్నానం సత్తానం కోచి మాతా వా పితా వా పుత్తో వా న సరతి. కిం కారణా? **కమ్మపచ్చయా,** అత్తనా కతస్స అదానదానప్పటిసేధనాదిభేదస్స కదరియకమ్మస్స పచ్చయా. తఞ్హి తేసం కమ్మం ఞాతీనం సరితుం న దేతి.

### తతియగాథావణ్ణనా

**౩.** ఏవం భగవా అనప్పకేపి అన్నపానాదిమ్హి పచ్చుపట్ఠితే “అపి నామ అమ్హే ఉద్దిస్స కిఞ్చి దదేయ్యు”న్తి ఞాతీ పచ్చాసీసన్తానం విచరతం తేసం పేతానం తేహి కతస్స అతికటుకవిపాకకరస్స కమ్మస్స పచ్చయేన కస్సచి ఞాతినో అనుస్సరణమత్తాభావం దస్సేన్తో –

> “పహూతే అన్నపానమ్హి, ఖజ్జభోజ్జే ఉపట్ఠితే;

న తేసం కోచి సరతి, సత్తానం కమ్మపచ్చయా”తి. –

వత్వా పున రఞ్ఞో పేత్తివిసయూపపన్నే ఞాతకే ఉద్దిస్స దిన్నం దానం పససన్తో “**ఏవం దదన్తి ఞాతీన**”న్తి తతియగాథమాహ.

తత్థ **ఏవ**న్తి ఉపమావచనం. తస్స ద్విధా సమ్బన్ధో – తేసం సత్తానం కమ్మపచ్చయా అసరన్తేపి కిస్మిఞ్చి దదన్తి, ఞాతీనం, యే ఏవం అనుకమ్పకా హోన్తీతి చ యథా తయా, మహారాజ, దిన్నం, ఏవం సుచిం పణీతం కాలేన కప్పియం పానభోజనం దదన్తి ఞాతీనం, యే హోన్తి అనుకమ్పకాతి చ. **దదన్తీ**తి దేన్తి ఉద్దిసన్తి నియ్యాతేన్తి. **ఞాతీన**న్తి మాతితో చ పితితో చ సమ్బన్ధానం. **యే**తి యే కేచి పుత్తా వా ధీతరో వా భాతరో వా **హోన్తీ**తి భవన్తి. **అనుకమ్పకా**తి అత్థకామా హితేసినో. **సుచి**న్తి విమలం దస్సనేయ్యం మనోరమం ధమ్మికం ధమ్మలద్ధం. **పణీత**న్తి ఉత్తమం సేట్ఠం. **కాలేనా**తి ఞాతిపేతానం తిరోకుట్టాదీసు ఆగన్త్వా ఠితకాలేన. **కప్పియ**న్తి అనుచ్ఛవికం పతిరూపం అరియానం పరిభోగారహం. **పానభోజన**న్తి పానఞ్చ భోజనఞ్చ. ఇధ పానభోజనముఖేన సబ్బోపి దేయ్యధమ్మో అధిప్పేతో.

## చతుత్థగాథాపుబ్బద్ధవణ్ణనా

౪. ఏవం భగవా రఞ్ఞా మాగధేన పేతభూతానం ఞాతీనం అనుకమ్పాయ దిన్నం పానభోజనం పససన్తో –

“ఏవం దదన్తి ఞాతీనం, యే హోన్తి అనుకమ్పకా;
సుచిం పణీతం కాలేన, కప్పియం పానభోజన”న్తి. –

వత్వా పున యేన పకారేన దిన్నం తేసం హోతి, తం దస్సేన్తో ‘‘**ఇదం వో ఞాతీనం హోతూ**’’తి చతుత్థగాథాయ పుబ్బద్ధమాహ తం తతియగాథాయ పుబ్బద్ధేన సమ్బన్ధితబ్బం –

“ఏవం దదన్తి ఞాతీనం, యే హోన్తి అనుకమ్పకా ;
ఇదం వో ఞాతీనం హోతు, సుఖితా హోన్తు ఞాతయో”తి.

తేన “ఇదం వో ఞాతీనం హోతూతి ఏవం దదన్తి, నో అఞ్ఞథా”తి ఏత్థ ఆకారత్థేన ఏవంసద్దేన దాతబ్బాకారనిదస్సనం కతం హోతి.

తత్థ **ఇద**న్తి దేయ్యధమ్మనిదస్సనం. **వో**తి “కచ్చి పన వో అనురుద్ధా సమగ్గా సమ్మోదమానా”తి చ (మ॰ ని॰ ౧.౩౨౬; మహావ॰ ౪౬౬), “యేహి వో అరియా”తి చ ఏవమాదీసు వియ కేవలం నిపాతమత్తం, న సామివచనం. **ఞాతీనం హోతూ**తి పేత్తివిసయే ఉప్పన్నానం ఞాతకానం హోతు. **సుఖితా హోన్తు ఞాతయో**తి తే పేత్తివిసయూపపన్నా ఞాతయో ఇదం పచ్చనుభవన్తా సుఖితా హోన్తూతి.

## చతుత్థగాథాపరద్ధపఞ్చమగాథాపుబ్బద్ధవణ్ణనా

**౪-౫.** ఏవం భగవా యేన పకారేన పేత్తివిసయూపపన్నానం ఞాతీనం దాతబ్బం, తం దస్సేన్తో “ఇదం వో ఞాతీనం హోతు, సుఖితా హోన్తు ఞాతయో”తి వత్వా పున యస్మా “ఇదం వో ఞాతీనం హోతూ”తి వుత్తేపి న అఞ్ఞేన కతం కమ్మం అఞ్ఞస్స ఫలదం హోతి, కేవలన్తు తథా ఉద్దిస్స దియ్యమానం తం వత్థు ఞాతీనం కుసలకమ్మస్స పచ్చయో హోతి. తస్మా యథా తేసం తస్మింయేవ వత్థుస్మిం తఙ్ఖణే ఫలనిబ్బత్తకం కుసలకమ్మం హోతి, తం దస్సేన్తో **‘‘తే చ తత్థా’’**తి చతుత్థగాథాయ పచ్ఛిమద్ధం **‘‘పహూతే అన్నపానమ్హీ’’**తి పఞ్చమగాథాయ పుబ్బద్ధఞ్చ ఆహ.

తేసం అత్థో – తే ఞాతిపేతా యత్థ తం దానం దీయతి, తత్థ సమన్తతో ఆగన్త్వా సమాగన్త్వా, సమోధాయ వా ఏకజ్ఝం హుత్వాతి వుత్తం హోతి, సమ్మా ఆగతా సమాగతా “ఇమే నో ఞాతయో అమ్హాకం అత్థాయ దానం ఉద్దిసిస్సన్తీ”తి ఏతదత్థం సమ్మా ఆగతా హుత్వాతి వుత్తం హోతి. **పహూతే అన్నపానమ్హీ**తి తస్మిం అత్తనో ఉద్దిస్సమానే పహూతే అన్నపానమ్హి. సక్కచ్చం **అనుమోదరే**తి అభిసద్దహన్తా కమ్మఫలం అవిజహన్తా చిత్తీకారం అవిక్ఖిత్తచిత్తా హుత్వా “ఇదం నో దానం హితాయ సుఖాయ హోతూ”తి మోదన్తి అనుమోదన్తి, పీతిసోమనస్సజాతా హోన్తీతి.

### పఞ్చమగాథాపరద్ధఛట్ఠగాథాపుబ్బద్ధవణ్ణనా

**౫-౬.** ఏవం భగవా యథా పేత్తివిసయూపపన్నానం తఙ్ఖణే ఫలనిబ్బత్తకం కుసలం కమ్మం హోతి, తం దస్సేన్తో –

> “తే చ తత్థ సమాగన్త్వా, ఞాతిపేతా సమాగతా;
> పహూతే అన్నపానమ్హి, సక్కచ్చం అనుమోదరే”తి. –

వత్వా పున ఞాతకే నిస్సాయ నిబ్బత్తకుసలకమ్మఫలం పచ్చనుభోన్తానం తేసం ఞాతీ ఆరబ్భ థోమనాకారం దస్సేన్తో **‘‘చిరం జీవన్తూ’’**తి పఞ్చమగాథాయ పచ్ఛిమద్ధం **‘‘అమ్హాకఞ్చ కతా పూజా’’**తి ఛట్ఠగాథాయ పుబ్బద్ధఞ్చ ఆహ.

తేసం అత్థో – **చిరం జీవన్తూ**తి చిరజీవినో దీఘాయుకా హోన్తు. **నో ఞాతీ**తి అమ్హాకం ఞాతకా. **యేసం హేతూ**తి యే నిస్సాయ యేసం కారణా. **లభామసే**తి లభామ. అత్తనా తఙ్ఖణం పటిలద్ధసమ్పత్తిం అపదిసన్తా భణన్తి. పేతానఞ్హి అత్తనో అనుమోదనేన, దాయకానం ఉద్దేసేన, దక్ఖిణేయ్యసమ్పదాయ చాతి తీహి అఙ్గేహి దక్ఖిణా సమిజ్ఝతి, తఙ్ఖణే ఫలనిబ్బత్తికా హోతి. తత్థ దాయకా విసేసహేతు. తేనాహంసు “యేసం హేతు లభామసే”తి. **అమ్హాకఞ్చ కతా పూజా**తి “ఇదం వో ఞాతీనం హోతూ”తి ఏవం ఇమం దానం ఉద్దిసన్తేహి అమ్హాకఞ్చ పూజా కతా. **దాయకా చ అనిప్ఫలా**తి యమ్హి సన్తానే పరిచ్చాగమయం కమ్మం కతం, తస్స తత్థేవ ఫలదానతో దాయకా చ అనిప్ఫలాతి.

ఏత్థాహ – “కిం పన పేత్తివిసయూపపన్నా ఏవ ఞాతయో లభన్తి, ఉదాహు అఞ్ఞేపి లభన్తీ”తి ? వుచ్చతే – భగవతా ఏవేతం బ్యాకతం జాణుస్సోణినా బ్రాహ్మణేన పుట్ఠేన, కిమేత్థ అమ్హేహి వత్తబ్బం అత్థి. వుత్తం హేతం –

> “మయమస్సు, భో గోతమ, బ్రాహ్మణా నామ దానాని దేమ, సద్ధాని కరోమ ‘ఇదం దానం పేతానం ఞాతిసాలోహితానం ఉపకప్పతు, ఇదం దానం పేతా ఞాతిసాలోహితా పరిభుఞ్జన్తూ’తి, కచ్చి తం, భో గోతమ, దానం పేతానం ఞాతిసాలోహితానం ఉపకప్పతి, కచ్చి తే పేతా ఞాతిసాలోహితా తం దానం పరిభుఞ్జన్తీతి. ఠానే ఖో, బ్రాహ్మణ, ఉపకప్పతి, నో అట్ఠానేతి.

“కతమం పన తం, భో గోతమ, ఠానం, కతమం అట్ఠానన్తి? ఇధ, బ్రాహ్మణ, ఏకచ్చో పాణాతిపాతీ హోతి…పే… మిచ్ఛాదిట్ఠికో హోతి, సో కాయస్స భేదా పరం మరణా నిరయం ఉపపజ్జతి. యో నేరయికానం సత్తానం ఆహారో, తేన సో తత్థ యాపేతి, తేన సో తత్థ తిట్ఠతి. ఇదం ఖో, బ్రాహ్మణ, అట్ఠానం, యత్థ ఠితస్స తం దానం న ఉపకప్పతి.

“ఇధ పన, బ్రాహ్మణ, ఏకచ్చో పాణాతిపాతీ హోతి…పే… మిచ్ఛాదిట్ఠికో హోతి, సో కాయస్స భేదా పరం మరణా తిరచ్ఛానయోనిం ఉపపజ్జతి. యో తిరచ్ఛానయోనికానం సత్తానం ఆహారో, తేన సో తత్థ యాపేతి, తేన సో తత్థ తిట్ఠతి. ఇదమ్పి ఖో, బ్రాహ్మణ, అట్ఠానం, యత్థ ఠితస్స తం దానం న ఉపకప్పతి.

“ఇధ పన, బ్రాహ్మణ, ఏకచ్చో పాణాతిపాతా పటివిరతో హోతి…పే… సమ్మాదిట్ఠికో హోతి, సో కాయస్స భేదా పరం మరణా మనుస్సానం సహబ్యతం ఉపపజ్జతి…పే… దేవానం సహబ్యతం ఉపపజ్జతి. యో దేవానం ఆహారో, తేన సో తత్థ యాపేతి, తేన సో తత్థ తిట్ఠతి. ఇదమ్పి ఖో, బ్రాహ్మణ, అట్ఠానం, యత్థ ఠితస్స తం దానం న ఉపకప్పతి.

“ఇధ పన, బ్రాహ్మణ, ఏకచ్చో పాణాతిపాతీ హోతి…పే… మిచ్ఛాదిట్ఠికో హోతి, సో కాయస్స భేదా పరం మరణా పేత్తివిసయం ఉపపజ్జతి. యో పేత్తివేసయికానం సత్తానం ఆహారో, తేన సో తత్థ యాపేతి, తేన సో తత్థ తిట్ఠతి. యం వా పనస్స ఇతో అనుపవేచ్ఛన్తి మిత్తామచ్చా వా ఞాతిసాలోహితా వా, తేన సో తత్థ యాపేతి, తేన సో తత్థ తిట్ఠతి. ఇదం ఖో, బ్రాహ్మణ, ఠానం, యత్థ ఠితస్స తం దానం ఉపకప్పతీతి.

“సచే పన, భో గోతమ, సో పేతో ఞాతిసాలోహితో తం ఠానం అనుపపన్నో హోతి, కో తం దానం పరిభుఞ్జతీతి? అఞ్ఞేపిస్స, బ్రాహ్మణ, పేతా ఞాతిసాలోహితా తం ఠానం ఉపపన్నా హోన్తి, తే తం దానం పరిభుఞ్జన్తీతి.

“సచే పన, భో గోతమ, సో చేవ పేతో ఞాతిసాలోహితో తం ఠానం అనుపపన్నో హోతి, అఞ్ఞేపిస్స పేతా ఞాతిసాలోహితా తం ఠానం అనుపపన్నా హోన్తి, కో తం దానం పరిభుఞ్జతీతి? అట్ఠానం ఖో ఏతం బ్రాహ్మణ అనవకాసో, యం తం ఠానం వివిత్తం అస్స ఇమినా దీఘేన అద్ధునా యదిదం పేతేహి ఞాతిసాలోహితేహి. అపిచ బ్రాహ్మణ దాయకోపి అనిప్ఫలో”తి (అ॰ ని॰ ౧౦.౧౭౭).

**ఛట్ఠగాథాపరద్ధసత్తమగాథావణ్ణనా**

**౬-౭.** ఏవం భగవా రఞ్ఞో మాగధస్స పేత్తివిసయూపపన్నానం పుబ్బఞాతీనం సమ్పత్తిం నిస్సాయ థోమేన్తో “ఏతే తే, మహారాజ, ఞాతీ ఇమాయ దానసమ్పదాయ అత్తమనా ఏవం థోమేన్తీ”తి దస్సేన్తో –

“చిరం జీవన్తు నో ఞాతీ, యేసం హేతు లభామసే;
అమ్హాకఞ్చ కతా పూజా, దాయకా చ అనిప్ఫలా”తి. –

వత్వా పున తేసం పేత్తివిసయూపపన్నానం అఞ్ఞస్స కసిగోరక్ఖాదినో సమ్పత్తిపటిలాభకారణస్స అభావం ఇతో దిన్నేన యాపనభావఞ్చ దస్సేన్తో **“న హి తత్థ కసీ అత్థీ”**తి ఛట్ఠగాథాయ పచ్ఛిమద్ధం **“వణిజ్జా తాదిసీ”**తి ఇమం సత్తమగాథఞ్చ

ఆహ.

తత్రాయం అత్థవణ్ణనా – న హి, మహారాజ, తత్థ పేత్తివిసయే కసి అత్థి, యం నిస్సాయ తే పేతా సమ్పత్తిం పటిలభేయ్యుం. **గోరక్ఖేత్థ న విజ్జతీ**తి న కేవలం కసి ఏవ, గోరక్ఖాపి ఏత్థ పేత్తివిసయే న విజ్జతి, యం నిస్సాయ తే సమ్పత్తిం పటిలభేయ్యుం. **వణిజ్జా తాదిసీ నత్థీ**తి వాణిజ్జాపి తాదిసీ నత్థి, యా తేసం సమ్పత్తిపటిలాభహేతు భవేయ్య. **హిరఞ్ఞేన కయాకయ**న్తి హిరఞ్ఞేన కయవిక్కయమ్పి తత్థ తాదిసం నత్థి, యం తేసం సమ్పత్తిపటిలాభహేతు భవేయ్య. **ఇతో దిన్నేన యాపేన్తి, పేతా కాలగతా తహి**న్తి కేవలం పన ఇతో ఞాతీహి వా మిత్తామచ్చేహి వా దిన్నేన యాపేన్తి, అత్తభావం గమేన్తి. **పేతా**తి పేత్తివిసయూపపన్నా సత్తా. **కాలగతా**తి అత్తనో మరణకాలేన గతా, "కాలకతా"తి వా పాఠో, కతకాలా కతమరణాతి అత్థో. **తహి**న్తి తస్మిం పేత్తివిసయే.

### అట్ఠమనవమగాథాద్వయవణ్ణనా

**౮-౯.** ఏవం "ఇతో దిన్నేన యాపేన్తి, పేతా కాలగతా తహి"న్తి వత్వా ఇదాని ఉపమాహి తమత్థం పకాసేన్తో **"ఉన్నమే ఉదకం వుట్ఠ"**న్తి ఇదం గాథాద్వయమాహ.

తస్సత్థో – యథా ఉన్నతే థలే ఉస్సాదే భూమిభాగే మేఘేహి అభివుట్ఠం ఉదకం నిన్నం పవత్తతి, యో యో భూమిభాగో నిన్నో ఓణతో, తం తం పవత్తతి గచ్ఛతి పాపుణాతి, ఏవమేవ ఇతో దిన్నం దానం పేతానం ఉపకప్పతి నిబ్బత్తతి, పాతుభవతీతి అత్థో. నిన్నమివ హి ఉదకప్పవత్తియా ఠానం పేతలోకో దానుపకప్పనాయ. యథాహ – "ఇదం ఖో, బ్రాహ్మణ, ఠానం, యత్థ ఠితస్స తం దానం ఉపకప్పతీ"తి (అ. ని. ౧౦.౧౭౭). యథా చ కన్దరపదరసాఖాపసాఖకుసోబ్భమహాసోబ్భసన్నిపాతేహి వారివహా మహానజ్జో పూరా హుత్వా సాగరం పరిపూరేన్తి, ఏవమ్పి ఇతో దిన్నదానం పుబ్బే వుత్తనయేనేవ పేతానం ఉపకప్పతీతి.

### దసమగాథావణ్ణనా

**౧౦.** ఏవం భగవా "ఇతో దిన్నేన యాపేన్తి, పేతా కాలగతా తహి"న్తి ఇమం అత్థం ఉపమాహి పకాసేత్వా పున యస్మా తే పేతా "ఇతో కిఞ్చి లచ్ఛామా"తి ఆసాభిభూతా ఞాతిఘరం ఆగన్త్వాపి "ఇదం నామ నో దేథా"తి యాచితుం అసమత్థా, తస్మా తేసం ఇమాని అనుస్సరణవత్థూని అనుస్సరన్తో కులపుత్తో దక్ఖిణం దజ్జాతి దస్సేన్తో **"అదాసి మే"**తి ఇమం గాథమాహ.

తస్సత్థో – "ఇదం నామ మే ధనం వా ధఞ్ఞం వా అదాసీ"తి చ, "ఇదం నామ మే కిచ్చం అత్తనా ఉయ్యోగమాపజ్జన్తో అకాసీ"తి చ, "అము మే మాతితో వా పితితో వా సమ్బన్ధత్తా ఞాతీ"తి చ సినేహవసేన తాణసమత్థతాయ "మిత్తా"తి చ, "అసుకో మే సహ పంసుకీళకో సఖా"తి చ ఏవం సబ్బమనుస్సరన్తో పేతానం దక్ఖిణం దజ్జా, దానం నియ్యాతేయ్యాతి. అపరో పాఠో **"పేతానం దక్ఖిణా దజ్జా"**తి. తస్సత్థో – దాతబ్బాతి దజ్జా. కా సా? పేతానం దక్ఖిణా, తేనేవ "అదాసి మే"తిఆదినా నయేన పుబ్బే కతమనుస్సరం అనుస్సరతాతి వుత్తం హోతి. కరణవచనప్పసఙ్గే పచ్చత్తవచనం వేదితబ్బం.

### ఏకాదసమగాథావణ్ణనా

**౧౧.** ఏవం భగవా పేతానం దక్ఖిణానియ్యాతనే కారణభూతాని అనుస్సరణవత్థూని దస్సేన్తో –

“అదాసి మే అకాసి మే, ఞాతిమిత్తా సఖా చ మే;
పేతానం దక్ఖిణం దజ్జా, పుబ్బే కతమనుస్సర”న్తి. –

వత్వా పున యే ఞాతిమరణేన రుణ్ణసోకాదిపరా ఏవ హుత్వా తిట్ఠన్తి, న తేసం అత్థాయ కిఞ్చి దేన్తి, తేసం తం రుణ్ణసోకాది కేవలం అత్తపరితాపనమేవ హోతి, న పేతానం కిఞ్చి అత్థం నిప్ఫాదేతీతి దస్సేన్తో **“న హి రుణ్ణం వా”**తి ఇమం గాథమాహ.

తత్థ **రుణ్ణ**న్తి రోదనా రోదితత్తం అస్సుపాతనం, **ఏతేన** కాయపరిస్సమం దస్సేతి. **సోకో**తి సోచనా సోచితత్తం, ఏతేన చిత్తపరిస్సమం దస్సేతి. **యా చఞ్ఞా**తి యా చ రుణ్ణసోకేహి అఞ్ఞా. **పరిదేవనా**తి ఞాతిబ్యసనేన ఫుట్ఠస్స లాలప్పనా, “కహం ఏకపుత్తక పియ మనాపా”తి ఏవమాదినా నయేన గుణసంవణ్ణనా, ఏతేన వచీపరిస్సమం దస్సేతి.

## ద్వాదసమగాథావణ్ణనా

**౧౨**. ఏవం భగవా “రుణ్ణం వా సోకో వా యా చఞ్ఞా పరిదేవనా, సబ్బమ్పి తం పేతానం అత్థాయ న హోతి, కేవలన్తు అత్తానం పరితాపనమత్తమేవ, ఏవం తిట్ఠన్తి ఞాతయో”తి రుణ్ణాదీనం నిరత్థకభావం దస్సేత్వా పున మాగధరాజేన యా దక్ఖిణా దిన్నా, తస్సా సాత్థకభావం దస్సేన్తో **“అయఞ్చ ఖో దక్ఖిణా”**తి ఇమం గాథమాహ.

తస్సత్థో – అయఞ్చ ఖో, మహారాజ, దక్ఖిణా తయా అజ్జ అత్తనో ఞాతిగణం ఉద్దిస్స దిన్నా , సా యస్మా సఙ్ఘో అనుత్తరం పుఞ్ఞక్ఖేత్తం లోకస్స, తస్మా సఙ్ఘమ్హి సుప్పతిట్ఠితా అస్స పేతజనస్స దీఘరత్తం హితాయ ఉపకప్పతి సమ్పజ్జతి ఫలతీతి వుత్తం హోతి. **ఉపకప్పతీ**తి చ ఠానసో ఉపకప్పతి, తంఖణంయేవ ఉపకప్పతి, న చిరేన. యథా హి తంఖణఞ్ఞేవ పటిభన్తం “ఠానసోపేతం తథాగతం పటిభాతీ”తి వుచ్చతి, ఏవమిధాపి తంఖణంయేవ ఉపకప్పన్తా “ఠానసో ఉపకప్పతీ”తి వుత్తా. యం వా తం “ఇదం ఖో, బ్రాహ్మణ, ఠానం, యత్థ ఠితస్స తం దానం ఉపకప్పతీ”తి (అ॰ ని॰ ౧౦.౧౭౭) వుత్తం, తత్థ ఖుప్పిపాసికవన్తాసపరదత్తూపజీవినిజ్ఝామతణ్హికాదిభేదభిన్నే ఠానే ఉపకప్పతీతి వుత్తం యథా కహాపణం దేన్తో “కహాపణసో దేతీ”తి లోకే వుచ్చతి. ఇమస్మిఞ్చ అత్థవికప్పే **ఉపకప్పతీ**తి పాతుభవతి, నిబ్బత్తతీతి వుత్తం హోతి.

## తేరసమగాథావణ్ణనా

**౧౩**. ఏవం భగవా రఞ్ఞా దిన్నాయ దక్ఖిణాయ సాత్థకభావం దస్సేన్తో –

“అయఞ్చ ఖో దక్ఖిణా దిన్నా, సఙ్ఘమ్హి సుప్పతిట్ఠితా;
దీఘరత్తం హితాయస్స, ఠానసో ఉపకప్పతీ”తి. –

వత్వా పున యస్మా ఇమం దక్ఖిణం దేన్తేన ఞాతీనం ఞాతీహి కత్తబ్బకిచ్చకరణవసేన ఞాతిధమ్మో నిదస్సితో, బహుజనస్స పాకటీకతో, నిదస్సనం వా కతో, తుమ్హేహిపి ఞాతీనం ఏవమేవ ఞాతీహి కత్తబ్బకిచ్చకరణవసేన ఞాతిధమ్మో పరిపూరేతబ్బో, న నిరత్థకేహి రుణ్ణాదీహి అత్తా పరితాపేతబ్బోతి చ పేతే దిబ్బసమ్పత్తిం అధిగమేన్తేన పేతానం పూజా కతా ఉళారా, బుద్ధప్పముఖఞ్చ భిక్ఖుసఙ్ఘం అన్నపానాదీహి సన్తప్పేన్తేన భిక్ఖూనం బలం అనుపదిన్నం,

అనుకమ్పాదిగుణపరివారఞ్చ చాగచేతనం నిబ్బత్తేన్తేన అనప్పకం పుఞ్ఞం పసుతం, తస్మా భగవా ఇమేహి యథాభుచ్చగుణేహి రాజానం సమ్పహంసేన్తో –

“సో ఞాతిధమ్మో చ అయం నిదస్సితో,
పేతాన పూజా చ కతా ఉళారా;
బలఞ్చ భిక్ఖూనమనుప్పదిన్నం,
తుమ్హేహి పుఞ్ఞం పసుతం అనప్పక”న్తి. –

ఇమాయ గాథాయ దేసనం పరియోసాపేతి.

అథ వా “**సో ఞాతిధమ్మో చ అయం నిదస్సితో**”తి ఇమినా గాథాపదేన భగవా రాజానం ధమ్మియా కథాయ సన్దస్సేతి. ఞాతిధమ్మనిదస్సనమేవ హి ఏత్థ సన్దస్సనం **పేతాన పూజా చ కతా ఉళారా**తి ఇమినా సమాదపేతి. ఉళారాతి పసంసనమేవ హి ఏత్థ పునప్పునం పూజాకరణే సమాదపనం. **బలఞ్చ భిక్ఖూనమనుప్పదిన్న**న్తి ఇమినా సముత్తేజేతి. బలానుప్పదానమేవ హి ఏత్థ ఏవం దానం, బలానుప్పదానతాతి తస్స ఉస్సాహవడ్ఢనేన సముత్తేజనం. **తుమ్హేహి పుఞ్ఞం పసుతం అనప్పక**న్తి ఇమినా సమ్పహంసేతి. పుఞ్ఞప్పసుతకిత్తనమేవ హి ఏత్థ తస్స యథాభుచ్చగుణసంవణ్ణనభావేన సమ్పహంసనజననతో సమ్పహంసనన్తి వేదితబ్బం.

దేసనాపరియోసానే చ పేత్తివిసయూపపత్తిఆదీనవసంవణ్ణనేన సంవిగ్గానం యోనిసో పదహతం చతురాసీతియా పాణసహస్సానం ధమ్మాభిసమయో అహోసి. దుతియదివసేపి భగవా దేవమనుస్సానం ఇదమేవ తిరోకుట్టం దేసేసి, ఏవం యావ సత్తమదివసా తాదిసో ఏవ ధమ్మాభిసమయో అహోసీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దకపాఠ-అట్ఠకథాయ

తిరోకుట్టసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

# ౮. నిధికణ్డసుత్తవణ్ణనా

### నిక్ఖేపకారణం

ఇదాని యదిదం తిరోకుట్టానన్తరం ''**నిధిం నిధేతి పురిసో**''తిఆదినా నిధికణ్డం నిక్ఖిత్తం, తస్స –

"భాసిత్వా నిధికణ్డస్స, ఇధ నిక్ఖేపకారణం;
అట్ఠుప్పత్తిఞ్చ దీపేత్వా, కరిస్సామత్థవణ్ణనం".

తత్థ ఇధ నిక్ఖేపకారణం తావస్స ఏవం వేదితబ్బం. ఇదఞ్హి నిధికణ్డం భగవతా ఇమినా అనుక్కమేన అవుత్తమ్పి యస్మా అనుమోదనవసేన వుత్తస్స తిరోకుట్టస్స మిథునభూతం, తస్మా ఇధ నిక్ఖిత్తం. తిరోకుట్టేన వా పుఞ్ఞవిరహితానం విపత్తిం దస్సేత్వా ఇమినా కతపుఞ్ఞానం సమ్పత్తిదస్సనత్థమ్పి ఇదం ఇధ నిక్ఖిత్తన్తి వేదితబ్బం. ఇదమస్స ఇధ నిక్ఖేపకారణం.

### సుత్తట్ఠుప్పత్తి

అట్ఠుప్పత్తి పనస్స – సావత్థియం కిర అఞ్ఞతరో కుటుమ్బికో అడ్ఢో మహద్ధనో మహాభోగో. సో చ సద్ధో హోతి పసన్నో, విగతమలమచ్ఛేరేన చేతసా అగారం అజ్ఝావసతి. సో ఏకస్మిం దివసే బుద్ధప్పముఖస్స భిక్ఖుసఙ్ఘస్స దానం దేతి. తేన చ సమయేన రాజా ధనత్థికో హోతి, సో తస్స సన్తికే పురిసం పేసేసి "గచ్ఛ, భణే, ఇత్థన్నామం కుటుమ్బికం ఆనేహీ"తి. సో గన్త్వా తం కుటుమ్బికం ఆహ "రాజా తం గహపతి ఆమన్తేతీ"తి. కుటుమ్బికో సద్ధాదిగుణసమన్నాగతేన చేతసా బుద్ధప్పముఖం భిక్ఖుసఙ్ఘం పరివిసన్తో ఆహ "గచ్ఛ, భో పురిస, పచ్ఛా ఆగమిస్సామి, ఇదాని తావమ్హి నిధిం నిధేన్తో ఠితో"తి. అథ భగవా భుత్తావీ పవారితో తమేవ పుఞ్ఞసమ్పదం పరమత్థతో నిధీతి దస్సేతుం తస్స కుటుమ్బికస్స అనుమోదనత్థం ''**నిధిం నిధేతి పురిసో**''తి ఇమా గాథాయో అభాసి. అయమస్స అట్ఠుప్పత్తి.

ఏవమస్స –

"భాసిత్వా నిధికణ్డస్స, ఇధ నిక్ఖేపకారణం;
అట్ఠుప్పత్తిఞ్చ దీపేత్వా, కరిస్సామత్థవణ్ణనం".

### పఠమగాథావణ్ణనా

౧. తత్థ **నిధిం నిధేతి పురిసో**తి నిధీయతీతి నిధి, ఠపీయతి రక్ఖీయతి గోపీయతీతి అత్థో. సో చతుబ్బిధో థావరో, జఙ్గమో, అఙ్గసమో, అనుగామికోతి. తత్థ **థావరో** నామ భూమిగతం వా వేహాసట్ఠం వా హిరఞ్ఞం వా సువణ్ణం వా ఖేత్తం వా వత్థు వా, యం వా పనఞ్ఞమ్పి ఏవరూపం ఇరియాపథవిరహితం, అయం థావరో నిధి. **జఙ్గమో** నామ దాసిదాసం హత్థిగవస్సవళవం అజేళకం కుక్కుటసూకరం యం వా పనఞ్ఞమ్పి ఏవరూపం ఇరియాపథపటిసంయుత్తం. అయం జఙ్గమో నిధి **అఙ్గసమో** నామ కమ్మాయతనం, సిప్పాయతనం, విజ్జాట్ఠానం, బాహుసచ్చం, యం వా పనఞ్ఞమ్పి ఏవరూపం సిక్ఖిత్వా గహితం అఙ్గపచ్చఙ్గమివ అత్తభావప్పటిబద్ధం, అయం అఙ్గసమో నిధి. **అనుగామికో** నామ దానమయం పుఞ్ఞం సీలమయం

భావనామయం ధమ్మస్సవనమయం ధమ్మదేసనామయం, యం వా పనఞ్ఞమ్పి ఏవరూపం పుఞ్ఞం తత్థ తత్థ అనుగన్త్వా వియ ఇట్ఠఫలమనుప్పదేతి, అయం అనుగామికో నిధి. ఇమస్మిం పన ఠానే థావరో అధిప్పేతో.

**నిధేతీ**తి ఠపేతి పటిసామేతి గోపేతి. **పురిసో**తి మనుస్సో. కామఞ్చ పురిసోపి ఇత్థీపి పణ్డకోపి నిధిం నిధేతి, ఇధ పన పురిససీసేన దేసనా కతా, అత్థతో పన తేసమ్పి ఇధ సమోధానం దట్ఠబ్బం. **గమ్భీరే ఓదకన్తికే**తి ఓగాహేతబ్బట్ఠేన గమ్భీరం, ఉదకస్స అన్తికభావేన ఓదకన్తికం. అత్థి గమ్భీరం న ఓదకన్తికం జఙ్గలే భూమిభాగే సతికపోరిసో ఆవాటో వియ, అత్థి ఓదకన్తికం న గమ్భీరం నిన్నే పల్లలే ఏకద్వివిదత్థికో ఆవాటో వియ, అత్థి గమ్భీరఞ్చేవ ఓదకన్తికఞ్చ జఙ్గలే భూమిభాగే యావ ఇదాని ఉదకం ఆగమిస్సతీతి, తావ ఖతో ఆవాటో వియ. తం సన్ధాయ ఇదం వుత్తం "గమ్భీరే ఓదకన్తికే"తి. **అత్థే కిచ్చే సముప్పన్నే**తి అత్థా అనపేతన్తి అత్థం, అత్థావహం హితావహన్తి వుత్తం హోతి. కాతబ్బన్తి కిచ్చం, కిఞ్చిదేవ కరణీయన్తి వుత్తం హోతి. ఉప్పన్నం ఏవ సముప్పన్నం, కత్తబ్బభావేన ఉపట్ఠితన్తి వుత్తం హోతి. తస్మిం అత్థే కిచ్చే సముప్పన్నే. **అత్థాయ మే భవిస్సతీ**తి నిధానప్పయోజననిదస్సనమేతం. ఏతదత్థఞ్హి సో నిధేతి "అత్థావహే కిస్మిఞ్చిదేవ కరణీయే సముప్పన్నే అత్థాయ మే భవిస్సతి, తస్స మే కిచ్చస్స నిప్ఫత్తియా భవిస్సతీ"తి. కిచ్చనిప్ఫత్తియేవ హి తస్స కిచ్చే సముప్పన్నే అత్థోతి వేదితబ్బో.

### దుతియగాథావణ్ణనా

ఏవం నిధానప్పయోజనం దస్సేన్తో అత్థాధిగమాధిప్పాయం దస్సేత్వా ఇదాని అనత్థాపగమాధిప్పాయం దస్సేతుమాహ –

**౨**. "రాజతో వా దురుత్తస్స, చోరతో పీళితస్స వా.

ఇణస్స వా పమోక్ఖాయ, దుబ్భిక్ఖే ఆపదాసు వా"తి.

తస్సత్థో "అత్థాయ మే భవిస్సతీ"తి చ "ఇణస్స వా పమోక్ఖాయా"తి చ ఏత్థ వుత్తేహి ద్వీహి భవిస్సతిపమోక్ఖాయ-పదేహి సద్ధిం యథాసమ్భవం యోజేత్వా వేదితబ్బో.

తత్థాయం యోజనా – న కేవలం అత్థాయ మే భవిస్సతీతి ఏవ పురిసో నిధిం నిధేతి, కిన్తు "అయం చోరో"తి వా "పారదారికో"తి వా "సుఙ్కఘాతకో"తి వా ఏవమాదినా నయేన పచ్చత్థికేహి పచ్చామిత్తేహి దురుత్తస్స మే సతో రాజతో వా పమోక్ఖాయ భవిస్సతి, సన్ధిచ్ఛేదాదీహి ధనహరణేన వా, "ఏత్తకం హిరఞ్ఞసువణ్ణం దేహీ"తి జీవగ్గాహేన వా చోరేహి మే పీళితస్స సతో చోరతో వా పమోక్ఖాయ భవిస్సతి. సన్తి మే ఇణాయికా, తే మం "ఇణం దేహీ"తి చోదేస్సన్తి, తేహి మే చోదియమానస్స ఇణస్స వా పమోక్ఖాయ భవిస్సతి. హోతి సో సమయో, యం దుబ్భిక్ఖం హోతి దుస్సస్సం దుల్లభపిణ్డం, తత్థ న సుకరం అప్పధనేన యాపేతుం, తథావిధే ఆగతే దుబ్భిక్ఖే వా మే భవిస్సతి . యథారూపా ఆపదా ఉప్పజ్జన్తి అగ్గితో వా ఉదకతో వా అప్పియదాయాదతో వా, తథారూపాసు వా ఉప్పన్నాసు ఆపదాసు మే భవిస్సతీతిపి పురిసో నిధిం నిధేతీతి.

ఏవం అత్థాధిగమాధిప్పాయం అనత్థాపగమాధిప్పాయఞ్చాతి ద్వీహి గాథాహి దువిధం నిధానప్పయోజనం దస్సేత్వా ఇదాని తమేవ దువిధం పయోజనం నిగమేన్తో ఆహ –

"ఏతదత్థాయ లోకస్మిం, నిధి నామ నిధీయతీ"తి.

తస్సత్థో – య్వాయం "అత్థాయ మే భవిస్సతీ"తి చ "రాజతో వా దురుత్తస్సా"తి ఏవమాదీహి చ అత్థాధిగమో అనత్థాపగమో చ దస్సితో. **ఏతదత్థాయ** ఏతేసం నిప్ఫాదనత్థాయ ఇమస్మిం ఓకాసలోకే యో కోచి హిరఞ్ఞసువణ్ణాదిభేదో **నిధి నామ నిధీయతి** ఠపీయతి పటిసామీయతీతి.

**తతియగాథావణ్ణనా**

ఇదాని యస్మా ఏవం నిహితోపి సో నిధి పుఞ్ఞవతంయేవ అధిప్పేతత్థసాధకో హోతి, న అఞ్ఞేసం, తస్మా తమత్థం దీపేన్తో ఆహ –

**౩**. "తావస్సునిహితో సన్తో, గమ్భీరే ఓదకన్తికే.

న సబ్బో సబ్బదా ఏవ, తస్స తం ఉపకప్పతీ"తి.

తస్సత్థో – సో నిధి **తావ సునిహితో సన్తో,** తావ సుట్ఠు నిఖణిత్వా ఠపితో సమానోతి వుత్తం హోతి. కీవ సుట్ఠూతి? **గమ్భీరే ఓదకన్తికే**, యావ గమ్భీరే ఓదకన్తికే నిహితోతి సఙ్ఖం గచ్ఛతి, తావ సుట్ఠూతి వుత్తం హోతి. **న సబ్బో సబ్బదా ఏవ, తస్స తం ఉపకప్పతీ**తి యేన పురిసేన నిహితో, తస్స సబ్బోపి సబ్బకాలం న ఉపకప్పతి న సమ్పజ్జతి, యథావుత్తకిచ్చకరణసమత్థో న హోతీతి వుత్తం హోతి. కిన్తు కోచిదేవ కదాచిదేవ ఉపకప్పతి, నేవ వా ఉపకప్పతీతి. ఏత్థ చ న్తి పదపూరణమత్తే నిపాతో దట్ఠబ్బో "యథా తం అప్పమత్తస్స ఆతాపినో"తి ఏవమాదీసు (మ॰ ని॰ ౨.౧౮-౧౯; ౩.౧౨౪) వియ. లిఙ్గభేదం వా కత్వా "సో"తి వత్తబ్బే "త"న్తి వుత్తం. ఏవం హి వుచ్చమానే సో అత్థో సుఖం బుజ్ఝతీతి.

**చతుత్థపఞ్చమగాథావణ్ణనా**

ఏవం "న సబ్బో సబ్బదా ఏవ, తస్స తం ఉపకప్పతీ"తి వత్వా ఇదాని యేహి కారణేహి న ఉపకప్పతి, తాని దస్సేన్తో ఆహ –

**౪**. "నిధి వా ఠానా చవతి, సఞ్ఞా వాస్స విముయ్హతి.

నాగా వా అపనామేన్తి, యస్మా వాపి హరన్తి నం.

**౫**. "అప్పియా వాపి దాయాదా, ఉద్ధరన్తి అపస్సతో"తి.

తస్సత్థో – యస్మిం ఠానే సునిహితో హోతి నిధి, సో వా **నిధి** తమ్హా **ఠానా చవతి** అపేతి విగచ్ఛతి, అచేతనోపి సమానో పుఞ్ఞక్ఖయవసేన అఞ్ఞం ఠానం గచ్ఛతి. **సఞ్ఞా వా అస్స విముయ్హతి,** యస్మిం ఠానే నిహితో నిధి, తం న జానాతి, అస్స

పుఞ్ఞక్ఖయచోదితా **నాగా వా** తం నిధిం **అపనామేన్తి** అఞ్ఞం ఠానం గమేన్తి. **యక్ఖా వాపి హరన్తి** యేనిచ్ఛకం ఆదాయ గచ్ఛన్తి. **అపస్సతో** వా అస్స **అప్పియా వా దాయాదా** భూమిం ఖణిత్వా తం నిధిం **ఉద్ధరన్తి**. ఏవమస్స ఏతేహి ఠానా చవనాదీహి కారణేహి సో నిధి న ఉపకప్పతీతి.

ఏవం ఠానా చవనాదీని లోకసమ్మతాని అనుపకప్పనకారణాని వత్వా ఇదాని యం తం ఏతేసమ్పి కారణానం మూలభూతం ఏకఞ్ఞేవ పుఞ్ఞక్ఖయసఞ్ఞితం కారణం, తం దస్సేన్తో ఆహ –

“యదా పుఞ్ఞక్ఖయో హోతి, సబ్బమేతం వినస్సతీ”తి.

తస్సత్థో – యస్మిం సమయే భోగసమ్పత్తినిప్ఫాదకస్స పుఞ్ఞస్స ఖయో హోతి, భోగపారిజుఞ్ఞసంవత్తనికమపుఞ్ఞమోకాసం కత్వా ఠితం హోతి, అథ యం నిధిం నిధేన్తేన నిహితం హిరఞ్ఞసువణ్ణాదిధనజాతం, సబ్బమేతం వినస్సతీతి.

**ఛట్ఠగాథావణ్ణనా**

ఏవం భగవా తేన తేన అధిప్పాయేన నిహితమ్పి యథాధిప్పాయం అనుపకప్పన్తం నానప్పకారేహి నస్సనధమ్మం లోకసమ్మతం నిధిం వత్వా ఇదాని యం పుఞ్ఞసమ్పదం పరమత్థతో నిధీతి దస్సేతుం తస్స కుటుమ్బికస్స అనుమోదనత్థమిదం నిధికణ్డమారద్ధం, తం దస్సేన్తో ఆహ –

౬. “యస్స దానేన సీలేన, సంయమేన దమేన చ.

నిధీ సునిహితో హోతి, ఇత్థియా పురిసస్స వా”తి.

**తత్థ దాన**న్తి “దానఞ్చ ధమ్మచరియా చా”తి ఏత్థ వుత్తనయేనేవ గహేతబ్బం. **సీల**న్తి కాయికవాచసికో అవీతిక్కమో. పఞ్చఙ్గదసఙ్గపాతిమోక్ఖసంవరాది వా సబ్బమ్పి సీలం ఇధ సీలన్తి అధిప్పేతం. **సంయమో**తి సంయమనం సంయమో, చేతసో నానారమ్మణగతినివారణన్తి వుత్తం హోతి, సమాధిస్సేతం అధివచనం. యేన సంయమేన సమన్నాగతో “హత్థసంయతో, పాదసంయతో, వాచాసంయతో, సంయతుత్తమో”తి ఏత్థ సంయతుత్తమోతి వుత్తో. అపరే ఆహు “సంయమనం సంయమో, సంవరణన్తి వుత్తం హోతి, ఇన్ద్రియసంవరస్సేతం అధివచన”న్తి. **దమో**తి దమనం, కిలేసూపసమనన్తి వుత్తం హోతి, పఞ్ఞాయేతం అధివచనం. పఞ్ఞా హి కత్థచి పఞ్ఞాత్వేవ వుచ్చతి “సుస్సూసా లభతే పఞ్ఞ”న్తి ఏవమాదీసు (సం॰ ని॰ ౧.౨౪౬; సు॰ ని॰ ౧౮౮). కత్థచి ధమ్మోతి “సచ్చం ధమ్మో ధితి చాగో”తి ఏవమాదీసు. కత్థచి దమోతి “యది సచ్చా దమా చాగా, ఖన్త్యా భియ్యో న విజ్జతీ”తిఆదీసు.

ఏవం దానాదీని ఞత్వా ఇదాని ఏవం ఇమిస్సా గాథాయ సమ్పిణ్డేత్వా అత్థో వేదితబ్బో – యస్స ఇత్థియా వా పురిసస్స వా దానేన సీలేన సంయమేన దమేన చాతి ఇమేహి చతూహి ధమ్మేహి యథా హిరఞ్ఞేన సువణ్ణేన ముత్తాయ మణినా వా ధనమయో నిధి తేసం సువణ్ణాదీనం ఏకత్థ పక్ఖిపనేన నిధీయతి, ఏవం పుఞ్ఞమయో నిధి తేసం దానాదీనం ఏకచిత్తసన్తానే చేతియాదిమ్హి వా వత్థుమ్హి సుట్ఠు కరణేన సునిహితో హోతీతి.

## సత్తమగాథావణ్ణనా

ఏవం భగవా “యస్స దానేనా”తి ఇమాయ గాథాయ పుఞ్ఞసమ్పదాయ పరమత్థతో నిధిభావం దస్సేత్వా ఇదాని యత్థ నిహితో, సో నిధి సునిహితో హోతి, తం వత్థుం దస్సేన్తో ఆహ –

౭. “చేతియమ్హి చ సఙ్ఘే వా, పుగ్గలే అతిథీసు వా.

మాతరి పితరి చాపి, అథో జేట్ఠమ్హి భాతరీ”తి.

తత్థ చయితబ్బన్తి **చేతియం,** పూజేతబ్బన్తి వుత్తం హోతి, చితత్తా వా చేతియం. తం పనేతం చేతియం తివిధం హోతి పరిభోగచేతియం , ఉద్దిస్సకచేతియం, ధాతుకచేతియన్తి. తత్థ బోధిరుక్ఖో పరిభోగచేతియం, బుద్ధపటిమా ఉద్దిస్సకచేతియం, ధాతుగబ్భథూపా సధాతుకా ధాతుకచేతియం. **సఙ్ఘో**తి బుద్ధప్పముఖాదీసు యో కోచి. **పుగ్గలో**తి గహట్ఠపబ్బజితేసు యో కోచి. నత్థి అస్స తిథి, యమ్హి వా తమ్హి దివసే ఆగచ్ఛతీతి **అతిథి**. తఙ్ఖణే ఆగతపాహునకస్సేతం అధివచనం. సేసం వుత్తనయమేవ.

ఏవం చేతియాదీని ఞత్వా ఇదాని ఏవం ఇమిస్సా గాథాయ సమ్పిణ్డేత్వా అత్థో వేదితబ్బో – యో సో నిధి “సునిహితో హోతీ”తి వుత్తో, సో ఇమేసు వత్థూసు సునిహితో హోతి. కస్మా? దీఘరత్తం ఇట్ఠఫలానుప్పదానసమత్థతాయ. తథా హి అప్పకమ్పి చేతియమ్హి దత్వా దీఘరత్తం ఇట్ఠఫలలాభినో హోన్తి. యథాహ –

“ఏకపుప్ఫం యజిత్వాన, అసీతికప్పకోటియో;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, పుప్ఫదానస్సిదం ఫల”న్తి చ.

“మత్తాసుఖపరిచ్చాగా, పస్సే చే విపులం సుఖ”న్తి చ. (ధ॰ ప॰ ౨౯౦);

ఏవం దక్ఖిణావిసుద్ధివేలామసుత్తాదీసు వుత్తనయేన సఙ్ఘాదివత్థూసుపి దానఫలవిభాగో వేదితబ్బో. యథా చ చేతియాదీసు దానస్స పవత్తి ఫలవిభూతి చ దస్సితా, ఏవం యథాయోగం సబ్బత్థ తం తం ఆరభిత్వా చారిత్తవారిత్తవసేన సీలస్స, బుద్ధానుస్సతివసేన సంయమస్స, తబ్బత్థుకవిపస్సనామనసికారపచ్చవేక్ఖణవసేన దమస్స చ పవత్తి తస్స తస్స ఫలవిభూతి చ వేదితబ్బా.

## అట్ఠమగాథావణ్ణనా

ఏవం భగవా దానాదీహి నిధీయమానస్స పుఞ్ఞమయనిధినో చేతియాదిభేదం వత్థుం దస్సేత్వా ఇదాని ఏతేసు వత్థూసు సునిహితస్స తస్స నిధినో గమ్భీరే ఓదకన్తికే నిహితనిధితో విసేసం దస్సేన్తో ఆహ –

౮. “ఏసో నిధి సునిహితో, అజేయ్యో అనుగామికో.

పహాయ గమనీయేసు, ఏతం ఆదాయ గచ్ఛతీ”తి.

తత్థ పుబ్బపదేన తం దానాదీహి సునిహితనిధిం నిద్దిసతి **"ఏసో నిధి సునిహితో"**తి. **అజేయ్యో**తి పరేహి జేత్వా గహేతుం న సక్కా, అచ్చేయ్యోతిపి పాఠో, తస్స అచ్చితబ్బో అచ్చనారహో హితసుఖత్థికేన ఉపచితబ్బోతి అత్థో. ఏతస్మిఞ్చ పాఠే ఏసో నిధి అచ్చేయ్యోతి సమ్బన్ధిత్వా పున "కస్మా"తి అనుయోగం దస్సేత్వా "యస్మా సునిహితో అనుగామికో"తి సమ్బన్ధితబ్బం. ఇతరథా హి సునిహితస్స అచ్చేయ్యత్తం వుత్తం భవేయ్య, న చ సునిహితో అచ్చనీయో. అచ్చితో ఏవ హి సోతి. అనుగచ్ఛతీతి **అనుగామికో,** పరలోకం గచ్ఛన్తమ్పి తత్థ తత్థ ఫలదానేన న విజహతీతి అత్థో.

**పహాయ గమనీయేసు ఏతం ఆదాయ గచ్ఛతీ**తి మరణకాలే పచ్చుపట్ఠితే సబ్బభోగేసు పహాయ గమనీయేసు ఏతం నిధిం ఆదాయ పరలోకం గచ్ఛతీతి అయం కిర ఏతస్స అత్థో. సో పన న యుజ్జతి. కస్మా? భోగానం అగమనీయతో. పహాతబ్బా ఏవ హి తే తే భోగా, న గమనీయా, గమనీయా పన తే తే గతివిసేసా. యతో యది ఏస అత్థో సియా, పహాయ భోగే గమనీయేసు గతివిసేసేసు ఇతి వదేయ్య. తస్మా ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో – "నిధి వా ఠానా చవతీ"తి ఏవమాదినా పకారేన పహాయ మచ్చం భోగేసు గచ్ఛన్తేసు ఏతం ఆదాయ గచ్ఛతీతి. ఏసో హి అనుగామికత్తా తం నప్పజహతీతి.

తత్థ సియా "గమనీయేసూతి ఏత్థ గన్తబ్బేసూతి అత్థో, న గచ్ఛన్తేసూ"తి. తం న ఏకంసతో గహేతబ్బం. యథా హి "అరియా నియ్యానికా"తి (దీ॰ ని॰ ౨.౧౪౧) ఏత్థ నియ్యన్తాతి అత్థో, న నియ్యాతబ్బాతి, ఏవమిధాపి గచ్ఛన్తేసూతి అత్థో, న గన్తబ్బేసూతి.

అథ వా యస్మా ఏస మరణకాలే కస్సచి దాతుకామో భోగే ఆమసితుమ్పి న లభతి, తస్మా తేన తే భోగా పుబ్బం కాయేన పహాతబ్బా, పచ్ఛా విహతాసేన చేతసా గన్తబ్బా, అతిక్కమితబ్బాతి వుత్తం హోతి. తస్మా పుబ్బం కాయేన పహాయ పచ్ఛా చేతసా గమనీయేసు భోగేసూతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. పురిమస్మిం అత్థే నిద్ధారణే భుమ్మవచనం, పహాయ గమనీయేసు భోగేసు ఏకమేవేతం పుఞ్ఞనిధివిభవం తతో నీహరిత్వా ఆదాయ గచ్ఛతీతి. పచ్ఛిమే అత్థే భావేనభావలక్ఖణే భుమ్మవచనం. భోగానఞ్హి గమనీయభావేన ఏతస్స నిధిస్స ఆదాయ గమనీయభావో లక్ఖీయతీతి.

**నవమగాథావణ్ణనా**

ఏవం భగవా ఇమస్స పుఞ్ఞనిధినో గమ్భీరే ఓదకన్తికే నిహితనిధితో విసేసం దస్సేత్వా పున అత్తనో భణ్డగుణసంవణ్ణనేన కయజనస్స ఉస్సాహం జనేన్తో ఉళారభణ్డవాణిజో వియ అత్తనా దేసితపుఞ్ఞనిధిగుణసంవణ్ణనేన తస్మిం పుఞ్ఞనిధిమ్హి దేవమనుస్సానం ఉస్సాహం జనేన్తో ఆహ –

౯. "అసాధారణమఞ్ఞేసం, అచోరాహరణో నిధి.

కయిరాథ ధీరో పుఞ్ఞాని, యో నిధి అనుగామికో"తి.

తత్థ **అసాధారణమఞ్ఞేస**న్తి అసాధారణో అఞ్ఞేసం, మకారో పదసన్ధికరో "అదుక్ఖమసుఖాయ వేదనాయ సమ్పయుత్తా"తిఆదీసు వియ. న చోరేహి ఆహరణో **అచోరాహరణో,** చోరేహి ఆదాతబ్బో న హోతీతి అత్థో. నిధాతబ్బోతి **నిధి.** ఏవం ద్వీహి పదేహి పుఞ్ఞనిధిగుణం సంవణ్ణేత్వా తతో ద్వీహి తత్థ ఉస్సాహం జనేతి **"కయిరాథ ధీరో పుఞ్ఞాని, యో నిధి అనుగామికో"**తి. తస్సత్థో – యస్మా పుఞ్ఞాని నామ అసాధారణో అఞ్ఞేసం, అచోరాహరణో చ నిధి హోతి. న కేవలఞ్చ

అసాధారణో అచోరాహరణో చ నిధి, అథ ఖో పన “ఏసో నిధి సునిహితో, అజేయ్యో అనుగామికో”తి ఏత్థ వుత్తో యో నిధి అనుగామికో. సో చ యస్మా పుఞ్ఞానియేవ, తస్మా కయిరాథ కరేయ్య ధీరో బుద్ధిసమ్పన్నో ధితిసమ్పన్నో చ పుగ్గలో పుఞ్ఞానీతి.

## దసమగాథావణ్ణనా

ఏవం భగవా గుణసంవణ్ణనేన పుఞ్ఞనిధిమ్హి దేవమనుస్సానం ఉస్సాహం జనేత్వా ఇదాని యే ఉస్సహిత్వా పుఞ్ఞనిధికిరియాయ సమ్పాదేన్తి, తేసం సో యం ఫలం దేతి, తం సఙ్ఖేపతో దస్సేన్తో ఆహ –

౧౦. “ఏస దేవమనుస్సానం, సబ్బకామదదో నిధీ”తి.

ఇదాని యస్మా పత్థనాయ పటిబన్ధితస్స సబ్బకామదదత్తం, న వినా పత్థనం హోతి. యథాహ –

> “ఆకఙ్ఖేయ్య చే గహపతయో ధమ్మచారీ సమచారీ ‘అహో వతాహం కాయస్స భేదా పరం మరణా ఖత్తియమహాసాలానం సహబ్యతం ఉపపజ్జేయ్య’న్తి, ఠానం ఖో పనేతం విజ్జతి యం సో కాయస్స భేదా పరం మరణా ఖత్తియమహాసాలానం సహబ్యతం ఉపపజ్జేయ్య. తం కిస్స హేతు? తథా హి సో ధమ్మచారీ సమచారీ” (మ॰ ని॰ ౧.౪౪౩).
>
> ఏవం “అనాసవం చేతోవిముత్తిం పఞ్ఞావిముత్తిం దిట్ఠేవ ధమ్మే సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వా ఉపసమ్పజ్జ విహరేయ్య. తం కిస్స హేతు? తథా హి సో ధమ్మచారీ సమచారీ”తి (మ॰ ని॰ ౧.౪౪౩).

తథా చాహ –

> “ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు సద్ధాయ సమన్నాగతో హోతి, సీలేన, సుతేన, చాగేన, పఞ్ఞాయ సమన్నాగతో హోతి, తస్స ఏవం హోతి ‘అహో వతాహం కాయస్స భేదా పరం మరణా ఖత్తియమహాసాలానం సహబ్యతం ఉపపజ్జేయ్య’న్తి. సో తం చిత్తం దహతి, తం చిత్తం అధిట్ఠాతి, తం చిత్తం భావేతి. తస్స తే సఙ్ఖారా చ విహారా చ ఏవం భావితా ఏవం బహులీకతా తత్రూపపత్తియా సంవత్తన్తీ”తి (మ॰ ని॰ ౩.౧౬౧) ఏవమాది.

తస్మా తం తథా తథా ఆకఙ్ఖపరియాయం చిత్తపదహనాధిట్ఠానభావనాపరిక్ఖారం పత్థనం తస్స సబ్బకామదదత్తే హేతుం దస్సేన్తో ఆహ –

“యం యదేవాభిపత్థేన్తి, సబ్బమేతేన లబ్భతీ”తి.

## ఏకాదసమగాథావణ్ణనా

౧౧. ఇదాని యం తం సబ్బం ఏతేన లబ్భతి, తం ఓధిసో ఓధిసో దస్సేన్తో **“సువణ్ణతా సుసరతా”**తి ఏవమాదిగాథాయో ఆహ.

తత్థ పఠమగాథాయ తావ **సువణ్ణతా** నామ సున్దరచ్ఛవివణ్ణతా కఞ్చనసన్నిభత్తచతా, సాపి ఏతేన పుఞ్ఞనిధినా లబ్భతి. యథాహ –

> “యమ్పి, భిక్ఖవే, తథాగతో పురిమం జాతిం...పే॰... పుబ్బే మనుస్సభూతో సమానో అక్కోధనో అహోసి అనుపాయాసబహులో, బహుమ్పి వుత్తో సమానో నాభిసజ్జి న కుప్పి న బ్యాపజ్జి న పతిత్థీయి, న కోపఞ్చ దోసఞ్చ అప్పచ్చయఞ్చ పాత్వాకాసి, దాతా చ అహోసి సుఖుమానం ముదుకానం అత్థరణానం పావురణానం ఖోమసుఖుమానం కప్పాసిక...పే॰... కోసేయ్య...పే॰... కమ్బలసుఖుమానం. సో తస్స కమ్మస్స కతత్తా ఉపచితత్తా...పే॰... ఇత్థత్తం ఆగతో సమానో ఇమం మహాపురిసలక్ఖణం పటిలభతి. సువణ్ణవణ్ణో హోతి కఞ్చనసన్నిభత్తచో”తి (దీ॰ ని॰ ౩.౨౧౮).

**సుసరతా** నామ బ్రహ్మస్సరతా కరవీకభాణితా, సాపి ఏతేన లబ్భతి. యథాహ –

> “యమ్పి , భిక్ఖవే, తథాగతో పురిమం జాతిం...పే॰... ఫరుసం వాచం పహాయ ఫరుసాయ వాచాయ పటివిరతో అహోసి, యా సా వాచా నేలా కణ్ణసుఖా...పే॰... తథారూపిం వాచం భాసితా అహోసి. సో తస్స కమ్మస్స కతత్తా ఉపచితత్తా...పే॰... ఇత్థత్తం ఆగతో సమానో ఇమాని ద్వే మహాపురిసలక్ఖణాని పటిలభతి. పహూతజివ్హో చ హోతి బ్రహ్మస్సరో చ కరవీకభాణీ”తి (దీ॰ ని॰ ౩.౨౩౬).

**సుసణ్ఠానాతి** సుట్ఠు సణ్ఠానతా, సమచితవట్టితయుత్తట్ఠానేసు అఙ్గపచ్చఙ్గానం సమచితవట్టితభావేన సన్నివేసోతి వుత్తం హోతి. సాపి ఏతేన లబ్భతి. యథాహ –

> “యమ్పి, భిక్ఖవే, తథాగతో పురిమం జాతిం...పే॰... పుబ్బే మనుస్సభూతో సమానో బహుజనస్స అత్థకామో అహోసి హితకామో ఫాసుకామో యోగక్ఖేమకామో ‘కిన్తి మే సద్ధాయ వడ్ఢేయ్యుం, సీలేన సుతేన చాగేన పఞ్ఞాయ ధనధఞ్ఞేన ఖేత్తవత్థునా ద్విపదచతుప్పదేహి పుత్తదారేహి దాసకమ్మకరపోరిసేహి ఞాతీహి మిత్తేహి బన్ధవేహి వడ్ఢేయ్యు’న్తి, సో తస్స కమ్మస్స...పే॰... సమానో ఇమాని తీణి మహాపురిసలక్ఖణాని పటిలభతి, సీహపుబ్బద్ధకాయో చ హోతి చితన్తరంసో చ సమవట్టక్ఖన్ధో చా”తి (దీ॰ ని॰ ౩.౨౨౪) ఏవమాది.

ఇమినా నయేన ఇతో పరేసమ్పి ఇమినా పుఞ్ఞనిధినా పటిలాభసాధకాని సుత్తపదాని తతో తతో ఆనేత్వా వత్తబ్బాని. అతివిత్థారభయేన తు సంఖిత్తం, ఇదాని అవసేసపదానం వణ్ణనం కరిస్సామి.

**సురూపతాతి** ఏత్థ సకలసరీరం రూపన్తి వేదితబ్బం “ఆకాసో పరివారితో రూపంత్వేవ సఙ్ఖం గచ్ఛతీ”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౩౦౬) వియ, తస్స రూపస్స సున్దరతా సురూపతా నాతిదీఘతా నాతిరస్సతా నాతికిసతా నాతిథూలతా నాతికాళతా నచ్చోదాతతాతి వుత్తం హోతి. **ఆధిపచ్చన్తి** అధిపతిభావో, ఖత్తియమహాసాలాదిభావేన సామికభావోతి అత్థో. **పరివారోతి** అగారికానం సజనపరిజనసమ్పత్తి, అనగారికానం పరిససమ్పత్తి, ఆధిపచ్చఞ్చ పరివారో చ **ఆధిపచ్చపరివారో**. ఏత్థ చ సువణ్ణతాదీహి సరీరసమ్పత్తి, ఆధిపచ్చేన భోగసమ్పత్తి, పరివారేన సజనపరిజనసమ్పత్తి వుత్తాతి వేదితబ్బా. **సబ్బమేతేన**

**లబ్భతీ**తి యం తం "యం యదేవాభిపత్థేన్తి, సబ్బమేతేన లబ్భతీ"తి వుత్తం, తత్థ ఇదమ్పి తావ పఠమం ఓధిసో వుత్తసువణ్ణతాది సబ్బమేతేన లబ్భతీతి వేదితబ్బన్తి దస్సేతి.

**ద్వాదసమగాథావణ్ణనా**

**౧౨**. ఏవమిమాయ గాథాయ పుఞ్ఞానుభావేన లభితబ్బం రజ్జసమ్పత్తితో ఓరం దేవమనుస్ససమ్పత్తిం దస్సేత్వా ఇదాని తదుభయరజ్జసమ్పత్తిం దస్సేన్తో "**పదేసరజ్జ**"న్తి ఇమం గాథమాహ.

తత్థ **పదేసరజ్జ**న్తి ఏకదీపమ్పి సకలం అపాపుణిత్వా పథవియా ఏకమేకస్మిం పదేసే రజ్జం. ఇస్సరభావో **ఇస్సరియం,** ఇమినా దీపచక్కవత్తిరజ్జం దస్సేతి. **చక్కవత్తిసుఖం పియ**న్తి ఇట్ఠం కన్తం మనాపం చక్కవత్తిసుఖం. ఇమినా చాతురన్తచక్కవత్తిరజ్జం దస్సేతి. దేవేసు రజ్జం **దేవరజ్జం,** ఏతేన మన్ధాతాదీనమ్పి మనుస్సానం దేవరజ్జం దస్సితం హోతి. **అపి దిబ్బేసూ**తి ఇమినా యే తే దివి భవత్తా "దిబ్బా"తి వుచ్చన్తి, తేసు దిబ్బేసు కాయేసు ఉప్పన్నానమ్పి దేవరజ్జం దస్సేతి. **సబ్బమేతేన లబ్భతీ**తి యం తం "యం యదేవాభిపత్థేన్తి, సబ్బమేతేన లబ్భతీ"తి వుత్తం, తత్థ ఇదమ్పి దుతియం ఓధిసో పదేసరజ్జాది సబ్బమేతేన లబ్భతీతి వేదితబ్బన్తి దస్సేతి.

**తేరసమగాథావణ్ణనా**

**౧౩**. ఏవమిమాయ గాథాయ పుఞ్ఞానుభావేన లభితబ్బం దేవమనుస్సరజ్జసమ్పత్తిం దస్సేత్వా ఇదాని ద్వీహి గాథాహి వుత్తం సమ్పత్తిం సమాసతో పురక్ఖత్వా నిబ్బానసమ్పత్తిం దస్సేన్తో "**మానుస్సికా చ సమ్పత్తీ**"తి ఇమం గాథమాహ.

తస్సాయం **పదవణ్ణనా** – మనుస్సానం అయన్తి మానుస్సీ, మానుస్సీ ఏవ **మానుస్సికా**. సమ్పజ్జనం **సమ్పత్తి**. దేవానం లోకో దేవలోకో. తస్మిం **దేవలోకే. యా**తి అనవసేసపరియాదానం, రమన్తి ఏతాయ అజ్ఝత్తం ఉప్పన్నాయ బహిద్ధా వా ఉపకరణభూతాయాతి **రతి,** సుఖస్స సుఖవత్థునో చేతం అధివచనం. **యా**తి అనియతవచనం **చ**సద్దో పుబ్బసమ్పత్తియా సహ సమ్పిణ్డనత్థో. నిబ్బానంయేవ **నిబ్బానసమ్పత్తి**.

అయం పన **అత్థవణ్ణనా** – యా ఏసా "సువణ్ణతా"తిఆదీహి పదేహి మానుస్సికా చ సమ్పత్తి దేవలోకే చ యా రతి వుత్తా, సా చ సబ్బా, యా చాయమపరా సద్ధానుసారిభావాదివసేన పత్తబ్బా నిబ్బానసమ్పత్తి, సా చాతి ఇదం తతియమ్పి ఓధిసో సబ్బమేతేన లబ్భతీతి.

అథ వా యా పుబ్బే సువణ్ణతాదీహి అవుత్తా "సూరా సతిమన్తో ఇధ బ్రహ్మచరియవాసో"తి ఏవమాదినా (అం. ని. ౯.౨౧) నయేన నిద్దిట్ఠా పఞ్ఞాపేయ్యత్తియాదిభేదా చ మానుస్సికా సమ్పత్తి, అపరా దేవలోకే చ యా ఝానాదిరతి, యా చ యథావుత్తప్పకారా నిబ్బానసమ్పత్తి చాతి ఇదమ్పి తతియం ఓధిసో సబ్బమేతేన లబ్భతీతి. ఏవమ్పేత్థ అత్థవణ్ణనా వేదితబ్బా.

**చుద్దసమగాథావణ్ణనా**

౧౪. ఏవమిమాయ గాథాయ పుఞ్ఞానుభావేన లభితబ్బం సద్ధానుసారీభావాదివసేన పత్తబ్బం నిబ్బానసమ్పత్తిమ్పి దస్సేత్వా ఇదాని తేవిజ్జఉభతోభాగవిముత్తభావవసేనపి పత్తబ్బం తమేవ తస్స ఉపాయఞ్చ దస్సేన్తో "**మిత్తసమ్పదమాగమ్మా**"తి ఇమం గాథమాహ.

తస్సాయం **పదవణ్ణనా** – సమ్పజ్జతి ఏతాయ గుణవిభూతిం పాపుణాతీతి సమ్పదా, మిత్తో ఏవ సమ్పదా మిత్తసమ్పదా, తం **మిత్తసమ్పదం** . **ఆగమ్మా**తి నిస్సాయ. **యోనిసో**తి ఉపాయేన. **పయుఞ్జతో**తి యోగానుట్ఠానం కరోతో. విజానాతి ఏతాయాతి విజ్జా, విముచ్చతి ఏతాయ, సయం వా విముచ్చతీతి విముత్తి, విజ్జా చ విముత్తి చ విజ్జావిముత్తియో, విజ్జావిముత్తీసు వసీభావో **విజ్జావిముత్తివసీభావో**.

అయం పన **అత్థవణ్ణనా** – య్వాయం మిత్తసమ్పదమాగమ్మ సత్థారం వా అఞ్ఞతరం వా గరుట్ఠానియం సబ్రహ్మచారిం నిస్సాయ తతో ఓవాదఞ్చ అనుసాసనిఞ్చ గహేత్వా యథానుసిట్ఠం పటిపత్తియా యోనిసో పయుఞ్జతో పుబ్బేనివాసాదీసు తీసు విజ్జాసు "తత్థ కతమా విముత్తి? చిత్తస్స చ అధిముత్తి నిబ్బానఞ్చా"తి (ధ॰ స॰ ౧౩౮౧) ఏవం ఆగతాయ అట్ఠసమాపత్తినిబ్బానభేదాయ విముత్తియా చ తథా తథా అదన్ధాయితత్తేన వసీభావో, ఇదమ్పి చతుత్థం ఓధిసో సబ్బమేతేన లబ్భతీతి.

### పన్నరసమగాథావణ్ణనా

౧౫. ఏవమిమాయ గాథాయ పుబ్బే కథితవిజ్జావిముత్తివసీభావభాగియపుఞ్ఞానుభావేన లభితబ్బం తేవిజ్జఉభతోభాగవిముత్తభావవసేనపి పత్తబ్బం నిబ్బానసమ్పత్తిం దస్సేత్వా ఇదాని యస్మా విజ్జావిముత్తివసీభావప్పత్తా తేవిజ్జా ఉభతోభాగవిముత్తాపి సబ్బే పటిసమ్భిదాదిగుణవిభూతిం లభన్తి, ఇమాయ పుఞ్ఞసమ్పదాయ చ తస్సా గుణవిభూతియా పదట్ఠానవసేన తథా తథా సాపి లబ్భతి, తస్మా తమ్పి దస్సేన్తో "**పటిసమ్భిదా విమోక్ఖా చా**"తి ఇమం గాథమాహ.

"యతో సమ్మా కతేన యా చాయం ధమ్మత్థనిరుత్తిపటిభానేసు పభేదగతా పఞ్ఞా పటిసమ్భిదా"తి వుచ్చతి, యే చిమే "రూపీ రూపాని పస్సతీ"తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౨.౧౨౯; ౩.౩౩౯) నయేన అట్ఠ విమోక్ఖా, యా చాయం భగవతో సావకేహి పత్తబ్బా సావకసమ్పత్తిసాధికా సావకపారమీ, యా చ సయమ్భుభావసాధికా పచ్చేకబోధి, యా చ సబ్బసత్తుత్తమభావసాధికా బుద్ధభూమి, ఇదమ్పి పఞ్చమం ఓధిసో సబ్బమేతేన లబ్భతీతి వేదితబ్బం.

### సోళసమగాథావణ్ణనా

౧౬. ఏవం భగవా యం తం "యం యదేవాభిపత్థేన్తి, సబ్బమేతేన లబ్భతీ"తి వుత్తం, తం ఇమాహి పఞ్చహి గాథాహి ఓధిసో ఓధిసో దస్సేత్వా ఇదాని సబ్బమేవిదం సబ్బకామదదనిధిసఙ్ఖాతం పుఞ్ఞసమ్పదం పసంసన్తో "**ఏవం మహత్థికా ఏసా**"తి ఇమాయ గాథాయ దేసనం నిట్ఠపేసి.

తస్సాయం **పదవణ్ణనా** – **ఏవ**న్తి అతీతత్థనిదస్సనం. మహన్తో అత్థో అస్సాతి **మహత్థికా,** మహతో అత్థాయ సంవత్తతీతి వుత్తం హోతి, మహిద్ధికాతిపి పాఠో. **ఏసా**తి ఉద్దేసవచనం, తేన "యస్స దానేన సీలేనా"తి ఇతో పభుతి యావ "కయిరాథ

ధీరో పుఞ్ఞానీ”తి వుత్తం పుఞ్ఞసమ్పదం ఉద్దిసతి. **యదిదన్తి** అభిముఖకరణత్థే నిపాతో, తేన ఏసాతి ఉద్దిట్ఠం నిద్దిసితుం యా ఏసాతి అభిముఖం కరోతి. పుఞ్ఞానం సమ్పదా **పుఞ్ఞసమ్పదా** . **తస్మాతి** కారణవచనం. **ధీరాతి** ధితిమన్తో. **పసంసన్తీతి** వణ్ణయన్తి. **పణ్డితాతి** పఞ్ఞాసమ్పన్నా. **కతపుఞ్ఞతన్తి** కతపుఞ్ఞభావం.

అయం పన **అత్థవణ్ణనా** – ఇతి భగవా సువణ్ణతాదిం బుద్ధభూమిపరియోసానం పుఞ్ఞసమ్పదానుభావేన అధిగన్తబ్బమత్థం వణ్ణయిత్వా ఇదాని తమేవత్థం సమ్పిణ్డేత్వా దస్సేన్తో తేనేవత్థేన యథావుత్తప్పకారాయ పుఞ్ఞసమ్పదాయ మహత్థికత్తం థునన్తో ఆహ – ఏవం మహతో అత్థస్స ఆవహనేన మహత్థికా ఏసా, యదిదం మయా “యస్స దానేన సీలేనా”తిఆదినా నయేన దేసితా పుఞ్ఞసమ్పదా, తస్మా మాదిసా సత్తానం హితసుఖావహాయ ధమ్మదేసనాయ అకిలాసుతాయ యథాభూతగుణేన చ ధీరా పణ్డితా “అసాధారణమఞ్ఞేసం, అచోరాహరణో నిధీ”తిఆదీహి ఇధ వుత్తేహి చ, అవుత్తేహి చ “మా, భిక్ఖవే, పుఞ్ఞానం భాయిత్థ, సుఖస్సేతం, భిక్ఖవే, అధివచనం, యదిదం పుఞ్ఞానీ”తిఆదీహి (అ॰ ని॰ ౭.౬౨; ఇతివు॰ ౨౨; నేత్తి॰ ౧౨౧) వచనేహి అనేకాకారవోకారం కతపుఞ్ఞతం పసంసన్తి, న పక్ఖపాతేనాతి.

దేసనాపరియోసానే సో ఉపాసకో బహుజనేన సద్ధిం సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాసి, రఞ్ఞో చ పసేనదికోసలస్స సన్తికం గన్త్వా ఏతమత్థం ఆరోచేసి, రాజా అతివియ తుట్ఠో హుత్వా “సాధు, గహపతి, సాధు ఖో త్వం , గహపతి, మాదిసేహిపి అనాహరణీయం నిధిం నిధేసీ”తి సంరాధేత్వా మహతిం పూజమకాసీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దకపాఠ-అట్ఠకథాయ

నిధికణ్డసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

# ८. మేత్తసుత్తవణ్ణనా

### నిక్ఖేపప్పయోజనం

ఇదాని నిధికణ్డానన్తరం నిక్ఖిత్తస్స మేత్తసుత్తస్స వణ్ణనాక్కమో అనుప్పత్తో. తస్స ఇధ నిక్ఖేపప్పయోజనం వత్వా తతో పరం –

"యేన వుత్తం యదా యత్థ, యస్మా చేతేస దీపనా;
నిదానం సోధయిత్వాస్స, కరిస్సామత్థవణ్ణనం".

తత్థ యస్మా నిధికణ్డేన దానసీలాదిపుఞ్ఞసమ్పదా వుత్తా, సా చ సత్తేసు మేత్తాయ కతాయ మహప్ఫలా హోతి యావ బుద్ధభూమిం పాపేతుం సమత్థా, తస్మా తస్సా పుఞ్ఞసమ్పదాయ ఉపకారదస్సనత్థం, యస్మా వా సరణేహి సాసనే ఓతరిత్వా సిక్ఖాపదేహి సీలే పతిట్ఠితానం ద్వత్తింసాకారేన రాగప్పహానసమత్థం, కుమారపఞ్హేన మోహప్పహానసమత్థఞ్చ కమ్మట్ఠానం దస్సేత్వా, మఙ్గలసుత్తేన తస్స పవత్తియా మఙ్గలభావో అత్తరక్ఖా చ, రతనసుత్తేన తస్సానురూపా పరరక్ఖా, తిరోకుట్టేన రత్తనసుత్తే వుత్తభూతేసు ఏకచ్చభూతదస్సనం వుత్తప్పకారాయ పుఞ్ఞసమ్పత్తియా పమజ్జన్తానం విపత్తి చ, నిధికణ్డేన తిరోకుట్టే వుత్తవిపత్తిపటిపక్ఖభూతా సమ్పత్తి చ దస్సితా, దోసప్పహానసమత్థం పన కమ్మట్ఠానం అదస్సితమేవ, తస్మా తం దోసప్పహానసమత్థం కమ్మట్ఠానం దస్సేతుం ఇదం మేత్తసుత్తం ఇధ నిక్ఖిత్తం. ఏవఞ్హి సుపరిపూరో హోతి ఖుద్దకపాఠోతి ఇదమస్స ఇధ నిక్ఖేపప్పయోజనం.

### నిదానసోధనం

ఇదాని యాయం –

"యేన వుత్తం యదా యత్థ, యస్మా చేతేస దీపనా;
నిదానం సోధయిత్వాస్స, కరిస్సామత్థవణ్ణన"న్తి. –

మాతికా నిక్ఖిత్తా, తత్థ ఇదం మేత్తసుత్తం భగవతావ వుత్తం, న సావకాదీహి, తఞ్చ పన యదా హిమవన్తపస్సతో దేవతాహి ఉబ్బాళ్హా భిక్ఖూ భగవతో సన్తికం ఆగతా, తదా సావత్థియం తేసం భిక్ఖూనం పరిత్తత్థాయ కమ్మట్ఠానత్థాయ చ వుత్తన్తి ఏవం తావ సఙ్ఖేపతో ఏతేసం పదానం దీపనా నిదానసోధనా వేదితబ్బా.

విత్థారతో పన ఏవం వేదితబ్బా – ఏకం సమయం భగవా సావత్థియం విహరతి ఉపకట్ఠాయ వస్సూపనాయికాయ, తేన ఖో పన సమయేన సమ్బహులా నానావేరజ్జకా భిక్ఖూ భగవతో సన్తికే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా తత్థ తత్థ వస్సం ఉపగన్తుకామా భగవన్తం ఉపసఙ్కమన్తి. తత్ర సుదం భగవా రాగచరితానం సవిఞ్ఞాణకఅవిఞ్ఞాణకవసేన ఏకాదసవిధం అసుభకమ్మట్ఠానం, దోసచరితానం చతుబ్బిధం మేత్తాదికమ్మట్ఠానం, మోహచరితానం మరణస్సతికమ్మట్ఠానాదీని, వితక్కచరితానం ఆనాపానస్సతిపథవీకసిణాదీని, సద్ధాచరితానం బుద్ధానుస్సతికమ్మట్ఠానాదీని, బుద్ధిచరితానం చతుధాతువవత్థానాదీనీతి ఇమినా నయేన చతురాసీతిసహస్సప్పభేదచరితానుకూలాని కమ్మట్ఠానాని కథేతి.

అథ ఖో పఞ్చమత్తాని భిక్ఖుసతాని భగవతో సన్తికే కమ్మట్ఠానం ఉగ్గహేత్వా సప్పాయసేనాసనఞ్చ గోచరగామఞ్చ పరియేసమానాని అనుపుబ్బేన గన్త్వా పచ్చన్తే హిమవన్తేన సద్ధిం ఏకాబద్ధం నీలకాచమణిసన్నిభసిలాతలం సీతలఘనచ్ఛాయనీలవనసణ్డమణ్డితం ముత్తాజాలరజతపట్టసదిసవాలుకాకిణ్ణభూమిభాగం సుచిసాతసీతలజలాసయపరివారితం పబ్బతమద్దసంసు. అథ తే భిక్ఖూ తత్థేకరత్తిం వసిత్వా పభాతాయ రత్తియా సరీరపరికమ్మం కత్వా తస్స అవిదూరే అఞ్ఞతరం గామం పిణ్డాయ పవిసింసు. గామో ఘననివేసనసన్నివిట్ఠకులసహస్సయుత్తో, మనుస్సా చేత్థ సద్ధా పసన్నా తే పచ్చన్తే పబ్బజితదస్సనస్స దుల్లభతాయ భిక్ఖూ దిస్వా ఏవ పీతిసోమనస్సజాతా హుత్వా తే భిక్ఖూ భోజేత్వా "ఇధేవ, భన్తే, తేమాసం వసథా"తి యాచిత్వా పఞ్చ పధానకుటిసతాని కారేత్వా తత్థ మఞ్చపీఠపానీయపరిభోజనీయఘటాదీని సబ్బూపకరణాని పటియాదేసుం.

భిక్ఖూ దుతియదివసే అఞ్ఞం గామం పిణ్డాయ పవిసింసు. తత్థాపి మనుస్సా తథేవ ఉపట్ఠహిత్వా వస్సావాసం యాచింసు. భిక్ఖూ "అసతి అన్తరాయే"తి అధివాసేత్వా తం వనసణ్డం పవిసిత్వా సబ్బరత్తిన్దివం ఆరద్ధవీరియా యామఘణ్డికం కోట్టేత్వా యోనిసోమనసికారబహులా విహరన్తా రుక్ఖమూలాని ఉపగన్త్వా నిసీదింసు. సీలవన్తానం భిక్ఖూనం తేజేన విహతతేజా రుక్ఖదేవతా అత్తనో అత్తనో విమానా ఓరుయ్హ దారకే గహేత్వా ఇతో చితో విచరన్తి. సేయ్యథాపి నామ రాజూహి వా రాజమహామత్తేహి వా గామకావాసం గతేహి గామవాసీనం ఘరేసు ఓకాసే గహితే ఘరమనుస్సకా ఘరా నిక్ఖమిత్వా అఞ్ఞత్ర వసన్తా "కదా ను గమిస్సన్తీ"తి దూరతోవ ఓలోకేన్తి, ఏవమేవ దేవతా అత్తనో అత్తనో విమానాని ఛడ్డేత్వా ఇతో చితో చ విచరన్తియో దూరతోవ ఓలోకేన్తి "కదా ను భదన్తా గమిస్సన్తీ"తి. తతో ఏవం సమచిన్తేసుం "పఠమవస్సూపగతా భిక్ఖూ అవస్సం తేమాసం వసిస్సన్తి, మయం పన తావ చిరం దారకే గహేత్వా ఓక్కమ్మ వసితుం న సక్కోమ, హన్ద మయం భిక్ఖూనం భయానకం ఆరమ్మణం దస్సేమా"తి. తా రత్తిం భిక్ఖూనం సమణధమ్మకరణవేలాయ భింసనకాని యక్ఖరూపాని నిమ్మినిత్వా పురతో పురతో తిట్ఠన్తి, భేరవసద్దఞ్చ కరోన్తి. భిక్ఖూనం తాని రూపాని దిస్వా తఞ్చ సద్దం సుత్వా హదయం ఫన్ది, దుబ్బణ్ణా చ అహేసుం ఉప్పణ్డుప్పణ్డుకజాతా. తేన తే భిక్ఖూ చిత్తం ఏకగ్గం కాతుం నాసక్ఖింసు, తేసం అనేకగ్గచిత్తానం భయేన చ పునప్పునం సంవిగ్గానం సతి సమ్ముస్సి, తతో తేసం ముట్ఠసతీనం దుగ్గన్ధాని ఆరమ్మణాని పయోజేసుం, తేసం తేన దుగ్గన్ధేన నిమ్మథియమానమివ మత్థలుఙ్గం అహోసి, గాళ్హా సీసవేదనా ఉప్పజ్జింసు, న చ తం పవత్తిం అఞ్ఞమఞ్ఞస్స ఆరోచేసుం.

అథేకదివసం సఙ్ఘత్థేరస్స ఉపట్ఠానకాలే సబ్బేసు సన్నిపతితేసు సఙ్ఘత్థేరో పుచ్ఛి "తుమ్హాకం, ఆవుసో, ఇమం వనసణ్డం పవిట్ఠానం కతిపాహం అతివియ పరిసుద్ధో ఛవివణ్ణో అహోసి పరియోదాతో, విప్పసన్నాని చ ఇన్ద్రియాని, ఏతరహి పనత్థ కిసా దుబ్బణ్ణా ఉప్పణ్డుప్పణ్డుకజాతా, కిం వో ఇధ అసప్పాయ"న్తి. తతో ఏకో భిక్ఖు ఆహ – "అహం, భన్తే, రత్తిం ఈదిసఞ్చ ఈదిసఞ్చ భేరవారమ్మణం పస్సామి చ సుణామి చ, ఈదిసఞ్చ గన్ధం ఘాయామి, తేన మే చిత్తం న సమాధియతీ"తి, ఏతేనేవ ఉపాయేన సబ్బేవ తే తం పవత్తిం ఆరోచేసుం. సఙ్ఘత్థేరో ఆహ – "భగవతా, ఆవుసో, ద్వే వస్సూపనాయికా పఞ్ఞత్తా, అమ్హాకఞ్చ ఇదం సేనాసనం అసప్పాయం, ఆయామావుసో, భగవతో సన్తికం గన్త్వా అఞ్ఞం సప్పాయసేనాసనం పుచ్ఛామా"తి. "సాధు, భన్తే"తి తే భిక్ఖూ థేరస్స పటిస్సుణిత్వా సబ్బేవ సేనాసనం సంసామేత్వా పత్తచీవరమాదాయ అనుపలిత్తత్తా కులేసు కఞ్చి అనామన్తేత్వా ఏవ యేన సావత్థి తేన చారికం పక్కమింసు. అనుపుబ్బేన సావత్థిం గన్త్వా భగవతో సన్తికం ఆగమింసు.

భగవా తే భిక్ఖూ దిస్వా ఏతదవోచ – “న, భిక్ఖవే, అన్తోవస్సం చారికా చరితబ్బాతి మయా సిక్ఖాపదం పఞ్ఞత్తం, కిస్స తుమ్హే చారికం చరథా”తి. తే భగవతో సబ్బమారోచేసుం. భగవా ఆవజ్జేన్తో సకలజమ్బుదీపే అన్తమసో చతుపాదపీఠకట్ఠానమత్తమ్పి తేసం సప్పాయసేనాసనం నాద్దస. అథ తే భిక్ఖూ ఆహ – “న, భిక్ఖవే, తుమ్హాకం అఞ్ఞం సప్పాయసేనాసనం అత్థి, తత్థేవ తుమ్హే విహరన్తా ఆసవక్ఖయం పాపుణిస్సథ, గచ్ఛథ, భిక్ఖవే, తమేవ సేనాసనం ఉపనిస్సాయ విహరథ, సచే పన దేవతాహి అభయం ఇచ్ఛథ, ఇమం పరిత్తం ఉగ్గణ్హథ. ఏతఞ్హి వో పరిత్తఞ్చ కమ్మట్ఠానఞ్చ భవిస్సతీ”తి ఇదం సుత్తమభాసి.

అపరే పనాహు – “గచ్ఛథ, భిక్ఖవే, తమేవ సేనాసనం ఉపనిస్సాయ విహరథా”తి ఇదఞ్చ వత్వా భగవా ఆహ – “అపిచ ఖో ఆరఞ్ఞకేన పరిహరణం ఞాతబ్బం. సేయ్యథిదం – సాయం పాతం కరణవసేన ద్వే మేత్తా ద్వే పరిత్తా ద్వే అసుభా ద్వే మరణస్సతీ అట్ఠమహాసంవేగవత్థుసమావజ్జనఞ్చ, అట్ఠ మహాసంవేగవత్థూని నామ జాతిజరాబ్యాధిమరణం చత్తారి అపాయదుక్ఖానీతి, అథ వా జాతిజరాబ్యాధిమరణాని చత్తారి, అపాయదుక్ఖం పఞ్చమం, అతీతే వట్టమూలకం దుక్ఖం, అనాగతే వట్టమూలకం దుక్ఖం, పచ్చుప్పన్నే ఆహారపరియేట్ఠిమూలకం దుక్ఖ”న్తి. ఏవం భగవా పరిహరణం ఆచిక్ఖిత్వా తేసం భిక్ఖూనం మేత్తత్థఞ్చ పరిత్తత్థఞ్చ విపస్సనాపాదకజ్ఝానత్థఞ్చ ఇదం సుత్తమభాసీతి. ఏవం విత్థారతోపి “యేన వుత్తం యదా యత్థ, యస్మా చే”తి ఏతేసం పదానం దీపనా నిదానసోధనా వేదితబ్బా.

ఏత్తావతా చ యా సా ‘‘**యేన వుత్తం యదా యత్థ, యస్మా చేతేస దీపనా. నిదానం సోధయిత్వా**’’తి మాతికా ఠపితా, సా సబ్బాకారేన విత్థారితా హోతి.

**పఠమగాథావణ్ణనా**

౧. ఇదాని ‘‘**అస్స కరిస్సామత్థవణ్ణన**’’న్తి వుత్తత్తా ఏవం కతనిదానసోధనస్స అస్స సుత్తస్స **అత్థవణ్ణనా** ఆరబ్భతే. తత్థ **కరణీయమత్థకుసలేనా**తి ఇమిస్సా పఠమగాథాయ తావ అయం **పదవణ్ణనా – కరణీ**యన్తి కాతబ్బం, కరణారహన్తి అత్థో. **అత్థో**తి పటిపదా, యం వా కిఞ్చి అత్తనో హితం, తం సబ్బం అరణీయతో అత్థోతి వుచ్చతి, అరణీయతో నామ ఉపగన్తబ్బతో. అత్థే కుసలేన **అత్థకుసలేన** అత్థఛేకేనాతి వుత్తం హోతి. **యన్తి** అనియమితపచ్చత్తం. న్తి నియమితఉపయోగం, ఉభయమ్పి వా **యం త**న్తి పచ్చత్తవచనం. **సన్తం పద**న్తి ఉపయోగవచనం, తత్థ లక్ఖణతో సన్తం, పత్తబ్బతో పదం, నిబ్బానస్సేతం అధివచనం. **అభిసమేచ్చా**తి అభిసమాగన్త్వా. సక్కోతీతి **సక్కో**, సమత్థో పటిబలోతి వుత్తం హోతి. **ఉజూ**తి అజ్జవయుత్తో. సుట్ఠు ఉజూతి **సుహుజు**. సుఖం వచో తస్మిన్తి **సువచో**. **అస్సా**తి భవేయ్య. **ముదూ**తి మద్దవయుత్తో. న అతిమానీతి **అనతిమాని**.

అయం పనేత్థ **అత్థవణ్ణనా – కరణీయమత్థకుసలేన, యన్తం సన్తం పదం అభిసమేచ్చా**తి ఏత్థ తావ అత్థి కరణీయం, అత్థి అకరణీయం. తత్థ సఙ్ఖేపతో సిక్ఖత్తయం **కరణీయం**. సీలవిపత్తి, దిట్ఠివిపత్తి, ఆచారవిపత్తి, ఆజీవవిపత్తీతి ఏవమాది **అకరణీయం**. తథా అత్థి అత్థకుసలో, అత్థి అనత్థకుసలో. తత్థ యో ఇమస్మిం సాసనే పబ్బజిత్వా న అత్తానం సమ్మా పయోజేతి, ఖణ్డసీలో హోతి, ఏకవీసతివిధం అనేసనం నిస్సాయ జీవికం కప్పేతి. సేయ్యథిదం – వేళుదానం పత్తదానం పుప్ఫదానం ఫలదానం దన్తకట్ఠదానం ముఖోదకదానం సినానదానం చుణ్ణదానం మత్తికాదానం చాటుకమ్యతం ముగ్గసూప్యతం పారిభటయతం జఙ్ఘపేసనికం వేజ్జకమ్మం దూతకమ్మం పహిణగమనం పిణ్డపటిపిణ్డం దానానుప్పదానం

వత్థువిజ్జం నక్ఖత్తవిజ్జం అఙ్గవిజ్జన్తి. ఛబ్బిధే చ అగోచరే చరతి. సేయ్యథిదం – వేసియాగోచరే విధవథుల్లకుమారికపణ్డకభిక్ఖునీపానాగారగోచరేతి. సంసట్ఠో చ విహరతి రాజూహి రాజమహామత్తేహి తిత్థియేహి తిత్థియసావకేహి అననులోమికేన గిహిసంసగ్గేన, యాని వా పన తాని కులాని అస్సద్ధాని అప్పసన్నాని అనోపానభూతాని అక్కోసకపరిభాసకాని అనత్థకామాని అహితఅఫాసుకయోగక్ఖేమకామాని భిక్ఖూనం...పే.... ఉపాసికానం, తథారూపాని కులాని సేవతి భజతి పయిరుపాసతి. అయం **అనత్థకుసలో**.

యో పన ఇమస్మిం సాసనే పబ్బజిత్వా అత్తానం సమ్మా పయోజేతి, అనేసనం పహాయ చతుపారిసుద్ధిసీలే పతిట్ఠాతుకామో సద్ధాసీసేన పాతిమోక్ఖసంవరం సతిసీసేన ఇన్ద్రియసంవరం వీరియసీసేన ఆజీవపారిసుద్ధిం, పఞ్ఞాసీసేన పచ్చయపటిసేవనం పూరేతి. అయం **అత్థకుసలో**.

యో వా సత్తాపత్తిక్ఖన్ధసోధనవసేన పాతిమోక్ఖసంవరం, ఛద్వారే ఘట్టితారమ్మణేసు అభిజ్ఝాదీనం అనుప్పత్తివసేన ఇన్ద్రిసంవరం, అనేసనపరివజ్జనవసేన విఞ్ఞుప్పసత్థబుద్ధబుద్ధసావకవణ్ణితపచ్చయపటిసేవనేన చ ఆజీవపారిసుద్ధిం, యథావుత్తపచ్చవేక్ఖణవసేన పచ్చయపటిసేవనం, చతుఇరియాపథపరివత్తనే సాత్థకతాదిపచ్చవేక్ఖణవసేన సమ్పజఞ్ఞఞ్చ సోధేతి. అయమ్పి **అత్థకుసలో**.

యో వా యథా ఊసోదకం పటిచ్చ సంకిలిట్ఠం వత్థం పరియోదాపయతి, ఛారికం పటిచ్చ ఆదాసో, ఉక్కాముఖం పటిచ్చ జాతరూపం, తథా ఞాణం పటిచ్చ సీలం వోదాయతీతి ఞత్వా ఞాణోదకేన ధోవన్తో సీలం పరియోదాపేతి. యథా చ కికీ సకుణికా అణ్డం, చమరీ మిగో వాలధిం, ఏకపుత్తికా నారీ పియం ఏకపుత్తకం, ఏకనయనో పురిసో తం ఏకనయనఞ్చ రక్ఖతి, తథా అతివియ అప్పమత్తో అత్తనో సీలక్ఖన్ధం రక్ఖతి, సాయం పాతం పచ్చవేక్ఖమానో అణుమత్తమ్పి వజ్జం న పస్సతి. అయమ్పి **అత్థకుసలో**.

యో వా పన అవిప్పటిసారకరే సీలే పతిట్ఠాయ కిలేసవిక్ఖమ్భనపటిపదం పగ్గణ్హాతి, తం పగ్గణ్హిత్వా కసిణపరికమ్మం కరోతి, కసిణపరికమ్మం కత్వా సమాపత్తియో నిబ్బత్తేతి. అయమ్పి **అత్థకుసలో**.

యో వా పన సమాపత్తితో వుట్ఠాయ సఙ్ఖారే సమ్మసిత్వా అరహత్తం పాపుణాతి, అయం అత్థకుసలానం అగ్గో. తత్థ యే ఇమే యావ అవిప్పటిసారకరే సీలే పతిట్ఠానేన యావ వా కిలేసవిక్ఖమ్భనపటిపదాయపగ్గహణేన వణ్ణితా అత్థకుసలా, తే ఇమస్మిం అత్థే **అత్థకుసలాతి** అధిప్పేతా. తథా విధా చ తే భిక్ఖూ. తేన భగవా తే భిక్ఖూ సన్ధాయ ఏకపుగ్గలాధిట్ఠానాయ దేసనాయ "కరణీయమత్థకుసలేనా"తి ఆహ.

తతో "కిం కరణీయ"న్తి తేసం సఞ్జాతకఙ్ఖానం ఆహ **"యన్తం సన్తం పదం అభిసమేచ్చా"**తి. అయమేత్థ అధిప్పాయో – తం బుద్ధానుబుద్ధేహి వణ్ణితం సన్తం నిబ్బానపదం పటివేధవసేన అభిసమేచ్చ విహరితుకామేన యం కరణీయన్తి. ఏత్థ చ **యన్తి** ఇమస్స గాథాపదస్స ఆదితో వుత్తమేవ కరణీయన్తి అధికారతో అనువత్తతి, తం సన్తం పదం అభిసమేచ్చాతి. అయం పన యస్మా సావసేసపాఠో అత్థో, తస్మా విహరితుకామేనాతి వుత్తన్తి వేదితబ్బం.

అథ వా **సన్తం పదం అభిసమేచ్చాతి** అనుస్సవాదివసేన లోకియపఞ్ఞాయ నిబ్బానపదం "సన్త"న్తి ఞత్వా తం అధిగన్తుకామేన యన్తం కరణీయన్తి అధికారతో అనువత్తతి, తం కరణీయమత్థకుసలేనాతి ఏవమ్పేత్థ అధిప్పాయో

వేదితబ్బో. అథ వా "కరణీయమత్థకుసలేనా"తి వుత్తే "కి"న్తి చిన్తేన్తానం ఆహ **''యన్తం సన్తం పదం అభిసమేచ్చా''**తి. తస్సేవం అధిప్పాయో వేదితబ్బో – లోకియపఞ్ఞాయ సన్తం పదం అభిసమేచ్చ యం కరణీయం కాతబ్బం, తం కరణీయం, కరణారహమేవ తన్తి వుత్తం హోతి.

కిం పన తన్తి ? కిమఞ్ఞం సియా అఞ్ఞత్ర తదధిగముపాయతో, కామఞ్చేతం కరణారహత్థేన సిక్ఖత్తయదీపకేన ఆదిపదేనేవ వుత్తం. తథా హి తస్స అత్థవణ్ణనాయం అవోచుమ్హా "అత్థి కరణీయం, అత్థి అకరణీయం. తత్థ సఙ్ఖేపతో సిక్ఖత్తయం కరణీయ"న్తి. అతిసఙ్ఖేపేన దేసితత్తా పన తేసం భిక్ఖూనం కేహిచి విఞ్ఞాతం, కేహిచి న విఞ్ఞాతం. తతో యేహి న విఞ్ఞాతం, తేసం విఞ్ఞాపనత్థం యం విసేసతో ఆరఞ్ఞకేన భిక్ఖునా కాతబ్బం, తం విత్థారేన్తో **''సక్కో ఉజూ చ సుహుజూ చ, సువచో చస్స ముదు అనతిమానీ''**తి ఇమం తావ ఉపడ్ఢగాథమాహ.

కిం వుత్తం హోతి? సన్తం పదం అభిసమేచ్చ విహరితుకామో, లోకియపఞ్ఞాయ వా తం అభిసమేచ్చ తదధిగమాయ పటిపజ్జమానో ఆరఞ్ఞకో భిక్ఖు దుతియచతుత్థపధానియఙ్గసమన్నాగమేన కాయే చ జీవితే చ అనపేక్ఖో హుత్వా సచ్చప్పటివేధాయ పటిపజ్జితుం సక్కో అస్స, తథా కసిణపరికమ్మవత్తసమాదానాదీసు అత్తనో పత్తచీవరప్పటిసఙ్ఖరణాదీసు చ యాని తాని సబ్రహ్మచారీనం ఉచ్చావచాని కిం కరణీయాని, తేసు అఞ్ఞేసు చ ఏవరూపేసు సక్కో అస్స దక్ఖో అనలసో సమత్థో. సక్కో హోన్తోపి చ తతియపధానియఙ్గసమన్నాగమేన ఉజు అస్స. ఉజు హోన్తోపి చ సకిం ఉజుభావేన దహరకాలే వా ఉజుభావేన సన్తోసం అనాపజ్జిత్వా యావజీవం పునప్పునం అసిథిలకరణేన సుట్ఠుతరం ఉజు అస్స. అసఠతాయ వా ఉజు, అమాయావితాయ సుహుజు. కాయవచీవఙ్కప్పహానేన వా ఉజు, మనోవఙ్కప్పహానేన సుహుజు. అసన్తగుణస్స వా అనావికరణేన ఉజు, అసన్తగుణేన ఉప్పన్నస్స లాభస్స అనధివాసనేన సుహుజు. ఏవం ఆరమ్మణలక్ఖణూపనిజ్ఝానేహి పురిమద్వయతతియసిక్ఖాహి పయోగాసయసుద్ధీహి చ ఉజు చ సుహుజు చ అస్స.

న కేవలఞ్చ ఉజు చ సుహుజు చ, అపిచ పన **సువచో చ అస్స**. యో హి పుగ్గలో "ఇదం న కత్తబ్బ"న్తి వుత్తో "కిం తే దిట్ఠం, కిం తే సుతం, కో మే సుత్వా వదసి, కిం ఉపజ్ఝాయో ఆచరియో సన్దిట్ఠో సమ్భత్తో వా"తి వదేతి, తుణ్హీభావేన వా తం విహేసేతి, సమ్పటిచ్ఛిత్వా వా న తథా కరోతి, సో విసేసాధిగమస్స దూరే హోతి. యో పన ఓవదియమానో "సాధు, భన్తే సుట్ఠు వుత్తం, అత్తనో వజ్జం నామ దుద్దసం హోతి, పునపి మం ఏవరూపం దిస్వా వదేయ్యాథ అనుకమ్పం ఉపాదాయ, చిరస్సం మే తుమ్హాకం సన్తికా ఓవాదో లద్ధో"తి వదతి, యథానుసిట్ఠఞ్చ పటిపజ్జతి, సో విసేసాధిగమస్స అవిదూరే హోతి. తస్మా ఏవం పరస్స వచనం సమ్పటిచ్ఛిత్వా కరోన్తో సువచో చ అస్స.

యథా చ సువచో, ఏవం **ముదు అస్స. ముదూ**తి గహట్ఠేహి దూతగమనపహిణగమనాదీసు నియుజ్జమానో తత్థ ముదుభావం అకత్వా థద్ధో హుత్వా వత్తపటిపత్తియం సకలబ్రహ్మచరియే చ ముదు అస్స సుపరికమ్మకతసువణ్ణం వియ తత్థ తత్థ వినియోగక్ఖమో. అథ వా ముదూతి అభాకుటికో ఉత్తానముఖో సుఖసమ్భాసో పటిసన్థారవుత్తి సుతిత్థం వియ సుఖావగాహో అస్స. న కేవలఞ్చ ముదు, అపిచ పన **అనతిమానీ అస్స**, జాతిగోత్తాదీహి అతిమానవత్థూహి పరే నాతిమఞ్ఞేయ్య, సారిపుత్తత్థేరో వియ చణ్డాలకుమారకసమేన చేతసా విహరేయ్యాతి.

**దుతియగాథావణ్ణనా**

౨. ఏవం భగవా సన్తం పదం అభిసమేచ్చ విహరితుకామస్స తదధిగమాయ వా పటిపజ్జమానస్స విసేసతో ఆరఞ్ఞకస్స భిక్ఖునో ఏకచ్చం కరణీయం వత్వా పున తతుత్తరిపి వత్తుకామో "**సన్తుస్సకో చా**"తి దుతియగాథమాహ.

తత్థ "సన్తుట్ఠీ చ కతఞ్ఞుతా"తి ఏత్థ వుత్తప్పభేదేన ద్వాదసవిధేన సన్తోసేన సన్తుస్సతీతి **సన్తుస్సకో**. అథ వా తుస్సతీతి తుస్సకో, సకేన తుస్సకో, సన్తేన తుస్సకో, సమేన తుస్సకోతి సన్తుస్సకో. తత్థ **సకం** నామ "పిణ్డియాలోపభోజనం నిస్సాయా"తి ఏవం ఉపసమ్పదమణ్డలే ఉద్దిట్ఠం అత్తనా చ సమ్పటిచ్ఛితం చతుపచ్చయజాతం, తేన సున్దరేన వా అసున్దరేన వా సక్కచ్చం వా అసక్కచ్చం వా దిన్నేన పటిగ్గహణకాలే పరిభోగకాలే చ వికారం అదస్సేత్వా యాపేన్తో "సకేన తుస్సకో"తి వుచ్చతి. **సన్తం** నామ యం లద్ధం హోతి అత్తనో 'విజ్జమానం , తేన సన్తేనేవ తుస్సన్తో తతో పరం న పత్థేన్తో అత్రిచ్ఛతం పజహన్తో "సన్తేన తుస్సకో"తి వుచ్చతి. **సమం** నామ ఇట్ఠానిట్ఠేసు అనునయపటిఘప్పహానం, తేన సమేన సబ్బారమ్మణేసు తుస్సన్తో "సమేన తుస్సకో"తి వుచ్చతి.

సుఖేన భరీయతీతి **సుభరో**, సుపోసోతి వుత్తం హోతి. యో హి భిక్ఖు మనుస్సేహి సాలిమంసోదనాదీనం పత్తే పూరేత్వా దిన్నేపి దుమ్ముఖభావం అనత్తమనభావమేవ చ దస్సేతి, తేసం వా సమ్ముఖావ తం పిణ్డపాతం "కిం తుమ్హేహి దిన్న"న్తి అపసాదేన్తో సామణేరగహట్ఠాదీనం దేతి, ఏస దుబ్భరో. ఏతం దిస్వా మనుస్సా దూరతోవ పరివజ్జేన్తి "దుబ్భరో భిక్ఖు న సక్కా పోసేతు"న్తి . యో పన యం కిఞ్చి లూఖం వా పణీతం వా అప్పం వా బహుం వా లభిత్వా అత్తమనో విప్పసన్నముఖో హుత్వా యాపేతి, ఏస సుభరో. ఏతం దిస్వా మనుస్సా అతివియ విస్సత్థా హోన్తి, "అమ్హాకం భదన్తో సుభరో, థోకథోకేనాపి తుస్సతి, మయమేవ నం పోసేస్సామా"తి పటిఞ్ఞం కత్వా పోసేన్తి. ఏవరూపో ఇధ సుభరోతి అధిప్పేతో.

అప్పం కిచ్చమస్సాతి **అప్పకిచ్చో**, న కమ్మారామతాభస్సారామతాసఙ్గణికారామతాదిఅనేకకిచ్చబ్యావటో, అథ వా సకలవిహారే నవకమ్మసఙ్ఘపరిభోగసామణేరఆరామికవోసాసనాదికిచ్చవిరహితో, అత్తనో కేసనఖచ్ఛేదనపత్తచీవరకమ్మాదిం కత్వా సమణధమ్మకిచ్చపరో హోతీతి వుత్తం హోతి.

సల్లహుకా వుత్తి అస్సాతి **సల్లహుకవుత్తి**. యథా ఏకచ్చో బహుభణ్డో భిక్ఖు దిసాపక్కమనకాలే బహుం పత్తచీవరపచ్చత్థరణతేలగుళాదిం మహాజనేన సీసభారకటిభారాదీహి ఉబ్బహాపేత్వా పక్కమతి, ఏవం అహుత్వా యో అప్పపరిక్ఖారో హోతి, పత్తచీవరాదిఅట్ఠసమణపరిక్ఖారమత్తమేవ పరిహరతి, దిసాపక్కమనకాలే పక్ఖీ సకుణో వియ సమాదాయేవ పక్కమతి , ఏవరూపో ఇధ సల్లహుకవుత్తీతి అధిప్పేతో. సన్తాని ఇన్ద్రియాని అస్సాతి **సన్తిన్ద్రియో**, ఇట్ఠారమ్మణాదీసు రాగాదివసేన అనుద్ధతిన్ద్రియోతి వుత్తం హోతి. **నిపకో**తి విఞ్ఞూ విభావీ పఞ్ఞవా, సీలానురక్ఖణపఞ్ఞాయ చీవరాదివిచారణపఞ్ఞాయ ఆవాసాదిసత్తసప్పాయపరిజాననపఞ్ఞాయ చ సమన్నాగతోతి అధిప్పాయో.

న పగబ్భోతి **అప్పగబ్భో**, అట్ఠట్ఠానేన కాయపాగబ్భియేన చతుట్ఠానేన వచీపాగబ్భియేన అనేకేన ఠానేన మనోపాగబ్భియేన చ విరహితోతి అత్థో.

అట్ఠట్ఠానం కాయపాగబ్భియం (మహాని. ౮౭) నామ సఙ్ఘగణపుగ్గలభోజనసాలాజన్తాఘరన్హానతిత్థభిక్ఖాచారమగ్గఅన్తరఘరప్పవేసనేసు కాయేన అప్పతిరూపకరణం. సేయ్యథిదం – ఇధేకచ్చో సఙ్ఘమజ్ఝే పల్లత్థికాయ వా నిసీదతి పాదే పాదమోదహిత్వా వాతి ఏవమాది. తథా గణమజ్ఝే చతుపరిససన్నిపాతే,

తథా వుడ్ఢతరే పుగ్గలే. భోజనసాలాయం పన వుడ్ఢానం ఆసనం న దేతి, నవానం ఆసనం పటిబాహతి. తథా జన్తాఘరే, వుడ్ఢే చేత్థ అనాపుచ్ఛా అగ్గిజాలనాదీని కరోతి. న్హానతిత్థే చ యదిదం "దహరో వుడ్ఢోతి పమాణం అకత్వా ఆగతపటిపాటియా న్హాయితబ్బ"న్తి వుత్తం, తమ్పి అనాదియన్తో పచ్ఛా ఆగన్త్వా ఉదకం ఓతరిత్వా వుడ్ఢే చ నవే చ బాధేతి. భిక్ఖాచారమగ్గే పన అగ్గాసనఅగ్గోదకఅగ్గపిణ్డత్థం వుడ్ఢానం పురతో పురతో యాతి, బాహాయ బాహం పహరన్తో. అన్తరఘరప్పవేసనే వుడ్ఢానం పఠమతరం పవిసతి, దహరేహి కాయకీళనం కరోతీతి ఏవమాది.

చతుట్ఠానం వచీపాగబ్భియం (మహాని. ౮౭) నామ సఙ్ఘగణపుగ్గలఅన్తరఘరేసు అప్పతిరూపవాచానిచ్ఛారణం. సేయ్యథిదం – ఇధేకచ్చో సఙ్ఘమజ్ఝే అనాపుచ్ఛా ధమ్మం భాసతి, తథా పుబ్బే వుత్తప్పకారే గణే వుడ్ఢతరే పుగ్గలే చ, తత్థ మనుస్సేహి పఞ్హం పుట్ఠో వుడ్ఢతరం అనాపుచ్ఛా విస్సజ్జేతి, అన్తరఘరే పన "ఇత్థన్నామే కిం అత్థి, కిం యాగు ఉదాహు ఖాదనీయం వా భోజనీయం వా, కిం మే దస్ససి, కిం అజ్జ ఖాదిస్సామి, కిం భుఞ్జిస్సామి, కిం పివిస్సామీ"తి ఏవమాదిం భాసతి.

అనేకట్ఠానం మనోపాగబ్భియం (మహాని. ౮౭) నామ తేసు తేసు ఠానేసు కాయవాచాహి అజ్ఝాచారం అనాపజ్జిత్వాపి మనసా ఏవ కామవితక్కాదినానప్పకారం అప్పతిరూపవితక్కనం.

**కులేస్వననుగిద్ధో**తి యాని తాని కులాని ఉపసఙ్కమతి, తేసు పచ్చయతణ్హాయ వా అననులోమికగిహిసంసగ్గవసేన వా అననుగిద్ధో, న సహసోకీ, న సహనన్దీ, న సుఖితేసు సుఖితో, న దుక్ఖితేసు దుక్ఖితో, న ఉప్పన్నేసు కిచ్చకరణీయేసు అత్తనా వా ఉయ్యోగమాపజ్జితాతి వుత్తం హోతి. ఇమిస్సాయ చ గాథాయ యం "సువచో చస్సా"తి ఏత్థ వుత్తం అస్సాతి వచనం, తం సబ్బపదేహి సద్ధిం సన్తుస్సకో చ అస్స, సుభరో చ అస్సాతి ఏవం యోజేతబ్బం.

### తతియగాథావణ్ణనా

౩. ఏవం భగవా సన్తం పదం అభిసమేచ్చ విహరితుకామస్స తదధిగమాయ వా పటిపజ్జితుకామస్స విసేసతో ఆరఞ్ఞకస్స భిక్ఖునో తదుత్తరిపి కరణీయం ఆచిక్ఖిత్వా ఇదాని అకరణీయమ్పి ఆచిక్ఖితుకామో **''న చ ఖుద్దమాచరే కిఞ్చి, యేన విఞ్ఞూ పరే ఉపవదేయ్యు**''న్తి ఇమం ఉపడ్ఢగాథమాహ.

తస్సత్థో – ఏవమిమం కరణీయం కరోన్తో యం తం కాయవచీమనోదుచ్చరితం ఖుద్దం లామకన్తి వుచ్చతి, తం న చ ఖుద్దం సమాచరే, అసమాచరన్తో చ న కేవలం ఓళారికం, కిన్తు కిఞ్చి న సమాచరే, అప్పమత్తకమ్పి అణుమత్తకమ్పి న సమాచరేతి వుత్తం హోతి.

తతో తస్స సమాచారే సన్దిట్ఠికమేవాదీనవం దస్సేతి **''యేన విఞ్ఞూ పరే ఉపవదేయ్యు**''న్తి. ఏత్థ చ యస్మా అవిఞ్ఞూ పరే అప్పమాణం. తే హి అనవజ్జం వా సావజ్జం కరోన్తి, అప్పసావజ్జం వా మహాసావజ్జం. విఞ్ఞూ ఏవ పన పమాణం. తే హి అనువిచ్చ పరియోగాహేత్వా అవణ్ణారహస్స అవణ్ణం భాసన్తి, వణ్ణారహస్స వణ్ణం భాసన్తి. తస్మా "విఞ్ఞూ పరే"తి వుత్తం.

ఏవం భగవా ఇమాహి అడ్ఢతేయ్యాహి గాథాహి సన్తం పదం అభిసమేచ్చ విహరితుకామస్స తదధిగమాయ వా పటిపజ్జితుకామస్స విసేసతో ఆరఞ్ఞకస్స, ఆరఞ్ఞకసీసేన చ సబ్బేసమ్పి కమ్మట్ఠానం గహేత్వా విహరితుకామానం

కరణీయాకరణీయభేదం కమ్మట్ఠానూపచారం వత్వా ఇదాని తేసం భిక్ఖూనం తస్స దేవతాభయస్స పటిఘాతాయ పరిత్తత్థం విపస్సనాపాదకజ్ఝానవసేన కమ్మట్ఠానత్థఞ్చ ''**సుఖినోవ ఖేమినో హోన్తూ**''తిఆదినా నయేన మేత్తకథం కథేతుమారద్ధో.

తత్థ **సుఖినో**తి సుఖసమ్పన్నా. **ఖేమినో**తి ఖేమవన్తో, అభయా నిరుపద్దవాతి వుత్తం హోతి. **సబ్బే**తి అనవసేసా. **సత్తా**తి పాణినో. **సుఖితత్తా**తి సుఖితచిత్తా. ఏత్థ చ కాయికేన సుఖేన సుఖినో, మానసేన సుఖితత్తా, తదుభయేనాపి సబ్బభయుపద్దవవిగమేన వా ఖేమినోతి వేదితబ్బో. కస్మా పన ఏవం వుత్తం? మేత్తాభావనాకారదస్సనత్థం. ఏవఞ్హి మేత్తా భావేతబ్బా "సబ్బే సత్తా సుఖినో హోన్తూ"తి వా, "ఖేమినో హోన్తూ"తి వా, "సుఖితత్తా హోన్తూ"తి వా.

**చతుత్థగాథావణ్ణనా**

౪. ఏవం యావ ఉపచారతో అప్పనాకోటి, తావ సఙ్ఖేపేన మేత్తాభావనం దస్సేత్వా ఇదాని విత్థారతోపి తం దస్సేతుం ''**యే కేచీ**''తి గాథాద్వయమాహ. అథ వా యస్మా పుథుత్తారమ్మణే పరిచితం చిత్తం న ఆదికేనేవ ఏకత్తే సణ్ఠాతి ఆరమ్మణప్పభేదం పన అనుగన్త్వా అనుగన్త్వా కమేన సణ్ఠాతి, తస్మా తస్స తసథావరాదిదుకతికప్పభేదే ఆరమ్మణే అనుగన్త్వా అనుగన్త్వా సణ్ఠానత్థమ్పి "యే కేచీ"తి గాథాద్వయమాహ. అథ వా యస్మా యస్స యం ఆరమ్మణం విభూతం హోతి, తస్స తత్థ చిత్తం సుఖం తిట్ఠతి, తస్మా తేసం భిక్ఖూనం యస్స యం విభూతం ఆరమ్మణం, తస్స తత్థ చిత్తం సణ్ఠాపేతుకామో తసథావరాదిదుకతికారమ్మణభేదదీపకం "యే కేచీ"తి ఇమం గాథాద్వయమాహ.

ఏత్థ హి తసథావరదుకం దిట్ఠాదిట్ఠదుకం దూరసన్తికదుకం భూతసమ్భవేసిదుకన్తి చత్తారో దుకే, దీఘాదీహి చ ఛహి పదేహి మజ్ఝిమపదస్స తీసు అణుకపదస్స చ ద్వీసు తికేసు అత్థసమ్భవతో దీఘరస్సమజ్ఝిమతికం మహన్తాణుకమజ్ఝిమతికం థూలాణుకమజ్ఝిమతికన్తి తయో తికే చ దీపేతి. తత్థ **యే కేచీ**తి అనవసేసవచనం. పాణా ఏవ భూతా **పాణభూతా**. అథ వా పాణన్తీతి పాణా, ఏతేన అస్సాసపస్సాసప్పటిబద్ధే పఞ్చవోకారసత్తే గణ్హాతి. భవన్తీతి భూతా, ఏతేన ఏకవోకారచతువోకారసత్తే గణ్హాతి. **అత్థీ**తి సన్తి సంవిజ్జన్తి.

ఏవం ''**యే కేచి పాణభూతత్థీ**''తి ఇమినా వచనేన దుకతికేహి సఙ్గహేతబ్బే సబ్బసత్తే ఏకతో దస్సేత్వా ఇదాని సబ్బేపి తే **తసా వా థావరా వ నవసేసా**తి ఇమినా దుకేన సఙ్గహేత్వా దస్సేతి.

తత్థ తసన్తీతి **తసా,** సతణ్హానం సభయానఞ్చేతం అధివచనం. తిట్ఠన్తీతి **థావరా,** పహీనతణ్హాభయానం అరహతం ఏతం అధివచనం. నత్థి తేసం అవసేసన్తి **అనవసేసా,** సబ్బేపీతి వుత్తం హోతి. యఞ్చ దుతియగాథాయ అన్తే వుత్తం, తం సబ్బదుకతికేహి సమ్బన్ధితబ్బం "యే కేచి పాణభూతత్థి తసా వా థావరా వా అనవసేసా, ఇమేపి సబ్బే సత్తా భవన్తు సుఖితత్తా. ఏవం యావ భూతా వా సమ్భవేసీ వా, ఇమేపి సబ్బే సత్తా భవన్తు సుఖితత్తా"తి.

ఇదాని దీఘరస్సమజ్ఝిమాదితికత్తయదీపకేసు **దీఘా వా**తిఆదీసు ఛసు పదేసు **దీఘా**తి దీఘత్తభావా నాగమచ్ఛగోధాదయో. అనేకబ్యామసతప్పమాణాపి హి మహాసముద్దే నాగానం అత్తభావా అనేకయోజనప్పమాణా చ మచ్ఛగోధాదీనం అత్తభావా హోన్తి. **మహన్తా**తి మహన్తత్తభావా జలే మచ్ఛకచ్ఛపాదయో, థలే హత్థినాగాదయో, అమనుస్సేసు దానవాదయో . ఆహ చ "రాహుగ్గం అత్తభావీన"న్తి (అం. ని. ౪.౧౫). తస్స హి అత్తభావో ఉబ్బేధేన చత్తారి యోజనసహస్సాని అట్ఠ చ యోజనసతాని, బాహూ ద్వాదసయోజనసతపరిమాణా, పణ్ణాసయోజనం భముకన్తరం, తథా

అజ్ఝలన్తరికా, హత్థతలాని ద్వే యోజనసతానీతి. **మజ్ఝిమాతి** అస్సగోణమహింససూకరాదీనం అత్తభావా. **రస్సకాతి** తాసు తాసు జాతీసు వామనాదయో దీఘమజ్ఝిమేహి ఓమకప్పమాణా సత్తా. **అణుకాతి** మంసచక్ఖుస్స అగోచరా దిబ్బచక్ఖువిసయా ఉదకాదీసు నిబ్బత్తా సుఖుమత్తభావా సత్తా ఊకాదయో వా. అపిచ యే తాసు తాసు జాతీసు మహన్తమజ్ఝిమేహి థూలమజ్ఝిమేహి చ ఓమకప్పమాణా సత్తా, తే అణుకాతి వేదితబ్బా. **థూలాతి** పరిమణ్డలత్తభావా సిప్పికసమ్బుకాదయో సత్తా.

### పఞ్చమగాథావణ్ణనా

**౫.** ఏవం తీహి తికేహి అనవసేసతో సత్తే దస్సేత్వా ఇదాని **''దిట్ఠా వా యే వ అదిట్ఠా''**తిఆదీహి తీహి దుకేహిపి తే సఙ్గహేత్వా దస్సేతి.

తత్థ **దిట్ఠాతి** యే అత్తనో చక్ఖుస్స ఆపాథమాగతవసేన దిట్ఠపుబ్బా. **అదిట్ఠాతి** యే పరసముద్దపరసేలపరచక్కవాళాదీసు ఠితా. "యే వా దూరే వసన్తి అవిదూరే"తి ఇమినా పన దుకేన అత్తనో అత్తభావస్స దూరే చ అవిదూరే చ వసన్తే సత్తే దస్సేతి, తే అపదద్విపదవసేన వేదితబ్బా. అత్తనో హి కాయే వసన్తా సత్తా అవిదూరే, బహికాయే వసన్తా సత్తా దూరే. తథా అన్తోఉపచారే వసన్తా అవిదూరే, బహిఉపచారే వసన్తా దూరే. అత్తనో విహారే గామే జనపదే దీపే చక్కవాళే వసన్తా అవిదూరే, పరచక్కవాళే వసన్తా దూరే వసన్తీతి వుచ్చన్తి.

**భూతాతి** జాతా అభినిబ్బత్తా. యే భూతా ఏవ, న పున భవిస్సన్తీతి సఙ్ఖ్యం గచ్ఛన్తి, తేసం ఖీణాసవానం ఏతం అధివచనం. సమ్భవమేసన్తీతి **సమ్భవేసీ**. అప్పహీనభవసంయోజనత్తా ఆయతిమ్పి సమ్భవం ఏసన్తానం సేఖపుథుజ్జనానమేతం అధివచనం. అథ వా చతూసు యోనీసు అణ్డజజలాబుజా సత్తా యావ అణ్డకోసం వత్థికోసఞ్చ న భిన్దన్తి, తావ సమ్భవేసీ నామ, అణ్డకోసం వత్థికోసఞ్చ భిన్దిత్వా బహి నిక్ఖన్తా భూతా నామ . సంసేదజా ఓపపాతికా చ పఠమచిత్తక్ఖణే సమ్భవేసీ నామ, దుతియచిత్తక్ఖణతో పభుతి భూతా నామ. యేన వా ఇరియాపథేన జాయన్తి, యావ తతో అఞ్ఞం న పాపుణన్తి, తావ సమ్భవేసీ నామ, తతో పరం భూతాతి.

### ఛట్ఠగాథావణ్ణనా

**౬.** ఏవం భగవా "సుఖినో వా"తిఆదీహి అడ్ఢతేయ్యాహి గాథాహి నానప్పకారతో తేసం భిక్ఖూనం హితసుఖాగమపత్థనావసేన సత్తేసు మేత్తాభావనం దస్సేత్వా ఇదాని అహితదుక్ఖానాగమపత్థనావసేనాపి తం దస్సేన్తో ఆహ **''న పరో పరం నికుబ్బేథా''**తి. ఏస పోరాణో పాఠో, ఇదాని పన "పరం హీ"తిపి పఠన్తి, అయం న సోభనో.

తత్థ **పరోతి** పరజనో. **పరన్తి** పరజనం. న **నికుబ్బేథాతి** న వఞ్చేయ్య. **నాతిమఞ్ఞేథాతి** న అతిక్కమిత్వా మఞ్ఞేయ్య. **కత్థచీతి** కత్థచి ఓకాసే, గామే వా గామఖేత్తే వా ఞాతిమజ్ఝే వా పూగమజ్ఝే వాతిఆది. **నన్తి** ఏతం. **కఞ్చీతి** యం కఞ్చి ఖత్తియం వా బ్రాహ్మణం వా గహట్ఠం వా పబ్బజితం వా సుఖితం వా దుక్ఖితం వాతిఆది. **బ్యారోసనా పటిఘసఞ్ఞాతి** కాయవచీవికారేహి బ్యారోసనాయ చ మనోవికారేన పటిఘసఞ్ఞాయ చ. "బ్యారోసనాయ పటిఘసఞ్ఞాయా"తి హి వత్తబ్బే "బ్యారోసనా పటిఘసఞ్ఞా"తి వుచ్చతి, యథా "సమ్మదఞ్ఞాయ విముత్తా"తి వత్తబ్బే "సమ్మదఞ్ఞా విముత్తా"తి, యథా చ "అనుపుబ్బసిక్ఖాయ అనుపుబ్బకిరియాయ అనుపుబ్బపటిపదాయా"తి వత్తబ్బే "అనుపుబ్బసిక్ఖా అనుపుబ్బకిరియా

అనుపుబ్బపటిపదా"తి. **నాఞ్ఞమఞ్ఞస్స దుక్ఖమిచ్ఛేయ్యా**తి అఞ్ఞమఞ్ఞస్స దుక్ఖం న ఇచ్ఛేయ్య . కిం వుత్తం హోతి? న కేవలం "సుఖినో వా ఖేమినో వా హోన్తూ"తిఆదిమనసికారవసేనేవ మేత్తం భావేయ్య, కిన్తు "అహోవత యో కోచి పరపుగ్గలో యం కఞ్చి పరపుగ్గలం వఞ్చనాదీహి నికతీహి న నికుబ్బేథ, జాతిఆదీహి చ నవహి మానవత్థూహి కత్థచి పదేసే కఞ్చి పరపుగ్గలం నాతిమఞ్ఞేయ్య, అఞ్ఞమఞ్ఞస్స చ బ్యారోసనాయ వా పటిఘసఞ్ఞాయ వా దుక్ఖం న ఇచ్ఛేయ్యా"తి ఏవమ్పి మనసికరోన్తో భావేయ్యాతి.

**సత్తమగాథావణ్ణనా**

౭. ఏవం అహితదుక్ఖానాగమపత్థనావసేన అత్థతో మేత్తాభావనం దస్సేత్వా ఇదాని తమేవ ఉపమాయ దస్సేన్తో ఆహ **''మాతా యథా నియంపుత్త**''న్తి.

తస్సత్థో – యథా మాతా నియం పుత్తం అత్తని జాతం ఓరసం పుత్తం, తఞ్చ ఏకపుత్తమేవ ఆయుసా అనురక్ఖే, తస్స దుక్ఖాగమప్పటిబాహనత్థం అత్తనో ఆయుమ్పి చజిత్వా తం అనురక్ఖే, ఏవమ్పి సబ్బభూతేసు ఇదం మేత్తాఖ్యం మానసం భావయే, పునప్పునం జనయే వడ్ఢయే, తఞ్చ అపరిమాణసత్తారమ్మణవసేన ఏకస్మిం వా సత్తే అనవసేసఫరణవసేన అపరిమాణం భావయేతి.

**అట్ఠమగాథావణ్ణనా**

౮. ఏవం సబ్బాకారేన మేత్తాభావనం దస్సేత్వా ఇదాని తస్సేవ వడ్ఢనం దస్సేన్తో ఆహ **''మేత్తఞ్చ సబ్బలోకస్మి**''న్తి.

తత్థ మిజ్జతి తాయతి చాతి మిత్తో, హితజ్ఝాసయతాయ సినియ్హతి, అహితాగమతో రక్ఖతి చాతి అత్థో. మిత్తస్స భావో **మేత్తం. సబ్బలోకస్మి**న్తి అనవసేసే సత్తలోకే. మనసి భవన్తి **మానసం**. తఞ్హి చిత్తసమ్పయుత్తత్తా ఏవం వుత్తం. **భావయే**తి వడ్ఢయే. న అస్స పరిమాణన్తి **అపరిమాణం,** అప్పమాణసత్తారమ్మణతాయ ఏవం వుత్తం. **ఉద్ధ**న్తి ఉపరి, తేన అరూపభవం గణ్హాతి. **అధో**తి హేట్ఠా, తేన కామభవం గణ్హాతి. **తిరియ**న్తి వేమజ్ఝం, తేన రూపభవం గణ్హాతి. **అసమ్బాధ**న్తి సమ్బాధవిరహితం, భిన్నసీమన్తి వుత్తం హోతి. సీమా నామ పచ్చత్థికో వుచ్చతి, తస్మిమ్పి పవత్తన్తి అత్థో. **అవేర**న్తి వేరవిరహితం , అన్తరన్తరాపి వేరచేతనాపాతుభావవిరహితన్తి అత్థో. **అసపత్త**న్తి విగతపచ్చత్థికం. మేత్తావిహారీ హి పుగ్గలో మనుస్సానం పియో హోతి, అమనుస్సానం పియో హోతి, నాస్స కోచి పచ్చత్థికో హోతి, తేనస్స తం మానసం విగతపచ్చత్థికత్తా అసపత్తన్తి వుచ్చతి. పరియాయవచనఞ్హి ఏతం, యదిదం పచ్చత్థికో సపత్తోతి. అయం అనుపదతో **అత్థవణ్ణనా**.

అయం పనేత్థ **అధిప్పేతత్థదీపనా** – యదిదం "ఏవమ్పి సబ్బభూతేసు మానసం భావయే అపరిమాణ"న్తి వుత్తం, తఞ్చేతం అపరిమాణం మేత్తం మానసం సబ్బలోకస్మిం భావయే వడ్ఢయే, వుడ్ఢిం విరూళ్హిం వేపుల్లం గమయే పాపయే. కథం? ఉద్ధం అధో చ తిరియఞ్చ, ఉద్ధం యావ భవగ్గా, అధో యావ అవీచితో, తిరియం యావ అవసేసదిసా. ఉద్ధం వా ఆరుప్పం, అధో కామధాతుం, తిరియం రూపధాతుం అనవసేసం ఫరన్తో. ఏవం భావేన్తోపి చ తం యథా అసమ్బాధం అవేరం అసపత్తఞ్చ హోతి, తథా సమ్బాధవేరసపత్తానం అభావం కరోన్తో భావయే. యం వా తం భావనాసమ్పదం పత్తం సబ్బత్థ ఓకాసలోకవసేన అసమ్బాధం, అత్తనో పరేసు ఆఘాతప్పటివినయనేన అవేరం, అత్తని చ పరేసం ఆఘాతవినయనేన

అసపత్తం హోతి. తం అసమ్బాధమవేరమసపత్తం అపరిమాణం మేత్తం మానసం ఉద్ధం అధో తిరియఞ్చాతి తివిధపరిచ్ఛేదే సబ్బలోకస్మిం భావయే వడ్ఢయేతి.

### నవమగాథావణ్ణనా

౯. ఏవం మేత్తాభావనాయ వడ్ఢనం దస్సేత్వా ఇదాని తం భావనమనుయుత్తస్స విహారతో ఇరియాపథనియమాభావం దస్సేన్తో ఆహ **''తిట్ఠం చరం...పే.... అధిట్ఠేయ్యా''**తి.

తస్సత్థో – ఏవమేతం మేత్తం మానసం భావేన్తో సో ''నిసీదతి పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా ఉజుం కాయం పణిధాయా''తిఆదీసు వియ ఇరియాపథనియమం అకత్వా యథాసుఖం అఞ్ఞతరఞ్ఞతరఇరియాపథబాధనవినోదనం కరోన్తో తిట్ఠం వా చరం వా నిసిన్నో వా సయానో వా యావతా విగతమిద్ధో అస్స, అథ ఏతం మేత్తాఝానసతిం అధిట్ఠేయ్య.

అథ వా ఏవం మేత్తాభావనాయ వడ్ఢనం దస్సేత్వా ఇదాని వసీభావం దస్సేన్తో ఆహ **''తిట్ఠం చర''**న్తి. వసిప్పత్తో హి తిట్ఠం వా చరం వా నిసిన్నో వా సయానో వా యావతా ఇరియాపథేన ఏతం మేత్తాఝానసతిం అధిట్ఠాతుకామో హోతి, అథ వా తిట్ఠం వా చరం వా...పే.... సయానో వాతి న తస్స ఠానాదీని అన్తరాయకరాని హోన్తి, అపిచ ఖో యావతా ఏతం మేత్తాఝానసతిం అధిట్ఠాతుకామో హోతి, తావతా విగతమిద్ధో హుత్వా అధిట్ఠాతి, నత్థి తస్స తత్థ దన్ధాయితత్తం. తేనాహ **''తిట్ఠం చరం నిసిన్నో** వ, సయానో యావతాస్స వితమిద్ధో. ఏతం సతిం అధిట్ఠేయ్యా''తి.

తస్సాయమధిప్పాయో – యం తం ''మేత్తఞ్చ సబ్బలోకస్మి, మానసం భావయే''తి వుత్తం, తం యథా భావేయ్య, యథా ఠానాదీసు యావతా ఇరియాపథేన ఠానాదీని వా అనాదియిత్వా యావతా ఏతం మేత్తాఝానసతిం అధిట్ఠాతుకామో అస్స, తావతా విగతమిద్ధోవ హుత్వా ఏతం సతిం అధిట్ఠేయ్యాతి.

ఏవం మేత్తాభావనాయ వసీభావం దస్సేన్తో ''ఏతం సతిం అధిట్ఠేయ్యా''తి తస్మిం మేత్తావిహారే నియోజేత్వా ఇదాని తం విహారం థునన్తో ఆహ **''బ్రహ్మమేతం విహారమిధమాహూ''**తి.

తస్సత్థో – య్వాయం ''సుఖినో వా ఖేమినో వా హోన్తూ''తిఆది కత్వా యావ ''ఏతం సతిం అధిట్ఠేయ్యా''తి వణ్ణితో మేత్తావిహారో. ఏతం చతూసు దిబ్బబ్రహ్మఅరియఇరియాపథవిహారేసు నిద్దోసత్తా అత్తనోపి పరేసమ్పి అత్థకరత్తా చ ఇధ అరియస్స ధమ్మవినయే బ్రహ్మవిహారమాహు సేట్ఠవిహారమాహూతి, యతో సతతం సమితం అబ్బోకిణ్ణం తిట్ఠం చరం నిసిన్నో వా సయానో వా యావతాస్స విగతమిద్ధో, ఏతం సతిం అధిట్ఠేయ్యాతి.

### దసమగాథావణ్ణనా

౧౦. ఏవం భగవా తేసం భిక్ఖూనం నానప్పకారతో మేత్తాభావనం దస్సేత్వా ఇదాని యస్మా మేత్తా సత్తారమ్మణత్తా అత్తదిట్ఠియా ఆసన్నా హోతి, తస్మా దిట్ఠిగహననిసేధనముఖేన తేసం భిక్ఖూనం తదేవ మేత్తాఝానం పాదకం కత్వా అరియభూమిప్పత్తిం దస్సేన్తో **''దిట్ఠిఞ్చ అనుపగ్గమ్మా''**తి ఇమాయ గాథాయ దేసనం సమాపేసి.

తస్సత్థో – య్వాయం “బ్రహ్మమేతం విహారమిధమాహూ”తి సంవణ్ణితో మేత్తాఝానవిహారో, తతో వుట్ఠాయ యే తత్థ వితక్కవిచారాదయో ధమ్మా, తే తేసఞ్చ వత్థాదిఅనుసారేన రూపధమ్మే పరిగ్గహేత్వా ఇమినా నామరూపపరిచ్ఛేదేన “సుద్ధసఙ్ఖారపుఞ్జోయం, నయిధ సత్తూపలబ్భతీ”తి (సం॰ ని॰ ౧.౧౭౧; మహాని॰ ౧౮౬) ఏవం దిట్ఠిఞ్చ అనుపగ్గమ్మ అనుపుబ్బేన లోకుత్తరసీలేన సీలవా హుత్వా లోకుత్తరసీలసమ్పయుత్తేనేవ సోతాపత్తిమగ్గసమ్మాదిట్ఠిసఙ్ఖాతేన దస్సనేన సమ్పన్నో, తతో పరం యోపాయం వత్థుకామేసు గేధో కిలేసకామో అప్పహీనో హోతి, తమ్పి సకదాగామిఅనాగామిమగ్గేహి తనుభావేన అనవసేసప్పహానేన చ కామేసు గేధం వినేయ్య వినయిత్వా వూపసమేత్వా **న హి జాతు గబ్భసేయ్యం పున రేతి** ఏకంసేనేవ పున గబ్భసేయ్యం న ఏతి. సుద్ధావాసేసు నిబ్బత్తిత్వా తత్థేవ అరహత్తం పాపుణిత్వా పరినిబ్బాతీతి.

ఏవం భగవా దేసనం సమాపేత్వా తే భిక్ఖూ ఆహ – “గచ్ఛథ, భిక్ఖవే, తస్మింయేవ వనసణ్డే విహరథ, ఇమఞ్చ సుత్తం మాసస్స అట్ఠసు ధమ్మస్సవనదివసేసు ఘణ్డిం ఆకోటేత్వా ఉస్సారేథ, ధమ్మకథం కరోథ సాకచ్ఛథ అనుమోదథ, ఇదమేవ కమ్మట్ఠానం ఆసేవథ భావేథ బహులీకరోథ, తేపి వో అమనుస్సా తం భేరవారమ్మణం న దస్సేస్సన్తి, అఞ్ఞదత్థు అత్థకామా హితకామా భవిస్సన్తీ”తి. తే “సాధూ”తి భగవతో పటిస్సుణిత్వా ఉట్ఠాయాసనా భగవన్తం అభివాదేత్వా పదక్ఖిణం కత్వా తత్థ గన్త్వా తథా అకంసు. దేవతాయో చ “భదన్తా అమ్హాకం అత్థకామా హితకామా”తి పీతిసోమనస్సజాతా హుత్వా సయమేవ సేనాసనం సమ్మజ్జన్తి, ఉణ్హోదకం పటియాదేన్తి , పిట్ఠిపరికమ్మం పాదపరికమ్మం కరోన్తి, ఆరక్ఖం సంవిదహన్తి. తేపి భిక్ఖూ తమేవ మేత్తం భావేత్వా తమేవ చ పాదకం కత్వా విపస్సనం ఆరభిత్వా సబ్బే తస్మింయేవ అన్తోతేమాసే అగ్గఫలం అరహత్తం పాపుణిత్వా మహాపవారణాయ విసుద్ధిపవారణం పవారేసున్తి.

ఏవమ్పి అత్థకుసలేన తథాగతేన,
ధమ్మిస్సరేన కథితం కరణీయమత్థం;
కత్వానుభుయ్య పరమం హదయస్స సన్తిం,
సన్తం పదం అభిసమేన్తి సమత్తపఞ్ఞా.

తస్మా హి తం అమతమబ్భుతమరియకన్తం,
సన్తం పదం అభిసమేచ్చ విహరితుకామో;
విఞ్ఞూ జనో విమలసీలసమాధిపఞ్ఞా-
భేదం కరేయ్య సతతం కరణీయమత్థన్తి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దకపాఠ-అట్ఠకథాయ

మేత్తసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

**నిగమనకథా**

ఏత్తావతా చ యం వుత్తం –

“ఉత్తమం వన్దనేయ్యానం, వన్దిత్వా రతనత్తయం;

ఖుద్దకానం కరిస్సామి, కేసఞ్చి అత్థవణ్ణన"న్తి.

తత్థ సరణసిక్ఖాపదద్వత్తింసాకారకుమారపఞ్హమఙ్గలసుత్తరతనసుత్తతిరోకుట్టనిధికణ్డమేత్తసుత్తవసేన నవప్పభేదస్స **ఖుద్దకపాఠస్స** తావ అత్థవణ్ణనా కతా హోతి. తేనేతం వుచ్చతి –

"ఇమం ఖుద్దకపాఠస్స, కరోన్తేనత్థవణ్ణనం;
సద్ధమ్మట్ఠితికామేన, యం పత్తం కుసలం మయా.
తస్సానుభావతో ఖిప్పం, ధమ్మే అరియప్పవేదితే;
వుద్ధిం విరూళ్హిం వేపుల్లం, పాపుణాతు అయం జనో"తి.

పరమవిసుద్ధసద్ధాబుద్ధివీరియగుణప్పటిమణ్డితేన సీలాచారజ్జవమద్దవాదిగుణసముదయసముదితేన సకసమయసమయన్తరగహనజ్ఝోగాహణసమత్థేన పఞ్ఞావేయ్యత్తియసమన్నాగతేన తిపిటకపరియత్తిధమ్మప్పభేదే సాట్ఠకథే సత్థుసాసనే అప్పటిహతఞాణప్పభావేన ఛమహావేయ్యాకరణేనఛమహావేయ్యాకరణేన కరణసమ్పత్తిజనితసుఖవినిగ్గతమధురోదారవచనలావణ్ణయుత్తేన యుత్తముత్తవాదినా వాదీవరేన మహాకవినా ఛళభిఞ్ఞాపటిసమ్భిదాదిప్పభేదగుణప్పటిమణ్డితే ఉత్తరిమనుస్సధమ్మే సుప్పతిట్ఠితబుద్ధీనం థేరవంసప్పదీపానం థేరానం మహావిహారవాసీనం వంసాలఙ్కారభూతేన విపులవిసుద్ధబుద్ధినా **బుద్ధఘోసో**తి గరూహి గహితనామధేయ్యేన థేరేన కతా అయం **పరమత్థజోతికా** నామ ఖుద్దకపాఠవణ్ణనా –

తావ తిట్ఠతు లోకస్మిం, లోకనిత్థరణేసినం;
దస్సేన్తీ కులపుత్తానం, నయం సీలాదిసుద్ధియా.

యావ బుద్ధోతి నామమ్పి, సుద్ధచిత్తస్స తాదినో;
లోకమ్హి లోకజేట్ఠస్స, పవత్తతి మహేసినోతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

ఖుద్దకపాఠవణ్ణనా నిట్ఠితా.